

Katona József visszaemlékezése

Szerkesztette, jegyzetekkel ellátta, valamint a bevezető tanulmányt írta:

Magos Gergely

Budapest, 2015.

ISBN 978-963-12-3910-2

© Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
Felelős kiadó: Dr. Dobson Szabolcs

Katona József visszaemlékezése

Szerkesztette, jegyzetekkel ellátta, valamint a bevezető tanulmányt írta:
Magos Gergely

Budapest, 2015

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság

Bevezető tanulmány

A visszaemlékezések, önéletrajzok, naplók, memoárok, levelek és egyéb személyes dokumentumok mára a történelemtudomány megkerülhetetlen forrásaivá váltak. Ez a megállapítás egyaránt érvényes a politikatörténetben fontos szerepet játszó egyének személyes dokumentumaira, valamint a hétköznapi foglalkozást űző emberek által hátrahagyott forrásokra is. A személyesen átélt sors hiteles elmesélése önmagában is érdekes és értékes olvasmánnyá teszi ezeket a dokumentumokat, azonban a történészek számára is fontos forrásként szolgálhatnak például a család-, mentalitás- és életmódtörténeti kutatásokhoz, valamint egy-egy foglalkozás történetére vonatkozóan is.¹

Katona József (1869–1945) visszaemlékezéséről eddig két tanulmány jelent meg. 1974-ben Lóránd Nándor jelentetett meg egy rövid forrásközlő cikket „*Katona József gyógyszerész naplója a múlt század végi gyógyszerészképzésről*” címen az Orvostörténeti Közleményekben.² Mészáros Ágnes nem a gyógyszerészettörténeti, hanem elsősorban a magánéleti vonatkozásokat emelte ki „*Katona József gyógyszerész naplója. Egy kecskeméti gyógyszerészcsalád emlékére*” című tanulmányában.³ Mivel mindkét szerző naplóról beszél, szükségesnek látszik, hogy a napló műfaját meghatározzuk, és különbséget tegyünk a napló, valamint az önéletrajz (vagy visszaemlékezés) között.

Philippe Lejeune meghatározását, mely szerint „*az önéletírást a fikció bája, míg a naplót az igazság vonzza*”,⁴ nem tartom ebből a szempontból kielégítőnek. Lejeune szerint ennek a különbségnek az az oka, hogy eltér a két műfaj időbeli dinamikája. Az önéletrajz esetén a „*múlt [...] csupán korlátozott ellenállást jelent a képzelet hatalma számára.*” A naplóíró ugyanakkor „*sobasem ura szövege folytatásának. Úgy ír, hogy nem ismeri a cselekmény folytatását.*” Lejeune szerint tehát abban az értelemben van közelebb a napló az igazsághoz, hogy kevesebb a helye a képzetnek, a fikciónak, kevesebb teret enged az utólagos rekonstrukciónak. Lejeune-nel szemben én mindkét műfajt egyenrangúnak tekintem valósághoz való viszonyukat illetően. Reprezentációnak tekintem mindkettőt, és valósághoz való bonyolult, komplex viszonyukat nem eltérő időbeli horizontjuk, hanem az emberi érzékelés, észlelés és felidézés szempontjából értékelem.⁵ Véleményem szerint a két műfaj között az alábbi három szempont szerint tehetünk különbséget: a személyiség megragadásának módját illetően, az időhorizont szempontjából és narratív szempontból. Az önéletrajzot tehát az alábbiak szerint határozhatjuk meg: a személyiség történetének megírása egy egységes narratív keretbe ágyazva az életút egy adott időpontjában; a napló viszont a személyiséggel történt események időben hosszan elhúzódó rendszeres rögzítése, nem feltétlenül egységes narratív történetbe ágyazva. Az ilyen definíciós kísérletek természetesen sohasem tökéletesek. Az élet sokszínűsége általában gúnyt űz a klasszifikációs igénnyel fellépő történészekből. Az önéletírás is átcsaphat naplóírásba vagy „*naplászatba*”, de a napló rendszeres felülvizsgálata, átírása is járhat annak „*előnéletrajzosodásával.*”⁶

Katona József műve több műfajt ötvöz egymással. Alapszerkezetében visszaemlékezés, hiszen nem naplószerűen, hosszabb időtartam alatt keletkezett rendszeres bejegyzésekből épül fel, hanem az elbeszélő élete egyik szakaszában tekinti át egész életét a megszületéstől a visszaemlékezés időpontjáig.

¹ Huszár 1980, Rásó 1994.

² Lóránd 1974.

³ Mészáros 1997.

⁴ Lejeune 2008.

⁵ Bartlett 1985.

⁶ Kövér 2011.

Ugyanakkor a visszaemlékezést számos egyéb dokumentummal, főként levelekkel és újságcikkkel egészítette ki Katona József, ezzel enyhítve a visszaemlékezés egyoldalúan retrospektív jellegén.

Katona József négy, általa írott kötet hagyott hátra. 1914-ben elhunyt kislányának, Klárikának (1898–1914) állított emléket az első három kötettel, melyeket „kék könyveknek” nevezett el (Klárika. Igaz történet I–II. Írta az Apussa 1914; Klárika nélkül III. Írta K. J.). A negyedik kötetben, vagyis a visszaemlékezésben (hívjuk ezt „fekete könyvnek”) saját magának és családjának a történetét meséli el.⁸ A művek keletkezési idejét illetően Katona nem ad semmilyen támpontot. Sem a művekben, sem a levelezésében nem találtam utalást arra vonatkozóan, hogy mikor keletkeztek. Arra azonban többször is utal, hogy a kék és fekete könyveket párhuzamosan írta: „Ezt a két könyvet is alig győzőm szusszal, sokszor szeretném őket befejezni, máskor, nagyon is sűrűn, úgy elcsüggedek, hogy már ezekről is lemondanék, csak a sors megváltana szenvedéseimtől.”⁹ Vagyis mind a kék könyvek, mind a fekete könyv megírására Klárika halála, vagyis 1914 után került sor. A fekete könyvben számos helyen utal Katona kislányának halálára. 1898-ban Klárika megszületésénél például már tényként közli, hogy kislánya 16 évesen elhunyt: „Mikor megszületett, el sem lehetett képzelni azt a leírhatatlan boldogságot, amelyet kicsikénk volt hívva 16 éven át tüneményes, áldott kis életével reánk árasztani.”¹⁰ Mivel a visszaemlékezés utolsó bejegyzései 1911. évi eseményekről tudósítanak minket, biztosan állíthatjuk, hogy nem naplóval állunk szemben, hanem önéletrajzzal vagy visszaemlékezéssel.¹¹ A visszaemlékezés datálásához további támpontot ad, hogy a visszaemlékezésben szereplő családfa esetén az utolsó tollal írt, vagyis a napló írásakor már ismert dátum 1915. december 4. (Vozáry József halála). Viszont testvérének, Zsigmondnak 1919. évi halála már ceruzával szerepel a családfán, tehát ez vélhetően utólagos bejegyzés. Ezek alapján a visszaemlékezést valószínűleg 1915 és 1919 között írhatta Katona József.

Katona a visszaemlékezését szűken vett családjának szánta („e könyvet a magam, esetleg a család érdeklődő tagjai számára írom”),¹² nem pedig a nagyközönségnek („idegen kezébe ez a könyv úgysem kerül”).¹³ Az sem kizárt, hogy ezzel akart segíteni unokaöccsének, Katona Bélának (1884–1959), aki apja halálát követően kezdte gyűjteni a család történeti vonatkozású dokumentumokat. Az ő gyűjtése jelenti a Katona család iratanyagának legnagyobb részét, mely a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában található a visszaemlékezéssel együtt.¹⁴

1911. évtől kezdve a visszaemlékezés erősen megrongálódott, hiányos. A {kapcsos zárójelek közti részek} a könnyebb olvashatóságot szolgáló saját betoldások. A szöveget a korhű forrásközlés elvei szerint, a mai helyesírási szabályokhoz közelítve adom közre.

Ezek alapján módosítottam:

- a központosítást,
- az egybeírás-különírást (a melyből/amelyből, meg kérdezte/megkérdezte),

⁷ MNL BKML. XIII.6.b.12 – Katona József iratai – Klárika című naplója/visszaemlékezése.

⁸ MNL BKML. XIII.6.b.12 – Katona József iratai – Visszaemlékezés a családjá és a maga életére (továbbiakban: Visszaemlékezés).

⁹ Visszaemlékezés 113. o.

¹⁰ Visszaemlékezés 85. o.

¹¹ Mészáros Ágnes maga is utal erre cikkében: „Az első szám első személyben írott bizalmas, bensőséges hangvételű visszaemlékezést mozaikszerűen tarkítják a beragasztott újságcikkek, fényképek, a családtagok levelei. Műfaját tekintve tehát nem kimondottan napló, hanem inkább visszaemlékezés, család történeti dokumentumgyűjtemény.” Mészáros 1997: 186.

¹² Visszaemlékezés 24. o.

¹³ Visszaemlékezés 57. o.

¹⁴ MNL BKML. XIII.6. A Katona család iratai (Kecskemét). (1336)1620–1969.

- a hosszú-rövid magánhangzókat és mássalhangzókat (elmúlt/elmúlt, utánna/utána, különbb vagy külömb/különb)
- a j és ly hangokat (pája/pálya, pely ló/pej ló),
- a kis- és nagybetűt,
- a megkettőzött dupla mássalhangzókat (mosolylyal/mosollyal; kurutytyol/kuruttyol).

Megtartottam:

- az archaikus, korfestő kifejezéseket (bukfencz, évenkint, megett, vendégiök, küzködés stb.),
- az idegen eredetű szavakat (interventio, requirál, conditio, gypsz, ambitio, cursus stb.),
- a helységneveket és tulajdonneveket, még akkor is, ha többféleképpen fordulnak elő a szövegben,
- a szöveg eredeti bekezdések szerinti tördelését,
- az érzelmeket kifejező halmozott írásjeleket (pl. ?!...),
- valamint a szövegben található, a mondanivaló nyomatékosságát szolgáló eredeti aláhúzásokat.

A levelekben külön jelzés nélkül feloldottam a levélíró nevét, és kiegészítettem a keltezt. A dátumokat a levelekben és egyéb szöveghelyeken is a mai helyesírás szerint, rövidítés nélkül közöltem (pl. 1854. január 10-én). Egyéb rövidítéseket (cs. kir., T. cz.) külön jelzés nélkül feloldottam. A bizonytalan olvasatú szavak után [?] jelet tettem, az olvashatatlan részeknél pedig [...] jelet használtam, és külön jeleztem lábjegyzetben, hogy hány szó olvashatatlan.

A szövegben [szögletes zárójel] jelöli a saját betoldásokat, a «*a francia zárójel közti, dőlt betűvel írt részek*» vendégszövegek (pl. levelek, újságkivágások), a {kapcsos zárójel} a visszaemlékezés megrongálódása miatt hiányzó részeket és a saját betoldásokat jelöli. Külön jelölés nélkül közlöm azokat a vendégszövegeket, melyeket Katona saját kezűleg másolt a visszaemlékezés lapjaira.

A visszaemlékezésben szereplő fényképek részben a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában találhatóak,¹⁵ részben pedig a Kecskeméti Katona József Múzeum Orvos- és Gyógyszerészettörténeti Gyűjteményében.¹⁶

Köszönöm a kötet elkészítésében nyújtott segítséget Dr. Dobson Szabolcsnak, Dr. Kövér Györgynek, Mészáros Ágnesnek és a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában dolgozó kollégáknak.

A Katona család

A Szatmár vármegyéből származó Katona család¹⁷ kecskeméti ágát Katona Zsigmond (1828–1902) alapította meg. Hároméves volt, amikor lelkészként dolgozó édesapja, Katona József Nagykolcson¹⁸ kolerában hunyt el. Mivel özvegy édesanyját, Víg Erzsébetet pszichésen megviselte férje, majd később leánya

¹⁵ MNL BKML XIII.6.a – Családtörténeti iratok és feldolgozások – Családtagokról készült képek, fényképek.

¹⁶ KKJM OGY Gy 96.51.1 – 96.120.1 – Katona Zsigmond iratok.

¹⁷ A család az 1. sz. mellékletben található. A család történetére vonatkozó források: MNL BKML XIII.6.a.1 – Katona II. Béla „Családunk és rokonságunk története” című kéziratban lévő, nagyobbrészt letisztázatlan és befejezetlen munkájának fejezetei.

¹⁸ Nagykolcs: Románia, Szatmár megye (románul: Culciu Mare).

Mivel özvegy édesanyját, Vigh Erzsébetet pszichésen megviselte férje, majd később leánya elvesztése Katona Zsigmondról a rokonok gondoskodtak apja halála után. A nagybányai és máramarosi tanulmányok után gyógyszerészi pályára lépett. Fia, Katona József visszaemlékezésében a pályára lépés okáról szólva csak annyit említ, hogy „*Talán édesatyja iránti kegyeletből ő is papnak készült, de mégis rokonai tanácsára a gyógyszerész-pályára lépett Nagybányán.*”¹⁹ 1849-ben Pestre költözött, hogy elvégezze az egyetemi gyógyszerészeti tanfolyamot. Oklevelét 1850-ben vette át²⁰, majd visszatért korábbi munkaadójához Debrecenbe. Itt ismerkedett meg a debreceni írnok és gazdálkodó Kiss Mihály (1798–1870) leányával, Kiss Máriával (1831–1908). Házasságukra csupán 1854 januárjában kerülhetett sor, miután Katona saját patikát vásárolt magának Borosjenőn.²¹ A borosjenői évek lassú vagyoni gyarapodására utal a saját ház, a birtok és szőlő megvétele, valamint a csermői fiókpatika megnyitása. A patika mellett gyógynövénytermesztéssel, szőlészettel is foglalkozott. Mindemellett Katona elvállalta az Első Magyar Általános Biztosító Társaság ügynöki tevékenységét is. Gazdasági tevékenysége mellett jelentős szerepet vállalt a helyi közéletben is. 1865-ben választották meg a Debreceni Kertészeti Egylet tiszteletbeli tagjává a községi epreskert és minta-faiskola létrehozásában vállalt szerepe miatt.²² A borosjenői járási Szegényárpolda és Kórház létrehozásában szintén tevékenyen részt vállalt, melynek tizenegy éven át pénztárnoka volt.²³ A helyi közügyek mellett Katona Zsigmond a politikai életbe is igyekezett bekapcsolódni. Feltűnt az 1865-ben alapított aradi Alkotmányos Szabadelvű Párt alapító tagjai között, mely párt állásfoglalása „*az 1848-dik évi törvények, az 1861-dik évi országgyűlési feliratokban letett elveken*”²⁴ nyugodott. Közéleti aktivitását mutatja, hogy szintén ez év májusában Tisza Kálmánnal is találkozott.²⁵

A vállalkozó szellemű Katona már az 1850-es években egy nagyobb városban működő patikát keresett az előrelépés reményében. Családjával 1867-ben költözött Kecskemétre, miután megvette Handtel Károly Szentlélekhez címzett patikáját.²⁶ Katona Zsigmond gyorsan népszerűvé vált Kecskeméten. 1869-ben a Kecskeméti Iparegyesület elnökévé választották. 1872-ben Katona elnöklése alatt került megrendezésre Kecskeméten az Országos Iparműtárlat. Népszerűségére utal az is, hogy 1872-től kezdve választott tagja volt a törvényhatósági bizottságnak.²⁷ Az 1890-es években már virilis jogon jutott a testületbe, ami vagyoni gyarapodására utal.²⁸ Felesége örökségéből 1873-ban egy 26 holdas területet vásárolt, melyet Borbási tanyának nevezett a család.²⁹ Szintén felesége örökségéből vásároltak 1886-ban egy szőlőbirtokot, majd 1887-ben egy újabb 12 holdas területet. A környék mezőgazdaságának, különösen szőlészetének felvirágoztatásában vállalt szerepe miatt később ez utóbbi földterület környékét, és az itt található vasútállomást Katonatelepeknek nevezték el.

¹⁹ Visszaemlékezés 26. o.

²⁰ MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Iskolai bizonyítványok és füzetek 1840–1850

²¹ A patikát egykori főnöke által nyújtott hitelből tudta megvásárolni: „Kötelezvénny 2100, az az kétezerszáz darab Cs. K. ezüst huszasokról melyeket alól írott a Boros Jenő Gyógytár megvétele végett Debreceni Gyógyszerész t. cz. Bészler Lajos úrtól törvényes kamatok fizetése mellett kölcsön kértem, és mai napon valósággal fel is vettem [...] biztosítására le kötvén a veendő Gyógyszertárt, minden névvel nevezendő vagyonomat.” MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Pénzügyi iratok és feljegyzések 1854–1898.

²² MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok 1865–1902.

²³ MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok 1865–1902.

²⁴ MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok 1865–1902.

²⁵ MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok 1865–1902.

²⁶ Az adásvételi szerződés megtekinthető a KKJM OGY Gy állandó kiállításán.

²⁷ MNL BKML IV.1905 – Kecskemét város igazoló választmányának iratai.

²⁸ Nagy 1890.

²⁹ MNL BKML XIII.6.b.2 – Katona I. Zsigmond iratai – Ingatlannal kapcsolatos iratok 1854–1908.

Birtokán mintaszőlőtelepet létesített, amellyel maga is hozzájárult a filoxéra-rezisztens szőlőfajok nemesítéséhez.

Szőlészet és gyümölcsészet terén elért eredményeit rendszeresen bemutatta hazai és nemzetközi kiállításokon. Saját találmányát, a hideg oltóviaszt az 1885. évi budapesti országos kiállításon nagyérmmel jutalmazták.³⁰ 1897-ben többedmagával létrehozta az Első Kecskeméti Szőlő- és Gyümölcsstermelők Szövetkezetét, amelynek elnöki tisztét egészen 1900-ig betöltötte.³¹ Aktívan részt vett az Országos Gyógyszerészeti Egylet 1872. évi megalakulásában,³² melynek először járási elnökévé, 1879-ben igazgatósági tagjává, 1895-ben alelnökévé, 1902-ben pedig tiszteletbeli elnökévé választották.³³ 1862-től, vagyis a folyóirat elindulásának évétől kezdve rendszeresen közölt írásokat a Gyógyszerészeti Hetilapban. Támogatta létrehozását a Központi Magyar Gyógyszerészeti és Művegyészeti Vállalat Rt-nek, melynek részvényesként maga is tagja volt.³⁴ Mindemellett tagja volt a Kecskeméti Takarékpénztári Egyesület igazgatóságának, a Kecskemét-vidéki Gazdasági Egyletnek, a Kecskeméti Kaszinónak, a Kecskeméti Dalárda választmányának, Kecskeméti Zenekedvelők Egyesületének, az Országos Magyar Kertészeti Egyesületnek, és a Magyar Királyi Természettudományi Társulatnak is. A közügyek, különösen a mezőgazdaság terén szerzett érdemei elismeréseképpen 1899-ben megkapta a Ferenc József-rend lovagja kitüntető címet.³⁵

Katona Zsigmond 1902-ben hunyt el „*aggkori kimerülésben*.”³⁶ Jelentős, 239 000 koronára becsült vagyont hagyott gyermekeire, melyet feleségének, Kiss Máriának 1908-ban bekövetkező halálakor osztottak szét az örökösök.³⁷

A vagyoni helyzet és a társadalmi-gazdasági pozíciók mellett a gyermekek iskoláztatási és kiházasítási stratégiái is kiválóan mutatják a Katona család társadalmi helyzetét és ambícióit. Az elsőszülött fiú, Katona Béla Eduárd (1855–1904) volt a család reménysége, büszkesége és legtehetségesebb tagja. Apja 1863-ban a Debreceni Református Kollégiumba küldte tanulni. Gimnáziumi tanulmányait Kecskeméten fejezte be, és itt végezte jogi tanulmányait is. 1879-ben kezdett dolgozni eleinte a kecskeméti majd a zilahi törvényszéken.³⁸ 1883-ban alügyész lett Kecskemétem, majd 1887-től királyi ügyész Lugoson, 1892-től Temesváron. 1892 novemberében áthelyezték Budapestre, ahol három év múlva, 1895-ben főügyészi helyettes lett. 1900-ban, az ekkor 45 éves Bélát koronaügyész-helyettesé nevezték ki. Karrierjét gyors hivatali pályafutásként jellemezhetjük. A család befolyásos tagja volt, még szigorú apja is kikérte tanácsát. Béla mint legidősebb testvér nagy tiszteletnek örvendett testvérei között. Öccse, Katona József visszaemlékezésében így jellemzi: „*Mi hárman, kisebbek, kecskeméti születésűek, Mariska, Ernő és én félő respectussal tekintettünk legidősebb bátyánkra, Bélára, kinek igen nagy tekintélye volt a családban. Még édesatyám is sokat adott szavára, véleményére, de különben is családunk büszkesége volt. Még gyermekek voltunk, mikor Bélának már szép állása volt, s gyermekésszel is felfogtuk, hogy idegenek részéről is nagy remények fűződnek jövőjéhez, hogy ne lett volna hát tekintélye a családban. Megtörtént, hogy egyik másik tanár ránk való panaszát Bélának*

³⁰ Kemény 2013.

³¹ Váry 1966: 36. Katona József: Első Kecskeméti Szőlő- és Gyümölcsstermelők Szövetkezete. In: KL 1936 márc. 29.

³² Jegyzőkönyv GYH 1872. 20. sz.

³³ Baradlai-Bárony 1930 II. 102, 221.

³⁴ A részvényekre alakítandó magyar központi gyógyszerészeti és művegyészeti vállalat tervezete. GYH 1866. 26. sz.

³⁵ MNL OL K20 – A Király személye körüli minisztérium – Elnöki Iratok – 832/1899.

³⁶ MNL BKML XXXIII.1/a.

³⁷ MNL BKML XIII.6.b.2 – Katona I. Zsigmond iratai – Ingatlannal kapcsolatos iratok 1854–1908.

³⁸ Péterné — Szabó — Székelyné 1992.

*mondta el, akitől külön fenytést kaptunk, féltünk hát tőle, s igazat megvallva, ez a félelem abban az időben az iránta való szeretet rovására esett.*³⁹ Katona Bélát 1904-ben, 49 éves korában érte a halál Csetneken, melynek okát szívühűdsnek, hirtelen szívleállásnak tulajdonították. Fia, ifjabb Katona Béla (1884–1959) apja halálát követően kezdte el gyűjteni a család történetére vonatkozó dokumentumokat, mely a levéltárban található családi iratanyag gerincét képezi.

A második gyermekük, Katona Emma (1856–1938) 1880-ban kötött házasságot Vozáry Pál kataszteri főmérnökkel, lapszerkesztővel. Előbb Szegeden, majd az 1900-as évek közepétől Budapesten éltek.

Harmadik gyermekük, Katona Blanka (1858–1936) 1881-ben kötött házasságot csenkeszfai Pócsy György közjegyzővel, a kecskeméti község befolyásos tagjával. Pócsy György tagja volt a Kecskeméti Törvényhatósági Bizottságnak, a Kecskeméti Kaszinónak, a Kecskeméti Iparegyesületnek és a Kecskeméti Jótékony Nőegyletnek is.⁴⁰ Férjéhez hasonlóan Blanka is aktív szerepet játszott Kecskemét társadalmi életében. Tagja volt a Kecskeméti Jótékony Nőegyletnek, valamint a Vöröskeresztnek. 1920-ban megalakította a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének kecskeméti csoportját, melynek örökös díszelnöke volt. Megkapta a Ferenc József által alapított Signum Laudis kitüntetést. Kecskeméten, mint az irodalom és művészet pártolóját tartják számon.⁴¹

Negyedik gyermekük, Katona Dezső (1860–1914) 1892-ben kötött házasságot Karácsony Zsigmond kereskedő leányával, Karácsony Ilonával. Dezsőnek jutott a családban a fekete bárány szerep, melyet vélhetően sikertelen vállalkozásainak köszönhetett. 1893-ban a szüleitől kapott tőke segítségével vaskereskedést nyitott, amely öt év múlva csődbe ment, mivel pénzügyi kötelezettségeit nem tudta teljesíteni.⁴² Dezső ezt követően Budapestre költözött, ahol könyvelőként dolgozott. A hivatali munkában nem lelte azonban örömét, ezért az édesanyja halálát követő vagyonmegosztás során a katonatelepi birtokot és annak igazgatását szeretne volna megszerezni. A család többi tagja azonban úgy érezte, hogy erre alkalmatlan, nincs benne gyakorlata, és ráadásul már egy üzletet csődbe vitt: „*[Dezsőnek] nagy kedve van hozzá, s átvenné egymagában is [a katonatelepi birtokot] – ami ügyetlenség volna, s ránézve föltétlenül rosszul végződne. Le is akartam beszélni, de mikor láttam mennyire vágyik utána, megleégedtem avval, hogy rábeszéltem: vegye át felében.*”⁴³ Hat gyermeke közül csak ketten éltek meg a felnőttkort. Az 1910-es években elmeegógyintézetbe került, ahol meghalt 1914-ben.

Ötödik gyermeküknek, Katona Zsigmond Jánosnak (1862–1919) jutott osztályrészül, hogy a gyógyszerészi hivatást továbbvigye. A család által Zsigának becézett ifjú gyakornoki és segédi éveit nagyobb városokban (Budapest, Székesfehérvár) töltötte. Budapesten töltött egyetemi éveket követően hazatért Kecskemétre, ahol apja patikájában vállalt munkát. 1900-ban testvérével, Katona Józseffel közösen megörökölte apja Szentlélekhez címzett gyógyszerertárát.⁴⁴ 1904-ben a patika teljes egészében Zsigára szállt, miután József maga is patikajogot nyert Kecskeméten. Zsiga, jóllehet apjához mérhető társadalmi rangra nem tett szert, sok szempontból követte apja

³⁹ Visszaemlékezés 32. o.

⁴⁰ Nagy 1890.

⁴¹ Péterné — Szabó — Székelyné 1992.

⁴² MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Pénzügyi iratok és feljegyzések 1854–1898.

⁴³ MNL BKML XIII.6.b.2 – Katona I. Zsigmond iratai – Ingatlannal kapcsolatos iratok 1854–1908.

⁴⁴ MNL BKML XIII.6.b.23 – Katona Margit gyógyszerész iratai – A Szentlélek személyjogi gyógyszerertár (Kecskemét) működésére vonatkozó iratok 1847–1957.

közéleti- és gazdasági aktivitását. Virilis jogú tagja volt ⁴⁵ a törvényhatósági bizottságnak. Tagja volt továbbá a Kecskeméti Kaszinónak, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület felügyelőbizottságának, valamint a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank felügyelőbizottságának is. Politikai nézeteiben is a családi hagyományt követte. Az egykori Szabadelvű Párt tagjaiból alakult Nemzeti Munkapárt és Tisza István politikájának feltétlen híve volt. Politikai nézeteiről 1913-ban unokaöccsének írott levelében így vallott: „Még jobban sajnálom azonban, hogy Tisza feláldozza magát olyan politikai helyzetben, melyből a kilábalásra sem utat, sem módot nem látok. A politikai viszonyok oly kuszáltak és annyira telítvék hazugságokkal, hogy az ember megundorodva arra gondol, hogy talán okos abszolutizmus üdvösebb volna az ország fejlődésére a mostani tülekedésnél, ahol mindenki a maga kis fazekát igyekszik a hazaszeretet (?) lángjainál fölmelegíteni. Ha azután ennek az abszolutizmusnak volna ereje és bátorsága – ami az internationalis kapitalizmussal szemben nem valószínű –, hogy egy tollvonással a zsidókat a politikai jogok gyakorlásától megfosssa, akkor egész stílszerűen hosszannával üdvözlőlném. Ugye középkori fölfogás? Nem is merném az Est-nek megírni. De akárhogy lármáznak és hazafiaszkodnak Kóvik, én már úgy látom, hogy az újabb kor társadalmi és erkölcsi bomlásának kizárólag ez a destruktív faj az okozója.” ⁴⁶ Zsiga karakteres politikai állásfoglalásából egyszerre olvasható ki a Munkapárt és Tisza iránti elkötelezettsége, antiszemitizmusa, valamint a demokratikus és jogegyenlőségen nyugvó politikai rendszerrel szembeni bizalmatlansága. Zsiga visszahúzó jellem volt. Testvére, Katona József visszaemlékezésében ekképpen jellemezte: „Zsiga nagyon zárkózott, kevés szavú volt, így őt legkevésbé tudtam megérteni.” ⁴⁷ 1898-ban összeházasodott néhai Fülöp Ferenc evangélikus református lelkész leányával, Fülöp Julianna (1872–1958) polgári leányiskolai tanítónővel. ⁴⁸ Házasságukból hat leánygyermek született. Ifj. Katona Zsigmond 1919-ben váratlanul hunyt el. A patikát megfelelő végzettség hiányában nem tudta átruházni egyik családtagjára sem, ezért a patika haszonbérleti joga az özvegyre, Fülöp Juliannára szállt. Másodszülött leányuk, Katona Margit (1901–1987) az egyetemi oklevél megszerzését követően 1926-ban vette át a családi patika vezetését.

A hetedik gyermek, Katona Mária Vilma (1871–1924) 1895-ben kötött házasságot kisjátzi Szeles Jánossal. A nemesi családból származó ifjú a magyaróvári gazdasági akadémián végzett. Az 1890-es évek végén megbízták a hódmezővásárhelyi földműves iskola megszervezésével, melynek igazgatója, később főigazgatója lett. Munkája elismeréseként gazdasági főtanácsosi kitüntetést kapott.

A nyolcadik, egyben utolsó gyermek, Katona Ernő Miklós (1873–1915) szintén a jogi-hivatalnoki pályára lépett. A művészet és a mulatságok iránt fogékony Ernőt testvére, József visszaemlékezésében ekképpen jellemezte: „Ernő is itthon volt jogász, s a társaságok kedvencz, kitiűtetett, szinte kényeztetett alakja. Talán el sem lehetett nélküle akkortájtban képzelni hangversenyt, műkedvelői előadást vagy valami mulatságot; szavalt, szerepelt vagy rendezett. [...] Istenem! Más fiatalember fényes kariert csinált volna magának felényi rátermettséggel, ő csak másnak, a köznek működött, s érzékeny lelke csak szenvedett, s talán boldog sem volt soha. [...] De mégis, ebben az időben még derült, jókedvű volt, s nem sejtette senki, hogy az a társaság kaczagató, felvillanyozó fiatalember még fiatalon társaságkerülő lesz.” ⁴⁹ Boldogtalansága, melyre testvére is utal olyannyira elhatalmasodott rajta, hogy többször is öngyilkossági kísérletet

⁴⁵ Eötvös Nagy 1913.

⁴⁶ MNL BKML XIII.6.b – Katona II. Béla – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona II Zsigmond 1906–1914.

⁴⁷ Visszaemlékezés 32. o.

⁴⁸ MNL BKML XXXIII.1/a.

⁴⁹ Visszaemlékezés 55. o.

követett el, többek között édesanyja 1908-ban bekövetkezett halála után: „vallásossága és családja, különösen jó anyánk iránti szeretete visszatartotta az öngyilkosságtól [...]. Elhitette magával, hogy csak (szerencsétlen természete okozta) fájdalmát, csalódásait az életben csillapítja látszólag enyhülést, tulajdonképpen pedig rombolást okozó mérgekkel.”⁵⁰ Nőtlen volt. 1915-ben bekövetkező halálakor a földművelésügyi minisztérium segédtitkáráként dolgozott.

Katona József

Ha ifj. Katona Zsigmondot visszahúzódo emberként jellemeztük, akkor a Katona család hatodik gyermekét, és egyben a visszaemlékezés szerzőjét, Katona Józsefet (1869–1945) érzékeny, apja árnyékában élő jellemként írhatjuk le, akinek tragikus sors jutott osztályrészül. Apjával való viszonya korántsem volt felhőtlen, ami olyan mély nyomokat hagyott benne, hogy visszaemlékezésében többször visszatér az apai szigor motívuma: „Az én koromban még nem voltak divatban a gyermekek, és ha lettek volna is, mi bajosan lettünk volna, elsősorban, mert abhoz sokan voltunk, de meg szüleim nem gyermekkultuszt, hanem messzebb törekvő célt iparkodtak elérni a nevelésben. A mi időnkben akkor szólhatott a gyermek, ha kérdezték, s nem mutogatták be a tudományunkat.”⁵¹ Saját bevallása szerint József már egészen fiatalon vonzódást érzett a gazdálkodás iránt, édesapja azonban a gyógyszerészi pályára küldte: „Eljött az ideje, hogy a pályaválasztásra is gondoljunk. Én legjobban vonzódtam a gazdasági pályához, abhoz éreztem legtöbb hajlandóságot [...]. Végre is arra a pályára léptem, amehyre sohasem éreztem hajlandóságot. De édesatyám lebeszélt a gazdasági pályáról, mert nem lesz földem, s kifejtette az okokat, melyek családi körülményeink folytán kívánatosak tették, hogy gyógyszerész legyek. Utóvégre is minden pályán a kötelességtudás és munkásság vezet, s ezek a tulajdonságok bennem megvoltak. Nem is lettem utolsó gyógyszerész, de hogy még nagyobb ambícióval nem csináltam, nem én voltam oka, hanem sok, rajtam kívül álló körülmény.”⁵² Sajnos nem fejtette ki József azokat a bizonyos „családi körülményeket”, melyek miatt kíváncsi volt, hogy a gyógyszerészi pályára lépjen, de minden bizonnyal a patika átöröklése állhatott a pályaválasztás hátterében. József családi patikában eltöltött gyakornoki éveit a szigorú apa állandó felügyelete tette nehezen elviselhetővé: „A gyakornoki korszak volt életem legkeservesebb ideje. Ezt – ismét nem nehezítéssel írom – határozottan elhibázta édesatyám. Bármilyen panasz, elégedetlensége volt a gyógytárban, ha tudta is, hogy nem én vagyok a hibás, mindenért engem vett felelősségre [...].”⁵³ Az egyetemi évek idején nemcsak kisegítő munkát vállalt Pesten, de a gyógyszerészhallgatók segély és önképző együletének is tagja, később elnöke volt. Oklevelét 1890-ben kapta kézhez. Az egyetem elvégzése után Debrecenbe ment Mihalovits István gyógyszerertárába, ahol segédi éveit hátralévő részét töltötte. Bár főnökével és annak fiával, Jenővel jó viszonyt ápolt, a körülményekkel nem volt maradéktalanul elégedett. Az intimitás, az egyedüllét hiánya volt a legnagyobb problémája.

„Hogy mi volt a régi conditíószkodás a maihoz képest, elég csak annyit felemlíteni, hogy sehol sem volt valamire való segédcsobám, ahol nyugodtan egyedül tartózkodhattam volna, olvasva vagy másként magamnak élve.”⁵⁴ Munkájával Mihalovits maradéktalanul meg volt elégedve: „[József] teljes bizalmam és meglegedésemet bírja. Tiszta jellemű, szerény magaviseletű és kötelességtudó fiatalember. A közönség irányában igen jó modorú, szorgalmas, és minden gyógytári teendőket készséggel végez. Szívesen kér felvilágosítást, és a tanácsot készséggel fogadja.

⁵⁰ MNL BKML XIII.6.b.17– Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁵¹ Visszaemlékezés 31. o.

⁵² Visszaemlékezés 40. o.

⁵³ Visszaemlékezés 41. o.

⁵⁴ Visszaemlékezés 49. o.

Egyszóval a legjobb segédek egyike, és örülök rajta, hogy gyógytáramban működik.”⁵⁵ A honvágy azonban egyre jobban elhatalmasodott Józsefen. Alig négy hónappal a munkába állás után már arról faggatta apját, hogy mikor térhet haza a családi patikába: „Nyulassy meddig lesz ott Kecskeméten? Megye cursusra az idén, s számíthatok-e rá, hogy az ősszel hazamehetek conditióba.”⁵⁶ Apja azonban igyekezett maradásra bírni fiát: „Ha te itthon lebetnél, nagy szolgálatot tennél nekem, mert bizalmam nem lenne olykor megingatva, de ez neked lenne legkevésbé hasznodra jövődre nézve. Mert te fiam nem bírhatnál még annyi tapasztalással, amennyi az önállóság nagy küzdelmében messze jövődben szükséges leend.”⁵⁷ Apja azt ajánlja fiának, hogy hazatérés helyett járja be inkább a nagyobb városokat (Budapest, Arad, Pécs, Pozsony, Temesvár, Kassa), sőt akár Németországot, segédei idejéről bizonyítványt pedig semmiképpen se tőle szerezzen, mert az felkeltheti mások gyanúját „bátha nem is segédeskedés volt az, mint inkább csak időzés.”⁵⁸ József azonban nem hallgatva meg a tanácsot hazatért Kecskemétre, és apja patikájában szolgált tovább. Egy év elteltével Pozsonyban vállalt állást, de innen is hamar távozott: „A Pozsonyi conditióm minden kritikán aluli volt Raditz Róbert kapzsi, piszkos zsidónál. [...] az a kapzsiság förtelmes volt, a piszok pedig, ami szintén a kapzsiságban gyökerezett, undorító. Egyszer megmondtam a jeles úrnak, hogy én eddig patikákban voltam, nem putikában, ezt ő kikérte magának [...]. Hat beti conditióskodás után meglegelve a helyzetet, felmondtam.”⁵⁹

1893 év elején már vőlegényként tért haza József. Szerelmével, Csilléry Malvinnal még a pozsonyi tartózkodása előtt ismerkedett meg. A házasság azonban elmaradt, mert a lány családja rangon alulinak tekintette a Józseffel kötendő házasságot. „Nem mondhatom biztosan, hogy gonosz mostoha keze működött közre, inkább hysterikus örültnek mondható, aki a maga korlátozott műveltsége (inkább műveletlennek mondható, mégis méltóságos lett később; Istenem, micsoda méltóságok is vannak a világon), buk-fenczet hányó okoskodásával el tudta ámítani mulya urát [...]. [...] később, mikor már jegyesek voltunk, izgatta a kitűnő asszonyt, hogy nekem pénz kell a patikához, Malvinnak meg nincs. [...] De a jeles asszonyságnak már ekkor más tervei voltak, ő kivetette a hálót egy bíróra (Kapy), akinek eszé ágában sem volt közeledni, s akit Malvin utált [...]”⁶⁰ Malvin végül „felsőbb parancsra visszaküldte a jeggyűrűt”⁶¹ Józsefnek. Az önállóság hiánya volt tehát a fiatal gyógyszerész házasságának egyik legnagyobb akadálya. Későbbi feleségével, Zombory Irénnel (1873–1959) is azért húzódott el a jegyességben eltöltött időszak, mert önálló patika híján nehezen szánták rá magukat a házasságra: „Új gyógyszerértár jögra számítottunk, de ez alapján el volt hibázva, az ezután való czíbelődés akadályozta esküvőnk idejének elhatározását.”⁶² A jegyesség alatt azonban nem sikerült saját patikára szert tennie Józsefnek, így 1897-ben alkalmazott gyógyszerészként kötött házasságot Irénnel. 1900-ban idősebb Katona Zsigmond két fiára, Zsigára és Józsefre hagyta a Szentlélek patikát.⁶³ A gyógyszerértár azonban személyes üzleti jogú volt, így hivatalosan csak egy tulajdonosa lehetett. Zsiga mint idősebb testvér lett tehát a patika hivatalos, az állam által is elismert tulajdonosa, ebből fakadóan viszont József jogi helyzete bizonytalan maradt.⁶⁴ Nem véletlen, hogy József folyamatosan arra törekedett, hogy patikajogot nyerjen.

⁵⁵ Visszaemlékezés 51. o.

⁵⁶ MNL BKML XIII.6.b.4 – Katona I. Zsigmond irata – Hozzá írott levelek – fia, Katona József 1878–1899.

⁵⁷ Visszaemlékezés 53. o.

⁵⁸ Visszaemlékezés 54. o.

⁵⁹ Visszaemlékezés 61. o.

⁶⁰ Visszaemlékezés 68. o.

⁶¹ Visszaemlékezés 70. o.

⁶² Visszaemlékezés 77. o.

⁶³ MNL BKML XIII.6.b.23 – Katona Margit gyógyszerész iratai – A Szentlélek személyjogi gyógyszerértár (Kecskemét) működésére vonatkozó iratok 1847–1957.

Levélben kérte befolyásos bátyja, Béla segítségét ez ügyben: „Kedves bátyám! Hallottuk, hogy valaki, akit a miniszter protegál, folyamodott Kecskemétre az ötödik patika jogáért. Most aztán az édesatyám és az ipam azt határozták, hogy adjam be én is a folyamodásomat. Tanácsodat kérem, hogy mit tegyek, mert ha csakugyan a miniszter protegáltja a folyamodó, azt hiszem, úgys hiába minden. S arra a szívességre kérek, ha van olyan ismerősöd, akitől erre nézve felvilágosítást lehetne szerezni, légy olyan jó, tedd meg ezt nekem. Ha beadnám folyamodványomat tehetnél-e valamit érdekében? Engedj meg ezekért az alkalmatlanságokért, tudom, hogy sok dolgod van, s nem is terbelnélek, ha nem lenne ez rám nézve olyan fontos kérdés.”⁶⁵ Egy patika elnyeréséhez azonban nemcsak az országos, hanem a helyi potentátok, a törvényhatóság és a nyilvánosság jóindulatát is meg kellett nyerni: „Nagyon, nagyon sok keserűséget okozott a gyógytár ügy. Ezt az egyet vártam, reméltem az ipamtól, de hiába. Ebben kétségkívül tehetett volna [...]. Ha este hazamentünk, s nagy nehezen rá tudtam teregni a beszédet a gyógytár ügyre, sokszor még választ sem kaptam [...]. De legjobban elkésértett az, hogy ipam minden nap együtt sörözött Horváth Adámmal, aki közben folyton a gyógytár jog ellen dolgozott, a lapjában irkált ellene, és egyébként is. Olyan jó barátságban voltak, hogy bizonyosan tudott volna rá hatni, ha vesz magának annyi fáradságot, de ezt nem tette.”⁶⁶ A kitartó próbálkozás végül meghozta gyümölcsét. 1903-ban – tekintetbe véve Kecskemét lakosságának folyamatos gyarapodását – a törvényhatósági bizottság indokoltnak látta egy újabb patika felállítását a városban.⁶⁷ A belügyminisztériumi jóváhagyást követően 1904-ben a törvényhatóság Katona Józsefnek adományozta a patikajogot tekintettel édesapja érdemeire is: „felejtethetlen emlékü édesatyja, Katona Zsigmond érdemei is hozzájárultak abhoz, hogy a bizottság minden tagja Katona József-re adta szavazatát.”⁶⁸ József azonban nem felejtette el megköszönni testvérének, Bélának a közbenjárását sem: „Örömmel tudatom, hogy a patikajogot megkaptam. Hálas köszönetemet fejezem ki neked jószágodért, hogy életem e nagy fordulatához nagybecsű pártfogásoddal te is oly nagymértékben hozzájárultál.”⁶⁹ A patikajog elnyerése rávilágít a korabeli rendszer anomáliáira is. A személyes érdemeken sokkal fontosabb volt az országos és a helyi kapcsolatrendszer, a család befolyása.

A patika felállítása nem ment zökkenőmentesen. A patikának kiszemelt telek kisajátítása lassan ment, de a megfelelő alkalmazottak megtalálása is nehéz volt. Erről József a Klárikának emléket állító kék könyvben így vall: „[...] december elsején végleg elválltam Zsigától. A gyógytár rendezése sok akadállyal járt, dacára, hogy jó előre gondoskodtam mindenről, s még Zsigánál elkészítettem nagy mennyiségben a nem romló gyógyszereket. Az asztalos késett az állványok szállításával, s ami még nagyobb bajt okozott, az első segédem megbízhatatlan, semmi ember volt. Nem tudott, és nem is csinált semmit, s így minden reám és becsületesen igyekvő, készséges gyakornokomra, Csorba Jánosra hárult, s mellettünk két laboráns, meg közben a házi cselédek is jöttek segíteni. [...] Két nappal a megnyitás előtt is fáradtan hazaérve korán lefeküdtem, s éjjel azonnal rohan oda az egyik laboráns, hogy menjek hamar (mikor még lassan sem bírtam), mert a segéd nagyon

⁶⁴ A magánjogi szerződés, melyben Zsiga és József fele-fele részben megkapják a patikát, maga is utal arra a visszas helyzetre, hogy az állam nem ismer el személyes jogú patikák esetén több tulajdonost: „Mintbogy ezen gyógyszerész csak egy gyógyszerész jogos birtoka lehet, és azon célból, hogy ez a család számára biztosítsák; id. Katona Zsigmond megnyugodva akart lenni, ez okból kieszközölte, a magyar királyi belügyminisztériumnál, hogy helyette ezen gyógyszerész joga fia, ifj. Katona Zsigmond nevére és javára adományoztatott. Mindazáltal, hogy ezen jog ifj. Katona Zsigmond részére adományoztatott, az I. pontban köriül irt jogviszony ez által semmi változást a családban nem okoz. Tehát ifj. Katona Zsigmond és Katona József maradnak ezen gyógyszerész közös használói és haszonélvezői, és ők ketten kötelesek a kitett kamatot és majdan a vételért illetve osztályrészüik feleslegét testvéreiknek megfizetni” MNL BKML XIII.6.b.23 – Katona Margit gyógyszerész iratai – A Szentlélek személyjogi gyógyszerész (Kecskemét) működésére vonatkozó iratok 1847–1957.

⁶⁵ MNL BKML XIII.6.b.8 – Katona I. Béla iratai – Hozzá írott levelek – testvére, Katona József 1897–1904.

⁶⁶ Visszaemlékezés 89.o.

⁶⁷ MNL BKML XV.6 – Kecskemét város közgyűlési jegyzőkönyveiről készült mikrofilmek.

⁶⁸ Visszaemlékezés 104. o.

⁶⁹ KJMJM OGyGy 96.99.1.

ittas, tör, zúz és összetöri az egész patikát. [... A segédet], kivel vagy egy óra hosszig hol szép szóval, hol pedig erőyes rátámadással harcoltam, végre magammal hívva az utcán leráztam nyakamról, s aztán tovább garázdálkodva egy rendőr bevitte a börtönbe. Szerencsére sok kárt nem csinált. [...] a jeles úr pedig másnap kijózanodva bocsánatot kért, s maga kívánta elbocsáttatását. Nem vesztettünk vele semmit. [...] A gyógytár a kitűzött időben, példás rendben megnyílt.”⁷⁰ Nemcsak az alkalmazottak miatt panaszkodott József, de a bevétellel sem volt maradéktalanul elégedett: „a gyógytárban elég kevés dolog van, de még annak sem tud jól megfelelni az én díszes személyzetem. 1-sőjén elmegy a sörényes, jön egy másik, s alighanem cseberből vederbe esem. Ha vagy 180 koronát fizethetnék havonta, egy fokkal különb gárda közt válogathatnék, de hát a havi 140 korona is sok ennek a gyógytárnak forgalmához, lehet, hogy jövőre semmiyet sem tartok, legalább nem bosszankodom.”⁷¹ 1910-ben József végül megvált a patikájától: „Ma reggel megegyeztem Csorbával a 70 ezer koronában, s így most már január 1-sőjén övé a gyógytár.”⁷² A patikáért kapott tetemes összeg új befektetési lehetőségeket teremtett József számára, egyben gyanúba is keverhette, hogy üzérkedik a patikajoggal. Nem véletlen, hogy magyarázkodni kényszerült a patika eladása miatt: „Nem váltam meg olyan könnyen a gyógytártól, mint azt sokan hitték, sőt Irénnel is elhitették, hiszen a lelkem adtam bele, annyi szeretettel, gondnal véghetetlen sok fáradtsággal állítottam fel, olyan mintaszerűen, amilyen most is kevés van az országban. [...] De hát amilyen ambícióval állítottam, rendeztem be a gyógy-tárt, amennyi szép reményt fűztem hozzá, úgy kísért folyton a sok bosszúság, keserűség is. A gyógyszerészsegédeknek átlagosan leszállt nívója mellett is nehezen lehetne összeszedni annyi haszontalan, semmi embert, mint nekem jutott. [...] Azután a nyakra-főre egymás után nyílt gyógytár sem engedte, hogy új gyógytáram kellőképpen erősödjék. Az ígért ár pedig olyanak látszott, hogy azt esetleg évek múlva sem lehetett volna elérni, sőt lejjebb is szálhatott ára.”⁷³ József pénze egy részét részvényekbe fektette, aktívan részt vett a Kecskeméti Takarékpénztári Egyesület és a Népbank ügyeiben.⁷⁴ A részvénytársaságok – tudva a patika eladása révén keletkezett jelentős vagyonról – igyekeztek maguknak megnyerni Józsefet. Az alakuló Néptakarék Pénztár tőkejuttatás ellenében még pozíciót is felajánlott neki: „Engem meg akartak nyerni (megszagolván a patika árát) alapító, majd igazgatósági tagnak (5 ezer korona jegyzés), azonban ennél conservatívabb vagyok, s többre becsülöm a népbanknál megígért, s esetleg később megnyerendő igazgatói állást, mint itt az azonnali igazgatósági tagságot. Nem akarván ezzel amazt kockáztatni, annyira azonban mégis életképesnek remélem ez új takarékot, hogy 5 darabot jegyeztem részvényekből.”⁷⁵ József – várakozásainak megfelelően – a Népbank igazgatója lett. Szintén a patikából befolyó tőke segítségével 1913-ban a Csongrádi utcában vett házat, éppen azon a telken, ahol egykoron szüleivel gyermekként élt.

A patikajog megszerzésével, majd eladásával jelentős fordulat állt be József életében. Paradox helyzet, hogy testvére, Zsiga az idősebb jogán apja patikáját először hivatalosan, majd ténylegesen is megörökölte, mégis rosszabbul járt, mint József. Zsiga ugyanis az örökségének terhére kapta meg a patikát és a patikajogot, amiből testvéreit is ki kellett vásárolnia, vagy a tőkejutalékokat ki kellett fizetnie, József viszont – ha nem számítjuk a patika felállításának költségét – „ingyen” jutott hozzá egy patikajoghoz.

József politikailag az egykori Szabadelvű Párttal szimpatizált. 1910-ben jónak látta „Tiszá

⁷⁰ MNL BKML.XIII.6.b.12 – Katona József iratai – Klárka című naplója/visszaemlékezése.

⁷¹ MNL BKML.XIII.6.b.17 – Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁷² MNL BKML.XIII.6.b.17 – Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁷³ MNL BKML.XIII.6.b.12 – Katona József iratai – Klárka című naplója/visszaemlékezése.

⁷⁴ MNL BKML.XIII.6.b.17 – Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁷⁵ MNL BKML.XIII.6.b.17 – Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

Kálmán szobrára küldeni valami csekélységet.”⁷⁶ Ez volt – ahogy ő fogalmazott – „politikai szereplésemnek csirája”.⁷⁷ Ugyanebben az évben szerepet vállalt a Munkapárt megalakulásában is: „minden mellékgondolat nélkül iparkodtam megtenni mindent csekély tehetőségem szerint a párt megalakulása érdekében [...], s én csudálkoztam legjobban, mikor az alakuló közgyűlés azszal honorálta csak a háttérben tervezett és szándékolt működésemet, hogy minden tiltakozásom daczára ügyvezető elnökké választott meg.”⁷⁸ 1913-ban testvérével, Zsigával együtt tagja volt a Törvényhatósági Bizottságnak, míg azonban Zsiga virilis jogon, József „csupán” választás útján került a testületbe. József még 1909 folyamán – talán már a patika eladása utáni megélhetésre gondolva – elvállalta az Első Kecskeméti Szőlő- és Gyümölcsstermelő Szövetkezet pénztárnoki állását.⁷⁹ A pozícióért 600 koronát továbbá 50 korona úti átalány kapott fizetségként. Az 1920-as években a szövetkezet igazgatójává választották. Ezzel ismételten édesapja, néhai Katona Zsigmond örökségét vitte tovább, aki 1897-ben részese volt a szövetkezet megalakításának: „[...] lelkesített az eszme, hogy édesatyám egyik alkotó munkásságának színbelyére lépek.”⁸⁰ A szőlőszövetkezeti munka mellett a saját birtokának és családi birtoknak a kezelését is ellátta, így gyermekkori álmát, hogy gazdálkodó lehessen, végső soron valóra váltotta. Az sem kizárt azonban, hogy ezek a gazdaságról szóló gyermekkori remények csupán a visszaemlékezés megírásának idejéből származó projekciók, ezzel igazolva József azon döntésének helyességét, hogy a patikát eladva gazdálkodónak állt.

Nem a szőlőszövetkezeti munka volt azonban az egyetlen terület, ahol apja nyomdokaiba lépett. 1895 és 1904 között József látta el a Nőegylet pénztárnoki teendőit. 1904-től az Első Magyar Általános Biztosító Társaság főügynöke volt. Apjához hasonlóan saját promológiai művet készített,⁸¹ és zene iránti lelkesedéséből adódóan tagja volt az Úri Bandának is.

Az első világháború előtti évtizedben József gazdasági, társadalmi és politikai karrierje egyaránt felfelé ívelt. Magánéletéről ez nem mondható el. Házassága Irénnel boldogtalan volt: „Hiszen vétkeznék vele, ha Irénnek sok szép tulajdonságát el nem ismerném, de alapjában véve nem voltunk egymásnak valók. [...] Irén minden akaratát érvényesíteni akarta vagy sírással, vagy arrogáns követeléssel, ritkán jó szóval is, de akaratának meg kellett lenni, ha belepusztultunk volna is. Amilyen szegényen jött el hazulról, annyi követelő nagyzsolással. [...] S mert ezeknek a szomorú következményeknek mindig Zomboryék voltak háttérben, azért nem tudom őket szeretni.”⁸² Katona József nem csak pazarlása, tétlensége, rossz természete miatt neheztelt felségére, de az ő makacsságának tudta be, feleségét hibáztatta, hogy kislányukat, Klárikát (1898–1914) az angolkis-asszonyok st. pölteni zárdájába küldték, ahol halálos betegség támadta meg. József kislánya elvesztése miatt érzett fájdalmát egy Klárikának szentelt visszaemlékezéssel igyekezett enyhíteni,⁸³ elvesztését azonban sohasem tudta kiheverni, gyakran gondolt saját életének céltalanságára. Családtagjainak írott leveleiben is visszatérő motívum a halál utáni vágy: „egyik nap keservesebb, mint a másik, csak már ne kellene ébredni.”⁸⁴

Az első világháború ráadásul komoly anyagi megpróbáltatások elé állította Józsefet:

⁷⁶ Visszaemlékezés 124. o.

⁷⁷ Visszaemlékezés 124. o.

⁷⁸ Visszaemlékezés 125. o.

⁷⁹ A szövetkezet történetét az alapítás negyven éves jubileuma alkalmából saját maga dolgozta fel: A Szőlőszövetkezet alapítása és negyven év története. Írta: Katona József ügyv. igazgató. Kecskemét, 1937. évben. (MNL BKML – jelzet nélkül).

⁸⁰ Visszaemlékezés 121. o.

⁸¹ Gyümölcsképek gyűjteménye. Összeállította, szövegét kiváló neves szakírók közlései nyomán írta Katona József. Okl. gyógyszerész, az Első Kecskeméti Szőlő és Gyümölcsstermelő Szövetkezet ügyvezető igazgatója. (MNL BKML XIII.6.b.12 – Katona József iratai – Gyümölcsképek gyűjteménye című munkájának szöveges része).

⁸² Visszaemlékezés 114. o.

⁸³ MNL BKML XIII.6.b.12 – Katona József iratai – Klárka című naplója/visszaemlékezése.

⁸⁴ MNL BKML XIII.6.b.17 – Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

„Kellemetlen zsákutcába kerültem. Csaknem egy év óta úgy éreztem magam Katona telepi altruistikus gazdálkodásom mellett, mint valami termelő, vagy feles, bérlő vagy béres, vagy tudja isten miféle magasabb rendű teremtmény, akinek legalább lesz némi betevő falatja. S most pedig vagyok egy semmi koldus, aki kiállhat a különböző ajtónállók csoportosulásába, és lesbeti míg [...] kap néha egy kis kenyérbajra való.”⁸⁵ Anyagi helyzete az 1920-as években sem rendeződött megnyugtatóan. 1929-ben unkaöccsének írt levelében a részvényei után járó jutalékok elmaradása, és a tőkeemelések miatti eladósodás miatt panaszkodott: „Az idén osztalék jutalékból 3900 pengőt kaptam, de nem vettem fel belőle egy krajczárt sem, mint már évek óta hasonló esetekben, hanem hagytam a bankban törlesztésül. Az adósságomat a részvény jegyzések okozták, s bár ezek útján sem jutottam jobb helyzetbe, ez okozza a kivergődbetetlen rossz helyzetet. Jelenleg 3500 pengő az adósságom, de jövőre ott leszek megint a dacapónál,⁸⁶ mert szőlőszövetkezeti tőkeemelés lesz, amit nekem nem lehet elmellőzni. Valószínű, hogy a bank sem fog aludni, és én keserűséggel állapíthatom meg évente szép osztalékomat, jutalékomat, aminek azonban így semmi hasznát sem veszem, még a temetési költségem sem tudom összpórolni [...]”⁸⁷ 1930-ban már az adósság törlesztetéséről számolt be: „kifizettem adósságomat, persze a legnagyobb visszavonulás és takarékoság árán.”⁸⁸

1934-ben az ekkor 65 éves József a folyamatos munka okozta kimerültség miatt panaszkodik: „Nyolcz év óta nem voltam szabadságon, aminek most már az a következménye, hogy már szinte elkábulok, alig látok, szinte állandóan olyan fáradt, kimerült vagyok. [...] Az élet mindig nehezebb, nem tudom, meddig bírom ezt a bajszja életet, mást reméltem, mást gondoltam én is öregségemre [...]”⁸⁹ Négy évvel később már súlyos betegségéről számolt be unokaöccsének, az ágyból kimozdulnia is nehezebbre esett. A második világháború idejéből levele már nem maradt ránk. Halála 1945. január 5-én, négy nappal 76. születésnapja előtt következett be.

Magos Gergely

⁸⁵ MNL BKML XIII.6.b.17– Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁸⁶ Dacapo/da capo: kezdet.

⁸⁷ MNL BKML XIII.6.b.17– Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁸⁸ MNL BKML XIII.6.b.17– Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

⁸⁹ MNL BKML XIII.6.b.17– Katona II. Béla iratai – Hozzá írott levelek – nagybátyja, Katona József 1890–1940.

1. sz. melléklet

A Katona család családfája ⁹⁰

- 1. Katona Ferenc († – Amac, 1788) ∞ († – ? 1792)
 - 1.1. Katona Mihály (†)
 - 1.2. Katona György († – Amac, 1807)
 - 1.3. Katona János (Amac, 1748 – Nagybánya, 1817) ∞1777∞ Asztalnok Anna (Amac, 1752 – ? 1814)
 - 1.3.1. Katona Mária (Amac, 1778 – Amac, 1779)
 - 1.3.2. Katona Pál (Amac, 1779 – ?) [...]
 - 1.3.3. Katona Mihály (Amac, 1781 – ?) [...]
 - 1.3.4. Katona Mária (Amac, 1782 – ?)
 - 1.3.5. Katona János (Amac, 1788 – ? 1835) [...]
 - 1.3.6. Katona József (Amac, 1792 – Nagykolcs, 1831) ∞1818∞ Vigh Erzsébet (Nagybánya, 1797 – Nagybánya, 1864)
 - 1.3.6.1. Katona Zsigmond (Avasvámfalu, 1819 – Avasvámfalu, 1819)
 - 1.3.6.2. Katona Teréz (Avasvámfalu, 1821 – ?)
 - 1.3.6.3. Katona Klára (Avasvámfalu, 1823 – ? 1840 körül)
 - 1.3.6.4. Katona Dániel (Avasvámfalu, 1825 – Avasvámfalu, 1825)
 - 1.3.6.5. Katona Zsigmond (Avasvámfalu, 1828 – Kecskemét, 1902) ∞1854∞ Kiss Mária (Földes, 1831 – Kecskemét, 1908)
 - 1.3.6.5.1. Katona Béla Eduárd (Borosjenő, 1855 – Csetnek 1904) ∞1883∞ Góger Anna (Szilágyperecsen 1865 – Kecskemét 1887) ∞1890∞ Bésán Kornélia (Lugos, 1870 – Budapest, 1950) ∞1903∞ Madarász Adeline (Pest, 1871 – Budapest, 1962)
 - 1.3.6.5.1.1. Katona Béla (Kecskemét, 1884 – Kecskemét, 1959) [...]
 - 1.3.6.5.1.2. Katona Margit Kornélia Livia (Lugos, 1891 – ?) [...]
 - 1.3.6.5.2. Katona Emma (Borosjenő, 1856 – Budapest, 1938) ∞1882∞ Vozáry Pál (Rimaszombat, 1850 – Budapest, 1918)
 - 1.3.6.5.2.1. Vozáry Magdolna (Cegléd, 1884 – Kaposvár, 1975) [...]
 - 1.3.6.5.2.2. Vozáry Pál († 1887 – Budapest, 1967)
 - 1.3.6.5.2.3. Vozáry Emma Kornélia (Szeged, 1890 – Budapest 1968) [...]
 - 1.3.6.5.2.4. Vozáry József († 1895 – Doberdó, 1918)
 - 1.3.6.5.3. Katona Blanka (Borosjenő, 1858 – Kecskemét, 1936) ∞1880∞ Pócsy György (Fejéregyháza, 1842 – Kecskemét, 1896)

⁹⁰ Katona Ferenc leszármazási tábláján azokat az ágakat tüntettem fel, melyek témám szempontjából lényegesek, az oldalági leszármazottak hiányoznak. Az ismert, de fel nem tüntetett ágakat „[...]” jellel jelöltem. A családfa összeállításához használt segédletek:

- OSZK gyászjelentés gyűjteménye (http://www.rakovszky.net/E1_LSG_ObitsIndex/GYJ-NevIndex.shtml)
- MNL OL – Mikrofilmek – Anyakönyvi gyűjtemény (A 694-700, A 2190, A 2227, A 2206, A 1478)
- MNL BKML XV.6 – Mikrofilmfelvételek gyűjteménye

- 1.3.6.5.3.1. Pócsy Blanka Gabriella (Kecskemét, 1882 – ?) Teper Lajosné [...]
- 1.3.6.5.3.2. Pócsy Gabriella Riza (Kecskemét, 1884 – Budapest, 1981)
- 1.3.6.5.3.3. Pócsy Mária Antónia (Kecskemét, 1885 – ?) [...]
- 1.3.6.5.3.4. Pócsy Róza Anna (Kecskemét, 1887 – ?)
- 1.3.6.5.3.5. Pócsy György (Kecskemét, 1889 – Cerehma (Kárpátok), 1915)
- 1.3.6.5.3.6. Pócsy László (Kecskemét, 1892 – Budapest, 1979) [...]
- 1.3.6.5.3.7. Pócsy Teréz (Kecskemét, 1895 – Budapest, 1965) [...]
- 1.3.6.5.4. Katona Dezső (Borosjenő, 1860 – Budapest, 1914) ∞1892∞ Karácsony Ilona (Kecskemét, 1864 körül – ? 1923) [...]
- 1.3.6.5.4.1. Katona Ilona (Kecskemét, 1893 – Budapest, 1918)
- 1.3.6.5.4.2. Katona Mária (Kecskemét, 1894 – Kecskemét, 1897)
- 1.3.6.5.4.3. Katona Lajos (Kecskemét, 1896 – Kecskemét, 1897)
- 1.3.6.5.4.4. Katona Erzsébet (Kecskemét, 1897 – Kecskemét, 1906)
- 1.3.6.5.4.5. Katona György (Kecskemét, 1899 – Budapest, 1904)
- 1.3.6.5.4.6. Katona Dezső (Kecskemét, 1900 – Budapest, 1989) [...]
- 1.3.6.5.5. Katona Zsigmond János (Borosjenő, 1862 – Kecskemét 1919) ∞1897∞ Fülöp Julianna (Moha,⁹¹ 1872 – Kecskemét, 1958)
- 1.3.6.5.5.1. Katona Márta (Kecskemét, 1899 – Kecskemét, 1919)
- 1.3.6.5.5.2. Katona Margit (Kecskemét, 1901 – Kecskemét, 1987)
- 1.3.6.5.5.3. Katona Rózsa (Kecskemét, 1902 – ?) [...]
- 1.3.6.5.5.4. Katona Edit (Kecskemét, 1904 – Kecskemét, 1907)
- 1.3.6.5.5.5. Katona Judit (Kecskemét, 1907 – Kecskemét, 1908)
- 1.3.6.5.5.6. Katona Piroška (Kecskemét, 1913 – ?)
- 1.3.6.5.6. Katona József (Kecskemét, 1869 – Kecskemét, 1945) ∞1897∞ Zombory Irén (Kecskemét, 1873 – Kecskemét, 1959)
- 1.3.6.5.6.1. Katona Klára (Kecskemét, 1898 – Kecskemét 1914)
- 1.3.6.5.7. Katona Mária Vilma (Kecskemét, 1871 – Hódmezővásárhely, 1924) ∞1895∞ Kis-Játzi Szeles János (Kecskemét, 1867 – Kecskemét, 1935)
- 1.3.6.5.8. Katona Ernő Miklós (Kecskemét, 1873 – Budapest, 1915)

Rövidítések

- **MNL OL** – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
- **MNL BKML** – Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára
- **KKJM OGYGY** – Kecskeméti Katona József Múzeum Orvos- és Gyógyszer-történeti Gyűjtemény
- **KL** – Kecskeméti Lapok
- **GYH** – Gyógyszerészeti Hetilap
- **OSZK** – Országos Széchenyi Könyvtár

⁹¹ Moha: Románia, Brassó megye (románul: Grânari). Korábban Nagy-Küküllő vármegyéhez tartozott.

Felhasznált irodalom

- Baradlai János – Bársony Elemér 1930 II: *A magyar gyógyszerészet története II.: 1800- tól a legújabb időkig*. Budapest.
- Huszár György 1980: Az önéletrajzok, mint fogorvostörténelmünk forrásai. Orvostörténeti Közlemények. (26.) 89-91. 157-174.
- Rásó József 1994: Történelmi szorítások – Kisemberi stratégiák. (Miskolci pedagógusok a 20. század első felében – önéletrajzaik tükrében) In: *Levéltári Évkönyv*. VII. Szerk.: Dobrossy István. Miskolc.
- Lóránd Nándor 1974: Katona József gyógyszerész naplója a múlt század végi gyógyszerészeképről. *Orvostörténeti Közlemények*. (19.) 71-72. 247-251.
- Mészáros Ágnes 1997: Katona József gyógyszerész naplója. Egy kecskeméti gyógyszerészcsalád emlékére. In: Székelyné Körösi Ilona (szerk.): *Múzeumi kutatások Bács- Kiskun Megyében*. 1995-1996. Kecskemét, 1997. 185-192.
- Lejeune, Philippe 2008: A napló mint „antifikció”. In: Mekis D. János – Z. Varga Zoltán (szerk.): *Írott és olvasott identitás. Az önéletrajzi műfajok referenciális kontextusai*. Budapest, 13-24.
- Bartlett Fredric Charles 1985: *Az emlékezés. Kísérleti és szociálpszichológiai tanulmány*. Budapest.
- Kövér György 2011: Én-azonosság az ego-dokumentumokban. Napló, önéletírás, levelezés. *Soproni Szemle*. (65.) 3. 219-240.
- Nagy Imre (szerk.) 1890: *Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1890-ik évre. Kecskemét törvényhatóságilag felruházott város teljes cím- névtárával. Első évfolyam*. Kecskemét.
- Váry István 1966: *Katona Zsigmond élete és munkássága*. Kecskemét.
- Péterné Fehér Mária — Szabó Tamás — Székelyné Körösi Ilona 1992: *Kecskeméti életrajzi lexikon*. Kecskemét.
- Nagy Imre (szerk.) 1913: *Kecskeméti Nagy Képes Naptár az 1913. közönséges évre. Huszonharmadik évfolyam*. Kecskemét.
- Kemény János 2013: 185 éves született. Emlékezés Katona Zsigmondra. *Múltbanéző*. (4.) 7. http://www.bacs-kiskun-levehtar.hu/V3/SP07_mbn/Tanulmanyok/keja-07t-1.html

KATONA JÓZSEF VISSZAEMLEKEZÉSE

Gyermekkori emlékek újulnak fel a sárgult levelekből: Borbás, a csongrádi utcai ház, szőlő, Katonatelep.⁹² Édesatyám⁹³ levelei közt egy boríték „Józi fiamnak” felírással, az ő tiszta, rendes, szép írásával. Valami névnap vagy karácsonyi ajándék lehetett benne. S ez a boríték felidézi előttem édesatyám egész szorgalmas, becsületes, családjáért élő, küzdő, nemes egyéniségét. A nyolcz gyermekű apa, kinek meglehetősen kijutott anélkül is a küzdelemből. Bár nem ér reá egy-egy gyermekével túlságosan sokat foglalkozni – hiszen szinte két ember feletti munkát végez – mégis mindenre kiterjed figyelme, bátorít, buzdít, büntet és jutalmaz is. Az elismerés legritkábban jár ki, persze ez is a nevelés, az eredmény érdekében, mégis néha túlzott. De az a felírás a gondos, szép betűkkel, visszatükrözi teljes mértékben, hogy amit adott, azt lélekkel adta. A szeretetét, a gondos apa mindenre kiterjedő figyelmét lehet kiolvasni a felírás minden betűjéből.

S amint e gondolataimat tovább szövöm, megjelenik lelki szemeim előtt édesanyám⁹⁴ áldott, jóságos képe, a művelt, magyar anya mintaképe, aki példás rendben tartva a ház gazdaságát, kiegészítve férje munkáját, neveli gyermekeit erős jellemben, hazafias szellemben, nevelők és nevelőnők nélkül, természetesen annál több bensőséggel. Részt vesz a ház minden munkájának a vezetésében, jut ideje a gyógytárban nagyon sokat helyettesíteni, segíteni, s a kézi munka ki nem fogy kezéből. Mindezek mellett otthon van földrajzban, történelemben, a hazai és világeseményeket bölcs higgadsággal s nagy ismerettel ítéli meg, és sok tanult férfit szégyeníthetett volna meg általános tudásával.

Voltak talán, akik félreértették az ő harmonikus családi életüket. Voltak, akik az apró nézeteltéréseket fújták fel, mert nem volt fogalmuk arról, hogy a közös, szent célért nemesen küzdő emberpár magasabb nézőpont felé törekvését nem homályosíthatja el, ha a részletekben nem is voltak mindig egy nézeten, de az eredmény kivívásában, elérésében mindig összetalálkoztak, és boldogan élvezték szorgalmas munkájuknak gyümölcsét. Édesanyám tartózkodó, túlzott takarékos volt, aki néha talán aggódva nézte atyám merészebb, messzebb célzott szolgáló terveit, és bár sok áldozatot és még több dolgot igénylő küzdésének nem lett mindig a rideg számok szerinti anyagi eredménye, az a fölülmúlhatatlan erkölcsi siker, mely sok tőkénél értékesebb kincset nyújtott a családnak, utólag mindig megnyugtatta édesanyámat, és nemesen küzdő férje törekvéseit nemcsak megértette, de nagyon is nagyra becsülte.

Sokszor csodálattal tűnődtem el azon a bámulatos nagy munkabíráson, a kitartó szorgalommal, vasakarattal végzett nagy eredményű törekvéseken, s arra jöttem, hogy édesatyám kitartó munkásságát nagyban fokozta, lelkét megerősítette, izmait megacélozta az a ritka földi kegyelem, hogy nyolcz gyermekét nevelhette fel becsülettel, példás sikerrel. Istenem, milyen ritka áldás! Az ember szinte érzi, lelkét a jövőbe való reménnyel, bizalommal tölti el az a gondolat, hogy ha küzd, és fárad is, de a jutalom nem marad el. Az elérhető legnagyobb boldogság, a családi élet melege, szép sikere koronázza be a fáradozásokat, kísérve az embertársak tisztelete által a királyi elismeréséig.⁹⁵

Ez a remény tartott engem is, és nem akarom gyarló voltomat az édesatyám kiváló sikerű működéséhez hasonlítani, de éreztem sokszor azt az óriási különbséget saját munkámban, amely mutatkozott az egyetlen féltett kisleányomért való remény és az érte való aggodalmas csüggedés óráiban.

⁹² A Katona család ingatlanai.

⁹³ Katona Zsigmond (1828–1902).

⁹⁴ Kiss Mária (1831–1908).

⁹⁵ Katona Zsigmondot 1899-ben a Ferenc József-rend lovagja címmel tüntették ki. MNLOL K20-832/1899.

Minden könnyű volt, nem ismertem akadályt, amit érte le nem küzdöttem volna, mikor a remény, a büszke megelégedés és boldogság töltötte el lelkemet. S ronggyá vált akaratom legott, amint a csüggedés, az aggódó kétségbeesés vett rajta erőt.

És miért lett a család ettől az áldástól megfosztva?! Többé-kevésbé, erőnk, tehetségünk szerint nem voltunk-e méltó gyermekei a szülőknek!? Hiszen ezt elismerték, és kifejezték számtalanszor. Mivel szolgáltunk reá, hogy szinte az egész családon a szenvedések sorozata húzódik végig, amitől a sors édesatyámat megkímélte. Már édesanyám sem volt ilyen szerencsés, mert ő özvegységében átszenvedte azt a borzasztó csapást, hogy legelső fiát,⁹⁶ a család büszkeségét elvesztette.

És nincs igazuk azoknak, akik azt hiszik, hogy édesatyám lelke erősebben bírta volna ki az ilyen csapást. Első sorban nem tudjuk, mert olyan szerencsés volt, hogy ezt nem kellett elszenvednie. De szerintem itt vége szakad minden erőnek, minden számításnak s meg vagyok győződve, hogy ha ő egy órára feltámadhatna, s végigkérdezné családjá sorsát, amióta elment körünkből, ha végig hallgatná azt a sorozatát a legnagyobb csapásoknak, amik családját érték, összeroskadna a hallottaktól.

Hiszen a családjáért küzdött, tehát csakis az eredmény vezethette fényes sikerekre.

Midőn e könyvet a magam, esetleg a család érdeklődő tagjai számára írom, e gondolatokat rögzítettem le először, s áttérve most már a részletekre, előveszem a régi írásokat, melyeknek megsárgult lapjáról az elhalványult sorokat felfrissítem, s iparkodni fogok ezekből mozaikszerűen összerakni sorba a családi eseményeket, kiegészítve a hallottakkal.⁹⁷

- **id. Katona Zsigmond** gyógyszerész, a Ferencz-József rend lovagja (született: Vámfalu 1828. május 6. – meghalt: Kecskemét, 1902. március 18.) – *esküvő: Debrecen, 1854.*
január 10. – **Galambosi Kiss Mária** (született, 1831. április – meghalt: 1908. május 14. Kecskeméten)
- o **I. Béla dr.** koronaügyész-helyettes (1855. január 27. – 1904. szeptember 20.) – **Góger Anna**⁹⁸ (1865. március 16. – 1887. július 23.) – **Bésán Kornélia**⁹⁹ (1871 *Lugos* – 1951 *Budapest*)
 - **II. Béla dr.** (1884. szeptember 6.)
 - **László** (1919. március) – **Papp Györgyi**
 - **Anna** (1920. november 17.) *Gara Józsefné*¹⁰⁰
 - **Margit** (1891. szeptember 6.) – **ifj. Rausch Ede** (1883. április – 1853. június)
 - **Ede**
 - **Alexandra**
 - **Antal**
 - **Cornélia**

⁹⁶ Katona Béla (1855–1904)

⁹⁷ A visszaemlékezésben itt egy saját kézzel készített családfa szerepel, amit eredetiben is közlök. A saját kutatáson alapuló családfa a bevezetés 1. mellékletében szerepel. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a neveket kiemeltem. A Katona által közölt téves adatokat nem javítottam ki, és a hiányzó adatokat sem egészítettem ki, a rövidítéseket viszont minden esetben feloldottam. A ceruzával írt későbbi bejegyzéseket dőlt betűvel jelöltem. Ezek a ceruzával írt bejegyzések egy része biztosan nem Katona Józseftől származik, ami abból tudható, hogy Katona József halálának időpontja is szerepel az adatok között.

⁹⁸ Góger Anna (1865–1887) Katona Béla első felesége volt. Fiatal korában meghalt.

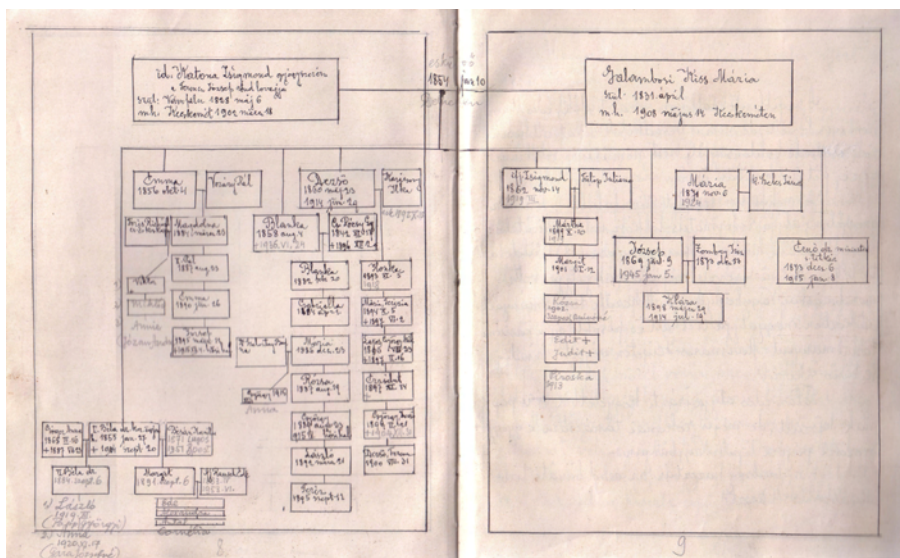
⁹⁹ Bésán Kornélia (1870–1950) Katona Béla második felesége, akivel 1890-ben házasodtak össze. 1891-ben elváltak.

A családfában nem szerepel Katona Béla harmadik felesége, Madarász Adél (1871–1962), akitől nem született gyermeke.

¹⁰⁰ Asszonyneve.

- o **Emma** (1856. október 4.) – Vozáry Pál
 - **Magdolna** (1884. március 23.) **Foris Richárd** császári és királyi kapitány
 - **Viktor**
 - **Miklós**
 - **Annie – Józan András**
 - **II. Pál** (1887. augusztus 23.)
 - **Emma** (1890. június 26.)
 - **József** (1895. március 12 – 1915. december 4., hősi halált halt)
- o **Blanka** (1858. augusztus 4. – 1936. június 24.) – **Csenkeszfai Pócsy György** (1842. november 17 – 1896. december 20.)
 - **Blanka** (1882. február 20.)
 - **Gabriella** (1884. április 21.)
 - **Mária** (1885. december 23.) – **Dr. Szalontay Barna**
 - **György** (1915 december)
 - **Anna**
 - **Rózsa** (1887. augusztus 19.)
 - **György** (1889. augusztus 23. – 1915. április, hősi halált halt)
 - **László** (1892. március 21.)
 - **Teréz** (1895. szeptember 12.)
- o **Dezső** (1860. május 23. – 1914. június 29.) – *esküvő: 1892. október 15.* – **Karácsony Ilka**
 - **Ilonka** (1893. november 5. – 1918)
 - **Mária Terézia** (1894. október 5. – 1897. június 2.)
 - **Lajos György Miklós** (1896. július 23. – 1897. február 16.)
 - **Erzsébet** (1897. november 14. +)
 - **György Dezső** (1899. február 21. – 1904. december 30.)
 - **Dezső Ferencz** (1900. augusztus 31.)
- o **ifj. Zsigmond** (1862. november 14. – 1919. március) – **Fülöp Juliánna**
 - **Mártha** (1899. október 10. – 1919)
 - **Margit** (1901. január 12)
 - **Rózsa** (1902) *Szepesi Brúnóné*¹⁰¹
 - **Edit** +
 - **Judit** +
 - **Piroska** (1913)
- o **József** (1869. január 9. – 1945. január 5.) – Zombory Irén (1873. december 13.)
 - **Klára** (1898. március 29. – 1914. július 19.)
- o **Mária** (1871. november 6. – 1924) – kis-játzi Szeles János
- o **Ernő dr.** minisztériumi segédtitkár (1873. december 6. – 1915. január 8.)

¹⁰¹ Asszonyneve.

A régibb időkről nem sokat tudok, édesatyám nemigen beszélt, de nem is beszélhetett sokat otthonról, családi boldogságról, mert nem is igen volt benne része. Két éves korában árván maradt.

1828. május 1-én született Vámfaluban, Szatmár megyében.¹⁰² Atyja¹⁰³ református lelkész volt, s hivatalos buzgólkodása közben a nagy cholera (1831) áldozata lett. Két nővérével még élő nagyatyja¹⁰⁴ vette gondozásba Nagybányán,¹⁰⁵ és itt kezdte tanulmányait. Eközben nagyatyja is elhalt, és felsőbb gymnásiumi tanulmányait Máramaros-Szigeten¹⁰⁶ végezte, mindig kitűnő sikerrel.

Talán édesatyja iránti kegyeletből ő is papnak készült, de mégis rokonai tanácsára a gyógyszerészi pályára lépett Nagybányán.

A szabadságharcban az arad-bánáti táborozásban vett részt.

Gyógyszerési oklevelet Budapesten nyert 1850-ben.

Debreczenben működött mint gyógyszerészsegéd, s itt ismerkedett meg édesanyámmal, s a borosjenői¹⁰⁷ gyógyszertertárral megvéve¹⁰⁸ 1854. január 10-én esküdtek meg.¹⁰⁹

¹⁰² Vámfalu: Románia, Szatmár megye (románul: Vama).

¹⁰³ Katona József (1792–1831).

¹⁰⁴ Katona Zsigmondnak ekkor már mind apai nagyatyja (Katona János (1748-1817)), mind anyai nagyatyja (Vigh István (~1770–~1820)) halott volt. Más források szerint anyai nagyanyja (Szentgyörgyi Erzsébet), valamint két nagynénjének családja (Intze Józsefné sz. Vigh Mária, illetve Dudás Józsefné sz. Vigh Eszter) látták el gondját Katona Zsigmondnak és édesanyjának, Vigh Erzsébetnek (1797–1864). MNL BKML XIII.6.a.1 – Családtörténeti iratok és feldolgozások – A családi múlt feltárása érdekében folytatott levelezés 1899–1945; MNL BKML XIII.6.a.1 – Katona II. Béla „Családunk és rokonságunk története” című kéziratban lévő, nagyjából lezártnak és befejezetlen munkájának fejezetei.

¹⁰⁵ Nagybánya: Románia, Máramaros megye (románul: Baia Mare). Korábban Szatmár vármegyéhez tartozott.

¹⁰⁶ Máramarossziget: Románia, Máramaros megye (románul: Sighetu Marmatiei).

¹⁰⁷ Borosjenő: Románia, Arad megye (románul: Ineu).

¹⁰⁸ A borosjenői gyógyszertertárral 1853 október 22-én létrejött adásvételi szerződés tanulsága szerint Katona Zsigmond 6000 pengő forintért vette meg Állványi Károly gyógyszerésztől „báz nélkül, minden gyógyanyag, edény, állvány, eszközökkel”. (MNL BKML XIII.6.b.2 – Katona I. Zsigmond iratai – Ingatlannal kapcsolatos iratok 1854–1908.).

¹⁰⁹ A házasságra szintén Debreczenben került sor. (Házassági anyakönyv: MNL OL A2194).

Kiss Mária (1850) és Katona Zsigmond (1862)

A Polgárok Lapja 1881. november 20-án megjelent 2-dik számában közli édesatyám jól sikerült azon képét a címlapon mint a magyar kiállítások első megkezdőjét, s többek közt így ír: „Az áruba bocsájtott borosjenői gyógyszertert 1853-ban megvevén, s Debreczenből Kiss Marit, Kiss Mihály¹¹⁰ városi tisztviselő kedves és művelt lelkű leányát nőül vevén, megkezdte önálló életpályáját. Nejében egy nemes lélekkel megáldott, helyzetét méltányló, gondos, hű, jó és balsorsot vele együtt átértzett és megosztott lényt, nemcsak hű feleséget, de igazi védangyalt is találván, isten áldása kísérte együttes munkálkodásukat.”

Miután magam sem tudom jobban s emlékezésem szerint hűnek találom, folytatom a Polgárok Lapja közlését szó szerint:

„Mint gyógyszerész tapasztalván azt, hogy nemcsak a drágább külföldi, de a hazában termő gyógynövényekért is mily roppant összeg vándorol évenként ki külföldre, holott szorgalmas utánjárás mellett nagy része ez összegnek megtakarítható lenne, elhatározta mindazon gyógynövények tenyésztését, melyek éghajlatunk alatt termelhetők, megkezdni ezekből legalább annyit eladni évenként, mennyi külföldi szükségleteire tett kiadásait fedezi. Első évi kísérlete reményeit valósította, az eredmény évről-évre kedvezőbb volt. Minél nagyobb mérvben igyekezett termelni, külföldről a kereslet annál nagyobb volt.

A gyógyszerészeti lapok útján akkoron e körülményre felhívta gyógyszerésztársait útmutatást adva, termelésre buzdítva, és példáját néhányan követték is.

Érdekes volt ezt itt annál is inkább megemlíteni, mert a múlt években a magyar kormánynak felhívása volt a lapokban olvasható, melyet a hazai gazdasági egyesületekhez intézett a gyógyfüvek szedése és termesztése végett, minthogy erre a külföldi konzulátusok által figyelmeztetve lett.

¹¹⁰ Kiss Mihály (1798–1870).

Katona ezt a konzulok figyelmeztetése nélkül már 16-20 év előtt megtette.

Az ugyanazon időben Debreczenben alakított epreskert és minta faiskola főgondnoksága reá bízván, ezeket rövid idő alatt mintaszerű felvirágzásra emelnie sikerült. És ezen időbeli munkássága elismerésül a debreczeni kertészeti egyesület által tiszteletbeli tagul választott meg.¹¹¹

Midőn a hazánkban már annyiszor pusztított cholerajárvány 1866-ban ismét kiütött, a kormány által ideiglenes kórházak alakítása rendeltetvén el, Borosjenőn igyekeztek ezt többben az ottani főbíró, Pópa György, később főispán stb. elnöke alatt, mint állandó járási kórházat létrehozni. E fáradozás, melyben nagy része volt Katonának, egy szegényápoloda kibővítésével váratlanul fényesen sikerült. Ennek 11 évig egyik buzgó, munkás tisztviselője volt.

A közügyek terén kifejtett munkásságában kitartás, erély és becsületes pontossága által úgy tapasztalta, hogy a közönség minden ügy iránt, hol részvételét látta, bizalommal viseltetett, hol nem volt neve, részvétét óhajtotta. Sokszor tapasztalta, hogy a jó eredmény garantírozójául¹¹² tekintetett, és ennek tudatában, vagyis elismerésében jutalmát is lelte.

Később kíváncsún látván gyermekei neveltetése végett nagyobb városba költözni, Kecskeméten talált eladó gyógyszerüzemre, és 1867 tavaszán Borosjenőtől s hozzája az egész vidék legjobb indulattal viseltető közönségétől búcsút vett.

Ott töltött munkás élete emlékei hosszú időig foglakni, azt a hozzájárulása mellett felállított díszes, járási szegényápoloda és kórház, városi epreskert, faiskola, egyedül általa létesített városi sétater, fűvészkert és a közönség kegyeletos megemlékezése biztosítják.

Kezdetben Kecskeméten egyedül pályájának igyekezett élni, de munkára s örökös tevékenységre utalta természetét, és sokat megbírván, az ottani iparegylet első vette igénybe tevékenységét, még akkoron ott ismeretlen lévén, a bizalmat, mely váratlanul az egyesület elnökségét ruházta reája, elfogadta, előre feltéve, hogy ezt az egyesület javára szentelendő munkássága által kiérdemelni lesz feladata.

Hogy a nevében még akkor ismeretlen egyesület emelésére, az össze nem tartott iparos osztály kibékítésére, közös javára, szellemi erejétől telhetőleg és anyagi erején túl lelkiismeretesen munkálkodott, azt az egész város tudja. Egyébiránt az iparegylet és iparos osztály ügyében 6 és fél éven át tett eljárásáról az akkori évenként dióhéjba szorított jelentései számot adnak.

Azonban hazai iparunkra nézve a viszonyok változván, Katona az egyesület újraalkotását óhajtott az összes iparosság szövetségére. Az utóbbi pár évben ez volt főcélja, mert az előhaladások sikerét kívánta biztosítani, és ezt összetartásukban reménylette. De az összetartás jó szellemét, az önérdék, a féltékenykedés egymás iránt megölte.

Politikai törekvések, a csökönyös kicsinykedés, mely előbbieket az egyesületet mások eszközévé süllyeszteni iparkodtak, az iparosoknak az ipar javával ellenkező ösvényen tévelygése meggyőzték arról, hogy az iparos osztály érdekében nemesebb céljait csak igen nehezen valósíthatná. Ismeretesekek általában azon nehézségek, melyek az ipar terén való vezérkedéssel egybekapcsolták. Mindezekkel meg kellett Katonának küzdenie.

Nem csoda tehát, ha nemes munkájában, buzgóságában és tevékenységében kifáradva pihenni tért, azonban ezzel még nem mondhatjuk, hogy az iparügytől elfordult.

Katona, kinek az 1872. évi iparkiallítás rendezésében, a magyar ipar érdekében meghálálhatatlan és hervadhatatlan érdemei vannak, Katona, ki a magyar iparügy legelső vidéki vezéreinek első

¹¹¹ A tiszteletbeli tagságról szóló dokumentumok az alábbi helyen találhatók meg: MNL BKML XIII.6.b.1 – Katona I. Zsigmond iratai – Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok 1865–1902.

¹¹² Garantírozójául: garanciájául.

harcosa volt, Katona, kinek a kecskeméti iparosokkal együtt a magyar ipar igen sok hálával és elismeréssel tartozik, nem hagyhatja itt a magyar iparügyet, mielőtt ezen hála és elismerés legalább részben nem lett iránta leróva.

Az iparegylet elnökségétől leköszönt ugyan, de teljes lélekkel a magyar iparügy előhaladásának híve, és szent meggyőződésünk, hogy mihelyt kiváló szükségünk lesz rá, ott fogjuk őt találni az előharcosok között, akár az irodalmi, akár a társadalmi tevékenység terén.

Ámde Katona tevékenységét, fáradhatlan buzgalmát még más irányban is igénybe vette a közbizalom. Működik mint városi törvényhatósági bizottsági tag,¹¹³ iskolaszéki alelnök, a nőegyletnek keletkezése óta pénztárnoka, az országos gyógyszerészeti egyletnek központi igazgató tagja, Kecskemét vidékének járási igazgatója, több egyletnek választmányi tagja stb. A kecskeméti vidéki gazdasági egylet által eddig ott rendezett kiállítások főintézésével ő ruháztatott fel, és minden alkalommal a közönség várakozását meghaladva, oldotta meg feladatát.

Ily tettűs élet megérdemli, hogy jelenben isten áldása, jövőben pedig kegyeletes emlék virasszon felette.”

Eddig tart a Polgárok Lapja szép méltatása, híven leírva édesatyám közéleti tevékenységét, és pedig természetesen az iparügyekben való működését kidomborítva, pedig ez csak egy kisebb részét képezte tevékenységének, a gyógyszerészet terén nem kevesebb érdemeket szerzett, a városi ügyekben ügyszólván nélkülözhetlen volt, s legkedvesebb foglalkozása még a gyümölcsészet, szőlészet, kertészet volt, s ezen dédelgetett kedvenczei közt telt el legtöbb ideje.

Ennyi tevékenység, nagy elfoglaltság mellett talán felöltik az a kérdés, hogy volt-e a családja körében? S aki nem látta, nem hiszi, el sem képzelheti, hogy több időt már alig tölthet apa családja közelében, hogy mindenre kiterjeszkedő gondnal, figyelemmel a legbensőségesebb nevelést adta családjának. Belevitt bennünket a saját munkakörébe, mindenkit hajlandósága szerint, s míg így egyrészt megbízott munkatársat nyert gyermekeiben, megszerettette velünk a munkát, s így tevékenysége mint legjobb példa, mint kitűnő nevelő eszköz is kitűnően bevált.

A család haladásában, sikereiben persze legjobban kitűnik a családfő, őtet látják, az ő tevékenységét ismerik el. S az a legjobb, leghívebb asszony, akiről legkevesebbet beszélnek. Édesanyám ilyen volt.

Édesanyámról – röviden kifejezve – azzal mondok meg mindent, hogy atyám kitartó munkásságát csak úgy bírhatta, sikereit csak úgy érthette el, mert olyan fennkölt lelkű, nemesen gondolkodó felesége, igazi segítő társa, jó és balsorsban osztályosa volt, mint édesanyám.

Nem érzek hivatottságot arra, hogy az egész család történetét leírjam, ehhez nincsenek is meg a teljes és kellő adataim – ezt Béla öcsém végezheti sokkal jobban, ha kedve lesz hozzá, s ha ezt a sors kegye neki megengedi –, én inkább az én életemben s az én körülöttem történeteket írom le, mely leírás, mint részlet, talán az ő munkáját is némileg kiegészítheti. Éppen ezért megtörténhetik, hogy egyik-másik családtagra vonatkozó leírás nagyon hézagos, sőt hiányos lehet, de hát csak azt írhatom le, amit tudok közvetlenül, vagy amiket levelek és más feljegyzések megőriztek.

Mint már előbb is megírtam a Polgárok Lapja közlése nyomán, szüleim gyermekeik neveltetése végett Kecskemétre költöztek, s ez új otthonban születtem én mint hatodik gyermek.

Édesanyámtól hallottam, hogy keresztelőmön a reformátusok nagy tiszteletben és általános

¹¹³ Az 1872-ben – vagyis négy évvel Katona Zsigmond Kecskemétre költözését követően – megalakult törvényhatósági bizottság nak már tagja volt. Ekkor még választott tagként került be. Az 1874. évi virilis lista 91. helyére viszont már felkerült 193 forint adóval. Innentől kezdve lassú gyarapodás tapasztalható. Az 1900. évi virilis listán már a 30. helyet foglalja el 512 forint adóval.

szeretben álló papja, Fördős Lajos gyönyörű szép beszédet mondott. Nem tudom, hogy szüleim a jövőbe vetett valami nagyobb reménnyel fogadták-e ezt, vártak-e számomra valami fényesebb jövőt, de énreám a gyermekkoromban hallottak felemelő érzéssel hatottak, s ha nem váltottam be a szebb reményeket, nem az én buzgalmam és törekvésemen múlt. Sokan azt tartják, hogy azok a kiválasztottak, akiknek a sors nagyobb szenvedéseket juttatott. Ilyen értelemben én csakugyan kiválasztott vagyok, mert mérhetetlen szenvedés, fájdalom jutott osztályrészemül, amit még súlyosbít, hogy nincs hozzá való hitem.

Boldogok a hívők, mert övéké a mennyeknek országa!

Övék, csakis az övék, és csakis addig, míg hisznek és élnek!

Azután!...

Én is hittem. Én is reméltem, és a végtelen boldogság érzete kimondhatatlan hálával, szent, áhítatos hittel töltötte el lelkemet... De mikor mindent elveszítettem, ami az élethez szeretettel, örömmel, boldogsággal, büszkeséggel, a jövőbe való legszebb reményekkel fűzött, elvesztettem a hitemet is.¹¹⁴

De most elébe vágtam az eseményeknek, s anélkül is csendes, zajtalan gyermekéveim, ifjúságom leírását, előre vetett melancholikus érzésből támadt szomorú fátyollal vontam be.

¹¹⁴ Egyetlen gyermeke, Katona Klára (1898–1914) halálra utal.

Gyermekkorom és diákévek

Az én koromban még nem voltak divatban a gyermekek, és ha lettek volna is, mi bajosan letünk volna, elsősorban, mert ahhoz sokan voltunk, de meg szüleim nem gyermekkultuszt, hanem messzebb törekvő célzt iparkodtak elérni a nevelésben. A mi időnkben akkor szólhatott a gyermek, ha kérdezték, s nem mutogatták be a tudományunkat.

Én igen szerény, szinte félénk gyermek voltam. Négy-öt éves koromban óvodába jártam, s egyszer a kedves néni jónak látta a borzasztó, bűnös gyermekek megfenyítése végett valami embert bevezényelni, aki ökörhajtó ostorral ijesztgetett bennünket. Persze az lett a következménye, hogy nem mentem többet óvodába.

Csendes, zárkózott életet éltem, amit még fokozott édesatyám vasfegyelme. Ha kissé több szabadságot kapok, talán én is elmentem volna a többi gyermekekkel együtt a város alá labdázni, vagy fiúknak való más játékot űzni, s ez esetben talán bátrabb, biztosabb fellépésű fiú lettem volna. De mert 2 lépést sem szabad volt tenni, nem is kértem rá engedelmet, s inkább otthon ültem. Mikor ezeket híven a valósághoz leírom, még gondolatomban sincsen szemrehányás, mert tudom, hogy mindig csak jót akartak szüleim, s a javunkra remélt legjobbert törekedtek. S még ha talán hibáztak volna is, arra is azt mondanám, hogy olyan nagy dolog a gyermeknevelés, hogy szinte lehetetlen némi tévedés nélkül elvégezni. Mint ahogy a házasságot tartotta a haza bölcse olyan nagy dolognak, melyet érdemes egy egész hosszú életen át meggondolni.

Szüleim azt látták szívesebben, ha hozzám jöttek fiuk, így mindennapos összejövetelünk volt az ugyanaz udvarban lakó Gabovits Tiborral, Wittmann czukrász rokonával, egy szelíd lelkű, finom, jó fiúval, ki fiatal korában meghalt. Őszintén megsirattam, és mindig kedves emlékekkel gondolok reá.

Sokat összejöttem még Szemerey Bertivel (most lipiki fürdőorvos), aki igen vasszorgalmú, ambíciósus volt már gyermekkorában, s már mint egész fiatalember kaparintott magának valami ordót,¹¹⁵ amit ünnepélyes alkalmakkor, bálban stb. fel is tűzött, s nem csekély büszkeséggel ereszkedett le hozzánk szegény, érdemrendtelen halandókhoz.

Szintén gyakori vendégem volt Lichtenstein Pali, aki magántitkári minőségben ragaszkodott hozzám.

Színyai tűzoltó parancsnok fiánál is voltam egyszer, de el is maradtam tőle, mert figyelmembe ajánlotta, hogy mamájának kezét csókoljak. Bennem pedig minden szerénységem mellett volt annyi makacsság, hogy az ilyen intelmeket nem vettem be, magamtól megtettem volna, de vezényszóra nem.

Legkedvesebb foglalkozásom volt a barkácsolás. Ha egy nagyobb fajta gyufa skatulára¹¹⁶ szert tehettem, melyet rúddal és kerekkel láttam el, pompás kocsim volt, melybe a vásárban 2 db 2 krajczáros lovat véve a következő vásárig nem is kívántam volna külön játékot. Később faházakat s egyéb komplikáltabb holmit róttam össze, majd később megint nagyobb szivar skatulából malmot csináltam, melynek őrlő hengerei olyan hengerekből kerültek ki, melyekre eredetileg se-lyem szalag volt hajtogatva, s ezt verkliserű¹¹⁷ fogóval forgattam. Felülről egy papírtölcsért illesztettem reá a liszt (homok) feltöltésére, a kerek alatt pedig egy kerek fadobozra erősített tüll szita egészítette ki az egészet, hogy finoman őrlött lisztet nyerjek.

¹¹⁵ Ordó: rangfokozat, rendjel, kitüntetés.

¹¹⁶ Skatula: doboz, gyufásskatulya.

¹¹⁷ Verkli: más néven tekerőlant; hajtókarral rendelkező hangszer.

Később ezt a barkácsolási mesterségemet gyakorlati térre vittem, s boldog voltam, ha valami háztartási tárgyat megjavíthattam. Még hasznosabb segítsége voltam édesanyámnak a tyúkászatban, majd atyámnak a gazdaságban, amely foglalkozásokban kisebbszerű ispáni működést fejtettem ki. De ez még később volt, s erre még talán visszatérek annak idején.

A normál iskolában Molnár Imre, Váry Lajos, Schossberger és a híres Böszörményi Mihály voltak a tanítóim. Mind a régi gárda öreg alakjai, akik már régen porladoznak örök pihenőjükben.

A collegium öreg épületében volt iskolánk.

Nagyobb testvéreim közül gyermekkoromban Emma volt hozzám legtöbb szeretettel, legtöbbet foglalkozott velem, s még becéző nevet is adott, Dondo, Dondodeleido, Dondodeledónak hívott. Nem tudom honnan vette ezeket a neveket, de szerettem velem szemben használni.

Mi hárman, kisebbek, kecskeméti születésűek, Mariska,¹¹⁹ Ernő¹²⁰ és én félő respectussal tekintettünk legidősebb bátyánkra, Bélára,¹²¹ kinek igen nagy tekintélye volt a családban. Még édesatyám is sokat adott szavára, véleményére, de különben is családjunk büszkesége volt. Még gyermekek voltunk, mikor Bélának már szép állása volt, s gyermekésszel is felfogtuk, hogy idegenek részéről is nagy remények fűződnek jövőjéhez, hogy ne lett volna hát tekintélye a családban.

Megtörtént, hogy egyik másik tanár ránk való panaszát Bélának mondta el, akitől külön fenytést kaptunk, féltünk hát tőle, s igazat megvallva, ez a félelem abban az időben az iránta való szeretet rovására esett. Persze mikor később okosabban fogtuk fel az élet célját, Bélát is más szemmel néztük, és sokszor tapasztaltuk szigorúságán át is jóakaró szeretetét.

Dezső¹²² még gyermek korában elszakadt hazulról, s úgyszólván csak pár napos szabadságot töltött otthon. Volt Aradon mint tanuló, később bővebb tapasztalatok megszerzése és a német nyelv elsajátítása végett Salzburgba ment, hol éveket töltött, majd Szegeden, Debreczenben és Kolozsvárott segédeskedett, s mindenütt szerették, megbecsülték, mert sokoldalú, rendkívül ügyes kezű, eleven észjárású ember volt.

Zsiga¹²³ nagyon zárkózott, kevés szavú volt, így őt legkevésbé tudtam megérteni.

Édesatyám sokat vitt magával a borbási tanyára látva a gazdasághoz való hajlandóságot, s hogy jó segítségére is voltam, abból is látszik, hogy nem csak nyáron, amikor gyümölcselevel, és egyéb szórakozás is kínálkozik, hanem kivitt sokszor kora tavasszal, amikor még hó borította el a tájat. Rendszeresen azt kérdezte, van-e kedvem kimenni, s én sejtve, hogy szükség lenne reám, mindig örömmel vállalkoztam. Odakint azután mindenféle tavaszi munkát végeztünk, oltottunk kézben, s amit én csináltam, megjegyeztük, később megfigyeltük, s nagy örömem volt benne, hogy jól sikerült.

¹¹⁸ Katona Emma (1856–1938).

¹¹⁹ Katona Mária (1871–1924).

¹²⁰ Katona Ernő (1873–1915).

¹²¹ Katona Béla (1855–1904).

¹²² Katona Dezső (1860–1914).

¹²³ Katona Zsigmond (1862–1919).

Borbási tanya

A tanyai szoba farkasordító hideg volt. Olyan szobában aludtunk, ahol egész télen senki sem lakott. Egyszer valami asztalossal voltunk kint, aki egyik ágyban aludt, én édesatyámmal a másikon. Én feküdtem le előbb, s azt hittem, odafagyok az ágyneműhöz, de nem fogott ki rajtam a hideg ágy. Pár perc alatt felmelegítette az én testmelegem, édesatyám már meleg ágyba jött. Kutyabajom sem lett.

A tanyárajárással édesatyám lendítette fel a kecskeméti első fiakert,¹²⁴ s Schnitzernének mi voltunk leghívebb utasai. Régebben, mikor még fiaker sem volt, valamelyik mészáros – nem tudom már, ki volt – vitt ki bennünket. Pompás jó lovai voltak, s rendesen elkövették azt a kis változatosságát a kocsikázás egyhangúságának, hogy a saját tanyájuk közelebb lévén, mint a mienk, rendesen befordultak arrafelé, s az óvatos előrelátással is alig tudta az erős mészáros ettől visszatartani őket. Azt nem jól írtam, hogy a kocsikázás egyhangú, mert nagyon szerettem kocsikázni, pláne hajtani. S aki a természetet szereti, még az egyformának látszó síkságon is lát folyton váltakozó és soha meg nem unható csoda szépségeket. S én folyton szemléltem, és gyönyörködtem. Odakint pedig estig kifáradva, mikor hazafelé jöttünk, nem kellett túlságos kényelmes hely a kocsi fenekén, hogy elringatva pompás alvásba merüljek.

Egy időben D. L. vitt ki bennünket kocsiján, miután vele szomszédok voltunk. Édesatyám nagyon szerette ezt az ügyes, törekvő úri gazdát, akinek a jövőjéhez szép reményeket is fűzött. Vezető irányító embernek tartotta a gazdaság terén, de azután nem tudom milyen körülmények, valószínűleg a börzézés¹²⁵ letörte. Még egyszer összeszedte magát egy nagy bérlettel, de úgy látszik régi szenvedélyétől csak nem tudott szabadulni, végleg tönkrement.

¹²⁴ Fiaker: lovaskocsi.

¹²⁵ Börzézés: tőzsdézés.

Engem édesatyám mindig a leányával kecsegtetett, s mint valami legfőbb jutalom volt megígérve, ha igyekezni fogok. Én nem igen ismertem a kis kisasszonyt, de atyám biztatása folytán szinte az elérhetetlen királyleánynak véltem.

A borbási tanyára járás és ott nyaralás volt gyermekkorom legkedvesebb emléke. Egy-egy délutánra való kirándulás persze majális számba ment jó ozsonnával. A nyári, heteken át való kint tartózkodás bár nem a mai nyaralásszerű volt. Étkezésünk szinte egészen tanyai menü, amit a pompás paprikás csirke változatossága gazdagított, de a jó szabad levegő, a változatos foglalkozás s főleg a szabadság érzete tett gondtalan gyermeki boldogsággá.

Rendesen aratáskor, gabona betakarításkor voltunk kint, amikor valami kis foglalkozás is kijutott. Kint voltunk a nyomtatásnál,¹²⁶ felezésnél,¹²⁷ s annyira mentem a szabad természet megkedvelésében, hogy a szérűn¹²⁸ is aludtam.

Szívesen foglalkoztam a tanyai dolgokkal, segítettem ott, ahol tudtam, de főleg nagy élvezet volt a lóhajtás. Egy alkalommal, mikor a lovakért szaladtam, hogy elővezessem a befogáshoz, valamiben megbotlottam, felbuktam, s úgy megütöttem karomat, hogy igen nagy fájdalmam volt, le is feküdtem ebéd előtt, és kárba veszett rám nézve Emma főzte, kitűnő paprikás csirke. Napokig sokat szenvedtem karommal, s valószínűleg kificizamodott, mert egész behajolt, s csak hetek múlva, lassankint kezdett kiegyenesedni hintázás közben.

Családunkban mindenkinek be volt osztva a szerepe hasznos foglalkozásra, s Emma és Blanka¹²⁹ hetesek voltak a háztartásban. Ilyenkor az egész háztartás, főzés a hetes gondja volt, s tekintve, hogy nálunk nem kész szakácsné, hanem csak egyszerűbb cseléd volt, elég dolgot és gondot adott ez a foglalkozás a leányoknak, de ebből következett azután, hogy művészettel értenek a főzéshez. Asztalunknál tízen, tízenketten ültünk rendszeren a segítőkkel, s annyi különféle ízlésű, válogatós embernek a szája íze szerint főzni nem kis dolog volt, s a konyhapénz kereteit is mérlegelve igazán iparkodni kellett, hogy a hetes kitegyen magáért.

Az elemi osztályokat elvégezve Oraviczára¹³⁰ adtak cserébe németül tanulni. Nehéz szívvel mentem el hazulról. Éjjeli vonattal utaztunk, s este 10-11 órakor indultunk. Kikísért az egész család, Zsiga vigasztalni akart, és saját tapasztalatai alapján magyarázta az oraviczai életet,¹³¹ s kedvet akart nekem csinálni hozzá, de nem érdekelt semmi, nagyon el voltam keseredve. Szomorú, esős, őszi idő volt, amikor Oraviczára érkeztem, ami még ridegebbé tette rám nézve az otthon elhagyását. Teljesen idegenek közt, akikkel nem értettük meg egymást.

Böll Gusztáv erdészeti hivatalnokhoz kerültem, és soha olyan szabadságban nem éltem, mint ott. A hegyoldalban épült emeletes házban laktunk. A házból kijöve már a hozzá tartozó kertben voltunk, mely már magában nézve is egy kis birodalom volt, melyben tág terünk nyílt szaladgálásra, játszásra. De elbolyongtunk néha feljebb is a hegyekre, pár kilométer távolságra is. Hárman pajtáskodtunk rendszeren együtt: Böll Guszti, egy kitűnő csemete, meg az ugyanazon házban lakó, szelídebb és mindenképpen jobb magaviseletű Graf Marci, ki egész megjelenésével és érzésével is elárulta különb származását. Marcinak volt még egy kis húga is, Adél, aki a pajkosabb fiúktól húzódva, nagyon ragaszkodott hozzám, s mikor Oraviczáról végleg eljöttem, sírva búcsúzott el

¹²⁶ Nyomtatás: a gabonafélék állati taposással történő cséplése.

¹²⁷ Felezés: a gabona tisztítása során folytatott eljárás, mellyel a szemetet a tiszta gabonáról eltakarították.

¹²⁸ Szérű: az a terület, ahol nyomtatás történik.

¹²⁹ Katona Blanka (1858–1936).

¹³⁰ Oravica: Románia, Krassó-Szörény megye (románul: Oravita).

¹³¹ 1872-ben ifj. Katona Zsigmondot, vagyis Zsigát szintén Oravicára küldték szülei tanulni. (MNL BKML XIII.6.b.4 – Katona I. Zsigmond iratai – Hozzá írott levelek – fia, Katona II. Zsigmond. 1873–1899).

tőlem. Azt hiszem, ilyen hódításom sem volt többet az életben, mint ennek a kicsi kisleánynak ártatlan, őszinte, önzetlen szeretete.

Az elhagyatottságba tehát lassankint beletörődve¹³² kezdtem megszokni a nagy szabadságot, s legkedvesebb szórakozásunk volt a nagyszerű élvezetet nyújtó szánkózás. Mindnyájan kaptunk egy-egy kis szánkót, melyen úgy ültünk, mint a lovon. Elöl az orrának neki feszítettük lábunkat, jó erős spárga is volt reá kötve, mellyel mint kantárral kormányoztuk a szánkó útját. Lejtős úton felvezettük szánkónkat a magaslatra, s onnan egymásután szépen leereszkedtünk. Ha valamelyik nem vigyázott kellőképpen, vagy szilajon nekieresztette a szánkát, hogy felborult, akkor az utána következő is bukfenczezett vele, s bizony még kalamitás¹³³ lehetett. De ha szépen, simán ment, akkor pompás élvezet volt, de persze minden egyes¹³⁴ szánkózásért vissza kellett vezetni a szánkót.

Annnyira élveztük ezt a sportot, hogy mikor olvadni kezdett a hó, nehezen tudtunk megválni élvezetünkötől, s még végső kísérletként a hegyoldal árnyas helyeiről hordtunk össze havat a szánutunkra, hogy tovább folytathassuk pazar szórakozásunkat, de persze nem sok eredménnyel, mert jó szánutat ilyen mesterséges úton már nem nyertünk.

Egyebekben is nagy szabadságunk volt, s olyan erőltetett virtust akart bennünk házigazdánk kifejleszteni, például míg édesatyám ellensége volt a dohányzásnak, s nekünk a legszigorúbban el volt tiltva, oravicai házigazdám maga dugta számba a cigarettát, adott dohányt, és biztatott is a dohányzásra, amely kísérletünkben nevetve gyönyörködött. Nohát, nálam meg is lett a kellő hatása. Ha talán mindig tiltják, gyerekes, majom szokásból még én is megkíváncsi voltam volna, mint sok más gyermek, de így bízattva reá megpróbáltam, s nem találtam benne semmi élvezetet, végleg lemondtam róla, és sohasem is lettem dohányos. Ezért az egyért tehát még hálával is tartozom Böll úrnak.

Egyszer egyik tanárom ott marasztott az iskolában délután 2 óráig, én pedig a tanár mögött a többiekkel együtt szépen haza sétáltam 12 órakor. A tanár találkozott Böllel, s elmondta neki az esetet, s mikor délben hazaért, kezdte mondani a családjának, de amint engem meglátott, olyan hangos kacagásban tört ki, hogy csak úgy dülöngött bele. Nagyon meg volt velem elégedve, és semmivel sem tudtam volna meglepődését úgy kinyerni, mint ezzel a hőstettel. Hát persze ennek a túlságos szabadságnak, helytelen nevelésnek is meglett a szomorú hatása, másrészt fényesen beigazolódott édesatyám nevelésének helyessége. Míg az én cserepárom, Böll Frici, az örökös szekundás,¹³⁵ rossz tanuló atyám szigorú fegyelme alatt elvégezte jól az évet, én, aki azelőtt és azután megint mindig jó tanuló voltam, az oravicai iskolai évet elvesztettem. Ismételnem kellett, s így csak az a haszna maradt oravicai tartózkodásomnak, hogy valami kis német nyelvismeretre tettem szert, amit magyar iskolában nem sajátíthattam volna el.

Haza kerülve a református collegyumba jártam, s itt végeztem 6 gymnasiumi osztályt. Sokat, nagyon sokat lehetne erről írni, talán érdekeset is, lehet, hogy unalmas lenne az olvasása, ezért mérsékelem a leírás keretét.

¹³² A szülőktől történő távollét megviselte a fiatal fiút. Szülei elvesztése miatt érzett aggodalma kiderül leveleiből is: „Apámék nem kapták meg levelem, hogy már olyan régen írtak? Apámékról nem tudok semmit, csak mindig rosszakat álmodok, hogy betegek. Kíváltk máma, azt álmodtam, hogy anyám meghalt. Nagyon búsultam, de nem tudom, hogy igaz-e, mert nem szeretném. Legyenek szívesek írjanak, mert nagyon szomorkodok.” MNL BKML XIII.6.b.4 – Katona I. Zsigmond iratai – Hozzá írott levelek – fia, Katona József. 1878–1899.

¹³³ Kalamitás: baj, szerencsétlenség.

¹³⁴ Ezt követően egy szó olvashatatlanul átírva, majd áthúzva.

¹³⁵ Szekundás tanuló: elégtelen tanuló.

Általában jó tanuló voltam, az elsők közt, s ha ambíciómat egy kissé segítik tanárain, elértem volna az elsőséget is. Néhány tanáromra hálás szívvel gondolok, mert igazán nemes szívvel, lélekkel végezték hivatásukat, de általánosságban ezt nem mondhatom. Legtöbb tanárnak a besúgók, árulkodók, hízelkedők voltak kegyben, akik ezen a réven még jobb osztályzatot is nyertek. Én pedig nem csak ezeket vetettem meg, de még a tanárral szemben is ki mertem mutatni nemtetszésemet. Persze, hogy az ilyen viselkedésben felismerjék a becsületes, egyenes jellemet, ehhez nemcsak tanárnak, hanem lélekkel gondolkodó és érző embernek is kell lenni. Az én viselkedésemet tehát néhány áldott lelkű tanáromon kívül a többi teljesen félreismerte, nem voltam az ő engedelmes, meghunyászkodó, gyenge vicceiken hízelegve nevető alázatos szolgájuk, tehát úgy tekintettek, mint egy engedetlen, az ő szent akaratuk ellen kötekedő, talán elkényeztetett fiút, ami pedig sohasem voltam.

Ebből az következett, hogy én talán sértett hiúságból, daczból vagy isten tudja miképpen, de magam is alig tudom megérteni, hogy azok közé kerültem, akik legtöbb stiklit követték el a tanárok ellen, és érdekes, hogy ebben a triumvirátusban, melyet Cseh Béla, Gyenes Feri és csekély személyem képezett, mindhárman nyíltak, a daczosságig egyenes, szókimondók voltunk, akik nem engedtünk volna mást bántani a mi hibánkért.

Cseh Béla kiváló tehetségű fiú volt, aki az esze után is könnyen megélhetett volna, de mint festő is első rendű művésszé fejlődhetett volna, de ifjú korában meghalt. Talán ez a művészi véna okozta-e, de nem tudta bevenni az iskolai szabályok, a megszokott formák kereteit, s érezve is tehetségét, néha határozottan daczos modort lehetett tapasztalni egy-egy tanárral szemben, s csak kiváló tehetsége mentette meg néha nagyobb bajtól, mert szinte várták tőle idővel az iskolára háramló dicsőséget. Mint 13-14 éves fiú természet után festett, igen sikerülten, s nekem is van tőle apróbb rajzok és festményeken kívül egy nagyobb képem: „Kint a ménes, kint a pusztán”, melyet Petőfi költeményei illusztrálására szolgáló tenyérnyi kis képből alkotott meg saját fantáziája és természet után. Az iskolának is festett dombormű gipsz térképet.

Gyenes Feri volt elmaradhatatlan társa. Talán közel laktak, vagy egész gyermekkoruk óta ismerték egymást, de elmaradhatatlanok voltak egymástól.

Gyenes csak abban hasonlított Cseh Bélához, hogy szépen festegetett, egyébként pedig igen csendes, szolid, jó kis fiú volt, s magammal együtt nem is értem, hogy követtünk el annyi stiklit.

Az ötödik osztályban – mely közvetlen mellette volt a tanári szobának, s csak a közbeeső ajtó választotta el a két helyiséget – követtük el a legnagyobb pajkosságokat, melyek szinte állandó izgalomban tartották a kedélyeket.

Gumit tettünk a kályhába, melynek bűze csavarta Dalotti (Németh) Ödön orrát, s az egész tanári kar bevonult. Parragh rögtön tisztában volt a helyzettel, s oly biztosan, mintha csak ő tette volna bele, vette ki a gumit a Meidinger¹³⁶ köpenye alul, s azután jóakarón felénk fordulva mondta: ne tegyenek ilyet, árt az egészségnek. Tehát mást szabad. Máskor verebet eresztettünk el óra alatt, majd az 5-6 méter magas plafondban levő lámpa gamójára¹³⁷ felakasztottunk egy téli kabátot, mégpedig a padokat odahúзва, erre dobogót, asztalt, asztalra széket, s ezekből érte el a jó nyurga Cseh Béla a gamót. Azután megint mindent helyretéve, ott lógott a kabát, s nem tudták belőlünk kivenni, hogy ki volt a mestere, s ezen műtét közben csak egy kilincset kellett volna megnyomni, s bármely pillanatban bent lehetett a tanár.

¹³⁶ Kályhamárka, mely nevét Heinrich Meidinger fizikus után kapta.

¹³⁷ Gamó: kampó, horog.

De egyszer meg is járta Molnár László – most református pap – tanuló társunk. Egy csomó könyvét összekötve vagdosta teljes erejéből a padhoz úgy, hogy csak úgy zúgott, s egész porfelhő támadt a nyomában. Berontott a jó öreg Jancsó háromszor egymás után, de mindig elhitettük vele, hogy itt semmi sem történt, de a harmadszori ismétlésnél éppen akkor lépett be Jancsó, mikor Molnár magasra emelte a könyvcsomót, hogy levágja. Erre Jancsó borzasztó haragra lobbant, nekiszaladt Molnárnak, s úgy vágta, aprította, hogy maga is felbukott benne. Ezt a jelenetet Cseh Béla a legközelebbi vallásórára felrajzolta a fekete táblára, s Jancsó feddőleg, de mosolyogva jegyezte meg „no, nem egészen jól sikerült”. De Cseh Béla mégis boldogan kaczagott sikerén.

Sok, nagyon sok pajkosságot követtünk el, amit úgy híven nem is lehet leírni, s csak unalmas lenne itt olvasva, ami akkor pokoli mulatságot okozott, sokszor falrengető kaczagást váltott ki.

Tanáraink közül különösen szerettem Szigethyt, aki atyai jósággal és páratlan igazságérzettel tanított bennünket, velünk örült, ha jól feleltünk, s elkésértette hanyagságunk. Áldott jó ember volt az öreg Jancsó, aki szintén szívvel, lélekkel élte magát bele a hazafias, humánus, szívvel-lélekkel való gondolkodás belénk plántálásába.

Sok jóakarattal, kitüntető szeretettel volt irányomban Parragh, de őt abban az időben nem értettem meg, mert nagyon szeszélyes lévén, amellet inkább szaktudós, mint gyermekekhez való tanár, magyarázatát is nehezen értettük meg. De mikor később hallottam édesanyámtól, hogy neki is volt egy velem egyidős fia, aki kicsi korában halt meg, s ha engem látott, az ő fia emléke idéződött fel lelkében, akkor értettem meg a nekem azelőtt feltűnő kényeztető szeretetét, nagyon meghatott, s mindig szerető, jó emlékekkel gondolok reá.

Jó tanárok voltak Csabay, a mindig gondterhes Molnár László, s a ridegnek látszó agglegény, Nagy Ferencz is kitűnő tanár volt, akit szigorúsága daczára is szerettünk.

Igen ragaszkodó, jó barátaim voltak még a szintén korán elhalt Mészáros Géza, a már gyermekifjú korában elegáns úri gyerek, Viczián Géza, akivel még sokáig leveleztünk, még mikor az iskolából szétváltak útjaink, továbbá Takácsi Imre, aki kitűnően tudta szavalni Petőfi verseit, különösen a Talpra magyart olyan hévvel, hogy háborús időben sokakat állított volna talpra vele. Ő volt a lelke annak a Katona körnek, melyet Mariska húgommal és Ernővel alkottunk, melyre Béla bátyám maliciózan jegyezte meg, hogy nem kör az csak háromszög, mert csak hárman vagyunk. Pedig belevontuk Góger Laczit¹³⁸ és Zsigát mint tiszteletbeli tagokat. Takácsi volt a titkár, aki igen ügyes dolgokat is írt, és általában sokat buzgólkodtunk, szavaltunk, irkáltunk, ki, ahogy tudott. Könyvtárunk is volt, s ezt egyre gyarapítottuk, szóval a nagyon kis keretek közt elég munkásságot fejtettünk ki.

Táncziskolába háromszor jártam.

Először még kisfiú voltam, s Horváth Béláéknál, a Halasi utcza házu knál tanult egy intim társaság. Mariskával együtt jártunk, s én a fiúk közt a kisebbek közé voltam beosztva. Bajlós volt a mesterünk, s ha nagyobb társaság jött látogatóba, akkor Horváth Irmát, ki még kisebb lévén nem tanult, s csak mint házi kisleány műkedvelősködött – velem mindig bemutatta Bajlós.

A második táncziskola a Körösi utcza n volt bérelt helyisé gben, s ez nem volt annyira egy társaságbeli, de úri gyermekekből szedte össze szintén Bajlós. Ekkor már nem is gyermekek voltunk, hanem nagy diákok. Soha annyit nem mostam, ápolitam a kezem, mint akkor, de olyan habfehér is volt, hogy sok leány megirigyelte volna. Ruháimat csinosan tartottam, nyakkendő t kiválasztottam, sőt már pelyhedző szakállamat is folyton nyírtam, aminek az lett a követke zése, hogy

¹³⁸ Góger László (1863–?) Katona József sógornőjének, Katona Béláné sz. Góger Annának (1865–1887) volt a testvére.

erősödött, s korábban lett egy kis szakállam, mint családunk többi tagjának. Szóval már ekkor öntudattal és gavalléros fellépéssel vettünk részt a táncziskolában, s mindenkinek volt valaki választottja vagy legalább valakihez való vonzódása, akivel legszívesebben foglalkozott.

A harmadik táncziskola megint a legelőkelőbb családok gyermekeiből került ki. A volt Próféta helyiségben tanultunk ismét Horváth Béláné védnöksége alatt, s Müller, a híres tánczmester tanított bennünket. Az az érdekes, hogy a sok táncztanulás mellett sem a táncziskolában tanultam meg a valcert, hanem mikor édesatyám iparegyleti elnöksége folytán engem elvitt egy iparegyleti estélyre, ott bátran belevágtam, és egyszerre megtanultam, s attól fogva nagyon szerettem a valcert meg a gyorspolkát. A siker igen jó kedvre hangolt, és nagyon jól mulattam Králik Juliska és nem tudom még kik, kedves iparos kisasszonyok társaságában.

De a gondtalan gyermekkort is megzavarták aggodalmak.

Béla bátyám mint zilah¹³⁹ jegyző 1882-ben nagy beteg volt, hólyagos himlőbe esett, s már azt hittük, elveszítjük. Levelek 3-4 nap múlva érkeztek, közben egy-egy sürgöny a nagy távolságból még rémítőbbé tették az aggodalmakat. Édesatyám is fáradtan, kimerülten feküdt betegen, mikor jött a sürgöny, hogy Béla atyját óhajtja látni. Végtelen csüggedtség vert le bennünket, s atyám, kinek magának is feküdni kellett volna, borzasztó aggodalmaktól gyötörve indult a 3 napos útra. Akkor még nem volt Zilahig vonat, csak Csucsáig,¹⁴⁰ s még hosszú kocsit tette még fárasztóbbá az utat.

Ugyanekkor született az első unoka, az ifjú Blanka,¹⁴¹ s édesanyám heteken át Blankáéknál lakott, Emmával ketten voltunk otthon, s egy-egy sürgöny felbontásakor szörnyű aggodalmakat álltunk ki. Végre kedvezőbb hírek érkeztek, s édesatyám is már némi javulásban találta Bélát. Csudaszámba menő véletlen mentette meg életét. Borzasztó láztól gyötörve, kiugrott az ágyból, ápolót félrelökte, utcaajtót feltörte, s úgy, ahogy volt az ágyban, februári dermesztő hidegben ment az utcára. A ház népe összeszaladt, siettek a casinóba, s kis város egész intelligenciája ment keresésére. Meg is találták a város szélén lévő tónál, hol a jégen egy léken ülve lógatta lábát a jeges vízbe. Már ekkor vaczogott a hidegtől, s pokróczokba pakolva siettek vele haza. Másnap jobbra fordult állapota, ez a rendkívüli eset mentette meg életét. A doktorok ezt tisztán látták, de maguktól nem jöttek volna rá kevésbé merész gyógykezelésre sem. Édesatyám pár nap múlva megkönnyebbülve indult haza, de megérkezve, még ki sem csomagolta úti táskáját, jött a sürgöny, hogy Dezső Debreczenben typhusban megbetegedett. Most már odautazott, hol ismétlődve az aggodalmak, szerencsére Dezső állapota is jobbra fordult, s átesve a nehéz napokon, kezdtünk örülni a kis unokának.

Nagy, súlyos megpróbáltatások, de kipótolva azzal a végtelen kegyelemmel, hogy minden jóra fordult! Ilyenkor lehet érezni a végtelen boldogságot!

A gymnasyumi osztályok végzése közben nekem még nagyon sok házi dolgot kellett elvégeznem, később magam is sokat csodálkoztam rajta, hogy miképp tudtam azokat elintézni. Mint már előbb is említettem, egész kis gazdaság volt reám bízva, sertések, baromfiak, sokszor igen nagy számban. Ezeket a mindenek látta el az én felügyeletem alatt, s édesatyám hol sűrűbben, hol ritkábban, néha 2-3 hétben egyszer tartott szemlét, amikor azt sem tudtuk, melyik lábunkra álljunk, pedig igazán nagy lelkiismeretességgel végeztem a rám bízottakat, s nemhogy mulasztottam volna egyszer is, hanem korán felkelve a legszigorúbb felügyeletet és ellenőrzést gyakoroltam.

¹³⁹ Zilah: Románia, Szilágy megye (románul: Zalău).

¹⁴⁰ Csucs: Románia, Kolozs megye (románul: Ciucea).

¹⁴¹ Katona Blanka és Pócsy György leánya, Pócsy Blanka (1882–?).

Ez a gazdaság a Csongrádi utcái háznál volt – mely annyi idő után, persze egészen más alakban az én tulajdonom lett –, itt is laktam egy-egy gyógyszerész segéddel, sokáig Hrivnyák Elemér gyakornokkal, aki sokszor magamra hagyott, s félve virrasztottam át az éjszakát, mert akkortájt sok lopás, rablás történt az utcájában. Énhozzám pedig könnyen bejöhetek volna, mert a kulcsot mindig kitettük a kerítés közé. Elárulni sem mertem, mert akkor rögtön elcsapta volna édesatyám, és sokáig keserű emlékekkel gondoltam erre a vásott tóra, aki az egész ház békéjét megzavarta, s édesatyám csak azért kímélte, mert ha ő elengedi, gyámja is levette volna róla kezét, az is betelt vele.

Reggel korán kelve, a gazdasági teendőket elvégezve siettem a gyógyszerértári lakáshoz reggelizni, s csak azután mehettem az iskolába.

Az előadás után meg bort és almát kellett még a pinczéből az ebédhez előkészítenem, vagy ha nem volt otthon bor, a boltból vennem, tehát 12 órakor ugyancsak kellett sietnem az iskolából, hogy – míg a boltot be nem zárják – a bort megvehessem. Délután iskolából haza jövet 4 órakor megint első dolgom volt a másik házhoz menni a gazdasági dolgok elintézése végett, azután vissza tanulni, s vacsora után ismét a másik házhoz aludni. Ez a mindennapi s éveken át tartó rendes dolog volt, néha még délután 2 óra előtt is el kellett mennem a másik házhoz, s volt még egyéb rendkívüli, változó megbízatásom, de ezekből is kitetszik, hogy az iskola és tanulás mellett mennyire el voltam foglalva.

Góger Anna (Nina) és Katona Béla (1883)

Ugyancsak az iskolai évek alatt – nem tudom a pontos dátumokat – volt két nővérem férjhezmenetele és Béla bátyám első nősülése.¹⁴² A családi élet legszebb, legmagasztosabb ünnepe, mikor a szülők fáradtságuknak legszebb eredményét megérhetik, s láthatják, élvezhetik gyermekeik tovább boldogulását. A családi élet legszebb boldogsága, az élet céljának legfőbb koronája!

Mindhárom jó házasság volt, családjaik körében mind boldogok voltak. De a boldogság ideig-órákig tartó, ritka eset, ha meg nem zavarja bánat, fájdalom vagy minden reményt szétpusztító csapás.

Béla bátyám boldogsága tartott legrövidebb ideig. Elvesztette gyönyörű szép, mindenki által nagyon szeretett, áldott jó Ninuskáját.¹⁴³ Ez volt az én emlékezetemben családukban az első nagy gyász eset, jött utána azután annál több és sűrűn.

Pályaválasztás

Eljött az ideje, hogy a pályaválasztásra is gondoljunk. Én legjobban vonzódtam a gazdasági pályához, ahhoz éreztem legtöbb hajlandóságot, de műasztalos is szívesen lettem volna. Szóba jött a katonai pálya is, s ez sem lett volna rossz, ha tisztán csak pedáns kötelességtudásom, érzésem a szigorú fegyelemhez elég lett volna, de ahogy később megismertem a katonai életet, jobb, hogy nem mentem e nem nekem való pályára. Mikor a katonai pálya szóba jött, mindjárt számot vettem azzal, hogy ha katona leszek, nem nősülök. Annyi bizonyos, hogy oda is annyi kötelességtudással mentem volna, és nem húzódok úgy a háborútól, mint most sok aktív tiszt. Az orvosi pályára is gondoltam, de éreztem, hogy erre nem lennék alkalmas, mert a mások szenvedésénél nem tudtam volna erősítő, bátorító lenni, s idegzetem nem bírta volna ki a szenvedés és a környezet aggodalmával járó izgalmakat.

És bizony nem tudtam volna elviselni, ha jóhiszeműleg és jóakarat daczára is valakit másvilágra küldtem volna, pedig ezt a doktornak meg kell szokni. Ha existálni¹⁴⁴ akar tovább, ezt nem veheti lelkére, mert ettől mentes doktor még nem volt, és azt hiszem, nem is lesz soha.

Végre is arra a pályára léptem, amelyre sohasem éreztem hajlandóságot. De édesatyám lebeszélte a gazdasági pályáról, mert nem lesz földem, s kifejtette az okokat, melyek családi körülményeink folytán kívánatosá tették, hogy gyógyszerész legyek. Utóvégre is minden pályán a kötelességtudás és munkásság vezet, s ezek a tulajdonságok bennem megvoltak. Nem is lettem utolsó gyógyszerész, de hogy még nagyobb ambícióval nem csináltam, nem én voltam oka, hanem sok, rajtam kívül álló körülmény.

Alig fejeztem be tehát a hatodik osztályt, vizsga után pár hét múlva, 1885 júniusban már beálltam a gyógytárba gyakornoknak. Mindig csak az volt a cél, hogy ne veszítsünk semmi időt, hanem minél előbb elérjem az önállóságot. Hajtottam tehát az életet, s robotoltam szüntelen. Ezért nem is voltam fiatal, hanem öreges gondolkodású fiatal koromban is.

¹⁴² A házasságkötések:

- Katona Emma 1882 szeptember 25-én kötött házasságot Vozáry Pállal (1850–1918).
- Katona Blanka 1880 szeptember 25-én Kecskeméten kötött házasságot Pócsy Györggyel (1842–1896).
- Katona Béla 1883 október 2-án kötött házasságot Góger Annával (1865–1887) Zilahon.

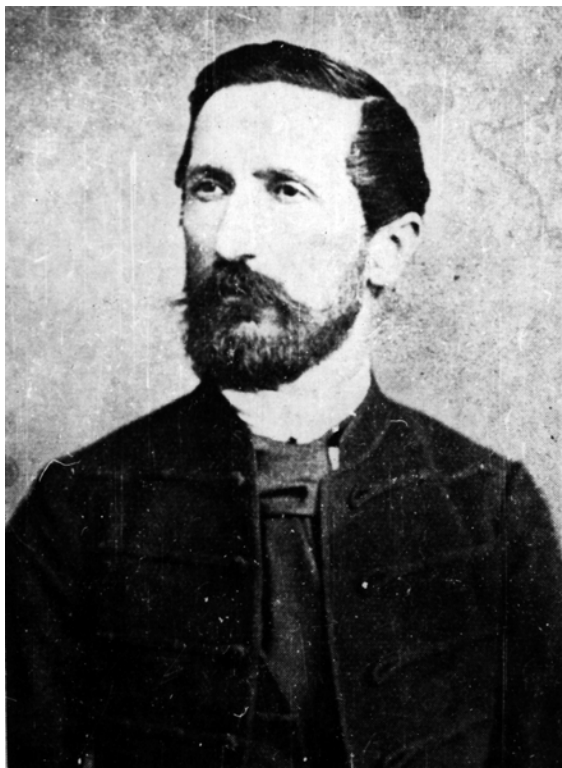
¹⁴³ Góger Anna (1865–1887) gümőkórban halt meg

¹⁴⁴ Existál: él, megél.

S most megöregedve, életem javában, elveszítve minden reményt, most is robotolok, és szeretnék futva közeledni a végső cél felé.

A gyakornoki korszak volt életem legkeservesebb ideje. Ezt – ismét nem nehezteléssel írom – határozottan elhibázta édesatyám. Bármilyen panasz, elégedetlensége volt a gyógytárban, ha tudta is, hogy nem én vagyok a hibás, mindenért engem vett felelősségre, persze azt gondolta, hogy aki érzi hibáját, majd jelentkezni fog, de ez nem történt, ellenkezőleg, a gyenge jellemű segédek ezt nagyon kényelmesnek találták magukra nézve, sőt teljesen félreértve a Péternek szólok, Pál is értsen belőle közmondást, engem megtettek bűnbaknak, s minden hibát rám hárítottak. Az életem meg volt keserítve. Bármennyire igyekeztem, nem volt elismerve, s ezért elcsüggedtem, elvesztettem egészen önbizalmamat. Édesatyám szigorúan meghagyta a segédeknek, hogy engem foglalkoztassanak, s tanítsanak, csak azután úgy iparkodtak végrehajtani a rendelet első részét, hogy őhelyettük is minél többet elvégezzek, tanítani pedig azért sem tanítottak, mert jó része maga sem tudott. Én nem úgy voltam nevelve, hogy a sérelmek miatt panaszkodhattam volna, mert atyám szigorúságához tartozott, hogy a panaszt gyengeségnek, gyávaságnak vette volna. Így hát tűrnöm kellett a sokszor tűrhetetlen helyzetet. Ha atyám saját maga tapasztalta a segédek éretlenségét, azt persze keményen megtorolta, de némelyiknek ez sem sokat használt.

Azért mégis voltak segédek, akik nemcsak szeretettel, hanem szakismeretükből kifolyó tudással, és mindenre kiterjedő figyelemmel foglalkoztak velem. Különösen ki kell emelnem Csorba Árpádot, aki igazán kitűnő tudású, ízig-vérig való jó gyógyszerész volt, édesatyám nagyra becsülte, nagyon meg volt vele elégedve. Őtőle tanultam legtöbbet, alaposan foglalkozott velem, s őiránta hálás is voltam mindig.

Katona Zsigmond

Mint tanítóm szintén nagyon jó volt hozzám Gerber Ödön is, később szinýerváraljai¹⁴⁵ gyógyszerész, aki a vámfalusi úrasztalát megszerezte apámnak.¹⁴⁶ Őreá édesatyám haragudott, bár tudását szintén elismerte. Bizonyosan meg is volt reá az oka, de az én előmenetelemmel, haladásommal igazán lelkiismeretesen foglalkozott. Elemlegette, hogy „ha én mellettem volna 3 évig Jóska fiam, olyan gyógyszerészt nevelnék belőle, hogy”.

Ha nehéz küzdelmekkel és sok keserűséggel is, lassankint mégis haladtam.

1887-ben Béláék pesti lakosok voltak. Születésnapomra szíves sorokat írt, és meghívott magukhoz látogatóba. Fel is mentem hozzájuk, nagyon szívesek, kedvesek voltak hozzám. Béla elkalaúzott a városba többfelé, felmentünk a hivatalába is, ahol sok collegájának bemutatott. Pár napig voltam fent náluk, s egyik este nagy társaság jött össze lakásukon, és én is jól éreztem magam körükben. Sőt, ifjú lelkesedéssel beleszerettem egyik bájos vendégjökbe, R. I.-ba aki már csaknem menyasszony volt. Társasjátékban adták fel nekem mint teljesítendő kötelességet, s én lovagias készséggel és szerelmes szívvel meg is cselekedtem, megcsókoltam a bájos hölgy czipőjét. A társaság mosolyogva, de kedvesen tréfálózott hirtelen fellobbant szerelmemen. Ott volt a prezumpcio¹⁴⁷ vőlegény is, aki nekem nem volt sympatikus, és érzésem nem csalt, mert nem is lett belőlük boldog pár, amiért őszintén sajnáltam a kisasszonyt.

1887. július 23-án meghalt Ninuska, nagy gyászba borítva nemcsak szegény Bélát, de egész családunkat, mert mindnyájan nagyon szerettük az áldott jó nőt. De legnagyobb gyászba jutott öntudatlanul, de ösztönszerűen megérezve a nagy csapást, szegény kis Béla,¹⁴⁸ mamájának oly forrón szeretett kis büszkesége.

Valami mély, komor hangulat bilincselte le az egész családot hosszú időn át.

1888 júniusban készültem a gyakornoki tanfolyamra,¹⁴⁹ bizony nem nagy önbizalommal, tekintve, hogy kevés elismerésben, inkább korholó lekicsinylésben volt részem. Elkecsereáve panaszkodtam édesanyámnak, s ekkor árulta el Mariska, hogy édesatyám éppen azon panaszkodott, nem tudja, mit csinál, ha elmegyek, én tartom a patikában a lelket. Kissé megvigasztalóádtam, de nem értettem meg, miért nem lehet ezt szemtől szemben elismerni, mikor az elismerés növeli a fiatalember ambícióját.

A gyógyszerészek kiképzésének egy nagy reformját próbálták ki rajtunk, ekkor létesült az egyetemi évek előkészítőjéül a gyakornoki tanfolyam, mi voltunk az első cursus hallgatói. Az ország minden részéből felsereglett mintegy 60 gyakornok több-kevesebb készltséggel.

Ez a tanfolyami élet nagy változást képezett életemben. Hamarosán kitűntem képzettségemmel. A tanárok, különösen a kitűnő Győry István¹⁵⁰ már egy hét alatt felismertek minket, nagyon is kis-számú, komoly készltségűeket, s folyton példának állítottak bennünket a többieknek. S bár nem bíztam el magam, önérzetemet hamar kifejlesztette a méltó elismerés.

1888. június 21-én¹⁵¹ írt édesanyám kedves szeretettel minden otthoni dologról, Mariska, Ernő vizsgáiról, kis Béláról, a Katonatelepről, mely akkor még sivár, de melyből Isten segítségével paradicsomnak kellene lenni. Komoly, okos intelmekkel lát el, melyeket mind a gondos szeretet diktál.

¹⁴⁵ Szinýerváralja: Románia, Máramaros megye (románul: Seini). Korábban Szatmár vármegyéhez tartozott.

¹⁴⁶ Ceruzával írt, utólagos betoldás: „később szinýerváraljai gyógyszerész, aki a vámfalusi úrasztalát megszerezte apámnak”.

¹⁴⁷ Prezumpcio: vélemezett.

¹⁴⁸ Id. Katona Béla és Góger Anna gyermeke, ifj. Katona Béla (1884–1959).

¹⁴⁹ Az egyetemi tanfolyamot megelőző, fakultatív továbbképzés, mely a gyakornoki vizsgára készített fel.

¹⁵⁰ Dr. Győry István (1861–1954): gyógyszerész, 1888 és 1899 között a gyógyszerészgyakornoki tanfolyam tanára, majd a Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet oktatója. Irodalom: Kempler Kurt (1974): Győry István professzor emlékezete. *Gyógyszerészet*. (18.) 7. 267–271.

¹⁵¹ Az évszám ceruzával írt, utólagos betoldás.

Édesatyám is buzdít, szeretné, ha az új rendszer szerint feljuthatnék mindjárt az egyetemre, de ez még akkor csak olyan kíváncsú reménynek látszik.

Szeptember elején megvolt vizsgám, ami kitűnően sikerült, s nyomban beiratkoztam az egyetemre, amit édesatyám is nagy meglepetéssel vett tudomásul. Azután hazamentem rövid szünidőre, s boldog meglepedésben telt el szabadságom a családi körben.

Emma is nagyon kedvesen, melegen gratulált vizsgámhoz, remélve, hogy ezután is mindig ilyen hírekkel fogom a családot megörvendeztetni, s ha így gondolkozom, mint eddig, amint szeretett eddig mindenki, úgy fognak tisztelni, becsülni ezután is.

Azután felmentem az egyetemre, s bár a komoly munkában volt leginkább részem, új élet az egyetemi polgárok szabadabb levegőjét szíttam.

Karácsony felé írja édesatyám, hogy számít reám a vakációban, mert az irodai rendezést másra nem bízhatja, a kis Béla is vár, s azzal végzi levelét, alig várom kedves fiam, hogy körünkben láthassunk.

Az egyetemen a különböző fakultások köreiben van a legmozgalmasabb élet, s bár a gyógyszerész segély és önképző egyesület csak ezen céljait szolgálja, mégis mint az egyetemi olvasóköri is képviselőleg része a hevesebb véreik révén sokszor belesodródik a nagypolitikába.

A mi segélyegyletünkben általános bizalommal Kudar Lajos II. éves lett az elnök, egy kis pötöm ember, nálam fél fejjel kisebb, én voltam jegyző, s szép csendben lelkiismeretes munkával vittük az ügyeket közmegegyezésre. S bár távol állottunk a politikai mozgalmaktól, a véderővita akkori időben volt, s az annyira felkavarta a kedélyeket, hogy sokszor a legbékésebben, az utcán haladó ember is belesodródott az áradatba. Néhány collegánkat le is tartóztatták tüntetés közben, kik közül különösen Auber Vilmos, egy különben szelíd lelkű, de francia származása daczára igen hazafias érzelmű ifjú elég okot adott is rá, s védő ügyvéd kellett a segítségére. („Obé”)¹⁵²

Az egyetemen legjobb barátságban voltam Auberrel, Ambrussal, Ferenczy Gyulával, Háy Antallal, Bandli Károly, Stinner Imre, Orosz Miklós, Jezovits Kálmán, Vörös Gyula, Rétai János, Gréczy Dezső, Tóth Dezső, Berzész Gyula, Göllner Béla, Pokorni Ede, Almer Béla, Baruch Gyulával, de ezeken kívül is sokakkal, ha ritkábban érintkeztünk is, jó collegiális viszonyban voltunk. Majd kifelejtettem legjobb barátomat: Floderer Jenő és Novomszky Imrét. Az egyetemi évek alatt ismertem meg jobban Józsi bácsi¹⁵³ – édesanyám bátyja – jó szívét és zárkózott modora daczára való meleg szeretetét. Azelőtt keveset volt alkalmam látni, mert hozzánk bizony évek teltek el, míg ellátogatott, s ekkor, bár rendkívül érdekesen beszélgetett el régi háborús dolgokról, amiben elég része volt, egyébként valami keserű érzés tűnt ki legtöbbször gunyoros beszédjéből (különösen szólt a református böggő barmokat). Legalább én gyermekésszel így éreztem ki. Ismerve Józsi bácsinak előkelő barátságát, kik közt Szilágyi Dezső, Türr tábornok,¹⁵⁴ Mogyoródy ezredes és több püspök volt, akikkel sűrűn érintkezett, én igénytelenségemnek tudatában szereténnyel kopogtattam Józsi bácsi látogatásaira, s nagy kitüntetésnek vettem, hogy velem szóba állt, s ezen módon való megjelenésemért azt nyertem, hogy mindig több bizalommal s szeretetével tüntetett ki, s nekem ünnep számba ment a Józsi bácsinál való látogatásom. Nagyon büszke voltam kitüntető szeretetére, s míg azelőtt mindig félő tisztelettel tekintettem és gondoltam reá, most minden látogatásnál még jobban megszerettem.

Hogy azután szeretetének kézzel fogható bizonyítékát is adja, sokszor megkérdezte, hogy van-e

¹⁵² Az („Obé”) ceruzával írt utólagos bejegyzés.

¹⁵³ Anyai nagybátyja, Kiss József (1825–1898), 1848/49-es honvéd hadnagy.

¹⁵⁴ Türr István (1825–1908) szabadságharcos, az olasz függetlenségi mozgalmak egyik leghíresebb magyar résztvevője.

krisztus. Én először ezt nem értettem, mire egy bankjegyet nyomott a markomba mosolyogva, s bizony ez az egyetemen nagyon elkelt, mert bármily szépen gondoskodott is rólunk édesatyám, olyan bőven nem tellett, hogy egy kis segítség jól nem esett volna. Azt már különben gyermekkoromban is tapasztaltam Józsi bácsinál, hogy öröme tellett benne, ha másnak örömet szerezhetett. Egész ellenkező volt Sándor nagybátyám,¹⁵⁵ ő jobban magának való, mogorvább, de egyébként is sokkal egyszerűbb ember volt. Órák hosszát elpipázott egy ülőhelyében, s kedves szórakozása volt, ha egy kis macskát megrézfálhatott egy spárgára kötött papírdarabkával, amely után való ugrándoztatásban azt sokszor kifárasztotta.

1889. május 22-én írja édesatyám:

Kedves fiam, Józsi!

Leveledet vettem, örülök, hogy vizsgádon átestél, tagadhatatlanul jobban esett volna, ha magad is büszke lehettél volna szorgalmad eredményére. (Kitűnő osztályzatot ért.)

Neked fiam hiányod az, hogy tartózkodó, félénknek látszol, mi fellépésednél úgy tűnhet fel, mintha magad sem bíznál magadba, mi hátrányodra magyarázható. Igaz, a túl követelő, hetyke modor szinte sajnálatos. Legjobb, ha valaki oly szerencsés jelleggel van felruházva, hogy minden szavánál, minden lépésénél az öntudatos, önérzetes, reális embert tanúsítja. Erre törekedj.

Különben szerencsét, Istentől minden jókat kívánok jövőd és további becsületes törekvéseidre. Igyekezz fiam Eiszdorfer úrnál¹⁵⁶ előzőkeny modorod, szorgalmad, kitartásod által a megelégedést kinyerni. Ne várd, hogy dolgot adjanak, magad keresd azt. Dolgozz tisztán, ügyesen, gyorsan, fogadd a netaláni útbaigazítást köszönettel.

...

Nagyon fogok örülni, ha a főnök úr bizalmát és megelégedését kinyerheted.

Ölelünk mindnyájan, szerető atyád,

Katona Zsigmond

Tehát mint a fenti levélből is látszik, a szünidőt Pesten töltöttem, s fél napi conditiót¹⁵⁷ vállaltam Eiszdorfer budai gyógyszer-tárában,¹⁵⁸ s a segélyegyletben megválasztottak szünidei elnököknek, így fél nap ezt a hivatalomat láttam el.

Édesanyám július 26-diki levelében kérdi, hogy mikor szándékozom hazamenni a jó kecskeméti levegőre, Ernő is hazajön a jövő hét végén első nagy utazásából. Bogsánban¹⁵⁹ és Franzensdorfbán¹⁶⁰ töltötte a szünidőt német nyelvben való gyakorlatért.

1889¹⁶¹ Édesatyám írja egyik levelében: Kedves jó fiam! Múltkori leveledből azt vettem észre, hogy érzékenyen vetted atyai tanácsaimat, pedig az legkevésbé sem úgy volt írva, hogy kedvetlen-séget okozzak. Tanácsom, mely szeretetből fakad, sohase fájjon, különben jól esik tudnom, hogy az felesleges volt.

Béluska, ha Blankáékhoz megy, velocipéden¹⁶² teszi a vizitét.

¹⁵⁵ Anyai nagybátyja, Kiss Sándor (1827–1885), aki testvéréhez hasonlóan szintén részt vett a szabadságharcban, mint miniszteri elnöki titkár. A kiegyezésig vármegyei tisztségviselő, 1867 után pedig debreceni hivatalnok volt.

¹⁵⁶ Eiszdorfer Gusztáv, budapesti gyógyszerész, a Magyarországi gyógyszerész egyesület igazgatósági tagja.

¹⁵⁷ Conditio: állás, munka.

¹⁵⁸ Eiszdorfernek ekkor Budapest I. kerületében, a Palota úton volt a gyógyszer-tára.

¹⁵⁹ Vélhetően Boksánbányára gondol: Románia, Krassó-Szörény megye (románul: Bocsa).

¹⁶⁰ Vélhetően a Boksánbányához közeli Ferencfalváról (németül: Franzdorf) lehet szó: Románia, Krassó-Szörény megye (románul: Valiug).

¹⁶¹ Az évszám ceruzával írt, utólagos betoldás.

¹⁶² Velociped: kerékpár, bicikli.

Egy másik levelében azt írja:

Ernő, azt hiszem, pár nap múlva itthon lesz, megunta a német nyelv dicsőségét, minden levele érzékenyen tele volt panasszal.

1889¹⁶³ Béla és kis Béla Borszéken¹⁶⁴ vannak augusztus közepe tájáig.

Ha a főnök úr meg maraszt a vakáció egész idejére, akkor azt hiszem, szüretre mégis hazarándulhatsz egy pár napra legalább. Szeretnénk már téged látni.

A kis Béluskát is nagyon érezzük, hogy nincs nálunk, nincs, ki mulattasson bennünket virgoczkodásaival.

Hát Józsi bácsi hogy van? Szívesen fogad-e? Mikorra ígerte, hogy meglátogat bennünket?

Pár napra hazarándultam, s otthon nagyszerűen éreztem magam. A rövid otthonlét alatt csaknem mint vendég szerepeltem, elégedetten mentem is haza a hosszú távollét után, s még fokozta az otthonlét napjait egy kedvesen kezdődött idill.

Egy távoli rokon, Harsányi Gizella¹⁶⁵ jött szüleimhez, különösen Mariskához látogatába, s én otthon találtam, s a jöttem, láttam, győztem gondolva beleszerettem a kisasszonyba. Bájos volt, szép volt, s igen alkalmazkodó, aki könnyen bele tudta magát találni ebbe a helyzetbe, s szívesen fogadta tetszésemet. Bennem pedig kissé maradandóbb emléket hagyott ez a fellángolás. Én már a jövőt színeztem ki belőle, annál inkább, mert azt láttam, hogy Harsányi Gizella a háznál mindenkit megnyert maga iránt, tagadhatatlan, hogy kedves, bájos volt.

De letelt a rövid szabadság, mennem kellett vissza Pestre, itt pedig nagy kavarodásba kerültem, ami nagyon felizgatta érzékeny kedélyemet. A segélyegyleti választásról volt szó. Egyik párt engem akart elnöknek, az előző évi tisztségviselők és egy jó része a hallgatóságnak. A másik párt, mely alig ismert, s igénytelen megjelenéssel nem volt megelégedve egy mutatós, szakállas, csinos embert, aki nálam idősebb is volt, óhajtott diadalra juttatni. Annyira ment a pártoskodás, hogy beillett volna kisebbszerű képviselő-választásnak, s én már legjobb szerettem volna belőle szabadulni, elengedtem volna a dicsőséget. Összegyűltünk az én programom megtartására nagy számban, s ott a bankett után felolvastam programom, amelynek nem rontotta hatását az, hogy olvastam, sőt így zavar nélkül, nyugodtan előadva igen jó hatást tett, s fokozódott a hozzám csatlakozás. A két párt formailag megtartotta az egymás iránti tiszteletet, s elmentünk egymás bankettjára. Ott volt tehát az ellenpárt nálunk is képviselve, köztük maga a jelölt Unger Ullmann Sándor, aki fel akart szólalni, bele is fogott jobbról-balról, de végre is nem jutott előre, formálisan belesült, kénytelen volt a kíséretet abbahagyva leülni. Kínos jelenet volt. Persze köszörülték volna a párt hívei, de a blamázt már nem tudták visszavonni.

Mi is elmentünk az ő bankettjokra, s ott én is röviden felszólaltam, s azt fejtettem ki, hogy bármely párt győz is, nyugodjon bele az ellenpárt, s maradjunk békességben a kitűzött cél érdekében. Tapasztaltam, hogy felszólalásom az ellenpártra is jó hatással volt. Így én nyertem, Unger vesztett a felszólalásban. Végre a nagy harcnak, mely itt-ott csaknem tettelegességre, párbajra vezetett, az lett a vége, hogy én lettem megválasztva elnöknek, de miután szinte egyforma volt a két párt, az ellenfél tagjai is bejutottak a választmányba, persze egyenkint lemondtak, s miután alapszabály szerint mindig a következő legtöbb szavazatot nyert tagot kellett behívni, csaknem karácsony lett, mire rendesen megalakulhattunk. Ez az eljárás nem volt szép az ellenpárttól, s nagyon megnehezítette a munkánkat.

¹⁶³ Az évszám ceruzával írt, utólagos betoldás.

¹⁶⁴ Borszék: Románia, Hargita megye (románul: Borsec). Korábban Csík vármegyéhez tartozott.

¹⁶⁵ A szövegben eredetileg csak a monogram szerepel, de a rövidítést ceruzával utólag feloldották.

Mégis meg lett az az elégtételelem, hogy az év végén a közgyűlésen Than professzor¹⁶⁶ jelenlétében az ellenfél leghevesebb harczosa, Krebsz Géza indítványozott elismerést, köszönetet működéséért.

Egyébként is az ellentábor tagjai többen igen jó barátaimmá váltak.

Az egyetemen rajongva szeretett tanárunk volt Lengyel Béla.¹⁶⁷ Than, bár szintén szépen magyarázott, tudtuk, tapasztaltuk nagy tudását, de nem szerettük úgy, mint Lengyelt. Nem is lehetett, mert nem olyan kedves egyéniség volt, mint Lengyel, s nem éreztük a szívét, lelkét úgy, mint ennek.

Béla bátyám Lugosról¹⁶⁸ gratulált elnökké választásomhoz, s még egy kis bankót is mellékel, hogy örömének annál is inkább kifejezést adjon.

Édesatyám pedig arra való tanácsokkal lát el, hogy kötelességeinket híven teljesítsük, hogy azok is elismeréssel legyenek irántunk, akik előzőleg nem voltak bizalommal. Ez, mint már fentebb leírtam, sikerült is. De nagyon is igénybe vett az egyet, úgyhogy egész éven át csak a karácsonyi szünidőre mentem haza.

1890. január 1-én írt Józsi bácsi édesatyámnak különféle dolgokról is, rólam ezt: Józsi jóra való fiú, és remélem, ezután is azon úton fog haladni, melyen eddig tisztességgel haladt.

Mindig hálás szeretettel gondolok Józsi bácsi irántam való jóindulatára.

Gyógyszerészbálra készültünk, s nekem mint a segélyegylet elnökének illett, hogy azon részt vegyek a rendezőségben. Eddig még nem volt frakkom, most kellett tehát róla gondoskodni. Édesatyám drágállotta az árát, s én beláttam, hogy mennyi terhe van, végre is megcsináltattam, s az árkülönböt, meg egy új ruha árát, melyre nélkülözhetetlen szükségem volt, de nem váltottam be, conditióskodásom alatt törlesztettem. Sokan a segédi fizetés mellett is adósságot csinálnak, én pedig kezdtem az önállóságot teherrel, de nem volt lelkem az édesatyámat pumpolni. Pedig ez a teher, szinte azt mondhatom, hogy egész életemre is kihatott, mert nemcsak, hogy soha el nem apadt, de mindig küzködvén anyagiakkal, fellépésemet is megnehezítette.

Ilyen a szegény ember sorsa! A könnyelmű meg adósságokat csinál, majd megvásárolja a jövődöbelije. Ezt én olyan lealázónak tartottam, hogy még gondolatban sem foglalkoztam ilyesmivel.

A gyógyszerészbál fényesen sikerült. Volt a honvédelmi minisztériumban egy Cserhalmay nevű tábornok, aki valamikor a gyógyszerészi pályán kezdte pályafutását, ezen a révén volt az ő felesége régi időtől fogva a gyógyszerészbálok elnöknője előre is biztosítva a bál fényes sikerét. Annyi generalist sohasem láttam egy rakáson, mint Cserhalmayéknál találkoztunk, mikor a bál előttre oda az egész rendezőség pompás vacsorára hivatalos volt. Alig győztünk velük kezét fogni. A bál elnöknő őméltósága már nem fiatal, s amellet elég köpczös volt, mégis végig tánczolt az egész éjszakán, mi pedig kitüntetésbeli kegynek tartottuk, hogy tánczolhattunk vele. Ez a rendezőség még arra is feljogosított, hogy az összes pesti elite bálokat végig élveztük, és tánczoltuk a kölcsönösen juttatott tiszteletjegyek révén. Csak utólag sajnáltam, hogy Mariskát fel nem hívtuk.

Édesanyám írta január 31-én. 1890¹⁶⁹

Kedves fiam!

Édesatyádnak az éjjel igen rossz álma volt, fél arcod tele volt himlővel. Nem tehetünk róla, de mi az álmra adunk, annál fogva kérlek, vigyázz, nehogy valakivel összezőrdülésed legyen,

¹⁶⁶ Than Károly (1834–1908) neves orvos, gyógyszerész, kémikus, 1860-tól a pesti egyetem bölcsészeti karán oktatott kémiát.

¹⁶⁷ Lengyel Béla (1844–1913) vegyész, a 1870-től a pesti egyetem magántanára, majd 1877-től rendes tanára.

¹⁶⁸ Lugos: Románia, Temes megye (románul: Lugoj). Korábban Krassó-Szörény vármegyéhez tartozott.

¹⁶⁹ Az évszám ceruzával írt, utólagos betoldás.

légy óvatos, különösen, ha a bálból kijössz, meg ne hűlj, mert ilyenkor kaphat az ember csakugyan leghamarább himlőt is. Egyszerőval, édesanyád különösen aggódik, légy óvatos minden tényednél.

Ölelünk mindnyájan!

Szerető anyád,

Katona Zsigmondné

Kecskemét 1890. január 31.

Ilyen a szülői szív szeretete és aggodalma!

És veszedelem! Az volt elég, de már régen volt! Pedig sokszor egy hajszálon fordul meg életünk sorsa!

De az ő áldott jó szívüket megnyugtattam.

Az idő haladt tovább, lassankint a vizsgákhoz is közelebb jutottunk. Nekem kétszeresen nehéz volt, mert a segélyegylet ügyeinek rendezése becsületbeli kötelességem is volt, s szinte háttérbe szorult a saját tanulmányom. Tisztviselő társaimat pedig már kötéllel sem lehetett megfogni egyleti dolgaiknak végzésére. Igazuk volt, nekik első volt a saját vizsgájuk. Megkértem tehát négy első éves hallgatót, s nekik diktáltam le egyszerre az elnöki, titkári, pénztárnoki és könyvtárnoki jelentést. Minden jól sikerült, s még egy kis könyvet is adtam ki évi működésünkről,¹⁷⁰ ami addig nem történt, s bár segélyt is szépen osztottunk ki, az egylet pénzügyeit rendben hagytuk.

Érdekes, édesatyám szigorú, következetes felfogására valló két levelet kaptam május 20-diki kelettel. Amint a borítékokra néztem, tisztában voltam tartalmukkal. Az egyik Tisztelt cz. címzés, a másik már Tekintetes. Érkezett egyszerre, de az elsőt a vizsgámról való értesítés előtt, a másikat utána írta.¹⁷¹

De azért is érdekesek a levelek, mert az elsőből bizonyos aggódó félelem látszik ki, hogy vizsgám talán nem sikerült. Az történt ugyanis, hogy egy tárgyból pár nappal később lett a vizsgám, mint az meghatározva volt, s így a félig kész vizsgáról nem írhattam haza értesítést, otthon aggódtak értem, amit már a második levélben ki is fejezett édesatyám, míg az elsőből bizonyos vigasztalás látszik.

Egy nagy gondtól mindenesetre megszabadítottam szüleimet is és magamat. Okleveles voltam, illetőleg a két évi gyakorlat kitöltése után elnyerendő oklevélhez a vizsgáim megvoltak.

Hazajöttem rövid szünidőre.

Édesanyám Szegeden volt, ekkor született Emmy.¹⁷²

Előzőleg én látogattam meg Emmáékat, s hazahoztam Madelainét¹⁷³ és Palit,¹⁷⁴ s olyan gonddal voltam irántuk az egész úton, hogy egy hölgy nem tudta másképp elképzelni, minthogy földbirtokos vagyon, és korán nősülve vannak már ilyen gyermekeim. Jót nevettünk, mikor rájöttem e feltevésre.

Szeptemberben Debreczenbe mentem conditióba Mihailovits István gyógytárába, akitől május 25-től kaptam bizonyítványt, mert édesatyám kérésére beszámította az őnála töltött segédeskedést is.

¹⁷⁰ Katona József (szerk.) 1890: A budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetemi Gyógyszerészettan Hallgatók Segély és Önképző Egyesületének évkönyve. Kecskemét.

¹⁷¹ A korszakban a megszólítás utalt az illető társadalmi állására, rangjára, megbecsültségére. „Tisztelt úr” tittelussal illették többek között a gyárosokat, kereskedőket, tanítókat. Magasabb megbecsülésre utaló „tekintetes úr” megszólítás dukált az okleveles gyógyszerészek és a gyógyszerértartulajdonosokat mellett például az orvosoknak, ügyvédeknek, bírónak, mérnököknek és tanároknak. Forrás: Knorr Alajos (szerk.) 1896: Magyar általános levelező és házi titkár. Budapest. Irodalom: Kövér György 1999: Rangletra és középosztályosodás a reformkortól az első világháborúig. Századvég. Új folyam. 14. 3–19.

¹⁷² Katona Emma és Vozáry Pál harmadik gyermeke, Vozáry Emma (1890–1968).

¹⁷³ Katona Emma és Vozáry Pál első gyermeke, Vozáry Magdolna (1884–1975).

¹⁷⁴ Katona Emma és Vozáry Pál második gyermeke, ifj. Vozáry Pál (1887–1967).

Öreg főnököm igen tiszteletreméltó, kedves ember volt, talpig becsületes, pontos gyógyszerész, akit nagyon szerettem, s ő is engem. Igen elismerően nyilatkozott rólam, aminek következménye volt, hogy Debreczenből eljövetelemkor a városi főorvos olyan kitüntető szavakkal búcsúzott el tőlem a viszontlátásra, amit másutt nem tapasztaltam. Igaz, hogy akkor még minimális fizetésért conditióskodtunk a mostanihoz képest sokszoros kötelességtudással.

Igen ideges ember volt a főnököm fia, Jenő, aki a gyógytárt vezette szinte basáskodva édesatyja felett. Eleinte nehéz volt megszokni, de később összebarátkoztunk. Jenő egy hónapi szabadsága alatt Deák Szilárd helyettesítette, aki szigorú jellemű felfogásával, higgadt kiforrt gondolkodásával jó tanácsokat adott az éltre.

«Kedves Józsi öcsém!

November 15-én tartandó esküvőmre szívesen meghívlak,¹⁷⁵ s megjelenésedet annyival inkább kérem, mert ez a nekem okozandó öröm mellett neked is csak kellemes lebet, utazni, városokat és embereket ismerni amellett csak javadra szolgál, s főnököd is bizonyára belátja, hogy ily családi ünnepre adhat 4-5 napi szabadságot.

Miután Szajolon és Aradon át Temesvárig zónával utazol, onnan idáig meg csak 1 forint 85 krajcár[?] a díj, s így költséged nem lesz, így az egész kirándulást meggyőzheted[?].

Frakkod [...] ¹⁷⁶ van, s így ez sem okoz akadályt, amellett itt apámékkal találkozol, s így ez alkalom egy karácsoni vakációval fölr.

Bizton remélve [...] ¹⁷⁷ eljöveteledet, kérlek, nézz utána a menetrendnek, hogy pénteken este vagy szombaton reggel ideérkezzél.

Kedvező válaszüdat kérve, szeretettel ölel bátyád,

Béla

Lugos 1890. november 2.

Légy gavallér, s szerezd meg nekem azt az örömet, hogy eljössz.

Utóbejegyzés[?]: Debreczentől Temesvárig egy jeggyel utazol, gyorsvonaton 7 forint személyvonaton 5 forint 50 krajcár mindössze a II-ik hely.»

«Kedves Józsikám!

Már igazán restellem, hogy ily soká írok neked, de nem lebetett előbb, mert igen sok bajom volt, melyeket ha elmondanék neked, talán kicsiségeknek találnád, de azért az én időmet nagyon igénybe veszik, pedig olyan jól esett, hogy oly hamar írtál nekem, s örömmel olvastam megelégedésedet, adja Isten, hogy mindig úgy tartson. Voltál-e már sok felé a városban (Debreczenben¹⁷⁸)? És Gizelláéknál? Hogy vagy a gyógyszerértárba, meg tudsz-e felelni kötelességednek? Igyekezz édes fiam, hogy mindvégig megtarthatd főnököd bizalmát és megelégedését. Az tudod, hogy Mariska beteg volt. Feküdt egy hétig, másik betet szobafogságba töltött, s mikor már kijárt ismét, megbűtötte magát, s a múlt bétén megint beteg lett. Azzal biztatta az orvos, hogy ha nem vigyáz magára, egész télen betegeskedik, de azért kijött a szüretre, mely a múlt csütörtökön volt.

¹⁷⁵ id. Katona Béla, kinek első felesége, Góger Anna elhunyt, második házasságát Bésán Kornéliával (1870–1950) kötötte 1890- ben Lugoson.

¹⁷⁶ Olvashatatlan szó.

¹⁷⁷ Olvashatatlan szó.

¹⁷⁸ A „Debreczenben” ceruzával írt, utólagos betoldás.

S képzelj ilyen ballatlan dolgot, nem volt vendég, csak az öt Pócsi gyerek,¹⁷⁹ a Marsika barátnéit akartuk meghíni, de minthogy kétséges volt, hogy ő kijöhet-e, elmaradt a meghívás, csak magunk voltunk. Egy darabig szép idő volt a szelet leszámítva, de délután olyan vihar kerekedett, mely este egész orkánná fokozódott, dörgött, villámlott nagy aggodalmat okozva nekem, hogy miként jutunk haza ennyi apró gyerekekkel. Végre kaptunk egy kocsit, melyre a kocsison kívül 6-an telepedtünk fel, a kocsi előtt egy ember lámpával ment, így lépegettem haza nagy lassan.

Tegnap Bésán¹⁸⁰ vártuk Lugosról, azt gondolom, tudod, hogy a papa ott volt, s akkor ígérte Bésán, hogy eljön, de még eddig nem jött.

Képzeld bánatomat! Tyúkállományomba beleesett a dög, eddig 3 tyúk, köztük a nagy barna, és 8 kappan pusztult el, de most is hörög egy pár, így számítson az ember valamire.

Nem is írtad, hogy az új ruháddal meg vagy-e elégedve, drága-e nagyon? Mert már csak igyekezz édes fiam törleszteni, hogy zavarba ne jöjj.

Isten veled édes Józsam, ölel és csókol,

szerető anyád

Kecskemét, október 5. 1890.

Utóirat: Mint Zsigától hallottam, Orbán már felmondott Farkasnak.»

Túl lapra felragasztottam édesanyámnak és Béla bátyámnak egy-egy levelét.

Engem Debreczenbe, mint már a fentebbiekből is kitetszik, elsősorban a szívem vonzott, azután a régi családi emlékek. (Harsányi Gizelláéknál)¹⁸¹

A szívügyekben csalódás ért, mert bár igen szívesen fogadtak, de mikor rájöttem, hogy csak tartalékos vagyok, fiatalságom daczára teljes önérzettel szakítottam szét a vélt rózsalánczokat. Az öreg Mihálovits meg is jegyezte rá: nagyszerű gyerek ez a Katona, olyan szerelmes volt, mint egy macska, s egykettőre elfeledte. Azt persze nem tudta az öreg, hogy mit szenvedtem mégis, mert a csalódás nagyon keserű volt, s a szakítás fájdalmat okozott, de mégis megtörtént.

Ettől eltekintve szerettem Debreczenben, úgysis mint Kecskeméthez hasonló, de szebb várost, de kegyeletos emlék is szeretettete velem az édesanyám általam nem ismert szüleiért. Atyám megírta, merre találom meg nagyszüleim sírját, amit felkerestem, s rendbe is hozattam. Régi iskolatársammal, Gyenes Ferivel is összekerültem, ő Debreczenben hivatalnokoskodott, s csaknem minden szabadidőmet együtt töltöttük.

Hogy mi volt a régi conditióskodás a maihoz képest, elég csak annyit felemlíteni, hogy sehol sem volt valamire való segédszobám, ahol nyugodtan egyedül tartózkodhattam volna, olvasva vagy másként magamnak élve. Debreczenben is a gyógytár melletti kamara volt a segédszoba is, ahol megállni sem lehetett, s így nekem, bár nem volt természetem, rossz időben egész időmet is kávéházban kellett eltöltenem, s így kénytelen voltam keresetemet kelletlenül elkölteni. És mégis szerettem, s nagyra becsültem főnökömet, míg a mai viszonyok közt a tizedrésze is elég volna az elégedetlenségre. Persze akkor még volt belátásunk a magunk kárán is a mások helyzetét, viszonyát is felfogni.

De, főleg a csalódásom, mégiscsak elkényszerített Debreczenből, s hazavágytam.

¹⁷⁹ Katona Blanka (1858–1936) és Pócsy György nevezett gyermekerei: Pócsy Blanka (1882–), Pócsy Gabriella (1884–1981), Pócsy Mária (1885–), Pócsy Róza (1887–), Pócsy György (1889–1915).

¹⁸⁰ Katona Béla (1855–1904) és felesége Bésán Kornéliának (1870–1950) 1890-ben kötött házasságot. A levélíró valamely család tagjára, talán apjára, Bésán Mihályra (1838–1908) utal.

¹⁸¹ A zárójeles rész utólagos, ceruzával írt bejegyzés.

Felragasztottam a következő lapokra szüleimnek, Mariskának, Zsigának, Mihálovitsnak leveleit, Béla meghívását esküvőjére (ez utóbbi már előbb van felragasztva). Ezek az akkori időkből annyi érdekes eseményt örökítenek meg, hogy hívebben még hosszabb leírásban sem tudnám úgy visszatükröztetni, legjobbnak láttam tehát a maga valóságában megőrizni.

Az itthoni családi események, Béla esküvője, a Keresztútnak Katonatelepre való keresztelése¹⁸² – erre vonatkozik édesatyám levelében kifejezett köszönet – a sok kedves, okos, gondos intelem, melyeket átéreztem, szívembe, lelkembe zártam, s ezekre gondolva reméltem én is a boldog családi életet!

Itt van édesanyámnak egy kedves levele, melyen nincs dátum, tartalmából látszik, hogy Keszthelyről, vagy Hévízről írta, ahol gyógyulás végett volt. „Akit szeretnek, az nem lehet boldogtalan!” De aki elveszti a legnagyobb, legmelegebb szeretetet, mely életében kísérte, az nagyon boldogtalan!

«Kedves Józsi!

Már több napja készülök neked írni, egyszer már hozzá is készültem, de értem jött Zombory Ida,¹⁸³ és kivitt a jégre, úgy tehát semmi sem lett a levélírásból. A kendőt megtaláltuk, de mégsem vagyok hibás, mert anyámnak egy fiókjában volt elrejtve, és véletlenségből talált rá, most már ugyan nem sokáig használhatod, de azért elküldöm.

A jogászbálunk igen szépen és fényesen sikerült, abban a ruhában voltam, amelyben az esküvőn, de egy új dekolletirt!¹⁸⁴ derekat kaptam hozzá. Itt volt Kornél is a bálón, hozott nekem egy gyönyörű csokrot.

Február 4-én műkedvelői előadásban játszottunk Ernővel, jól sikerült, különben, ha kapsz Kecskeméti Lapot, elolvashatod, azután is volt egy kis rögtönzött multság, ami szinte nagyon jól sikerült. Voltam még a kereskedők bálján, melynek Dezső volt az elnöke, itt szinte nagyon jól mulattam.

Most szombaton lesz még egy kisebbszerű jogásztestély a Beretvásnál,¹⁸⁵ és ezzel, azt hiszem, befejeztük az idei multságok sorozatát.

Pál napkor lent voltam Blankával és a kis Mariskával Szegeden 2 napig, láttam a színházat, és a korcsolyatér, persze mind a kettőt akkor, mikor publikum volt. Palika akkor beteg volt, azt hiszem, azóta már nincs semmi baja, hanem nem olyan szép már, mint volt, most legszebb a kis Emmy.

Lakásuk: Párisi körút, 34. b.

A múlt héten bent volt Laczi, azután Béla fent járván Pesten hazamenet bejött, azelőtt volt beteg egy hétig. Apám is volt most Pesten pár napig. Újságokban nagyon szegény városunk, még most sokat összejövünk a jégen, még sem hallunk semmit, ezután meg, ha jég sem lesz, még kevésbé.

¹⁸² A Kecskeméthez tartozó Katonatelep Katona Zsigmondról (1828–1902) kapta a nevét. Először csak a Katona Zsigmond birtokon létesült vasútállomás kapta meg a Katonatelep elnevezést, majd később az egész városrész. Heltai Nándor 2009: "Munkával szentelt táj": Katonatelep, Talfája, Úrrét. Kecskemét.

¹⁸³ Zombory Ida (1871–?) Katona József későbbi feleségének, Zombory Irénnek (1873–1959) volt a testvére.

¹⁸⁴ Dekkolletirt: dekolletált.

¹⁸⁵ Ifj. Beretvás Pál (1851–1924): kecskeméti szőlész, borkereskedő, szőlőtulajdonos. Édesapja, id. Beretvás Pál 1858-ban építtette fel Kecskeméten a Kőrösi utca sarkán (Zsinagóga mellett) a „Beretvás szállodát”, melyet 1871-től ifj. Beretvás Pál működtetett. Irodalom: Péterné Fehér Mária — Szabó Tamás — Székelyné Körösi Ilona 1992: Kecskeméti életrajzi lexikon. Kecskemét.

Gizellának is írok még ma, mind a kettőnek, mert Lestár Gizella Beszterczébányán mulat már egy pár bete.

Nemsokára elvárom leveledet.

Ölel

szerető húgod,

Kecskemét, 1891. február 13.

Mariska »

«Igen tisztelt Kartárs Úr!

Kedvesen vett, becses levele folytán örömmel ragadom meg az alkalmat kinyilatkoztatni, hogy kedves fia teljes bizalmam és meglegedésemet bírja. Tiszta jellemű, szerény magaviseletű és kötelességtudó fiatalember. A közönség irányában igen jó modorú, szorgalmas és minden gyógytári teendőket készséggel végez. Szívesen kér felvilágosítást, és a tanácsot készséggel fogadja. Egyszóval a legjobb segítők egyike, és örülök rajta, hogy gyógytáramban működik.

Nagyon sajnálom, hogy sok elfoglaltatásunk és öregségem nem engedi meg, hogy laboratóriumi dolgozatokkal többet foglalkozzunk, mivel ezen teendőkben hajlama van, és szeret ösmereteket gyűjteni, de biz erre időnk nincsen.

Ami pár napi hazamenetelét illeti, azt szívesen engedném meg, még akkor is, ha azt nem a kötelesség parancsolá, de szülei látogatása végett óhajtana hazamenni.

Magam becses barátságát ajánlva szíves üdvözléssel maradok tisztelő kartársa,

Mihalovits István

Debrecen, 1891. február 27-én»

«Édes fiam!

Azt hiszem, a kalács úgy megszárad holnapra, hogy kenyér helyett használhatod, a sonkának a kövériből és a külső barna szíkadat részéből szeletelj le, a belső része sokkal jobb lesz. A túlsó oldalon a kis Béla gratulációja van, de nem volt ideje egészen leírni, sem letisztázni, mert ki ment keresztútra.

Kedves Józsikám!

Soká éljen, jó legyen!"¹⁸⁶»

«Kedves Józsi!

Ne haragudj hanyagságomért, hogy oly soká írok neked, de megbízásaidat teljesítettem, a növénykönyvet és barackpálinkát megkaptad, a harmadik volt az érettségi, de Ernő oly lusta, hogy nem járt utána, de úgy gondolja, hogy a magántanulók is vagy a többiekkel, vagy pedig szükebb körben vizsgálják, a könyveket sem fogja eladni, de majd te jobban utána járhatasz az egész dolognak, ha hazajössz.

¹⁸⁶ A „Kedves Józsikám! Soká éljen, jó legyen!” felirat kis Béla gratulációja

Hogy állanak ügyeid? Gizella leveléből azt veszem ki, hogy apám talán kérdezősködött felőled, mert nagyon ritkán írsz haza, de Gizelláék sem tudnak felőled semmit, mert csak egyszer voltál itt, mióta én eljöttem.

A lapokból olvashattad, hogy itt volt Szász Károly,¹⁸⁷ de azt nem tudod, hogy én fogadtam a nők nevében, valamint azt sem, hogy itt volt apám névnapján délelőtt a kíséretének egy részével. Minden csütörtökön ki szoktunk rándulni a műkertbe, most legutóbb a fiatal emberek czigányt hoztattak, s éjjel utánig tánczoltunk, a főmester Szeless Jancsi¹⁸⁸ volt. Nedecky le is fényképezett bennünket 3 felvételben, de még nem láttam a képeket.

Képzeld szegény Zágonyi Mariska meghalt a múlt héten Szébenben, aki tavaly ment férjhez, azt hiszem, ismerted.

Ma Ihászéknál lett volna a társaság, de azoknak is meghalt egy kis unokájuk Félegyházán, s odamegy Ihászné a temetésre.

Részt vesz-e valami majálison? Vagy egészen visszabúzdod magad? Nálunk csak kettő lesz valamire való, és a zenekedvelők adnak egy hangversenyt, egy kis színdarab is lesz a műsorban, a női szerepekben Ida és én fogjuk a közönséget elbájosolni.

Ha lesz egy kis idő, írjál.

Ölel szerető húgod.

Kecskemét, 1891. május 18.

Mária»

«Kedves Öcsém!

Levelét csak ma kaptam kézhez, mert míg a szállítólevél idejében megérkezett, a csomag eltévedvén egy napi késedelemmel jutott hozzáam.

Azon körülményből, hogy válaszomat „lehetőleg postafordultával” kéri, azt következtetem, hogy elmenési szándéka valami felmerült kellemetlen incidens következtében hirtelen fogamzott meg, minél fogva reményilem, hogy azóta higgadtabban gondolja meg a dolgot, a szándékától eláll. Én ugyanis úgy vélem, hogy a jelenlegi első conditioja lévén, legalább egy esztendőt ki kell ott húznia, mert a 8-9 hónapig tartó conditioskodás sok mindenféle combinatiókra és megítélésekre adhat okot, ha pedig az esztendőt kitölti, akkorra a levelében jelzett változás talán már be is állott, s akkor semmi sem gátolja abban, hogy kellemesebbé vált állásában továbbra is megmaradjon.

De ha ez nem volna is lehetséges, akkor is inkább ajánlom, hogy részint keressen inkább valami jó conditiót, s a hazajövetelt halassza akkorra, amikor már tovább vándorolni nem szándékozik, az önállóság megszerzésére több reménységgel bír, mint én, mert az itthoni conditioskodás minden hónapja egy-egy árnyalattal sötétíti el azt a szép reményt. Én mondhatom, igen nebezen várom azt az időt, mikor maga hazajő, s a gyógyszerértár vezetését átveszi, majd akkor én is jobbra vagy balra fordítok sorsomon, de éppen azért szükségesnek tartom, ha maga a közbeeső időt minél több tapasztalatok szerzésére használja fel.

Ne haragudjék, hogy tanácsokkal untatom, de az a pár év, amit én a 23 tetejébe megértem, sok mindenre megtanított, kissé talán csüggedté is tett, de az bizonyos, hogy míg az ember más kenyerét eszi, sok mindent kell túrnie, s minél kisebb reményeket táplálunk, annál kisebb csalódások fognak érni.

¹⁸⁷ Szász Károly (1829–1905) író.

¹⁸⁸ Kis-Játzi Szeless János (1867–1935), Katona Mária későbbi férje.

Ami Nyulassyt¹⁸⁹ illeti, ő a cursusra szándékozik menni, de elmeneteléről még nem szólt. Mintbogy szegény fiú, aki a conditióskodásra rá van utalva, ez azt hiszem csak közvetlenül a tanév megnyílta előtt történik.

Én ezen levélről, bizalmi ügynek tekintvén, kedves atyáknak nem szólok, de arra figyelmeztetem, hogyha az állás változtatására szánná magát, előzőleg okvetlen kérje ki a ő véleményét.

Öleli szerető bátyja,

Zsiga

Kecskemét, 1891. 05. 27. »

«Kedves fiam, Józsi!

Június 11-dikén írott leveledet vettem. Köszönöm jó kíváнатodat, melyre munkálkodásom elismerésül nyert méltatás fölötti fiúi érzelmed vezetett. Óhajtom fiam, bárhol ti szednétek élvezettel gyümölcsöt azon munkának, melyet én teljesítettem, Istennek bála, nagy időn át családomért, értetek. Ti, fiaim nem is sejtitek, mily nagy szerencse az egy ifjúra, ki a világba lép, és szüleit birtokolja védfalul maga mellett, kik semmi körülmények között el nem hagyják, ha komoly felbőrtornyalna feje felett. Ennek igaz értékét csak az érzi mélyen szívében, aki úgy küzdött az élet rögös örvényén, mint én fiatalon: árván, elbagyottan, tanácsadó nélkül, vagyontalan.

Voltam az elcsüggedés súlya alatt olykor pillanatra, de mindig erőt adott a gondviselésbeni nagy bizalmam, hogy lankadást nem ismerő munkásságom nem veszhet el nyomtalanul.

Ti, fiaim kedvezőbb helyzetben vagytok, bála a jó Istennek, de ez ne tegyen elbizottá egyikőtöket sem, mert azért küzdelem vár reátok. Az élet terhei súlyosbulnak, a létérti küzdelem megtűri a szemtelen tolakodást, melynek csak élelmesség a keresztnéve, a szerényen munkás ma már nebezen boldogul, mert kiveszi kezéből a biztosnak látszott kenyeret az arcátlanul tolakodó üzér. Ezért résen kell állani minden pályán, főképp a kereskedésszerűn, szorgalom, nagy készség és tapasztalással, hogy a buta népek könnyen ámitni tudó [...] ¹⁹⁰ rajtunk ki ne fogjon.

E gondolatok keletkeznek bennem, ha jövődre vonatkozó terveinket valóítani akarjuk.

Korábban azt írtad fiam, ha Nyulassy távozik tőlem, te hadd foglald el helyét, szeretnél hazajönni.

Én azt hiszem fiam, bármennyire óhajtasz is köztünk, az én örömöm megnyugvásom nagyobb lenne, mint a tied. Ha te itthon lebetnél, nagy szolgálatot tennél nekem, mert bizalmam nem lenne olykor megingatva, de ez neked lenne legkevésbé hasznodra jövődre nézve. Mert te fiam nem bírhatasz még annyi tapasztalással, amennyi az önállóság nagy küzdelmében messze jövődben szükséges leend. Az én és a mi gyógyszeráraink itt a magyar alföldön nem képeznek oly gyakorlati iskolát, mely elég lenne egy véletlenül világtapasztalt ember collegáddali versenyedben. Ez áll Zsiga bátyádra is, akinek korán hazakerülése olyan volt, mint azon mébé, amely nem tért vissza elég mézzel köpűjébe.

Nyulassy szeptember elején cursusra megy. Ha fiam haza akarsz jönni, úgy augusztus közepén hazajöbetsz, azért elébb valamivel, mert Zsigának vacatiot adnék, 2-3 hetet magát gyógyíttatni.

Fördőre kellene mennie. Ha te hazajössz télire, nem bánom, de ajánlom magam bátrányára ugyan, de a te elengedhetlen érdekedben, hogy tavaszra ismét conditióba menj, mégpedig Budapestre.

¹⁸⁹ Katonáék patikájában dolgozó gyógyszerész. Zsiga azért számol be Nyulassy szándékairól, mert az ő távozásával megnyílna József előtt a lehetőség, hogy hazatérjen Kecskemétre.

¹⁹⁰ Két olvashatatlan szó.

*Szerettem volna, ha conditioztál volna Aradon, Pécsen, Pozsonyba, Temesváron vagy Kassán fél-
fél évig, aztán utaztál volna Németországba tapasztalásszerzés végett, hogy midőn végképp ha-
zakerültél volna, tapasztalásod súlyával emelkedett volna magad iránt az elismerést. Szerettem volna,
különösen most kezdetben, hogy midőn 2 évi segédeskedésedet igazolod, ne az én gyógyszerházamból,
hanem más helyekről nyert bizonyítványokkal igazoltad volna munkásságodat. Mert az atya bi-
zonyítványát kellőnek alig tekintik, szeretik gyanúsán tekinteni, bátha nem is segédeskedés volt
az, mint inkább csak időzés.*

*Mind ezeket gondold meg jól, és félre éppen ne magyarázd, mert ismétlem, hon működésed az én
megkönnyebbülésem lesz, de ez jövődnek nem lesz hasznára. Ha arra határozod magadat, hogy a
telet hon töltöd, legyen, de tanácsom már tavasszal Budapestre menned további tapasztalás végett.
Végképp hazakerülnöd oly kevés conditioval, mint amennyit felmutatsz, jövődnek nagy hátrányára
lenne. Legalább még két jó helyen conditioskodjál fél-fél évig a nevezett városokban vagy valame-
lyikében.*

*Határozz fiam! Ha haza kívánsz augusztusba jönni 10-15-ike körül, úgy jelentsd főnök úrnak,
hogy ideje legyen alkalmas segédről gondoskodni. Szeretném, ha érdemes főnök urad megtenné azon
szívességet, hogy a nálam töltött idődet is betudná, mintha nála lettél volna, olyformán hogy 1890
májusba léptél volna be hozzá. Annak idején kérd fel e szívességre, mely esetben az én bi-
zonyítványom megsemmisülne. Tudósíts rövid időn!*

Harsányiéknek tiszteletünket küldjük. Főnök urat üdvözlöm.

Ölelünk mindnyájan.

Kecskemét, 1891. június 22.

Szerető atyád,

Katona Zsigmond»

«Kedves Józsim!

*Köszönöm jókívánságaidat, miket névnapomra küldöttél, az én kívánságom is az édes fiam, hogy
a ti boldogságokba gyönyörködhesünk, ez lenne nekünk legnagyobb boldogság, ha titeket, mind-
nyájatokat boldognak és megelégedettnek láthatnánk, tartsa meg a jó Isten, és nevelje benned édes
fiam minden jó tulajdonaidat, távolítsa el tőled a rosszindulatokat, elégedetlenséget, zúgolódást,
irigységet s mindazt, mi a tiszta tükröt bebomályosíthatná.*

*Nem tudok semmi újságot írni, nemsokára köztünk lesz az ügyis, akkor minden mondani valónkat
elmondhatjuk egymásnak, délután pár növendégünk lesz, azért dolgom van. Isten veled édes fiam,
sokszor ölel és csókol
szerető anyád.*

Kecskemét, 1891. július 28.»

«Keszthely¹⁹¹

Kedves Józsikáim!

*Bár meg vagyok győződve őszinte jókívánságokról és irántam jóindulatokról, még is jólesett
annak kifejezését olvasnom szíves soraidban, Isten áldjon meg édes fiam szeretetédért,*

¹⁹¹ A Keszthely ceruzával írt, utólagos betoldás.

s jutalmazzon szeretettel, mert akit szeretnek, az nem lehet boldogtalan.

Tegnap különös szerencsében részesültünk, kiváló kegyképpen megláthattuk, s bejárbattuk egy részét a Festetics parkjának, mintbogy ő elutazott. Ha itthon van, akkor mindenki előtt zárva van. Gyönyörű részek vannak benne, nekem nagyon tetszett az aréna és a napóra, mindkettő fákból és cserjékből alakítva. Az arénába a színpalak is egyenesre nyírt fákból vannak, s gyönyörűen néznek ki, majd akkor mondom el, ha ottbon leszek, mert hosszas volna leírni. A kis Bélának legjobban felköltötte a vágyát a kis gróf játéka, a szökőút medenczében úszott a kis csólnakja, az inas meg akkor hozta le neki a kis jachtot és hajót, Bélát ez nagyon elragadta, ki is fejezte abbéli vágyát, hogy szeretne gróf lenni, nem a kastélyért, sem a parkért, csak a kis hajókért.

Jól mulattatok a tanyán? Volt Szalontaiéknál kint valaki? Csudálom, hogy Ernő még meg nem unta a tanyát, neki is írok holnap, de már ma ez a harmadik levél, s ez nekem elég egy napra, különben is szeretnék délután fürödni, ha lehetne, mert már két nap nem fürödtem a hideg miatt, pedig jó volna gyógyulni mielőbb.

Isten veled Józsikám, sokszor

csókol szerető

anyád »

Nem volt már kedvem, maradásom Debreczenben, csak haza vágytam, s daczára édesatyám és Zsiga tanácsainak, 1891 augusztusban hazajöttem, s édesatyám gyógytárában működtem ismét egy évig.

Ernő is itthon volt jogász, s a társaságok kedvencz, kitüntetett, szinte kényeztetett alakja. Talán el sem lehetett nélküle akkortáiban képzelni hangversenyt, műkedvelői előadást vagy valami mulatságot; szavalt, szerepelt vagy rendezett. Mindenütt számítottak reá, s szívesen vették mindig kitűnően sikerült szereplését. Istenem! Más fiatalember fényes kariert csinált volna magának felényi rátermettséggel, ő csak másnak, a köznek működött, s érzékeny lelke csak szenvedett, s talán boldog sem volt soha.

Ha egy társaságban megjelent, ott a jókedv, multság biztosítva volt. Kifogyhatatlan leleményességgel, bámulatos emlékezőtehetségével idézve a legszellemesebb ötleteket megkaczagtatta még a haldoklókat is, s ő maga talán mindig szenvedett! Talán az volt minden öröme, boldogsága, ha másnak tudott ezt szerezni. Egy társaság jókedvre derítése, egy-egy sikeres szereplése, vagy ha valami jót tehetett, ideig-óráig őt is felvillanyozta, de hát az élet szürke forgatagában mennyit kell elszenvedni, eltűrni egy-egy ünnepesebb, magasztosabb óráért. S miután Ernő nehezen tudta tűrni még a mindennapi viszonyokat is, annál kevésbé a bármiben megnyilvánult alacsonyabb színvonalat, hát szenvedett. Az ő ideáljai csak kiváló jellemek lehettek, s ezekből szerette volna látni a világot.

Neki a legkisebb csalódás is fájdalmat okozott.

De mégis, ebben az időben még derült, jókedvű volt, s nem sejthette senki, hogy az a társaságkaczagtató, felvillanyozó fiatalember még fiatalon társaságkerülő lesz.

Ernő révén és kedvéért én is belekerültem a társaságba, s igen jól éreztük magunkat. S bizony jól érezhették magukat a leányok is a mi társaságunkban, mert igazi lovagias előzékenységgel viseltettünk irántuk.

Ha valami multságba készültünk, multság előtt a leányok mind foglalkozva voltak, s nem

kellett azon aggódniok, mint most, hogy vajon nem árulnak-e petrezselymet.¹⁹² Összetartó, kedves kis társaság volt a mienk, amilyennek a fiataloknak általában kellene lenni.

Katona Ernő testvérével, Máriával

Én egy évig élveztem ezt a gondtalan, víg életet, egy évig voltam itthon atyám gyógytárában, s azután elkészültem ismét a nagyvilágba.

¹⁹² Arra a leányra mondták, hogy petrezselymet árul, akit nem kértek fel táncolni

Ez alatt az év alatt nemcsak, hogy jól éreztem magamat a társaságban, de életemnek új iránya is indult, beleszerettem a társaság egyik kedves, bájos tagjába, Csilléry Malvinba.¹⁹³ Tulajdonképpen itthonlétem alatt csak a kölcsönös, meleg sympátia fejlődött ki, s hazulról való elmenetelem alkalmával csak szívesen elbúcsúztunk, de sem ígéreteket nem tettünk, sem terveket nem szőttünk, elváltunk mint jó barátok. Elutazásom után Ernő közvetítésével történt azután, hogy mikor három hónap múlva visszajöttem, már vőlegény voltam. Úgy volt, hogy elutazásom után nagyon sajnálkoztak Ernő előtt, aki – mint Zsiga írta – a neki megfelelő hivatást felhasználva örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy hymen¹⁹⁴ rózsalánczát összeronja.

Itt megint nagyon sokat kellene írnom, ha csak megközelítve is meg akarnám örökíteni az akkori idők történetét. Haboztam, el tegyem-e Ernő ide vonatkozó leveleit, mert másokról is van benne szó, de viszont úgy gondoltam, hogy abban az időben ezek nem képeztek titkot, s legfeljebb a felújításával vétek, de idegen kezébe ez a könyv úgysem kerül, családi szempontból pedig kár lett volna Ernő akkori friss kedélyre valló, szellemes leveleit megsemmisíteni, felragasztom tehát a következő lapokra.

«Kedves Józsi!

Mindenekelőtt nagyon köszönöm a szép nyakkendőt, ha álmoskönyvből (ejnye, a fene egye meg ezt a legyet, de bosszant, pardon!), mondom hát (ni, most meg a fülemre száll!), no, hátba álmoskönyvből ókumlálta¹⁹⁵ volna is ki, még sem talált volna alkalmasabb ajándékot, olyan nagy szükségem volt erre a toilettécikkre. Ha Józsi bácsi tudta volna, hogy szívességéből én is kiviszem a részem, aligha örvendezettte volna meg magát, azért is kérem saját érdekében, máskor vigyázóbb legyen, bár az ilyen vigyázatlanság nekem nem csekély örömet okoz.

Most áttérek a „mieink” ügyére: az esti séták a múlt héten elmaradtak (no, ezen a héten még megüink párszor, de biz ez lesz alighanem végső föllobbanása a hajdan oly fényes soiréeknek¹⁹⁶), hogy tehát Malvinnal beszélhesek, tegnap (vasárnap) délelőtt beállítottam hozzájuk. Nem volt ott-hon, csak az anyja. Persze magáról is beszélünk, s Csilléryné megjegyezte: Szegény Józsi (ugyan miért szegény? ezt én mondom!), ő volt a legjobb!!!

Hallja? Reméltem, büszke öröm tölti el szívét ezen megérdemlett dicséretre. Délután Szalontayéknál voltam. Jól mulattunk, dacára, hogy egész uzsonnáig magam voltam fiatalember 10 lány közt. Uzsonnakor jött Géza, este pedig Láber Villy a testvériért. Hazamenet Zombory Irént¹⁹⁷ kísértem, s visszafelé találkoztam Csilléryékkel. Ott volt Tóth Lajos is. Én Malvinhoz csatlakozva kezdtem az orációt,¹⁹⁸ ekképpen: "Hjab! Hm! Hm! (most veszem észre, olyan bő lére ereszttem a dolgot, hogy majd a felénél beleunok, s abba kell hagynom). Józsi üzent magának valamit: hagyja a faképnél ezt a Tóth Lajost, hiszen úgysem szereti, ráér még férjhez menni, s egyáltalában nagyon jól lenne, ha nem menne addig férjhez, míg olyat nem talál, akibe szívesen megy. Erre ő majdnem könnyezve azt mondta: „Azt hiszi, hogy ha hozzámennék, hát saját jószágantambul mennék?

¹⁹³ Csilléry Malvin (1875–?), Csilléry Kálmán törvényszéki jegyző, később kúriai bíró és Tormássy Terézia gyermeke.

¹⁹⁴ Hymen: házasság, nász.

¹⁹⁵ Ókumlál: kémlel, szemlél, kitalál, kiötöl.

¹⁹⁶ Soirée: estély, táncestély.

¹⁹⁷ Zombory Irén (1873–1959), Katona József későbbi felesége.

¹⁹⁸ Oratio: beszéd, szónoklat.

Ne higgye! Mióta ez a Tóth hozzánk jött, nincs egy nyugodt éjszakám, mindig sírok, mert gyűlölöm, és mert folyton erőltetnek hozzám, hogy kire vársz, mire vársz?”

Erre én azt mondtam: Vigyázzon! Még van idő. Gondolkozzék arról, milyen gyötrelmem az élet olyan férjnek az oldalán, kibe nem szeretet fűzte a nőt! Józsi – folytattam tovább – 2-3 év múlva hazajön, s itt telepszik le.

Majd hirtelen, mintha eszembe jutott volna valami, ezt mondtam: Ha most Józsi házassodhatott volna, s megkérte volna magát, hozzáment volna? Kényes kérdés volt, s ő hallgatott, de mikor megismételtem a kérdést, ő így válaszolt: Józsinál jobb, szolidabb és kedvesebb férjre sohse vágytam, s – tévé hozzá bágyadt mosollyal – talán ő is sympathirozék¹⁹⁹ velem egy kicsit.

Este a sétátéren találkoztunk, ott volt Ilonka is. Ő is azt mondta, ráér a Malvin, várjon.

Most bát a mi reményünk magában összpontosul. Várjuk mint szabadítót. Vajba ne sokáig késné. Időnkint küldhetne Malvinnak egy kis olaját jeléül annak, hogy a terv, ha piben is, nem halt meg, s a szabadító, ha késik is, eljön.

*Ezzel a reménnyel üdvözlő
szerető öccse,*

Ernő

Írnék még többet, de már nagyon sokat kellett ma írnom, s erre a levélre is a hivatalos teendőim között szakítottam időt Gyuri bácsi asztalánál.

Bereczky Margit képét láttam, nagyon rossz, újat csináltatnak.

Zomboryéknál a héten „Géza búcsúztató” volt.

Zsitvayék és Csilléryék csütörtökön Szegedre mennek egy napra.

Megkapta a „Kecskeméti Lapokat”?

*Üdvözlő,
fenti»*

«Édes Józsi!

Minden a legjobban megy, a családban általános örömmel fogadták a hírt. Pénteken egy fillér-estély volt (én is szerepeltem), Blanka rendezte, s én buzgón utánaláttam, hogy minél több vendéget gyűjtsek. Ilonkákhoz és Malvinékhoz is elmentem, hogy rábeszéljem őket. Egyik sem akart jönni. Malvin ezt mondta: „Nincs itt a vőlegényem, nem megyek nélküle.” Én pedig ezt feleltem: „De a sógora itt van, és szaval, illő volna meghallgatni.” Ezt ő is elismerte, és eljöttek. Vacsoránál egy asztalnál ültünk: Zsitvay néni, Ilonka, Csilléryné, Malvin, Bartha H., Hübel és én. Ekkor én odavezettem anyámat az asztalhoz, s Malvin kezét csókolt anyámnak. A táncsteremben pedig Malvint vezettem oda anyámhoz. Tehát az első közeledés megtörtént. Hazamenet kérdeztem Malvintól, mit üzen magának, azt felelte: „Jöjjön haza minél hamarabb.”

A két amateur képet Milán küldi magának tiszteletével együtt. Csütörtökön ott voltam nála Czepléden. Ha meg akarja neki köszönni a képeket, levelét: „Hübel Emil császári és királyi buszár főhadnagy Czepléd” cím alatt küldje. Ha ő nem válaszolna levelére, ez ne essék magának zokon, tudja, nagyon rossz levélíró.

Bereczky Margit ma adta a képet, a Saroltaét pedig a magaméi közül küldöm.

¹⁹⁹ Sympathirozék: szimpatizál.

Mához egy hétre Csilléryéknél társaság lesz, majd gondolunk magára.
 Azt hittem, apám nagyon fog haragudni a dolgok ilyen gyors előrehaladásán, de csalódtam!
 Ó, nevetett. Csodálatos, de igaz! Nevetett, hogy már meg is kértük Malvint.
 Színházba megyek, s már beboztták a spiritusomat[?], ezért most ajánlom magamat.
 Isten vele!
 Szívesen üdvözlő
 szerető öccse,
 Ernő
 Kecskemét, 1892. november 20.

Másnap reggel:

Apám a napokban 5 percig tartó magánkiballgatáson fogadott a fenti ügyben.»

«Édes Józsi!

Hogy írhat, vagy gondolhat olyat, hogy visszafelé megy a dolog? Malvin ma délután Blankánál lesz visitbe.²⁰⁰ Hát arra mutat ez, hogy visszafelé haladunk? A tegnapi társaság bántja? Legyen nyugodt, nagyon ártatlan társaság volt az. Ott volt ugyan Tóth Lajos is, de szegény megkapta a magáét: „Királynő és titkár” társasjátékban „valaki” azt üzent neki, hogy: „mit kapaszkodik olyan kocsiba, amelyik nem veszi fel”. Vacsoránál azt mondja Hübel nekem: (Igaz! Magát tiszteli.) „Tudod-e, ki üzent Tóth Lajosnak azt a bizonyos üzenetet? Malvin.” Megkérdeztem Malvintól, s bevallotta, hogy ő.

Malvin egész este szótlan volt, s kellett neki eleget hallani Pozsonyról. Megkért, hogy legforróbb köszönetét tolmácsoljam maga előtt. (Ugyan Józsi, hogy lehetett maga olyan túl szerény, holmi mentegetődzésről írni? Malvin a csokrot, mely igen csinos volt, még aznap kitette az ablakba, este pedig a színházban brillírozott vele, s olyan feltűnést keltett, hogy Kiss Erzsike a színház túlsó oldaláról integetett neki, hogy kitől kapta. A legyezőt is elhozta a színházba, s minthogy anyámék háta megett ült, megmutatta nekik is. Általános véleményünk, hogy a legyező nagyon kitűnően sikerült.) Mondtam Malvinnak, hogy írhat ő is magának, s elpirulva felelte: „még nem”. Nagyon várja magát. Hogy szereti-e? Édes Istenem! Mit csinál maga Józsi Pozsonyba?

A zsidó szekatúrár²⁰¹ kiölték-e az emlékezetet fejcskékjéből, hogy ilyeneket kérdez? Hát nem látta akkor már, mikor itthon volt? No, de ha maga nem látta, hát én látom.

A melleskorról anyámmal együtt lemondunk, mégpedig azért, mert maga már a legyezővel küldött neki, s karácsonyra is szándékozik valamit küldeni, most tehát teljesen felesleges lett volna. (Apropos²⁰² Ha karácsonykor küld valamit, csakis bonboniért küldjön.)

Hogy Hübel tud-e a dologról? Természetesen, hiszen azért küldte a képeket, mert Malvin arcképe rajta van. Örömmel fogadta a hírt, mert mint éppen tegnap monda, nagyon becsüli és szereti (ne értse félre) Malvint.

Tegnap 1 óráig voltunk ott.

Isten vele! Öleli szerető öccse,

Ernő

Kecskemét, 1892. november 28. Hétfő.

²⁰⁰ Visitbe: látogatóba.

²⁰¹ Raditz Róbert pozsonyi gyógyszerész, aki Katona József főnöke volt. Katona és Raditz rossz viszonyára a későbbi levelezések világítanak rá. (szekatura: szekálás, gyótrás, bosszantás).

²⁰² Apropos: apropó, jut eszembe.

Kiss Erzsikének még nincs fényképe. Berta a napokban küld.

A Gyógyszerész Hetilap azt üzeni, hogy a maga diplomájára nem kell rávezetni (nem tudom, mit), mert az a rendelet a jövőre szól.»

«Kedves Józsi!

Keddi levelét jó sok késéssel kaptam meg, s így nem volt időm válaszolni. Nagyon jól tette hogy gratulált. Kitűnően mulattunk. Anyám fél nyolc órakor hazament, de Mariska és én 12 óráig maradtunk. Ott voltak Csilléryék, Berecskék, Papp Sándorék, Hübel, azonkívül még sokan, de csak ezek maradtak éjjelig. Volt hena²⁰³ [?], csináltunk tableauxot,²⁰⁴ „Tara-ra bum di-é” bevonulást costumeökökkel,²⁰⁵ esküvőt, melybe a nászzenét Zsitvay papa szolgáltatta. Papp Sarolta volt a menyasszony, mert neki volt fehérruhája. Én voltam a vőlegény terjedelmes bajusszal és szakállal (koromból), Malvin az örömanya ágyterítő uszályal, Zsitvay néni egy felszázados kalapjával és ránczokkal, koromránczokkal üde arcocskáján. Ilonka a Gerolsteini nagyhercegné szerepét töltötte be Hübel mentéjében. Mariska abroszokkal garnírozta bájos lénységét.

Hübel megkapta levelét, s készülő írni magának, de tudja, ő felszázadig szokott minden levélíráshoz készülni, különben még mindig itt van (tegnap óta), ma megy el, s vele Artúr is elutazik Pestre. Szombaton lesz jogászestély, melyre Malvin is elmegy, mintbogy Szluba Margitnak, ki velem egy dialógot ad elő, a jogászok megbízásából rendelttem egy Mühle csokrot, alkalomszerűnek találtam a maga részéről is rendelni Malvinnak egy mellesokrot.

Flóderernek írtam a múltkor, de nem válaszolt, most már magára bízom, hogy ha hazajön, küldje el neki a képet. Mariskának van egy eszményi blousa,²⁰⁶ ma lesz rajta először a színházban, és van egy pompás színházi köpenye. Mindezekben lesz alkalma gyönyörködni, ha hazajön. Reményilem (jobban mondva reméljük), ez nemsokára megtörténik.

Képzeld, miket csinált itt a hóvihár. A keddi délelőtti gyorsvonat beérkezett kedden este. Akkor azt mondták az utasoknak, nemsokára tovább megy, ennél fogva a szerencsétlenek még a városba sem mertek bejönni, a vonat pedig itt kuruttyolt még péntek reggel is, s az utasoknak az volt az egyedüli mulatságuk, hogy hol beültek a coupéba,²⁰⁷ hol kiszálltak belőle. De történt ennél czífrább dolog is. Páka²⁰⁸ és Félegyháza²⁰⁹ között nyílt pályán befagyott a személyvonat. A sző szoros értelmében befagyott. A hó elborította az egész vonatot, s az utasok 24 óráig ott voltak elzárva a külvilágtól. Végre Vámos vitt 24 kocsit (darabja 15 forintot kapott) munkásokat, kik 1 órára 40 krajcárt kaptak, s bandákat, s úgy szállították be a megdermedt utasokat Kecskemétre. A vonatot két nap múlva húzták be az állomásra. Hogy mennyibe került ez a kis tréfa az államnak, sejtethi onnan, hogy a kinnrekedt utasok beszállítása összesen 400 forintba került, azonkívül napokig dolgozott a vasút körül ezer munkás 2 forint napidijért.

Elfelejtettem mondani, hogy tegnap Zsitvayéknál játszottunk vendéglőst is, és Zsitvay papa kijelentette, hogy ő sült kappan lesz. Berecskénét töltött galambnak nevezte el, Zsitvay néni pedig azt

²⁰³ hena: talán a henna növényre (Lawsonia inermis) utalhat a levélíró, melyet már ismertek a 19. századi Magyarországon is.

²⁰⁴ Tableaux: tábló, csoportkép.

²⁰⁵ Costume: öltözet, kosztüm.

²⁰⁶ Blous: blúz.

²⁰⁷ Coupé: fülke.

²⁰⁸ Kiskunfélegyházától északra fekvő terület, ma Bács-Kiskun megye része (korábban Pest vármegyéhez tartozott).

²⁰⁹ Kiskunfélegyháza: Bács-Kiskun megye (korábban Pest vármegyéhez tartozott).

mondta: „a mámi malacz pörkölt”. Igazán olyan kedélyes volt, hogy rég nem láttam ilyennek. Karácsony másnapján lesz Szokolay Ida esküvője. Mi is ott leszünk en famille.²¹⁰ A menet valószínűleg Zsitvayéktól indul. És most egy nagy szívességre kérem magát Józsi! Mintbogy egész báliasan fogok én is megjelenni, legyen szíves, küldje el a legközelebbi kimenőjén a klakkját,²¹¹ de a legközelebbin, ha lebet, mert aztán hátha hóvihar jön közbe, s lemarad. Hazajövelekor megterítem köszönettel a postaköltséget. Lásza, ha akkorra hazajönne, maga is ott lehetne, mivel az egész család meg van hívva, még kis Béla és a Pócsy gyerekek is. Jöjjön haza, tárt karokkal várjuk.

Más újság nincs. Öleli szerető öccse,

Ernő úr

Kecskemét, 1892. december 11. Judith nap utáni délután.

Csilleryék tisztelik, mamáék csókolják. (Meglehet, hogy Malvin is az utóbbit gondolja, míg az előbbi mondja.)»

A Pozsonyi conditióm minden kritikán aluli volt Raditz Róbert kapzsi, piszkos zsidónál. Hosszú lenne leírni az ott kiállott kellemetlenségeket, s csak röviden vázolom. Kemény iskolában nevelkedtem, nem lévén soha elkényeztetve nem húzódtam sem a dologtól, s nem ijedtem meg apró bajoktól, de az a kapzsiság förtelmes volt, a piszok pedig, ami szintén a kapzsiságban gyökerezett, undorító. Egyszer megmondtam a jeles úrnak, hogy én eddig patikákban voltam, nem putikában, ezt ő kikérte magának, de később fényes elégtételelem volt. Hat heti conditióskodás után megelégleve a helyzetet, felmondtam. A bekövetkező segédváltozást felhasználva jeles colleague minduntalan fizetésemeléssel zsarolta Raditzot, mit ez végre megunva, s közben engem más szemmel nézve, két ízben szólított meg maradásra. Édesatyám folyton maradásra buzdított, mert nagyon helytelenítette a három hónapos conditiót, s nem tudott belenyugodni eljövetelembe.

Persze nem sejtette, hogy mi volt ott.

Egyszer aztán történt olyan dolog, ami nem csak próbára tette a türelmem, de megoldása egész küzdelmembe került teljesen egyedül lévén a gyógytárban, még laboráns sem volt, s a ki-menőző collega többszörös hívásomra sem jött segítségemre a szobájából, s magam bonyolítottam le két embernek való dolgot nagy rendetlenségben lévő, hiányosan felszerelt gyógytárban. Másnap Raditz nagy elismeréssel nyilatkozott dolgom felől, méltányolta működésemet, én pedig a kiállott izgalmak után jogos felháborodásomban megmondtam, no látja, hogy putika, s nem tudott rá szólni.

Mikor szóval előadtam édesatyámnak a történeteket, az ő pedáns felfogását is felháborította az ott történetek csúnya sorozata, sajnálta, hogy három hónapos conditióra voltam kénytelen, de nem okolt érte többet.

Jellemző az is, hogy a három hónap alatt öt laboráns volt, s egyiknek bottal kergetése elől Raditz szobájába futott, s magára zárta az ajtót.

Így újvra hazakerültem, s mint a fentebbiekből és Ernő leveleiből is látszik mint vőlegény boldogan érkeztem.

²¹⁰ En famille: családotól.

²¹¹ Klakk/claque: cylinder.

Itt megint következik néhány levél eredetiben, mert érdekesek a megörökítésre.

Nem mindennapi dolog, hogy valaki megadja az atyjától kapott kicsi kölcsönt, én megtettem, mert úgy fogtam fel, hogy kértem, tehát tartoztam vele.

Érdekesek Zsiga bátyám tanácsadó levelei, szépek, kedvesek is, meghatók szüleim jóváhagyó, szeretettel beleegyező sorai.

Dezső soraiból saját boldogsága tükröződik vissza.

«Katona Zsigmond, gyógyszerész²¹²

Kecskemét, 1892. november hó 10. napján.

Pozsonyba²¹³

Kedves fiam Józsi!

Most nagyon el lévén foglalva, csak a legszükségesebből írok. A pénzt nem kellett volna vissza-küldened. Különben is írod, hogy sok kiadásod van. A 10 forintot, mit visznek küldöttek javadra, Poláknak fizettem.

Küldök egy szelence teát. Élvezd jó kedvel és béketúrással. Kínáld meg kollegáidat is.

Újságunk semmi különös.

Ölelünk mindnyájan.

Szerető atyád»

«Kedves Józsi!

Mellékelve küldöm a kért fogpor recipét, megérjük, hogy Raditz úr²¹⁴ ebből is specialitást²¹⁵ csinál, mint a batyus patikából, és a Raditz név nagyobb dicsőségére forgalomba hozza. Váljék egészségére.

A kérdéses rendelet Csákytör²¹⁶ eredt, a hivatkozott számok a közoktatásügyi tárcza acta számai, amint a 41-ik számba közölve volt, Szapáry volt ugyan aláírva, de csak úgy, mint aki azt tudomásvétel végett közli a közigazgatási hivatalokkal.

Ami Sz. (Szalontay Emma?)²¹⁷ kisasszonyt illeti, nekem nem ellenszenves, igaz, hogy nem is rokonszenvezek vele túlságos mértékben. De nem ezen fordul meg a dolog, hanem – eltekintve attól, hogy kettőn áll a vásár – legnagyobb akadály az én zordon természetem. Kedélyem mindinkább komorodik, s igazán sajnálnám akármelyik lányt is, ha örökre hozzá kötné egy ilyen megszenvedett mord²¹⁸ fráterhez.

Olyant pedig, akit ettől a sorstól kellene sajnálni, úgysem vennék el. Amint látja, én már

²¹² Nyomtatott fejléc a levélpapíron.

²¹³ A Pozsonyba ceruzával írt, utólagos betoldás.

²¹⁴ Katona József főnöke, Raditz Róbert.

²¹⁵ Specialitásnak, vagy más néven gyógyszerkülönlegességnek nevezték az előre csomagolt, kész gyógyszerkészítményeket..

²¹⁶ Csáky Albin (1841–1912) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

²¹⁷ A zárójeles rész utólagos, ceruzával írt bejegyzés.

²¹⁸ Mord: komor, morcos, mogorva.

neki szántam magamat az agglegénységnek, s nem lesz nehez engem megelőznie, annyival inkább, mert amint másodkézből halottam, maga máris vőlegény, ez pedig garantizált hírnek látszik, mert akitől én hallottam, az viszont a leendő anyóstól tudja.

No, énnekem nincs semmi ellenvetésem, áldásom rájuk.

Nem tudom, mit szól hozzá Tóth Lajos, az, úgy látom, konventio²¹⁹ fizet Bandinak: betenként egy éjjeli zene, ami azon fölül van, külön számít.

Azt mondják, a rabok folyamodtak az ügyészhez, hogy ha már muzsikálnak nekik, adjanak hozzá bort is, mert úgy szárazon ki nem bírják.

Ernő végre megtalálta a neki legméltóbb hivatást, nem tudom, nem lesz-e befolyással jövőre pályaválasztására a mostani interventio,²²⁰ amilyen katuska,²²¹ legjobb tenné, ha házasságközvetítő irodát nyitna.

No, nem rontom tovább a pennát.

Isten áldja!

Öteli Zsiga

Kecskemét, 1892. 11. 12.

Csörgey urat igen kellemesen érintette az emlékezés[?], s kért, hogy adandó alkalommal tolmácsoljam köszönetét és tiszteletét.»

Ifj. Katona Zsigmond (Zsiga) (1885)

«Kedves öcsém!

Én most magának kéretlenül tanácsot akarok adni, azon reményben, hogy nem fogja számomra a fogadatlan procátorok hagyományos honoráriumát kiutalványozni.

²¹⁹ Konventio: járandóság.

²²⁰ Interventio: beavatkozás.

²²¹ Katuska: együgyű, gyáva férfi, aki asszonyi dolgokat végez (pl. házimunka).

A maga dolgát Ernő révén most már mindannyian tudjuk, csak apám nem. Úgy látom, odahaza nem mernek vele kirukkolni, biztatják egymást, mint a 7 sváb, mikor a nyúl ellen mentek: „geh du voran, du hast die grosten Stiefel an”.²²² Halogatják a dolgot, aminek előbb-utóbb az lesz a vége, hogy apám idegentől fog értesülni a dologról, mert én ugyan Ernőtől hallottam, de lényegében múltkor levelemben sem hazudtam, mert tudom, hogy Csilléryné egész nyíltan beszél a dologról, annyira, hogy a 2 Ibász csemete, akik vasárnap nálunk szálltak meg, már tudtak felőle.

Képzelteti, hogy apám ezt igen zokon venné, meg az sem tenne neki jót, ha anyám útján kellene megtudnia. Én sem tartom helyénvalónak ilyen fontos és életbevágó dologban a Dezső modorában való titkolózást, de másrészt Csilléryeket is igen kellemetlenül érintené, ha esetleg valami indifferens személy ez irányban való kérdezősködését apám egész jobhiszeműleg megczáfolná.

Mindez okoknál fogva azt tanácslom, üljön le mindjárt, és írja meg apámnak a dolgok állását egész nyíltan, s kérje rá az apai sanctiot,²²³ sokkal biztosabb mederben fognak mindjárt folyni az ügyek. Utoljára is, nagyon jól tudja, hogy apám mindig javunkat akarja, s bele fog nyugodni a dologba, maga különben úgys biztos lőtávolon kívül van, s az első meglepetés árát legföljebb Ferenczi adja meg, annak meg nem árt.

Nagyon sietve írok, tehat zárom levelem, s tanácsom megszívlelését ajánlva maradok szerető bátyja,

Zsiga

Kecskemét, 1892. 11. 16.»

«Kedves Józsikám!

Már igazán restellem, hogy mindeddig nem írtam neked, ma hozzá is készültem, hogy írok, s ekkor jött második leveled, most már mind a kettőre válaszolok.

Először is nagyon sajnálom, hogy oly kevés időt töltesz Pozsonyba, hogy még meg sem látogathatunk, de már ezen túl vagyunk, te tudod a magad dolgát, s aszerint intézted, adja Isten, hogy javadra legyen.

Beleegyezésünket s szeretetiünket kéred választásodhoz, egyiket sem tagadjuk meg édes fiam, arról meg lehetsz győződve, akit te szeretsz, szeretjük mi is, különben sem kell erőltetniünk a szeretetet, mert Malvin kedves leány, nincs ellene semmi kifogásunk, csak boldogságokat óhajtjuk.

A nőegyleti estélyen Ernő odahozta hozzáam, leültettem magam mellé, beszélgettünk egy keveset, de hamar táncolni vitték, de ezt a dolgot nem hoztam elő neki, sem a helyet, sem az időt nem találtam erre alkalmasnak.

Én ritkán megyek ki a háztól, a lábammal nagyon sokat szenvedek, nem használt a fődő semmit, még jobban fáj, mint tavaly, vagy talán öröködik a baj.

Kár és szomorúság is ért, a baromfiak közt kiütött a dögvész, már eddig megdöglött 9 pulyka, 9 kacsa, a kakas, a legszebb tyúkok, kappan nem is tudom hány, ami még van, kiküldtük a szőlőbe, ha a helyválasztás megszüntetné a bajt.

De mit untatlak én téged ilyen dolgokkal, mikor a te szíved boldogsággal s szép reményekkel van eltelve, adja Isten édes Józsim, hogy azok a szép remények mind valósuljanak, s boldogságod állandó legyen, ezt kívánja neked mindig szerető anyád

Kecskemét, 1892. november 22. »

²²² „Menj te elől, te hordod a legnagyobb csizmát.”

²²³ Sanctio: jóváhagyás.

«Kedves Józsi fiam!

Bizalmas leveledre, melyben arról tudósítottál, hogy Csilléry Malvint megszeretted, a conditioskodásod befejeztével elvenni óhajtanád, azonnal válaszolni nem volt időm. Most azonban szakítottam magamnak egy csendes órát, hogy neked érdemlegesen szívem szerint bizalmasan írjak.

Igazad van, hogy gyermekeink boldogsága fő törekvésünk, ezt nem csak mondtam családi összejöveteleink bizalmas óráiban, hanem írtam – egész családi életem folyamán – tettem is munkásságommal. E feladatomból hű is leszek.

Légy megnyugodva azíránt, hogy szívednek ésszerű, helyes úton indult vonzalmát nembogy gátolnám, de örömmel fogadom, mert azáltal önzetlenül érző, nemesebb gondolkodásodnak adod jeleit.

Ami Csilléry Malvint illeti, úgy tartom, szülei – kiket csaknem gyermekkoruk óta ismerek – hasonló természetű nevelésben részesítették, mint mi titeket. Így fel lehet tennem, hogy szíve, lelke, gondolkodása rokonszerű nevelésben fejlődve téged megérthet, és vele boldog lehetsz. Derék, egyszerű, művelt család, leányuknak is így jónak kell lenni. Azt mondják, nézd meg az anyját, vedd el a leányát. Akár elhunyt édesanyjára gondolok, akár derék mostohaanyját tekintem, a jó, helyes nevelést biztosan következtettem le.

Egyszóval pár év múlva tervezett házasságodat helyeslem, választásodat, ha szíved és eszed szerint teszed, rokonszenves és családunkhoz illőnek tartom. Azért írom eszed szerint, mert a házasság a legfontosabb életbevágó lépés. Az ifjúság olyan, mint a must, forrásba ered ez csukortartalma, amasz pezsgő vérénel fogva, és átalakul, hogy állandóságot nyerjen. Ez állandó karakterre elengedhetlen szükségök van azoknak, kik egymásnak házassági ígézetet tesznek, mely azután azt be nem váltani bűn, a legnagyobb jellemzegénység, mely a megcsalatott szíven soha be nem gyógyuló sebet okoz. Túl vagy-e az ifjúság ezen erjedésén, avagy túl van-e Malvin? Ha igen, akkor meg észrevételem is esik, melyet az élettapasztalás megtenni készítetett.

Ernő mondja, hogy Malvin komoly célodat tudja, és hogy hozzád nem idegen. Így mi a te vonzalmadhoz, törekvésedhez szívesen hozzájárulunk.

Isten áldjon meg minden jókkal!

Ölelünk mindnyájan

Szerető atyád,

Katona Zsigmond

Kecskemét, 1892. december 4.»

«Kedves Józsi!

Oly régóta készülök már neked írni, mindenekelőtt megköszönni szíves figyelmed és megemlékezésetek esküvőm alkalmából küldött szerencse kívánataidért, ugyanazt kívánom neked: sok szerencsét s előhaladást pályádon, s ha majdan te is e nagy lépésre (ajánlom, minél előbb) határozod magadat, legyen a te életed hosszú és boldog.

Ide csatolva küldöm az Ilonka által ígért arcképet.

Éppen ma két hónapja, hogy esküvőm volt, de azért úgy tűnik, mintha tegnapelőtt lett volna.

Ilonka, bála Istennek, egészséges, jókedvű mindig, s ismerőseink állítása szerint minden nap jobban néz ki, ennek elbírálására én persze nem vagyok kompetens, csak azt tudom, hogy minden nap jobban szeretem. Józsinak karácsony másnapján lesz az esküvője, ha az ünnepekre hazajössz, részted lehet benne.

Feleségem nevében is üdvözölve ölel s csókol

szerető bátyád,
Dezső
Kecskemét, 1892. 12. 15.»

«Kedves Józsi!

Itt küldök neked egy kevés egyet-mást, hogy oly kevés édességet kapsz, annak az az oka, hogy még száradt, bizony megfogyatkozott, akadtak egyes lelkek, kik elbordták. Így a birsalmasajt tetején a kis Béla "kezevonását" láthatod. No, de hiszen úgy sem soká maradsz már ott, s ha hazajössz, teleszívhatod magad azzal, amink van, de legalább látod, hogy nem felejtkeztem meg rólad. Hogy telik az idő? Voltál-e már Bécsben? Vagy már le is mondtál az oda való utazásról? Mi eddig még meglehetősen lanyhán vagyunk, ámbar már több kis estély volt, de ezek sem nem csinosak, sem nem kedélyesek, egyszóval semmik. A harmadik nőegyleti estély elmaradt a farsangra, s ekkor nagyobb szabásúra akarják a casinóban rendezni, s Náday is fel van kérve közreműködni, nem tudom el fogadja-e. Milyen szép lenne, ha akkor te is itthon lennél.

Most szombaton, azt hiszem, tudod, hogy Ernő fog Szluha Margittal egy dialógot előadni egy jogász estélyen.

Ernő kérdezteti, hogy talán nem kaptad meg a levelét, melyben klakkodat kéri az esküvőre?

Béla lakása Erzsébet körút 7. sz. 3. em. Leveleket azonban csak Katona Béla királyi ügyész, Törvényszéki palota cím alatt kell küldeni.

Isten veled, jó étvágyat kíván, s ölel szerető húgod,

Mariska

Kecskemét, 1892. december 15.»

«Kedves fiam!

Éppen írni akartam neked, midőn most leveledet vettem.

Azt szándékoztam neked írni, hogy ha főnök urad nem kapott volna segédet, jelentsd ki neki, hogy nem akarsz kellemetlenséget okozni neki! Annál fogva kész leszel bevárni segédjének megérkezését. Másik meg az, hogy egy főnökre mindég bosszantó az, hogyha segédje rövid ideig van, és hamar felmond talán túlérzékenység vagy rátartiságnál fogva. Ezért ajánlom, ha el kell jönnöd, a bizonyítványra való 50 krajcár[?] bélyeget előre add át, hogy erre ő ne költsön [sic!]. Végre ajánlani szükségesnek tartottam, igyekezz minél simábban, minél barátságosabban megválni.

Kapván leveledet, sajnálom, hogy marasztalásának nem engedté, mert 3 hónapos bizonyítvány egy segédnek sobase válik előnyére. Akkor van ennek árnyoldala, ha valahova concurrál.²²⁴ Azért ajánlom fiam, ha főnököd még segédet nem kapott, mond meg, hogy atyád óhajtaná (legalább még 3 hóig) ottmaradásodat, ennél fogva kívánságának engedsz.

Tény, hogy még conditióskodnod kell, tény, hogy ezen 3 óról való bizonyítvány minősítvényeden ront inkább, mint javít. Tény, hogy ha innen tőlem ajánlkozol valahova, azt mondják, az atyjához szorult vissza. Ez nem lesz minősítvényednek előnyére. Vagy ne is mond, hogy 3 óra, ne mondd semmit, csak azt, hogy atyád kívánságára maradsz, feltéve, ha segédje még nincs.

²²⁴ Concurrál: versenyez; itt: „gyógyszertári jogért folyamodik”.

Nyugodt maradásod közbe meglehet, Paksinál²²⁵ hely ürrül, és akkor azután eljössz. Különben Paksytól választ még nem kaptam, ezt tartom jó jelnek, hogy várakozik, azaz evidentiába²²⁶ tartja leveletem.

Felmegyek nemsokára Budapestre, és akkor én érdekedbe intézkedem.

Én azt hittem, Raditz úr talán lassúságodért szekiőzött, ha maraszt, jele, hogy méltatni akar, [...] ²²⁷hogyha ezek után[?] kímélőbb lesz. Egyszóval, ha nem késő, maradj. Ha nem késő, és ha az akarnál jönni, inkább kérj pár napi szabadságot, és rándulj haza.

Ez az én nézetem. Az a hely, hol néha szenvedni kell, sokkal jobb iskola, mint az, hol az embert saját kényelmére hagyják. Hogy később a 3 bónapi bizonyítványodat tisztelni[?] fogod, arról meg vagyok győződve.

Tegnapelőtt egy kis apróságot küldöttem. Különben boldog ünnepléseket kívánok. Isten áldjon meg minden jókkal.

Szerető atyád,

Katona Zsigmond

Kecskemét, 1892. december 25.»

Itthon voltam tehát, s miután Ernő mindent előkészített, könnyen átestünk a formalitásokon, s boldog vőlegény voltam.

Azaz, hogy csak annak kellett volna lennem, ha ez csak kettőnkön áll, mert Malvin igazán szeretettel volt irántam, s ezt nem is titkolta, hanem őszintén átadta magát ennek a boldogságnak, ami arczáról volt leolvasható. Én minden gyöngéd figyelemmel elhalmoztam, s nagyon rövid ideig igazán boldogok is voltunk, s annak is tartott mindenki, aki látott, és ismert bennünket.

Nem mondhatom biztosan, hogy gonosz mostoha²²⁸ keze működött közre, inkább hysterikus örültnek mondható, aki a maga korlátolt műveltsége (inkább műveletlennek mondható, mégis méltóságos lett később; Istenem, micsoda méltóságok is vannak a világon), bukfenczet hányó okoskodásával el tudta ámítani mulya urát²²⁹ (ez azután még csuda, hogy ebből méltóságos lett, csak tens úrnak való volt), hogy ötet a legnagyobb jóakarat vezeti, s amint később – nem annyira énrám, mint éppen az ő családjukra – ennek az ellenkező eredménye tűnt ki, a mulya úr tovább viselte a papucskormányzás dicsteljes kényelmet adó nyugalmát.

Ötet nem mozdította ki a mindennapi paszuly és lebbencs biztosítékai mellől leánya sorsa sem. És még! Igaz, hogy csak nyugalomban, ez az úr curiai bíró lett. Istenem! Milyen emberek ítéleznek élet és halál felett, akiknek saját maguk családjára vonatkozó ítélőképességük is hiányzik.

Engem teljes szeretetben fogadtak a Csilléry családban is, annál különösebb és érthetetlen volt a gondolkodásuk. Minden aggály nélkül, örömmel fogadtak, s később, mikor már jegyesek voltunk, izgatta a kitűnő asszonyságot, hogy nekem pénz kell a patikához, Malvinnak meg nincs. Így, ahogy ő emlegette, egyik sem volt igaz, mert mi nem is beszéltünk pénzről, Malvinnak pedig volt valami kis öröksége, amihez a mostohájának lett volna legkisebb köze. Az édesapjának lett volna több joga erről rendelkezni, de ehhez ő túlságos mulya volt.

²²⁵ Vélhetően Paksy Béla budapesti gyógyszerészre utal, akinek a Kerepesi úton volt patikája. Forrás: Csurgay Kálmán (szerk.) 1892: Gyógyszerészek évkönyve. Zsebnaptár az 1892-ik szökő évre. Budapest. 175.

²²⁶ Evidentia: nyilvánvalóság; itt: szem előtt tartja.

²²⁷ Olvashatatlan szó.

²²⁸ Csilléry Malvin mostohaanyja, Horváth Karolin (?–1916). Édesanyja, Tormássy Terézia 1881-ben elhunyt.

²²⁹ Csilléry Kálmán törvényszéki jegyző, később kúriai bíró.

Természetes, hogy a gyógytár üzlet, és pedig értékes üzlet, amelynek megszerzésére, fenn tartására pénz kell. Olyan gyógytárhoz, mint édesatyámé volt, nagyon kis pénz volt a Malvin öröksége, és mégis, atyám irántunk való gondoskodásból, ennek ellenében már átadta volna a gyógytárt, s mi nagyon szépen boldogulhattunk volna, amit az ő helyökben más a legnagyobb megnyugvással és örömmel fogad. De a jeles asszonyságnak már ekkor más tervei voltak, ő kivetette a hálót egy bíróra (Kapy), akinek esze ágában sem volt közeledni, s akit Malvin utált, s ami a legnagyobb bunkfencze az észjárásuknak, ennek csakugyan pénz kellett, mégpedig nem a jövő boldogulására szolgáló üzlethez, hanem a legénykori adósságok kifizetéséhez. Ugye milyen különbség a két különböző helyzet erkölcsi felfogása közt. S ez ellen a bíró erkölcsé és ítélőképessége nem tiltakozik!

Rövid ideig tartott hát a boldogság, megzavarta, megmérgezte az örökös izgalom, nyugtalan-ság. Fokozta ezt az áldatlan állapotot még az, hogy további gyakorlatszerzés végett Szegedre mentem conditióba, s azalatt a jeles asszonyság mindent megtett ellenem.

Szegeden a főnökömmel, dr. Hibay Györggyel nagyon jól kijöttem, alig tartottam kimenőt, s a kimenőim ebéd utáni részét mindig átengedtem a főnökömnek, s ő nagy örömmel sietett a casinóba kártyázni, ez volt passiója. Én csak estefelé mentem ki rendesen Emmáékhoz, akik akkor ott laktak. De sokszor heteken át nem kimenőztem, s ennek ellenében havonta egyszer két napra hazajöttem.

Malvinnal küzdöttünk, harcoltunk egymásért, de mostohája megkeserítette életünk. Egyszer erőlyesen léptem fel, s kitörtem ellene, de Csilléry leintett, s megkért, hogy csak szépen beszéljek vele, nagyon jó asszony, s úgy többre megyek vele. Mít volt mit tenni, a boldogságom reményében ezt is megpróbáltam, s kezdtem még a kedvébe is járni, egyszer például finom nagy tiszai halat szereztem nagy utánjárással, s küldtem neki. Jóízűen meglakmározta, de meg nem köszönte, Malvin szégyenkezve mentegette. Annyira őrködött felettünk, hogy csak az időjárásról s más hasonlóról levelezhattunk, mert ezt is ellenőrizte, s kénytelenek voltunk külön levelezést folytatni, s ebben, illetőleg ennek közvetítésében Mariska és különösen Ernő jósága volt segítségemre.

Boldogok lehettünk volna, mert egyéb megfelelő körülményeken kívül főleg nagy szeretettel voltunk egymás iránt, de az a boszorkány megkeserítette az életünket.

Kifáradtam, elcsüggedtem a sok képmutatás, hazudozásban, amit az igazságomért, a hűséges szeretetemért kellett folyton elkövetnem. Ilyen elcsüggedésemben írtam Ernőnek egy keserű levelet, melyre ő a túl lapra felragasztott gyönyörű szép levelet írta. Szomorúan olvasom ezt a kedves, szép emléket a testvéri szeretetnek, egyrészt mert úgyszólván az egész életem csak a múlt boldogságainak, az elvesztett szeretetnek az emlékeiből áll, másrészt fáj a lelkem, ha arra gondolok is, hogy Ernő irántam nagy szeretete milyen nagymértékben megváltozott! Hiszen szeretettel volt ő irántam végig, és mégis nagy különbség volt a 20-22 évvel ezelőtti és a későbbi szeretete közt.

S ezt annak a kegyes észjárásnak köszönhetem, mely – amellet még Ernő nyugalmát is megzavarta – lassankint az otthontól elidegenítette, elkedvetlenítette, hogy minden csekélységet elmondtak neki jól kiszínezve, őtet is felizgatva sok felesleges haszontalanság miatt, ami másként magától simult volna el.

Ernő szép levele itt következik.

«Kecskemét, 1893. július 3.

Kedves Józsikám!

Olvastam levelét, s átéreztem belőle a maga nagy szomorúságát!

Most vigasztalnom kell magát, és erősítenem, s ez nagyon nehéz dolog! De talán megkönnyíti feladatomat a hit, hogy önbelsejében feltalálja a legerősebb vigaszt, mellyel könnyítheti az élet keserűségeit, s a nehéz sebeket, s hozzátartozói szeretetében, a mi szeretetünkben az okokat, melyeknél fogva az élettel olyan könnyen játszania nem szabad!

Hallgat-e ezeknek a szavára? Hallgat-e?...

Fáradt?!... Én is az vagyok! Az vagyok, és pedig nem napok, nem hetek óta! Az voltam már akkor, mikor maga leendő boldogságáról, s az azt megelőző küzdelmekről semmit sem tudott, mikor még szívében aludt az a láng, mely most olyan hatalmasan, olyan fájón és olyan édesen lobog! Az voltam! S az vagyok!

Óh! Én is elmondtam magamban számtalanszor: „fáradt vagyok, pihenni vágyom!”

Engem is üldözött az a rém, mely most magát kínozza. S nekem volt erőm elűzni magamtól, volt erőm megszabadulni tőle. Elfordultam örökre a kísértéstől, pedig az én szívem is háborog a keserűségtől, s az én lelkem nyugalma is meg van zavarva.

És én mégis legyőztem a kísértést!

Pedig nekem nem volt egy áldott szívű menyasszonyom, ki szerelmével árasztott volna el (habár nem tudná is azt mindenben kimutatni), nem volt egy drága kincsem, kinek élete egy marttyromság, s ki számlálgatja a napokat, melyek szabadulásáig eltellenek, s várja a hőn szeretett szabadítót, ki minden bizonynyal elérkezik.

Nekem nem volt egy kedves menyasszonyom, kitől avval búcsúztam volna el: „Szegény, ne várj te többé engemet, mert én fáradt vagyok, s aki fáradt annak pihenni kell. Ne várj reám, mert én nem küzdök tovább, hanem elmegyek oda, ahol nem lebet többé érezni a fáradtságot!”

De van egy jó anyám, kinek hív szeretete kárpótól mindenért a világon, ki megbecsülhetetlen drága kincsünk, s kiért én mindent, mindenkit feláldoznék. Van egy jó anyám, amilyen csak egy van a világon! Az ő szeretete tartott engem vissza nagyrészen, az ő szeretete űzte el a kísértő rémeket.

Az ő szeretete tartsa vissza magát is, az ő szeretete s Malvinnak hű szerelme!

Ezek legyenek a maga őrangyalai a nehéz órákban úgy, mint a boldogság idején! Ezek békítsék ki, ha az élettel meghasonlik! Ezek tartsák vissza agyától a rémképeket, mutassák meg azoknak ürességét, miket csak egy felcsigázott idegrendszer hozott létre! Ezek fessék még szebbre a reményt. Ezek mutassák meg a kietlen fájdalmat, mely gyöngeségét követné (mitől Isten óvja), ezek érzéssék szívével a boldogságot, mely álhatosságának jutalma leendő.

S e két őrangyalt mint halvány visszfény kísérje a mi maga iránt érzett forró szeretetünk, melyet kezdettől fogva megnyert, s mindvégig megtart a maga áldott jósága!

Isten áldja meg magát kedves Józsi! Erősítse meg szívét, s teljesítse be reményeit, melyekben őszintén osztozik mindig szeret öccse,

Ernő»

A vízbefúló a szalmaszál után is kapaszkodik. Így voltam én is, mind jobban látva hiábavaló erőlködésemet, megkíséréltem mindent, s persze ebben a küzdelemben a higgadt megfontolás is hiányzott már. Gondoltam mindenféle naiv mellékkeresetre, amivel segíthetek magamon, de főleg szüleimtől vártam a segítséget. Később nyugodtan megítélve beláttam, hogy képtelenség volt kívánságom, egy garas nélkül nem adhatták át a gyógytárt, ami Csilléryék hiúságát talán

kielégítette volna, még inkább a kapzsiságát annak a kofa észjárású asszonynak. Azt pedig lealázónak tartotta, hogy atyám gyógytárában segédként működjek, pedig pénz nélkül ez lett volna a természetes, s kezdetben boldogulhattunk volna így is. Az volt a legfőbb baj, hogy Csilléryéknél csakis a közönséges észjárású asszony akarata határozott, az édesapának nem volt sem szava, sem akarata.

Augusztus végén hazajöttem, de már ekkor nem segíthettem. Magunk is kifáradtunk már a hajszába, s egyre lazult a kapocs köztünk is, és már éreztük, hogy szakítás lesz a vége, csak a Malvin iránti gyöngéd szeretetem s lovagiasságom gátolt benne, hogy végét szakítsam a lealázó helyzetnek, amit megtett azután Malvin, mikor felsőbb parancsra visszaküldte a jegygyűrűt, leveleimet, elbúcsúzott, s csak az általam festett legyezőt kérte, hogy megtarthassa.

Szétfoszlottak a jövő tervei, reményei.

Következnek Béla és Ernő levelei, melyeket megörökítettem a testvéri szeretet szép példáiképpen, bár Bélának nem volt igaza, mert nem én okoztam a jegyességünk elkeserítését, hanem tisztán Csilléryné, s az én helyemben más sem tudott volna segíteni, sőt látva az ottani családi felfogást, Malvint sem okolhattam, hogy nem tudott erősen kitartani, mert ha egy leánynak szándéka mellett nem állnak a szülők, nehéz kitartania.

«Édes Józsi!

Fogadja részvéteket ez újabb csapásért, mely egy szép reményének, de szeretem binni, hogy egyúttal igen sok zaklattatásának is végét vetette. Sokáig ridegek lesznek napjai, igaz, de nyugodtak is. Elvesztett boldogságáért kárpótolni fogja tiszta öntudata, ez a nagy kincs, mellyel oly kevesen dicsekedhetnek. Az ellenségeskedés, mellyel Csilléryné mai napig is érthetetlen és durva politikája iránt viseltetünk, a tegnapi nappal megszűnt. Mi bevégeztünk velük mindent, s ők már reánk nézve nem egyebek közönyös ismerősöknél.

Most már ebben a dologban mindennek vége van. Mentse meg még sokat szenvedett büszkeségét. Ne vonuljon vissza, sokkal hamarabb felejteti fog, ha szórakozik. Járjon el a kis companiába,²³⁰ ahol igen szívesen fogadják. Főképp arra vigyázzon, hogy arról az asszonyról most már kíméletlenül ne nyilatkozzon.

Isten adjon magának erőt ennek a nagy fájdalomnak elviselésére, adjon minél gyorsabb felejtést, enyhületet és vigasztalást. Szívából kívánja szerető öccse,

Ernő

Budapest, 1893. november 19.»

«Kedves Józsi öcsém!

Ernő közli velem vőlegénységed elmúltát, sajnálalak érte, bár előre látható volt, s azon tudatban, hogy házasságod után is ott akartál maradni, talán jobb is így, mintha a már megkötött házasság bomlik szét. Lásd, nem tudtál élni a boldogságoddal, s életed legszebb idejét, a vőlegénység arany-sugaras napjait annyi zűrtölődéssel, s leendő[?] anyósod elleni dörmögő gyűlölködéssel sötétítettél el, hogy azt még Malvinnak is meg kellett unnia.

Miután azt hiszem, te most nem szívesen maradsz Kecskeméten, ismét ajánlom, menj oly vidékre,

²³⁰ Compania: társaság.

*abol vagy románul vagy tótul megtanulbatsz, s oly megyébe, ahol még vannak patika nélküli
községek, ahol aztán erigálbatnál,²³¹ csakis úgy fogsz az életben önálló lenni, ha magadra tá-
maszkodol, s magad teremtesz magadnak helyzetet.*

*Ha aztán egy vidéki mezővárosban már berendezett patikád van, akkor házasodj, s akkor fogsz
haladni, meglásd, akkor még Malvin is elmegy utánad.*

*Mindenek fölött ne csüggedj, légy komoly törekvéseidben, de ne kerüld az élet örömeit, keress fel
társaságokat, hogy vagy munka, vagy nemes és kedélyes szórakozás tölts be idődet, s ne maradjon
alkalmaid az egyedül philosophálás elkeserítő üzésére.*

Egy oly sokat szenvedett és téged szerető szívtől, mint az enyém fogadd el e jó tanácsot.

Ölel, s részvéttel van irántad szerető bátyád,

Béla

Budapest,

november 20.»

Malvint nagyon szerettem, s az ő szeretetét is éreztem sokáig, így a szakítás természetesen fájdalommal járt, de tekintve a zaklatott életet, az önérzetemet sértő jegyes állapot elmúltát, a fájó érzés lassanként a keserű lemondó érzésből csendes megnyugvássá változott át.

Elmúlt, s nem is jött többet vissza soha.

Éltem a kötelességemnek, jó ideig visszavonulva a családi körbe, s fokozottan éreztem a családi szeretet melegét, amelyet irántam ebben az időben bizonyos gyöngédséggel éreztek.

Most már állandóan itthon maradtam, s pár hónap múlva lassankint megint belekerültem a társaságba, s a híres fehér bál rendezőségében már részt vettem.

Ez idő tájban kezdett Ernő fotografálni. Együtt terveztük egy családi album összeállítását, s e célból csinált Ernő sok felvételt a ház tájékáról kívül-belül, Katonatelep, Borbási szép részletekről, s persze miután meglepetés akart lenni, mindig szüleink, különösen atyám elkerülésével foglalkoztunk vele, ő pedig szemrehányást tett, hogy mindenféle felvételeket csinálunk, csak ami legszebb, legkedvesebb benne, azt nem. Kénytelenek voltunk elviselni a szemrehányást, hogy a meglepetés sikerét ne rontsuk. Így persze még nehezebben ment a dolog, hogy folyton bujkálni kellett vele. Ernő csinálta a fényképeket, én néhány képet festettem, s az egésznek címfeliratokat csináltam (ebben Kerekes[?] József tanító, most igazgató segített), és a dekoratív részeket állítottam össze. Hogy a meglepetés ezzel is kedvesebb legyen, belevontuk az összes testvéreket úgy, hogy díszes tokot rendeltünk hozzá, melynek költségeihez minden testvér hozzájárult. Béla ki is fejezte, hogy jutnak ők hozzá, hogy a mi fáradságunk és figyelmünk érdeméből hozzájárulásuk nélkül részt vegyenek. De jól számítottam, mert az album, melyet 1894 karácsony ünnepén adtunk át szüleinknek, nagyon meghatotta, s természetesen még nagyobb örömet szerzett azzal, hogy mindnyájan adtuk.

Az albumot később, édesanyám halála után azután én kaptam meg, egy szép, ibolyás kártyára volt írva az ajánlás:

Józsinnak

tizenöt év múltán

a szeretet újra visszatér.

231 Erigál: felállít.

Most is az enyém a kedves szép emlék, de már nem okoz örömet, mert annyi minden kedves, szép emlékekkel együtt nem adhatom át az egyetlen, jó kisleányomnak. Mindent ő érte akartam, mindent neki terveztem, alkottam, s azért nincs már előttem semminek becse, mert minden életcélomat elvesztettem.

1895

Alig van valami feljegyzésem, mert itthon voltam, sokkal kevesebbet leveleztem, alig van pár levelem, amit megőriztem, így ez időről nagyon hiányos a krónikám, magamról is alig tudok.

Béla leveléből látom, hogy Józsi bácsinak kávélikórt készítettem, s Béla írja, hogy Józsi bácsi köszönete mellett egy ötvenest adott át számomra. Tehát Béla ekkor már pesti lakos volt, s ő volt a közvetítő sok minden dologban, őhöz szívesen szálltunk, ha Pestre mentünk, s ahogy dolgai engedték, elég sűrűn lerándult Kecskemétre.

Mariskának a leveléből látom, hogy Madlin nagybeteg volt, s Mariska szerint meglehet az elégtétele, mert Pál állítása szerint határozottan Kovács mentette meg, akit én ajánltam.

Mariskának egy másik, október 8-án kelt levele Adáról²³² jött, tehát már férjnél volt, de férjhezmenetelének pontos idejét nem tudom.²³³ Befőtteket csomagoltam, és küldtem el neki, arról írt.

Ernő ez idő tájt Pesten volt, s szereplő fiatalember volt, járt társaságba is, és előkelő ismeretségei voltak, s szívesen fogadták mindenütt, sőt sok helyen túlságosan is szívesen, szinte fogták, s én azt képelem, hogy éppen ez okozta későbbi visszavonulását, a társaságtól való iszonyódását.

Mikor egy-egy matinén szerepelt, ünnepelték, s előkelő urak keresték fel, s hívták meg, s ez persze jólesett neki, s tisztán a szerepléséért való kitüntetésnek vette, később azonban, mikor látta azt a szertelen törekedést, mellyel a fiatalemberek után futottak a lányos szülők, nagyon elkedvetlenítette, s nekem sohasem mondta, hogy ezért húzódott vissza, mégis, mint már fentebb is írtam, úgy képelem, hogy ez volt leginkább oka visszavonulásának.

A fiúkkal való barátság révén járt Wojnárovits tábornokékhoz, s a tábornokné megbízásából kért tőlem likőrleírásokat, én pedig leírás mellett küldtem mindegyikből még egy-egy kis üveggel nagyon szépen kiállítva. Ernő leveléből emlékezem vissza erre a kis figyelemre, melyért ő is hálás volt, ezt szerette volna, de nem akart érte mégsem terhelni, s a tábornokné is igen szíves sorokban köszönte meg.

1896

Ez évben kezdődött Irén²³⁴ iránti érdeklődésem. A többszörös csalódásból kivergődve, mind jobban kezdtem iránta érdeklődni. Felköltötte [érdeklődésemet] sok másokkal szemben való szerénysége, okossága, egyenes, szókimondó modora. Eleinte tartózkodó voltam, mert Ernő évek óta olyan intim barátságban volt Irénnel, hogy sokan azt sejtették, hogy ők maguk közt talán jegyesek, s magam is gondoltam erre. Tehát ezt a kérdést kellett előbb tisztázni, s azután léptem fel komolyan, megkértem Irént, ő pedig már régebben észrevette és megérezte vonzalmamat, már az ő saját elhatározása is kialakult, egyenesen, minden további feltétel nélkül megadta a választ kérdésemre.

²³² Ada: Szerbia, Vajdaság (Szerbiül Aaa). Korábban Bács-Bodrog vármegyéhez tartozott.

²³³ Kis-Játzi Szeless János (1867–1935) és Katona Mária 1895. március 27-én keltek egybe.

²³⁴ Zombory Irén (1873–1959), Katona József későbbi felesége.

Így tehát egymással már tisztában voltunk, s boldogok is az egymás szeretetében.

A családok beleegyezését kellett megszerezni.

A mi családjunk általában szeretettel fogadta a hírt, csak szüleimnek voltak aggályaik a szegénységünk miatt, s még csak rossz néven sem vehettem, mert hiszen aggodalmuk az irántam való szeretetükben gyökerezett. S ha teljes higgadtsággal mérlegeljük, bizony igazuk volt, mert olyan szegénységgel, mint mi kezdtük, bizony nehéz az élet, mert bármennyire iparkodtam is, nagyon nehéz küzködésen mentem át, de ez nem lett volna baj, mert hiszen küzdés az élet, s ez még nemesíti életünket, de én annyi önfeláldozó lemondással győztem a magunk fenntartását, ami más oldalról bosszulta meg magát.

Zomboryéknál²³⁵ már az ünnepélyes megkérés alkalmával sem volt szerencsém. Jól tudták, hogy miért megyek, vártak és szeretettel fogadtak, de Ida²³⁶ akkor jött haza valahonnan megázva, az egész család azon sopánkodott. Zombory külön egész szónoklatot tartott a szegény lánynak, amiben talán az a sopánkodás is kifejeződött, hogy nem az ő nagy dicsőségük, minden gyermekükkel szemben legtöbbször tartott (milyen téves, elfogult felfogás volt ez), kedves Idájukért jöttek. Hiszen elég kellemetlen dolog, ha valaki jól átázik, de talán mégis elenyésző csekély epizód ahhoz képest, mikor a családhoz kérő jön bejelentve, s várja, hogy előadhassa fontos, egész életükre kiható kérését.

Nagyon kellemetlenül érintett ez az ünnepélyes előadandóimtól késleltető epizód, s sértette önérzetemet is. Ők persze észre sem vették eljárásuk sérelmes voltát, de jött volna csak valaki Idát megkérni, talán azt sem vették volna észre, ha fejük felett a ház ég. Hja, Ida az kivétel volt mindig.

Ez a felfogás, ez az elbírálása az Ida és a mi dolgainknak végighúzódtott nemcsak a jegyességünk, de a későbbi életünkön is, és sok keserőséget okozott egyéb méltánytalansággal együtt.

Egyébként mi Irénnel boldogok voltunk, szépen megértettük egymást, és egész jegyességünk ideje alatt semmi félreértés, semmi nézeteltérés nem volt köztünk.

Május elején felment Irén Pestre Horváthékhoz 5 hétre, akkor voltak a milleniumi ünnepségek, s ő ezt akarta kiélvezni Irma társaságában, kivel az idő tájt igen bizalmas, jó viszonyban volt, igen jó barátságban.

Azt hiszem, 6 vagy 7-dikén ment fel Pestre, s 9-dikén írt nekem egy igen kedves levelet, semmi áradozás nem volt benne, de őszinte, természetes soraiból annál szebben volt kiérezhető a szeretete. Leírta, hogy Ernő egy látogatása alkalmával, amikor többen voltak Horváthéknál, olyan fogas kérdéseket adott fel neki, hogy jobbnak látta megvallani, hogy magunk közt már jegyesek vagyunk.

Erre azután Ernő írt nekem egy levelet, amelyben némi szemrehányással fejezi ki, hogy milyen titokban intéztük el kettesben, s neki nem is szoltunk, még jobban kifejezte ezt egy beszélgetésünk alkalmával, amikor szinte érthető volt azon neheztelése, hogy nem ő közvetíthette szerelmünket. Különös is volt szegény Ernő! Neki a szeretetét, boldogságát elégítette volna ki rövid időre, ha ő ebben közreműködhetett volna, s mert nem kértem reá, némileg még a bizalmam és szeretetem csökkenésének vélte. S így volt általában, addig érezte jól magát, míg valami jót tehetett, s szertelen volt a jó cselekedetekben legfőképpen.

²³⁵ Zombory Irén szülei: Zombory László (1842—1902) ügyvéd, városi főügyész és felesége, Fórián Irma.

²³⁶ Zombory Ida (1871—?) Zombory Irénnek (1873—1959) volt a testvére.

Készültem én is Pestre a kiállítás megtekintése végett, s hogy Irénnel is beszélhessek. Itt már Ernőnek is jutott szerep, Irén levelén kívül ő is segítségemre volt a kiállításon való találkozásban.

Irénnek aggodalmai voltak, hogy családunk nem fogadja szívesen, de levelemmel s Pesten előszóval megnyugtattam, s utána írta:

„Örültem, hogy ennyire sikerült az együttlétünk, most már minden tekintetben megnyugtattott, az egészségem is igen jó, még a fejem sem fáj, szóval boldog vagyok, s ezt magának köszönhetem.”

Irén közben Kerepesre ment Wéber Laurához, illetőleg Wéberékhez pár napra, onnan is írt, s leírta a gödöllői kirándulásukat, amit nagyon élveztek.

Azután még újra Pestre ment Horváthékhoz, s ott bevárta még a milleniumi ünnepségeket, melyre az egész ország felrándult. Miután Zsigával meg kellett osztanom az élvezeteket, én lemaradtam, Zsiga ment fel, itthon búslakodtam az egészen kiürült városban.

Azután hazajött Irén, és sokat voltunk együtt.

A már előbb leírt megkérés június 27-én volt, s ez már több szabadságot adott, ha még egyelőre nem is hoztuk nyilvánosságra, legalább Zomboryékhoz szabadabban járhattam, és jártam is elég sűrűn, előbb a házhoz, később a tanyára, hol nagyon boldog napokat töltöttünk.

Ismét ide mellékelek néhány levelet, különösen testvéreim gratulációi és Ernőnek még egy levele, amelyből, meg a másik, a gratuláló leveléből látszik az ő irántam való meleg szeretete, de ugyancsak ezekből kiérzik az is, hogy én milyen szeretettel voltam Ernő iránt.

Minden elmúlik, de a szeretet örök életünkben, s ha közbejött epizódok időnkint elhalványítják is a szeretet meleg sugarait, az igazi szeretet újra utat tör magának, s a visszaemlékezés ezzel a meleg szeretettel van tele.

«Budapest, 1906. június hó 26.

Kedves Józsi!

Szíves figyelmét nagyon köszönöm, de higgye el, nincs semmi oka miattam aggódni vagy szomorkodni. Végre is az ember nem írhat nekrológot jókedvűen, s engem nagyon lehangolt szegény Csobay bécsi elmúlása, de biztosíthatom, hogy semmi más keserűség nincs a szívemben. Sőt, épp a közelmúlt napokban olyan bolond jó kedvem volt, hogy rám se ismert volna. Azért, bár nagyon bálás vagyok testvéri szeretetéért, és gyöngéd figyelméért, ismételten nagyon kérem, ne aggódjék miattam, mert erre éppen semmi ok nincs. Öleli szeretettel,
Ernő»

«Kedves Józsikám!

Ne vedd, kérlek, rossz néven, hogy leveledre mind ez ideig nem válaszoltam, de végtelen sok dolgom van, azt sem tudom, melyiket végezzem előbb, ráadásul ma még alaposan el is vágtam az ujjamat. Mint röviden írtam neked, igen örvendtettem Irén levelének, azután a tiednek is, csak hogy már annyira vagytok, hogy boldogságokat legalább a család előtt nem kell titkolnotok. Adja Isten, hogy mindig igen nagyon boldogok lehessetek, szeressétek egymást egy hosszú életen át mindig igazán és mélyen, ha ez megadatik nektek, úgy mindig boldogok, megelégedettek lesztek. Elképzelem, mily boldogok vagytok most, hiszen én is nemrégien éltem át éltünknek azt a legszebb

korát, midőn minden rózsaszínűnek tűnik fel előttünk. Élvezétek, amennyire lehet, gyakran az együttlélet, a kellemes órák emléke gyakran visszatér később is, s megédesít sok órát. Jársz-e gyakran Ágasegyházára?²³⁷ Oh, bár kint lennének még szeptember elején is, hogy mi is kimehetnénk, s még Irénnel is tölténék utoljára a boldog emlékü Ágasegyházán legalább egy napot, s elmerengve a múlton tervezgetnénk a jövőt.

Mikorra gondolatok, hogy ügyetek rendben lesz, mikor lehet eljegyzésteek nyilvános, van-e már karikagyűrű, ámbár azt hiszem, az nem lehet, hiszen akkor mindenki tudná.

Írj mielőbb, ha ráérsz. Nem tudatom senkivel sem titkokokat.

Irma néni kezét csókolva, Irénnel, Idával együtt csókol szerető

Mariskád

Ada, 1896. július 14.»

«Kedves öcsém!

Otthonlétemkor dolgoz még nem volt befejezett, s magad is úgy mondád, hogy apámékkal még közölbetted, így gratulációm is csak előleges volt.

Most tehát mint már nyilvános vőlegény fogadd legjobb kívánataimat. Szívből óhajtom, hogy igazán boldog légy, s házasságodban feltaláld mindazt a nyugodt megelégedést, bensőséget és zavartalan boldogságot, amit az élet nyújthat.

Miután ezt a levelet nem leendő családodnak, hanem neked írom, az iránti aggályomat is közlöm veled, nehogy leendő sógorod²³⁸ miatt bajaid legyenek, s óva intelek, hogy első pillanattól fogva principáliter²³⁹ tartsd magad távol az ő adósságsínálól hajlamaitól, s nehogy váltót írj neki alá! Eleget károsítja a családját, nehogy téged is magával rántson.

Ketten együtt boldogok lehetek, különösen, ha nem számítottok másokra, de viszont tartózkodtok tőle, hogy mások könnyelműségének ti adjátok meg az árát.

A gyógyszerészertár dolgában beszélni fogok Szerényivel[?], de a ministerek most távol vannak, Józsi bácsi meg, azt hiszem, holnap nálatok lesz, Steniczky[?] végett szólj neki.

Isten veled édes Józsikám, szívből óhajtom, hogy házasságod oly boldog legyen, aminőnek reméled.

Öllelek s maradok

szerető bátyád,

Béla

Budapest, 1896. november 26.»

«1896. július 26.²⁴⁰

Kedves Józsi!

Egész váratlanul leptél meg vőlegénységeddel. Nagyon örülök boldogságodnak, szívemből kívánom, hogy éltetek fogytáig tartson boldogságotok, s ami fő az életbe, az Isten adjon nektek sok szerencsét.

Én Irént nem igen ismerem közelebről, de Ernő nagy híve volt Irénnek, s sok szépet beszélt nekem

²³⁷ Ágasegyháza: Bács-Kiskun megye. Korábban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartozott.

²³⁸ Zomboryék fiai: Zombory Géza (1872–1900), Zombory László (1881–1919) és Zombory István (1885–?). A fiúk életkorából kiindulva vélhetően Gézára utalt a levélíró.

²³⁹ Principáliter: főként, elsősorban, leginkább.

²⁴⁰ A dátum ceruzával írt, utólagos bejegyzés.

róla, úgy rémlik nekem, mintha éppen neked szánta volna őt, nem? Menyasszonyodnak add át legszívesebb üdvözlétemet, s legyetek meggyőződve úgy te, mint ő az én őszinte testvéri szeretetemről, amit irányodba eddig is változatlanul éreztem.

Képzelem, milyen boldog nyaratok van most, élvezzétek is boldogságotokat, mert rövid a nyár.

Rettenő nagy hőségbe ülök egy nagy-nagy udvar közepén egy szép gesztenyefa s egy mérnöki napernyő árnya alatt, sietni akartam gratulációmmal, de sajnos a postás már elment, s az én levelem itt maradt.

Kérlek, írd valamit őszintén Gyuri²⁴¹ állapotáról, én semmit sem hallok róla, pedig úgy óhajtanék. Isten veled ölel mindkettőtöket

Emma

Kunágota, 1896. július 26.

Otthonlétemkor egy kitűnő szert kaptam, mikor nagy fogfájásom volt, nem fogamra, hanem bevenni kellett, valami csillapító szer, lefekvéskor kellett bevenni, kérek, küld el ennek a receptjét Madleinek, tegnap óta annyira fáj a foga, hogy egész lázba van, s éjjel nem aludt. Zsigától kaptam. Előre is köszönöm szívességedet.

Kedves Józsi!

Én is sok boldogságot és meglelést kívánok mindkettőjüknök elhatározásokhoz, kérem őszinte üdvözlétemet menyasszonyánál, mely után maradok

szerető sógora,

Vozáry Pál»

«Édes Józsikám!

Bizony nem szép dolog, hogy ilyen soká válaszolok szíves levelére, minden nap is akartam írni, de részben el voltam foglalva, részben pedig úgy agyoncsigáztak az irodai dolgok, hogy képtelennek éreztem magam valami tisztességesebb szellemi munkára.

Elkészve hát, de a késedelemben is friss érzéssel és szeretettel kívánok magának igen-igen sok boldogságot. Tudom, hogy Irént jól ismeri, s azért fölösleges munka volna tőlem az ő jellemének szépségeit, mondhatnám, ritka szépségeit magának sorban fölemlíteni, mint biztos támaszát a magok jövőbeli boldogságának. Nem is teszem, s nem is beszélek róla sokat, de óhajtom, szívem mélyéből óhajtom, hogy ezt a boldogságot óvja meg a jó Isten minden csapástól, hogy magok egymás szeretetében találják meg jutalmukat egymás iránt és mindannyiúnk iránt érzett és mutatott nagy szeretetükért.

S most kérem, tartson meg engem ezután is szeretetében. Nézzze el türelmetlenségemet, durvaságomat, féktelen vérem meggondolatlan, heves indulatait. Gondoljon reá, hogy a szeretet az, mely legtovább tartja meg a jó úton az embert, legtovább őrzi meg veszendő illúzióit. Ezért őrizze meg számomra is szeretetét, s őrizzen meg engem is szeretetében.

Én pedig, bármennyire szürkülne is utam, bármennyire kopnának is egykor oly fényes illúzióim, bálával gondolkodom a szeretetre, mely megmaradt fényesebb napok szelíd reflexeképpen, s bálával

²⁴¹ Pócsy György (1842–1896), Katona Blanka férje.

*gondolok azokra, kik engem szerettek, s különösen magára, ki engem e nemes érzéssel oly bőkezűen
halmozott el.*

Isten véle édes Józsi!

Szeretettel üdvözlő öccse,

Ernő»

Ernőt kértem meg, hogy Pesten megbízható órásnál vegyen Irén számára egy kis női aranyórát lánczczal, s ezt ő be is szerezte, vett Králiktól²⁴² egy szép kis órát, s ez volt az én nászajándékom. Augusztus 26-án tartottuk meg a tulajdonképpeni jegyváltást Ágasegyházán, amelyre szüleim is kijöttek, gyűrűnkben június 27. van bevésve.

Azonban megzavarta örömről Irén betegsége, egész nap feküdt.

Ez időben Ernő is szerelmes volt Sz. I.-be, de valahogy elrontotta a dolgát, de azt sem lehet tudni, hogy a kisasszony egész helyesen járt-e el, mert szegény Ernő a legszebb reményekkel volt eltelve, sőt már igen boldognak érezte magát, mikor egyszerre az egész idyl szertefoszlott. Akkor még boldog lehetett volna Ernő, de ekkor nagyon elkedvetlenedett, s mindig kevesebb kilátás volt rá, hogy valaha még boldog lehetne, nem is volt.

Új gyógyszerár jogra számítottunk, de ez alapján el volt hibázva, az ezután való czihelődés akadályozta esküvőnk idejének elhatározását.

Egy feljegyzést találtam, hogy borzasztó rosszkedvű voltam, s csak Irén szeretete tartotta bennem a lelket. Pócsy²⁴³ is nagy beteg volt, szóval nyomott kedély volt a családban.

Engem Zomboryék gondolkodása és eljárásai keserítettek el. Nem mintha nem szívesen fogadtak volna, hanem valami sértő indolentia²⁴⁴ nyilvánult meg a velem való érintkezésben, mintha azt gondolták volna, hogy engem úgy sem kell már féltetni, úgy ragaszkodom Irénhez, tehát keveset is törődtek velem, mennyivel más lett volna, ha Ida menyasszony, mint ahogy más is volt, mikor az volt.

Irént is bántotta, hogy sokszor elengedtek vacsora előtt, pedig nem azért, mert nem volt megfelelő vacsora, mert viszont voltam már ott akkor egy tojás vacsorán is, s láthatták, hogy legalább is éppen olyan jól érzem magam amellet is, annál bántóbb volt tehát a tisztán indolens felfogás, s legvalószínűbb, hogy Ida érdekében történt, neki voltam terhére, az ő akarata volt pedig a fő a háznál.

Kedvesebbek voltak a tanyai kirándulásaim, ez a vonatjárások korlátai közé volt szabva, sem előbb, sem később nem lehetett eljönni, s nem kellett szobába ülni, hanem elbolyongtunk messze kettesben Irénnel, s boldogan elbeszélgetve szőttük a jövő terveit.

Boldogságomat apró és nagy gondok zavarták meg, nagy gond volt a patika kérdése, mely jól megoldva megalapozta volna egész jövőnket, s megszabadultunk volna a későbbi sok-sok küzködéstől, aggodalomtól, hogy hogy élünk meg.

E fő aggodalom és kétség mellett apró gondok is zavartak. Kis fizetésemből elég volt magamat fenntartani, a vőlegényi állapot is pénzbe került, bármily szerényen éltem is, és még be is kellett egyet-mást szerezni.

²⁴² Králik Sámuel (1815-1886) órákészítő mester üzletének vezetésével az örökös, ifj. Králik Sámuel Serényi Mihály (1860-1921) órákészítő mestert bízta meg, Serényi az üzletet is átvette és Králik Fia Utóda néven üzemeltette tovább. Irodalom: Wekerle Szabolcs: Tíz óra tíz. Vályi mester nem hisz a svájci márkák egyeduralmában. *Magyar Nemzet Online*. 2011. április 19. <http://mno.hu/migr/1834/tiz-ora-tiz-173602> (utolsó letöltés: 2014.06.11).

²⁴³ Pócsy György (1842-1896), Katona Blanka férje.

²⁴⁴ Indolentia: indolencia, közöny, közömbösség.

Édesatyámtól restelltem is kérni, de meg nem is akartam őt terhelni sok gondja közt. Így hosszas tétovázás és félelem közt Józsi bácsihoz fordultam, s kértem tőle 200 forintot. Józsi bácsit nagyon szerettem, és éreztem az ő szeretetét is, ezért féltem, hogy hátha magamra haragítom kéréssel. Nagyon szépen leírtam neki a körülményeimet, s azt, hogy csak az esetben adjon, ha szívesen teszi, nem haragszik meg rám, mert sokkal többre becsülöm az ő szeretetét, s inkább tovább is nélkülözöm a pénzt.

Ernő útján kaptam meg a pénzt, s bár Ernő iparkodott megnyugtató, hogy Józsi bácsi szíves volt, s éppen nem haragudott, mégis egyelőre nem voltam ebben egészen nyugodt.

Zomboryékkal az esküvő megállapításában is nézeteltérés volt a mi családunkkal, ők ugyanis a háznál akarták megtartani az esküvőt, a mi családunk meg jobb szerette volna a templomban, annál inkább, mert annak az érvelésnek, hogy a háznál kevesebbe kerül, úgy sem volt alapja, mert nemcsak a menyasszonyi, hanem az egyéb ruhák is elkészültek. De hát ez a kérdés főleg Zomboryékra tartozott, ezért rájuk hagyta családunk, ekkor meg az volt a bajuk, hogy a mi családunk miért nem szól bele. Annyit cizhelődtek ezzel a kérdéssel, hogy Béla kifakadt, rendezték, ahogy jónak látják, ha meghívják, ott leszünk, addig nem avatkozhatunk a dologba.

Januárra terveztük esküvőnket, de ezt megakadályozta szegény jó Pócsy²⁴⁵ december 20-án, hosszú szenvedés után történt halála.

Ismét mélységes gyász borult ránk, az egész családra. Pócsyt, a kedves, jó Gyuri bácsit mindenki szerette, mert áldott jó ember volt, szívünkben sajnáltuk tehát elvesztését, de meg fájdalomosan éreztük át azt a nagy csapást, amelyet az ő halála árván maradt, apró gyermekeire, családjára okozott.

Katona Blanka és Pócsy György

²⁴⁵ Pócsy György (1842–1896), Katona Blanka férje

A kecskeméti viszonyok szerinti első sorból, jó jövedelmű állásból árvaságba, szegénységbe jutni azzal a fájdalmas érzéssel, hogy elveszítették az áldott jó atyát, gondos, szerető, jó férjet, azokból a legnagyobb csapásokból való, melyek a családi élet boldogságát örökre tönkreteszik.

Az élet folyik tovább, a gyermekek gondot, sokszor sok örömet is szereznek, de a fájdalmas veszteség érzete el nem múlik soha.

Mély gyász borult az egész családra. Csend és szomorúság volt.

Karácsonykor Irén egy kedves meglepetésben részesített, egy saját készítésű smyrna szőnyeget²⁴⁶ kaptam tőle kedves sorok kíséretében. Nagyon örültem ennek a kedves meglepetésnek, de én csak boltban vásárolt apró holmival, levélpapír, íróeszközökkel tudtam ez alkalommal vi-szonyozni a kedves kézimunkát.

1897

Közeledett esküvőnk ideje, folytak a készülődések, pakolások, rendezések, olyan kedves volt minden egyes darab érkezése, olyan örömmel teli reménnyel rendeztettem el a kedves kis hajlékot. De jöttek az ajándékok is olyan nagy számban, hogy meghatott az ezek által is megnyilvánult, kifejezett szeretet.

Különösen meghatott és boldoggá tett Józsi bácsi jósága. Mindjárt vőlegénységem elején kaptam tőle az antik csiga díszítésű ezüst tálczát, majd az éjjeli szekrényre való vizes üveget, ezüst szegélyű pohárral, tálczával. Később egy gyönyörű perzsaszőnyeget, majd az ezüst, tejes, kávé garnitúrát. Irén pedig kapott egy brillians karpereczet és fülbevalót.

Józsi bácsi halála után visszakerült hozzám az akkori levelünk, melyeket ide ragasztva örökíték meg.

«Édes jó nagybátyám!

Nem találok már szót annak kifejezésére, amit Józsi bácsi iránt érzek irántam tanúsított végtelen jóságáért, hiszen én már bőségesen megkaptam a nászajándékot, dehogy gondoltam hát ez újabb nagyon kedves meglepetésre, aminek, azonkívül, hogy nekünk mindenképpen örvedetes, azért örültem meg még legjobban, mert eloszlatta teljesen abbeli aggodalmamat, hogy Józsi bácsi múltkori kérésémért megharagudott. Különben már erről akkor meggyőződtem, mikor Józsi bácsi menyasszonyomhoz írt nagyon kedves levelében keresztfiának nevezett, s ez nekem kimondhatatlanul jól esett.

Megszoktam, hogy alig vettem észre az életben, s kevesen érdemesítettek nagyobb szeretetre, kétszeresen s sokszorosan jól esik, hogy az halmoz el szeretetével, akinek nemes szív jóságát már gyermekkoromban csodáltam, s magamnak mintául választani óhajtottam.

Köszönöm, nagyon köszönöm szeretetének ez újabb tanújelét, s boldogságom küszöbén és mindig, amíg élek, hálás szívvel gondolok az én drága jó keresztapámra.

A jó isten áldja meg, kezeit csókolja

nagyon szerető s tisztelő

öccse,

Józsi

Kecskemét 1897. január 30.»

²⁴⁶ Smyrna, vagy szmirna szőnyeg; a perzsa szőnyeghez hasonló, bolyhos szőnyeg

«Édes jó nagybátyám!

Ohyan boldog vagyok, amilyent legszebb álmomban sem reméltem. Van egy angyali jó, kedves kis feleségem, aki amellet, hogy szeretetével elhalmoz, okos, gondos háziasszony és igen jó szakácsnő. Oh nagy része van kedves Józsi bácsinak abban, hogy ezt a boldogságot megértem, hogy én mindig-mindig legnagyobb boldogságomban is hálás szívvel gondolok jószágára.

Kezeit csókolja nagyon szerető s tisztelő

öccse,

Józsi

Kecskemét, 1897. február 11.»

Kaptunk továbbá nászajándékot szüleimtől, testvéreimtől mindegyiktől, kaptam a Nőegylettől két dísztárgyat, illetőleg ezüst tálcát, melyhez mint az egyet 10 éven át pénztárnoka jutottam.

De kaptunk idegenektől is így: Szokolayék, Horváth Bélák, Gulácsyék, Antal néni, Fodorék, Kis Jánosék, Dubraviczkyéktől, úgyhogy kedves, kis lakásunk egyszerre barátságossá vált a sok szép ezüستől és dísztárgytól.

Február 2-án volt esküvőnk Zomboryéknál a háznál az egész család jelenlétében. Csak Blankáék gyászuk miatt s Géza nem voltak jelen.

Mészáros nagytiszteletű úr esketett bennünket, násznagyok voltak Irén részéről Horváth Béla, az enyém Józsi bácsi helyett Béla bátyám. Emlékezetes, hogy pompás, jó ebéd volt, s hogy igen jó étvágygal ettünk. A két násznagy gyönyörű, szép beszédet intézett hozzánk.

Ezután boldogan teltek napjaink, de fájdalom, nem soká. Annyira más, idegen volt nekem a Zomboryék felfogása, hogy nem tudtam beleilleszkedni. Ha elmehettünk volna valahová más felé, jobban tudtam volna Irént az én felfogásom szerint irányítani, és én is szívesebben engedtem volna az én felfogásomból, szokásomból a békés megértésért, de így, miután Irént valósággal felbízatták hazulról, hogy ne engedjen, nehogy ő is úgy el legyen nyomva, mint édesanyám. Ez elsősorban téves felfogás volt, mert édesanyám nem volt elnyomva, és sokkal jobban be volt avatva atyám dolgaiba, mint Zomboryék az egymáséba. Ha Zomborynak nem sok szava volt otthon, és új kalapot is akkor kapott, mikor a másiktól már meglehetősen mennyiségű zsírt lehetett volna olvasztani, nem következés, hogy más férfinak is ilyennek kell lenni, és az asszonyoknak sem kell szertelenül páváskodni, cifrálni.

Ha Irén egy szerény, engedékeny asszony, velem madarat fogathatott volna, de hogy mindig azt tapasztaltam, hogy minden akaratát érvényesíteni akarja felettem, annál kevésbé engedtem én is.

De első, ami rosszul esett, az volt, hogy Irén mindig ment vagy haza, vagy máshová, s ezt én nem tudtam megszokni. Fájt, hogy nem tud kis otthonunkban ellenni. Ez persze náluk családi szokás volt, örökösen jönni-menni, de én reám úgy hatott, mintha nem volna elég kedves neki az otthonunk. Persze nem ez volt az ok, de ezt már én későn szoktam meg, s nem értettem meg, ha Irén véletlenül egy nap nem lévén otthon, már másnap Ida nagyhangon fogadta: de régen nem volt itthon, hol volt? Ez nekem olyan idegen, olyan szokatlan volt! Szegény jó anyám heteken át ki nem mozdult a házból, s mennyi hasznos foglalkozást talált otthon, s milyen nagy segítségére volt édesatyámnak. Azért elég boldogan éltünk, lassankint nyeltem el a keserű pilulákat.

Ide ragasztom Béla bátyám levelét, sok igazság van benne, bár megszívlelhettük volna.

«[Katona] Béla született: 1855. I. 27. ²⁴⁷
 [Katona] Emma született: 1856. X. 4.
 [Katona] Blanka született: 1858. VIII. 4.
 [Katona] Dezső született: 1860. V. 23.
 [Katona] Zsiga: 1862. XI. 14.
 [Katona] Józsi: 1869. I. 9.
 [Katona] Mariska: 1871. XI. 6.
 [Katona] Ernő: 1873. XII. 6.
 Pócsy Blanka: 1882. II. 20.
 Vozáry Magdi 1884. III. 23.
 Pócsy Ella 1884. IV. 1.
 [ifi.] K[atona] Béla 1884. IX. 6.
 Pócsy Mariska 1885. XII. 23.
 Pócsy Rózsa 1887. VIII. 19.
 Ninuska meghalt 1887. VII. 23. ²⁴⁸
 Pócsy Rózsa született 1887. VIII. 19.
 Vozáry Pali 1887. VIII. 23.
 Pócsy Gyuri 1889. VIII. 23.
 Vozáry Emmy 1890. VI. 26.
 [Katona] Béla 2-odszor nősült 1890. XI. 15.
 Pócsy Laci született 1892. III. 21.
 Katona Ilus született 1893. XI. 5.
 Katona Mariska született (Dezső) 1894. X. 5.
 Vozáry Józsi született 1895. III. 12.
 Pócsy Rózsa született 1895. IX. 12.
 Katona Lajos született (Dezső) 1896. VII. 23.
 Pócsy [György] meghalt 1896. XII. 20.
 [Katona] Józsi nősült 1897. II. 2.
 Katona Lajoska meghalt 1897. II. 16.
 Katona Mariska meghalt 1897. VI. 2.
 Katona Erzsike született 1897. XI. 14.
 Katona Klárka született 1898. III. 29.
 Katona György született 1899. II. 21.
 Katona Mártha született 1899. X. 10.
 Katona Dezső született 1900. VIII. 31.
 Katona Margit született 1901. I. 12.»

«Kedves Irén és Józsi!

Nagyon öröndek sikerült arcképeteknek, s köszönöm, hogy nekem is küldtetek belőle.
 Örömmel látom, hogy boldogok és megelégedettek vagytok, s óhajtom, hogy ez állandóan úgy

²⁴⁷ A családtagokról összegyűjtött adatokat Katona József jegyezte fel egy külön cetlire, és ragasztotta a visszaemlékezés lapjaira. A dátumokat a mai helyesírásnak megfelelően közlöm, a vezetékneveket mindenhová beírtam, a visszaemlékezésben szereplő ismétlődőjeleket (macskaköröm) pedig feloldottam.

²⁴⁸ Góger Anna (1865–1887).

maradjon, s ne zavarja házaseletetek nyugalmát soha semmi.

Legnagyobb bizonyítéka ennek, ha kölcsönösen és rendíthetlen bizalommal támaszkodtok egymásra, és csakis egymásra, mert a házaseletben minden harmadik teljesen felesleges, s a házasság felek szívének oly közel kell állni egymáshoz, hogy ott a harmadiknak helye ne legyen.

A fiatalok csak a házasság tartama alatt tanulhatnak bele úgy a házaseletbe, mint magába az életbe, maguk lesznek a maguk mesterei, s jobb, ha maguk kárán tanulnak, még annál is, ha valami kis kárt a más vezetése vagy tanácsával el is kerülhették volna, mert hiszen abány ember, annyiféleképp gondolkozik, s csak a házaselet zavartalan boldogságában érhető el, hogy két ember egyénisége egybeolvadjon.

No, de nem philosophálok, ti se tegyétek azt, hanem örüljétek az életnek, a mindennapi örömnök s a zavartalan boldogságnak, ami mindnyájunk óhajta részletekre. Isten veletek, éljétek vidáman, ne bántson, ha kifut a tej, vagy eltörik egy bögre, mert azt mindenütt meg szokta tenni.

Ölel, csókol szerető bátyátok,

Béla

Budapest, 1897. február 17.»

De Zomboryék folyton tanácsoltak (többet ért volna a közmondásos több kalács), dróton rángattak volna a saját külön (mai napig sem látom követésre valónak a cigány és koldus rendszerű életüket) felfogásuk szerint, melynek kiemelkedő vonása port hinteni a világ szemibe, s nagyozolni, s minél többet mutatni bármi hazugság árán.

A baraczk virágzására már megcsináltatták a selyemruhát – főleg Idának, még a mennyország-beli jussára is megcsináltatták volna –, ha azután a baraczk elfagyott, prolongálták²⁴⁹ a szülő termésre, amit még ezer kár érhetett. Különbben sem a fizetés volt a fő, hanem a ruha, ami ha kész volt, várjon a pénzéért a varróné meg a kereskedő, ne szemtelenkedjék érte mindjárt, amely mindjárt még esztendő múlva is korán volt.

Én a hazulról hozott kötelességérzettel azon voltam, hogy nagyon is szegényes jövedelmünket kellőképpen beosszuk, s pontosan fizessünk azért, amit rendeltünk. Nekem borzasztó volt tapasztalni a leírt felfogást, oly rosszul esett, hogy hozzám közel állók így gondolkoznak, s ez befolyásolta az egyébként köteles tiszteletet.

Ez a leírás csak annyiban nem hű, hogy ezek nem történtek éppen 1897-ben, hanem éveken át kellett a szomorú tapasztalatokat megszerezni. Nem is lehet az ilyesmit évekre szétválasztani, hogy mit mikor tapasztaltam, mikor esett olyan rosszul. Évek során ismertem ki őket mind jobban, de elég korán ahhoz, hogy lelkemet bántó felfogásuk megmérgezze a házasság életet is. Lehet, hogy hibáztam benne, ha Irénnek az ilyet elmondtam, de hát könnyű így a hibát utólag felfedezni, hanem igen nehéz szétválasztani azokat a gondolatokat, tetteket, melyekben mindennapi életünk folyik.

De nem is avatkoztam volna a dolgaikba, ha ők nem piszkálnak folyton, nekik nem tetszett az a szerintök „scrupulizálás”,²⁵⁰ amely tisztességesebb felfogásban, több kötelességtudásban, a másik jogainak nagyobb respectálásában nyilvánult. Nekik az tetszett volna, ha engem is bele-sodorhattak volna örökös zavaros dolgaikba, ha mindjárt belebuktam volna is. Más az ő helyükben boldog lett volna, hogy szegény leányuknak megvan a biztos jövője, ha az egyelőre szerény is.

²⁴⁹ Prolongál: meghosszabbít, halaszt.

²⁵⁰ Scrupulizálás: aggályoskodás.

Nekik kellett volna minket visszatartani az ő sorsuktól, nem pedig belevinni. S itt konstátalom, hogy valósággal ridegen kellett magamat visszatartani tőlük, mert amint egy kissé melegebb voltam hozzájuk, mindjárt kihasználták. Ez ment engem, ha Irénnel szemben is nem lehettem olyan, amilyen szívem, lelkem szerint és legjobb akaratommal szerettem volna.

Istenem! Hogy adtam volna én hálát az istennek, ha azt a kegyelmet megérhettem volna, hogy egyetlen, jó kisleányomat ilyen családba férjhez adhattam volna, mint a mienk. Majd segítettem volna az előhaladásukat, boldogulásukat, nem pedig a hátramoszdításukat, mert valójában Zomboryék egy lépést sem vitték előbb ügyünket, de hátra igen, mert ha más kárt nem okoztak volna házas életünkben, az a sok aggodalom, amit az ügyeim zavarossá tételével okoztak, elég volt a visszavetésre.

Nagyon, de nagyon szerény körülmények közt nősültem, Zomboryékat szegénynek ismertem, s nem vártam tőlük semmit, Irénnek pedig a szerénységére s kis igényére számítottam. Zsiga ki is fejezte csodálkozását bátorságomért. Nem mondhatom, hogy Irén nem iparkodott a maga megszokott életéhez képest takarékoskodni, de hát az a mi viszonyainkhoz képest mégsem volt elég, s nekem sok gondot okozott a kicsi jövedelem beosztása, szóval még szerényebben kellett volna élni az adott viszonyok közt, s ezt nem tudta Irén. Lehet, hogy mégis én voltam a hibás, nem a modern felfogás szerint nősültem, talán csakugyan bátor voltam.

Zombory Irén és Katona József

De nem csak ilyen keserűségben telt életünk, mint az itt leírtakból gondolni lehetne, ez, mint már előbb megírtam, évek során halmozódott össze, közben voltak boldog idők is, mert Irénnel kölcsönösen szerettük egymást, s Zomboryéknál is jól éreztük magunkat kint a tanyán, mikor szabadságomat én is kint tölthettem.

Február 16-án halt meg Dezső bátyámék Lajoska fiacskájuk hét hónapos korában, s június 2-án már ismét gyász érte őket, amikor Mariska kisleánykájuk halt meg két és fél éves korában.

Nemcsak a testvéreim, közelállók gyászát, de még idegenekét is szomorúsággal vettem, de nem is lehet hasonlítani azt az érzést, amikor a saját magunk kis gyermekének örülünk, érte rettegünk. Csak ekkor tudtam igazán átérezni azt a mélységes, legnagyobb fájdalmat, ha szülő gyermekét temeti el.

Ennél nagyobb veszteség, nagyobb fájdalom nincs, mert életünk nemes célja, jövő reménységünk semmisül meg.

«[...]kat²⁵¹ is, aztán megetettük a madarakat és a halakat, majd én is alapítok a tanyán vagy a Katonatelepen olyan „madárvédő egyesületet”. Még ezelőtt voltunk a Schlossbergen, láttam az óratornyot is, olyan mintha valaki a földbe vert volna egy nagy tornyot, amelynek most csak az órája látszik. A Schlossbergen megnéztük a fölállított ágyúkat is, szóval az egészet. Ezenkívül voltunk Tobelbadban,²⁵² abova Prämstättenből²⁵³ gyalog mentünk. Én most itt nagyon jól érzem magamat, papám tegnapelőtt egy kitűnő kneippol²⁵⁴ területet fedezett föl. Persze ő rögtön levette a cipőit, harisnyáját, leült a kis hidacskára, belelógatta a lábát, aztán elment a nedves fűben sétálni. Ma elmentem én is oda, végig sétáltam 15 lépésnyire a patakban, aztán a harmatos fűvön olyan nagyszerűen végigtrappoltam háromszor, mert nincs az egész 150 méternyi hosszú fűvön egyetlen faág sem, nemhogy még tövis. Ez nekem olyan jól tetszett, hogy majd az Ernőnek is igen melegen (de hidegen ám [...])²⁵⁵ fogom ajánlani.

Magát és Irénkét sokszor csókolva maradok szerető unokaöccse,

Béla

Frohnleiten,²⁵⁶ 1897. július 22. (Most fejeztem csak be!!) 19–22.²⁵⁷ »

A túl lapra ragaszottam Béla igen érdekes levelét, a következőre pedig Józsi bácsi pár sor kedves írását, amely már azért is érdemes a megörökítésre, mert nagy dolog volt, ha ő levelet írt.

²⁵¹ A levél első 4 oldala nem maradt fenn.

²⁵² Haselsdorf-Tobelbad: Ausztria, Steiermark.

²⁵³ Unterpremstätten: Ausztria, Steiermark.

²⁵⁴ Kneippolás vagy kneipp-kúra: Sebastian Kneipp által feltalált kúra, mely a hideg és meleg víz váltakozásának vérkeringésre gyakorolt jótékony hatására épít.

²⁵⁵ Olvashatatlan szó.

²⁵⁶ Frohnleiten: Ausztria, Steiermark.

²⁵⁷ Arra utal Béla, hogy a levelet 1897. július 19–22. között írta.

1898

«Budapest, 1898. január 13.

Kedves öcsém, Józsi!

Megkaptam én az először küldött naptárt is, ezt a másodikat egy barátom részére kértem, mind a kettőért, úgyszintén a kávé likőrért, mely nagyon kitűnő, fogadd ősziinte köszönetemet.

Irénnek mond meg, hogy mindkét levelével igen megörvendeztetett.

Fogadjátok szíves üdvözlétemet.

Szerető bátyád,

Kiss József»

1898-ban három nagyobb családi esemény történt, fájdalom, csak az első volt jó, öröm és boldogság, a másik kettő ismét gyász és szomorúság.

Öröm, mely verőfényt, napsugárt árasztott kis lakásunkba, mely ezer örömmel, boldogsággal töltötte el szívünket, hozta magával kis angyalunk, Klárikánk mikor megszületett március 29-én. Amiket fokozott évről-évre, elkezdve a gügyögő kedvességgel, a soha meg nem szűnő, de folyton növekedő jóságával, hálás, hűséges, megértő jólelkével, növelve még a minden iránt fogékony, nemes, szép törekvésével.

Mikor megszületett, el sem lehetett képzelni azt a leírhatatlan boldogságot, amelyet kicsikénk volt hivatva 16 éven át tüneményes, áldott kis életével reánk árasztani. Ha költők, művészek vették volna körül, csak azok tudnák megörökíteni híven Klárika minden szép, nemes iránt fogékony, áldott jóságát. Az én gyarló tollam még a nagy szeretetem dacára sem képes igazán hű képet adni az ő angyali jóságáról.

Öröm, boldogság volt minden lépése, minden szava, minden tette.

Katona József kislányával, Klárikával

De a Kláríka emlékét nem ebben, hanem a kék könyvben²⁵⁸ örökítem meg, melyet teljesen az ő áldott emlékének szenteltem, s melyben az ő rövid kis élete történetét írom le.

Június 4-én hosszas, kínos szenvedés után meghalt Józsi bátyám.²⁵⁹ Sokat, nagyon sokat szenvedett, de egy szóval el nem árulta volna, sem ápolót nem tűrt maga mellett, hanem kemény, katonás szívvel, lélekkel viselte el a kínos szenvedést. Nem is sejtettük, hogy olyan súlyos beteg, csak Béla sürgette, hogy valakinek fel kellene menni ápolni, de ő elhárította ezt magától, s csak Béla újabb sürgetésére ment fel mégis Blanka, de szinte reá kellett magát erőszakolni, mert nem akarta elfogadni, s csak közvetve lehetett segítségére, mert a közvetlen ápolást el nem fogadta. Csak pár napig volt fent Blanka, annyira eltitkolta nagy szenvedését, hogy halála előtt egy órával még a karosszékekben ülve olvasott, s nagy megdöbbenéssel vettük halálának szomorú hírét.

Nagyon sajnáltam, hogy Irénnel, vagy legalább magam mint nő ember meg nem látogathattam, vártam erre a kedvező alkalmat, de távolról sem sejtettem, hogy már nem láthatom.

Nagy hálára kötelezett irántam való jószágával, s hálásan gondolok reá, amíg élek.

Élete sok tekintetben titokszerű volt, mert nemigen volt közlékeny, s csak szavai közt, s jó tetteiből lehetett kiérezni szívének meleg érzését.

Nem csak nekünk, de tisztviselői gyermekeinek is sok örömet szerzett, s ez annál kedvesebben esett, mert látszott, hogy ez neki is örömet szerzett.

Azt tudtuk, hogy nagyúri módon élt, igen előkelő barátai voltak, s azt hittük, hogy szép fizetését úri életmódja és nagy áldozatkészsége, jótekonysága felemészti, annál nagyobb volt a meglepetésünk, hogy jelentékeny vagyont örökölt édesanyám. Ez az örökség ránk is fért már nagyon, mert sok terhe volt édesatyámnak, ezeket rendezték tehát elsősorban, és kaptunk mindnyájan 3-3 ezer koronát, amit én népbanki részvényekbe fektettem, s ez képezte későbbi kis vagyonomnak magvát.

Szegény atyám már nem élvezhette ezt, csak legfeljebb megkönnyebbülhetett terheitől való megszabadulásáért, mert Józsi bácsi halálát követte a másik szomorúság, midőn a holttestet hazahozták, éjjel érkeztek, a mindenes egy kuffert letett az udvaron, s ezt atyám a sötétben nem látva megbotlott benne, elesett, s karját kitörte.

Engem végtelenül lehangoltak ezek a szomorúságok, de nem is hiába, mintha megéreztem volna előre, mert édesatyámnak ettől fogva nem volt jó egészsége, elvesztette aczélos rugékonyságát, s csak folytonosan betegeskedett ezentúl. A karja rosszul lett összeillesztve, lassan gyógyult, s kora is súlyosbította a bajt. Sokat szenvedett, s fokozta türelmetlenségét, hogy megszokott tevékenységében gátolva volt, s azt hiszem, éppen ebből keletkezett későbbi, halálos betegsége. Annyira lenyűgözte betegsége, kiforgatta minden addigi szokásából, hogy a nagy változás az egész szervezet működésére kihatott, s én úgy gondolom, de ő maga is ennek tulajdonította betegségének okát. Júliusban Trencsén Teplitzen²⁶⁰ keresett gyógyulást édesatyám, ahol talán öt hetet töltöttek édesanyámmal együtt, s úgy emlékezem, hogy valami haszna is volt a fürdőzésnek. Karját masszírozták ott, de panaszkodott, hogy örökké nyomorék marad.

²⁵⁸ MNL BKML XIII.6.b.12 – Kláríka. Igaz történet I-II. Írta az Apussa 1914; illetve MNL BKML XIII.6.b.12 – Kláríka nélkül III. Írta K. J.

²⁵⁹ Anyai nagybátyja, Kiss József (1825–1898), 1848/49-es honvéd hadnagy.

²⁶⁰ Trencsénteplic: híres fürdőváros Szlovákiában, Trencsén kerületben (szlovákul: Trenčianske Teplice).

Ez évről nincs semmi feljegyzésem, így egyéb hiányában ideillesztem a pár levelet, amit még megőriztem, a kölcsönös meleg szeretetnek elég hű bizonyítékai.

«Kedves Irén!

Bocsánatot kérek, hogy ily későn köszönöm meg szívességét, mellyel egészen lekötöztetett. A mi intézetünkben ugyanis minden ünnep alkalmával össze szokták vonni az egyes kameratokat,²⁶¹ mert némelyikből alig maradna ott egy-kettő. Úgy volt az most is, s én sem maradtam az én kameratomban, hanem az 5-ikbe mentiünk mind a három nap alatt.

A sütemény kitűnő állapotban érkezett meg, s olyan jól ízlett, hogy majdnem félig megettem azon az egy napon. Bajos volna eldönteni, hogy mi ízlett legjobban, a torta igazán nagyszerű volt, a mézeskalács és diós...? szintén, kitűnő volt az a vegyesen készült sütemény és a dinnye is. Hanem a torta már igazán fölséges volt.

Igen sajnálom, hogy ide nem szabad semmit sem hazulról küldeni, és így a mások küldeményeit csak ünnepeken szabad megtartani.

Kézait csókolva és Józsi Klárikával ölelve maradok szerető unokaöccse (ha ugyan az vagyok),

Béla

Bécs, 1899. V. 30. »

«Kedves Józsi!

Névnapomrólí szíves megemlékezésekért (bizony régen volt) fogadjátok hálás köszönetemet, valamint a jó atyánk megbízásából és nevében küldött jó borért, nemkülönben az annak idején (1001-be) a nőegyleti műkedvelői előadásokról küldött színlapért is igen jól esett e szíves figyelem mindkettőnknek, annyival inkább, mert biz mi vajmi keveset hallunk hazulról, noha igen sokat gondolunk haza. Még egyszer köszönjük.

Hogy vagytok? Hogy van a kis baba? Jól ügyebár? A mi kis Szőszink is most rendkívül kedves, mindent utána gagyog az embernek, amit hall, most, hogy Illus is hazajött, persze a zaj is nagyobb lett, hanem azért megvan a szép egyetértés is.

Pócsynétől hallottuk, hogy készültök feljönni, mely alkalommal reméljük, minket is megtiszteltek.

Kedves Irénednek, kérlek, tolmácsold külön is kézcsókomat és köszönetemet a szíves figyelemért.

Mindnyájunk nevében üdvözlő s ölel benneteket

szerető bátyád,

Dezső

Budapest, 1899. július 7.

V. Révész utca 9. sz. Fodor Béla»

²⁶¹ Kamerat: A Theresianumban létrehozott, osztályokhoz hasonló közösség.

«Budapest, 1899. június 5.

Édes Józsi!

Napok óta készülök hozzá, hogy megköszönjem sok szívességét, úgy a küldeményeket, mint a kimerítő tudósítást Irénke esküvőjéről. Fogadja most érte hálás köszönetemet. Az ember sokszor nem is sejtí, hogy jóságának milyen hatása van. Valószínűleg maga nem tudta, hogy milyen nagy dolog volt nekem küldeménye. Eppen azokban a napokban megint nagyon borús és majdnem vi-gasztalan hangulatom volt, s annyira híjával voltam mindennek, amit szeretetnek neveznek, hogy midőn a maga csomagját megkaptam, az úgy hatott rám, mint egy kedves oázis a sivatagban. Nem azért, amit küldött, hanem azért a jóságért, ami abban a küldeményben nyilvánult. Ismételten nagyon-nagyon melegen köszönöm.

Irénke esküvőjéről írt levelében sok dolog nagyon meglepett, és nem éppen kellemesen. Darányiék, Pacsuék ott voltak? Hogy maradtak akkor ki Blankáék, és hogy maradtam ki én?! No, de ne beszéljünk róla.

Apám már írt Rohitsról,²⁶² szerencsésen megérkezett.

Irénkének kézcsókom küldöm, magát melegen öleli szerető

Ernő»

«Budapest, 1899. július 14.

Édes Józsikám!

Nagyon köszönöm sok szívességét és fáradozásait.

Nagyon köszönöm sok szívességét és fáradozásait. Megkaptam mindent sértetlenül a maga tökéletes pakolásában. A ráma²⁶³ áráról mindez ideig nem is beszéltem, de körülbelül ismerem Kondor és Hatrunder scáláját. [?] Feljövetelekkor, amit nagyon várok, majd köszönettel lerovom tartozásomat. Természetes, hogy minden szabad időmet velük fogom tölteni, de arról a bizonyos föltételről még majd beszélünk.

Megörültek-e apám kitüntetésének? Én akkor mindjárt táviratoztam mamának.

Legyen szíves, édes Józsi, majd annak idején tudatni érkezésüket, hogy várhassam, és elkalauzol-hassam Béla lakására, mely elfogadásukra vár.

Ismételt meleg köszönettel mindhármukat öleli szerető öccse,

Ernő»

²⁶² Rohitsch/Rohics: Szlovénia (szlovénül: Rogaska Slatina).

²⁶³ Ráma: keret.

1900

Nem találtam semmi feljegyezni valót, de ideragasztom Ernő kedves, szép levelét és édesatyámnak a karácsonyi ajándékokra illesztett saját kezűleg írt jegyzékeit.

Édesatyám sokat betegeskedett.

«Irénnek
Józsi fiámnak
Klárikának
Klárikának²⁶⁴»

«Édes, aranyos Irénkém!

Szívből köszönöm gondoskodó jószágodat, és pedig, hogy most már stílszerűleg ügyvédi kifejezéssel éljek, köszönöm annak úgy eszmei, mint anyagi balmozatát. (Igazán balmozata volt a jó kívánságoknak és pompás küldeményeknek) Remek vacsorát kapott belőle a rendes társaság. Tegnap volt az „esték”: a két Genersich fiú, Koch Béla, Kósch Elemér (irodatársam, egy rendkívül kedves, úri fiú) és természetesen Manninger voltak nálam. A ti bő küldeményeteken kívül is volt részem kedves ajándékokban. Manninger nagyon szépen berámáztatta azt a remek aquarellt, amit nyáron, azt hiszem, mutattam is Neked, Genersich Vili pedig 3 igazgyönggyel díszített arany melltűt adott ügyvédi vizsgám emlékére. Holnap lesz Thaly Margit esküvője, én is meg vagyok hívva. Nagyon szépen köszönöm, édes Irénkém karácsonyi meghívásodat, és ismételten, számtalanszor köszönöm végtelen gyöngédségre valló kedves figyelmet. Isten áldjon meg minden jóval, ezerszer üdvözlől szerető sógorod,
Ernő»

«Édes Józsikám!

Köszönöm azt a sok minden jót, amiben részlettettem. A csomagolás – bár már eléggé megszokhattam volna – oly művészi volt, hogy fáj a szívem, miért nem mutathattam meg a fiúknak. Köszönöm a pompás rhumot és liqueurt is, valamint minden jószágát. Eszembe jut, amit Blanka írt gratuláló levelében: „nem elég, hogy Józsiék annyi mindent küldenek, még a csomagolást is Józsiára sóztuk, de így van az, minél jobb valaki, annál jobban igénybe veszik”. Leveleit megkaptam, édes Józsikám, az elsőt is, de szintén Maga azt írta, hogy nem sürgős, és éppen akkor voltam vizsgám küszöbén, azért nem írtam. A pénzt legyen szíves az irodába küldeni. Lakásom címe ismét változott, (a lakás nem), újraszámozták a házakat. József utca 11. sz. I. e. 4.
Isten vele édes bátyám! Még egyszer forró köszönet a sok jószágért. Csókolja Klárikával együtt szerető öccse,
Ernő
Klárika megkapta-e a lev. lapot?»

²⁶⁴ Ezek a Katona Zsigmond által írt címék, melyeket a karácsonyi ajándékokra

Ismét semmi feljegyzésem nincs. Búziáson²⁶⁵ fürdőztünk, s hazautazva Mariskához mentünk.

Nagyon, nagyon sok keserűséget okozott a gyógytár ügy. Ezt az egyet vártam, reméltem az ipamtól,²⁶⁶ de hiába. Ebben kétségkívül tehetett volna, ha nem lett volna annyira kényelmes, és nem lett volna a saját gondjával folyton megterhelve.

Ha este hazamentünk, s nagy nehezen rá tudtam terelni a beszédet a gyógytár ügyre, sokszor még választ sem kaptam, már Ida beletenyereelt valami fontos ruhaügybe, s beszélhettem én patikáról! Vagy kaptam valami ügyvédi bölcsességet, ami jó volt a kibeszélésre, csak gyógytár nem lett belőle. Ezek nagyon elkedvetlenítettek, s ilyenkor kerültem a házuk tájékát. Néha Irén is belátta, hogy nagyon bántó az eljárásuk.

De legjobban elkésérített az, hogy ipam minden nap együtt sörözött Horváth Ádámmal,²⁶⁷ aki közben folyton a gyógytár jog ellen dolgozott, a lapjában írkált ellene, és egyébként is. Olyan jó barátságban voltak, hogy bizonyosan tudott volna rá hatni, ha vesz magának annyi fáradságot, de ezt nem tette.

Így a gyógytár ügye nem haladt előre, ami pedig legfőbb vágyam volt, s amit, ha elnyerek, sok keserűségtől szabadultam volna meg, s nyugodtabb, biztos mederben haladt volna életünk.

Ellenben ha megszorult, jött hozzám, hogy segítsen ki 1000–2000 koronával 2 napig. Semmiben sem tudott olyan erélyt kifejteni, mint ennek kicsikarásában. Ha volt nálam, adtam, de sokszor hónapok múlva tudtam nehezen megkapni, majd megőrültem a töprengésben, s ezekre bizony jó emlékekkel gondolni nem lehet.

²⁶⁵ Buziás/Buziásfürdő: Románia, Temes megye (románul: Buzias).

²⁶⁶ Apósa, Zombory László (1842—1902).

²⁶⁷ Horváth Ádám (1861–1915) politikus, országgyűlési képviselő, újságíró. Írásai több országos, és helyi lapban megjelentek (Kecskemét, Kecskeméti Friss Újság). Zombory László hívta életre az Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt.-t, melynek igazgatósági elnöke volt. Forrás: Péterné Fehér Mária — Szabó Tamás — Székelyné Körösi Ilona 1992: Kecskeméti életrajzi lexikon. Kecskemét.

1902

Ez év szomorú eseménye, hogy édes jó atyánk a negyedik éve gyötrő szenvedései után március 18-án meghalt.

Katona Zsigmond

Nagy fájdalmas csapás volt ez a mi családunkra, s minket ez a szomorú veszteség ért első sorban, mely pótolhatlan veszteség – a fájdalmas válás után – az országszerte megnyilvánult nagy részvéttel nyújtott csendes megnyugvást, majd hálás érzést a gondviselés iránt a hosszú, eredményekben, áldásban töltött kiváltságos, szép életért.

Milyen ritka áldás! A sok küzdés, szenvedés és aggodalom mellett, de felnevelhetni nyolcz gyermeket szép eredménnyel, s amellet olyan nagy eredményeket érni el!

Erre törekedtem én csekély erőmből, ezért reménykedtem e szép példát látva magam előtt, bíztam, hogy igyekezetem, nemes törekvésem után megsegít a jó Isten!

Nagy, keserves csalódás ért, azért nem találom helyemet az életben. Azért nincsen nyugtom, nincs kedvem semmihez, mert elvesztettem nemes törekvéssel kitűzött életcélomat!

Édesatyám halálakor általános, impozáns részvét nyilvánult meg nemcsak városszerte, hanem országosan.

A temetés lefolyását, gyászbeszédeket az Emlékezésül könyvben örökítettem meg,²⁶⁸ ezt már nem ismétlem.

A Katona család sírja a kecskeméti Köztemetőben (A-III.b.-3).²⁶⁹

Az alább felsorolt lapok legnagyobbbrészt hosszú cikkekben, életrajzát közölve örökítették meg emlékét:

Magyar Ipar – „Egy úttörő halála” címen;

A Kert – képpel;

²⁶⁸ Ez a könyv nem található a levéltárban őrzött családi iratok között.

²⁶⁹ A képet Dr. Varga József készítette. Forrás: <http://www.agt.bme.hu/varga/foto/voltak/bel/katona-zs.html> (utolsó letöltés: 2014.08.25).

Borászat lapok – Dr. Rullkay Sándor tollából, képpel;
A Hét – képpel;
Gyógyszerési Értesítő – képpel;
Gyógyszerési Hetilap – képpel, majd az 1902 május 12-diki közgyűlésen Dr. Varságh Zoltán
által előadott emlékbeszédet közölte;
Kecskeméti Lapok – több számban;
Kecskemét;
Gyógyszerész stb. stb.

A fent elsorolt lapok ma is megvannak a nagy fekete emlékdobozban.

Egyet mégis itt is megörökíték, az Új Kecskeméti Friss Újság ideszakadt, nemes törekvésű,
éles látású, önzetlen szerkesztője Sz. Kovács Pál cikkeit, melyek nevezett lap 1902. évi 64, 65,
68, 70, 85, 88, 90, 93 számaiban jelentek meg.

«Idősb Katona Zsigmond»²⁷⁰

Egy jó ember halt meg. Egy igaz embert siratunk. Egy önzetlen, nagylelkű férfit gyászol Kecskemét város közönsége.

Kötelességem lenne, de nem tudom méltatni az ő nagy érdemeit. Írok róla, működéséről, önzetlenségéről, alkotásairól. De írásom hézagos lesz, ismertetésem hiányos, mert őt csak magához hasonló tudná ismertetni.

Az a szerencsém, hogy úgyis nem az én hézagos följegyzéseim révén kerül ő Kecskemét jótevői közé, hanem egy hosszú élet fáradságos küzdelme révén. Amikor másfél évvel ezelőtt fölvettem az eszmét a sajtó hasábjain, hogy a Kecskemét-vidéki iparkiallítás mulhatlanul össze kell kapcsolni gyümölcsészeti és gazdasági kiállítással, közéletiünknek egyik, méltán tisztelt, vezető férfiával közöltem ezt, aki ezt válaszolta:

Igaz van. De tekintsünk csak szét magunk körül, hol találunk mi erre a föladatra egy második Katona Zsigmondot. A betegség őt akadályozza, nem vállalkozhatik ilyen föladatok megoldására többet. Katona Zsigmondok nélkül pedig eredményre ne számítsunk, a tervezetnél tovább nem tudunk menni.

Nem is mentiünk. Mert olyan gazdasági kiállítást, amilyent kellett volna rendeznünk, csakugyan nem rendezhattünk.

A megtestesült önzetlenség, az alkat és akadályokat nem ismerő, igazi férfi volt idősb Katona Zsigmond egész életén keresztül. Mindig alkotott. A semmiből is teremteni tudott. Soba nem kereste a maga hasznát, hanem mindig arra irányult föfigyelme, hogy közös érdekeket szolgálhasson, és másokat is ilyenekül megnyerhessen.

Ha soba életében más egyebet nem tett volna, mint létrehozta, megteremtette az 1872. évi kecskeméti országos iparkiallítást, ez az egy ténykedése biztosítja részére Kecskemét város közönségének és az utódoknak háláját. 1846. évben volt Kossuth Lajos, Széchenyi István gróf és az akkori nagyok kezdeményezésére az első országos iparkiallítás. Nem közgazdasági, hanem politikai okok hozták létre ezt a kiállítást.

²⁷⁰ Több újságcikket ragasztott be Katona József a visszaemlékezésbe. Csak a Katona Zsigmondra vonatkozó részeket emeltem be a visszaemlékezés szövegébe. Új Kecskeméti Friss Újság. Kecskemét, 1902. március 20. I. évfolyam 64. szám

Próba volt ez csupán, hogy Magyarországból lehet-e gazdaságilag független országot teremteni Ausztria nyomása alatt.

Idősb Katona Zsigmondé az érdem, hogy legelső volt a jobbak között, aki szükségesnek mondta a kiegyezés után, hogy közgazdaságilag erőfejlesztésünkről tanúbizonytságot tegyünk. Az ország figyelme Kecskemétre irányult e kiállítás alkalmával, és itt annak a hatása alatt érlelődött meg az az elhatározás többeknél, hogy ezeknek a kiállításoknak rendezését folytatni kell.

A semmiből teremtett ő ekkor maradandót. Hazafias volt a szándéka, nagy volt az alkotása, és maradandó a sikere.

A Kecskemét-vidéki Gazdasági Egyesület megalapításában is neki van – Horváth Döme²⁷¹ mellett – legtöbb érdeme. Nem az ő hibája, hogy megérteni nem tudták, és nem tudott több önzetlen társával együtt az egyesület beléletében nagyobb eredményeket elérni.

A Kaszinó Egyesület beléletében is fölkellette a közös érdekek iránti kötelességérzetet. Az ő lankadatlan agitációja sok városi és társadalmi kérdést vezetett a helyes megoldás felé.

A Takarékpénztári Egyesület megalapításánál is tevékeny részt vett. Kezdet óta igazgatósági tagja volt az Egyesületnek.

A Városi Dalárda kezdte elveszíteni a létjogosultságát, akkor került ő élére, és a politikát kiküszöbölte onnan, új szerkezetet adott neki, és hosszú időközön keresztül a dalegyesület összejövetelei alkalmat szolgáltatnak a különböző társadalmi rétegek érintkezésére.

Néhány önzetlen és előrelátó társával megteremtette a Gyümölcs- és Szőlőszövetkezetet. Nem rajta múlt, hogy nagyobb eredményeket nem mutatthatott föl a szövetkezet. Múlt évben megírta e sorok írójához intézve a módokat, hogy miként lehet, és miként kell a szövetkezetet virágzóvá tenni. Betegsége miatt nem fejthetett ki nagyobb tevékenységet, mert ekkor bizonyára keresztül is viszi terveit.

A millenniumi ünnepségek alkalmával elsőrendű tényező volt, és nem annyira az ünnepségek rendezése, mint annak kibatása tekintetében vannak érdemei.

Amibe csak hozzáfogott, mindenütt sikereket tudott felmutatni. Mert nem diktózott,²⁷² hanem dolgozott. Önzetlenül és jutalom, elismerés várása nélkül. Mint egy igazi férfi, úgy járt el mindenben és mindenkor.

Életében maga adott példát, hogy miként kell a közönséget szeretni, érdekeit védeni, és meggyőzni arról, hogy merre keresse boldogulásának feltételeit. Ő maga adott jó példát mindenkinek, és nagy volt nagyképszerűsége nélkül. Nem állott a fórumra soha, hogy hirdesse nélkülözhetetlenségét, mint teszik ezt manapság olyan emberek, akik csak saját becses énjükért buzgólkodnak.

... Nincs többé közöttünk. De emléke élni fog örökké Kecskeméten, valámíg csak igaz és önzetlen emberek lesznek itt.

Kedves halott, Isten veled!

Legyen áldott nyugvó helyed.

Id. Katona Zsigmond bölcsőjét nem a homokon ringatták. 1828. május 1-én született Vámfaluban (Szatmár megye), hol atyja református lelkész volt.

²⁷¹ Horváth Döme (1819–1899) jogász, író, műfordító, országgyűlési képviselő. Közreműködésével jött létre Kémeten az 1860-70-es években a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület, a Kecskeméti Gazdasági Egyesület. Forrás: Péterné Fehér Mária — Szabó Tamás — Székelyné Körösi Ilona 1992: Kecskeméti életrajzi lexikon. Kecskemét.

²⁷² Diktózik: beszédet tart, beszél, mond.

A gyógyszerészi pályára lépett, melyet 1848-49-iki dicső szabadságharcban való élénk, hasznos részvétele szakított meg. 1853-ban az Arad megyei borosjenői gyógyszerértarat vette meg. Már ekkor úttörője volt a gyógyító növények hazánkban való termelése és előállításának ügyének. Ezen a téren szerezte a polgári munkálkodás terén az első érdemeit.

1867-ben gyermekei neveltetése végett Kecskemétre telepedett mint gyógyszerész. Csakhamar élére állt az Iparegyesületnek, amelynek értékes házat szerzett. Tisztán az ő érdeme az 1872-iki fényes sikerű országos iparkiállítás Kecskeméten, amely első volt 1846 óta.

Nem az a célunk, hogy hasznos és üdvös, sokoldalú és sikeres tevékenységének minden mozzanatát csak vázoljuk is. Elég legyen azt megemlíteni, hogy mióta id. Katona Zsigmond Kecskemétre betette a lábát, nem volt az a szépért, jóért, nemesért és hasznosért indult mozgalom, amelyben ne harcolt volna, tetemes anyagi áldozatokat is hozva a legelső sorban, legtöbbször mint indítványozó, kezdeményező.

Tapasztalatai csakhamar a gyümölcsészetre, szőlészetre és kertészetre irányították figyelmét és munkálkodását. Utazásokat tett Dél-Német-, Francia- és Olaszországban. Áttanulmányozta e tekintetben a hazai és külföldi irodalmat. Nem csoda, hogy – úgyis mint saját termelését kiállító, úgyis mint a kecskeméti kiállítókat intézője – minden kiállításon kitiüntetésben részesült. Minden mást mellőzve megemlítjük, hogy az 1885-iki budapesti országos kiállítás alkalmából Őfelségének, a királynak, legmagasabb elismerését nyerte el, majd utóbb Őfelsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta az érdemes férfinak.

1889-ben kezdett hozzá tavasszal híres telepe megalkotásához. Kecskeméttől Budapest felé a magyar királyi államvasutak pályája mellett, vasúton körülbelül 10 percrenyire Kecskeméttől, gyönyörködteti most még az utast is a „Katona-telep”, amely jelenleg mintegy 100 holdat foglal magába.

Mielőtt Katona itt az alkotáshoz fogott, ez a terület sem volt különb, mint a kecskeméti homoknak sok ezer holdra elterülő, kis, terméketlen, kietlen része. A kis kalászáú rozs szálai egymást kiabálták, a termés alig adta meg a magot. A talaj ereje sok volt abhoz, hogy a növényzet ében haljon, de kevés abhoz, hogy a gazdáknak hasznot hajtson. Akinek egy-egy ilyen homok – amelynek egyhangúságát csak a brekegő békákkal teli nádasok szakították meg – a nyakába szakadt, bizony kétségbe volt esve mindaddig, amíg túl nem tudott rajta adni.

1889 tavaszán történt az első kapavágás. Odavitte id. Katona Zsigmond minden szakértelmét, minden szorgalmát. Már ezen év július 8-án illusztris társaság látogatta meg Katona szőlőtelepét Horváth Döme nyugalmazott királyi ítélőtáblai tanácselnök és Lestár Péter²⁷³ polgármester vezetésével. Ez a szakértő társaság, az akkor megnyitott „vendégekönyv” tanúsága szerint, „megcsodálta Katona Zsigmond gyógyszerész úrnak, az általa páratlan odaadással és kitartással, ezen sivatag dombokból szőlőnek átadomított telepét”.

Ugyancsak az első évben 1889. augusztus hó 3-án volt először e telepen Mathiász János,²⁷⁴ aki már 1890. április 12-én – már mint „új szomszéd” – írta alá magát az alapító vendégekönyvében. Katona Zsigmond rajta kívül másokat is ösztönzött arra, hogy mellette telepítsenek. Az említetteken kívül példáját követték Papp Sándor, Szeless József, Pócsy György, Szegegy György stb.

A telepítés olyan nagy közönséget vonzott e helyre, hogy az alapítástól számított 2 év múlva az államvasút a telepet megállóbahállá tette. 1891. június hó 1-én állt meg az első személyvonat a telepen, amelynek neve derék megalkotójáról „Katona telep” lett.

²⁷³ Lestár Péter (1819–1896) ügyvéd, polgármester. Forrás: Péterné Fehér Mária — Szabó Tamás — Székelyné Körösi Ilona 1992: Kecskeméti életrajzi lexikon. Kecskemét.

²⁷⁴ Mathiász János (1838–1921) neves magyar szőlész-borász, akit állítólag maga Katona Zsigmond hívott Kecskemétre.

Ekkor tartották a telep keresztelőjét, amelyen Papp Sándorné úrnő volt a keresztanya, Láber Károly állomásfőnök a keresztapa.

A telepnek e sorok írásáig körülbelül ezer látogatója volt, a többek között 1896-ban A. F. Marion, a marseilli egyetem tanára, ugyanezen évben Zelesew Dragow bulgáriai szőlőfelügyelő. 1899. szeptember 8-án a magyar királyi felsőbb szőlészeti tanfolyam hallgatói nézték meg okulással Katona Zsigmond telepét, amelyet 1899. október 6-án Ferenczy Ida, boldogult királynőnk felolvasónője tüntetett ki látogatásával.

A Katona-telepen immár népiskola is van, amelynek a helyét 1896. április 28-án jelölték ki. Az első, most is működő jeles tanító Zsigmond Ferenc 1898. május 3-án tartotta növendékeivel a telepítők örömére és meglegedésére első vizsgáját.

Bemutatjuk ezúttal az oly sok érdemet szerzett úttörő nyaralóját, amelynek felavatása 1896. szeptember 20-án történt.

Magunk is érezzük, hogy eddig csupán azon adatokat soroltuk föl, amelyek a Katona-telep, közelebb id. Katona Zsigmond szőlőtelepítésének külső dolgaira, történetére vonatkoznak. Am hisszük, hogy ezzel sem végeztünk fölösleges munkát, mert hiszen éppen az úttörésnél nemcsak az elért eredmény a tanulságos, hanem az úttörőnek s nebéz munkájának ismertetése is.

Egyébként, Istennek hála, abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy aki e telep iránt bővebben érdeklődik, magától az érdemes tulajdonostól nyerhet fölvilágosítást, mert amint név- és árjegyzékében hirdeti: „az idény alatt a szőlészet iránt érdeklődőket mindig szívesen látja, esetleg távollétében szívesen fogadhatja”. Mindenkinék módjában áll tehát meggyőződni arról, hogy mire képes a bűvárkodó szakértelem, és a fáradtságot nem ismerő szorgalom a silány homokon is.

Id. Katona Zsigmond koronként név- és árjegyzéket ad ki a mintaszőlészetében termelt legbecsesebb csemege- és borszőlő fajokról. Ez a füzet nem közönséges árjegyzék, hanem hasznos kézikönyv mindazok számára, akik a homokon a szőlőkultúrával foglalkoznak.

Ő nem arra törekszik, hogy mindenféle hangzatos nevű fajokat termeljen, és adjon el anélkül, hogy annak hasznavehetőségéről maga meggyőződést ne szerezne. Évek óta tanulmányozza minden fajnak a tulajdonságait és sajátosságait.

Az irodalomban felvett, több mint 9000 elnevezés alatt szereplő fajt redukálja mintegy ezerre. Ezek közül azokat ajánlja, amelyek beválják a homokunkra. Leírja alaposan tőkéjét, vesszőjét, gyümölcsét. Megmondja metszési módját, amit tudni kell. Csakis saját tapasztalatai nyomán ajánl valamely fajt. Telepén minden tőkét ismer. Minden szállításra – hajlott kora ellenére – személyesen ügyelt föl.

Ezek és ezekhez hasonló elvek vezérelték Katona Zsigmondot olyannyira hasznos, tanulságos munkálkodásában, amelynek mentől több követője akad a kecskeméti homokon túl is évről-évre.

Ez az érdemben, hasznos munkában megőszült férfiú volt az, amikor 1867-ben Kecskemétre, a homokra került, sírva fakadt a pusztaság, a kietlenség láttára. És ez a férfiú volt az, aki kétségbe nem esve, emberfölötti buzgalommal munkálkodott a homok javán és dicsőségén.

Jöjjetek megnézni az ő fáradozásainak gyümölcsét! Akkor meglátjátok, hogy igazza volt az én jó apámnak, id. dr. Horváth Jánosnak, aki Katonát fölköszöntvén körülbelül így szólt: Kecskemétet a Katonái teszik híressé. Büszkéek vagyunk Katona Józsefre, Bánk bán halbatatlan szerzőjére. Katonáink hírességét zengik, valahol csak dalolják: „Nincs párja a Mollináry bakának.” És még egy büszkeségünk is Katona – Katona Zsigmond stb.

Ellenállhatatlanul vezeti tollunkat az az érzés, amelynek Katona Zsigmond telepén, a vendégkönyvben e szavakban adott kifejezést a legnagyobb magyar tragika, Jászai Mari 1898. április 1-én:

„Sok ilyen fiat adjon a jó sors hazánknak, mint e telep alapítója. Viruljon ő és családja, valamint ezen alkotása végtelen boldog időikig.”

Dr. Horváth Adám»

«Halálozás»²⁷⁵

Őszinte, igaz részvét nyilatkozik meg a társadalom minden osztályánál idősb Katona Zsigmond halála alkalmából. Szerette, tisztelte őt mindenki, mert élete folyása, működése váltja ki az érzelmekből ezt a megemlékezést. Temetése holnap, csütörtökön délután 3 órakor lesz a Jókai-utcai gyászházról. A Városi Dalárda éneklé a gyászdalokat, megjelent a végtisztességtételénél szeretett, örökös díszelnökének. A család következő gyászjelentést bocsátotta ki: Özv. Katona Zsigmondné, szül. galambosi Kiss Mária a maga és alatt írt gyermekei, unokái, vejei és menyei nevében mély fájdalommal jelenti szeretett férjének, az önfeláldozó és szerető családapának, Id. Katona Zsigmond gyógyszerész, a Ferenc-József rend lovagja, Kecskemét város törvényhatósági bizottsági tagjának, a közügyek fáradhatatlan munkásának hosszas és kínos szenvedés után, folyó hó 18-án du. 4 órakor, életének 74-ik, boldog házasságának 49-ik évében történt elhunytát. A sokat fáradott és sokat szenvedett kedves halottnak kibűlt tetemei folyó hó 20-án délután 3 órakor fognak az evangélikus református egyház temetési szertartásai után a budai úti református temetőben levő családi sírboltban végső nyugalomra elhelyeztetni. Kecskemét, 1902. évi március hó 18-án. Áldás és béke hamvaira! Dr. Katona Béla koronaügyész helyettes és gyermekei: Béla és Margit; Katona Emma és férje Vozáry Pál, kataszteri főmérnök és gyermekeik: Madeleine, Pál, Emma és József; Katona Blanka, özvegy Pócsy Györgyné és gyermekei: Blanka, Gabriella és Mariska, Rózsi, György, László és Riza; Katona Dezső magánhivatalnok és neje, Karátsony Ilka és gyermekeik: Ilka, Erzsike, György és Dezső; Ifj. Katona Zsigmond gyógyszerész és neje, Fülöp Juliska és gyermekeik: Mártha és Margit; Katona József gyógyszerész és neje, Zombory Irén és gyermekük, Klára; Katona Mária és férje, kiskisér Szeles János, magyar királyi földműves iskolai igazgató; Dr. Katona Ernő földművelésügyi miniszteri segédfogalmazó.»²⁷⁶

«Katona Zsigmond temetése»²⁷⁷

Ma délután kísértük örök nyugalma helyére közéletünknek nagy halottját, idősb Katona Zsigmondot. Őszinte és igaz részvét nyilatkozott meg a társadalom minden osztálya részéről. Életében is tisztelték, szerették őt minden körben, halála alkalmával is megnyilatkozott az igaz részvét.

A gyászház udvara nem fogadhatta be a végtisztességen megjelent közönséget. Vámos főkapitány személyesen ügyelt arra, hogy tolongás elő ne fordulhasson, és a rendőrbiztosok kénytelenek voltak a közönség nagy részét arra kérni, hogy maradjon az utcán. Itt is kordon volt, hogy a kocsik közlekedés fönn ne akadhatson.

Pont 3 órakor érkezett a Városi dalárda, hogy szeretett, örökös díszelnökünknek koporsójánál gyászdalokat énekeljenek.

Mészáros János lelkész méltatta a boldogult érdemeit, igaz bensőséggel szólt alkotásairól, és példaképül állította oda működését az utódoknak.

²⁷⁵ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. március 20. I. évfolyam. 64. szám

²⁷⁶ A 267. oldal hiányzik a visszaemlékezésből.

²⁷⁷ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. március 21. I. évfolyam 65. szám.

A Dalárda gyászadalának elhangzása után kocsira emelték a koporsót hű és hálás fiai, vejei levett kalappal, gyalog kísérték utolsó útjára nagy szívű, szerető, jó apát, családfőt.

A temetőben az Országos Gyógyszerész Egyesület kiküldötte mondott búcsúszavakat a sírnál, utána pedig Burdács Rezső királyi törvényszéki jegyző búcsúzott a Dalárda nevében.

Azután lebecsátották a koporsót a sírba. Szerettei, tisztelői egy-egy hantot dobtak a koporsóra, és ejtettek egy-egy könnyet emlékezetére.

...Nincs többé a fáradhatatlan, soha nyugalmat nem ismerő, nagy szívű és nagy lelkű, jó ember. Pótolhatatlan űrt hagyta hátra, mert alig vannak közöttünk, akik nyomdokaidba tudnának lépni. Isten veled! Isten veled!

Az Országos Iparegyesület következő sürgönyt küldte dr. Katona Béla koronaügyész-helyetteshez: Mély megilletődéssel vettük a gyász hírt Katona Zsigmond elhunytáról. A kiállítások új áráját ²⁷⁸ az ő törhetetlen buzgalma nyitotta meg. Nálunk újabb kori iparmozgalmainkban úttörő, végre a szőlő- és gyümölcsstermelés terén példaadók voltak kezdeményezősei, az ő fényes eredményű alkotása. Egész életén át embertársai jólétének előmozdításán fáradozott, és örök pihenője előtt megérdemli, hogy az elismerés és hála babérkoszorúját helyezzük ravatalára.

Legyen emléke örökké áldott a magyar iparosság körében. Fogadja a gyászba borult család őszinte részvétünket.

Az Országos Iparegyesület nevében: gróf Zichy Jenő elnök, Gelléri Mór igazg.

Részvétüket fejezték ki – részint küldöttségileg, részint táviratilag – lapunk zártáig:

Magyarországi Gyógyszerész Egylet, Az Osztrák-Magyar Bank Kecskeméti Fiókja, Kecskeméti Takarékpénztár, A Katona-telepesek, Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság, Horváth Béla, Horváth János, Bartóky József ministeri tanácsos, dr. Fáy Gyula ministeri titkár, Neuschloss Marcell, Geguss Gusztáv, Zboray Béla, Lednický Márton, Back Frigyes, Joanovits György, Mártonffy Márton, Scheerman Adolf, Baranyi Kálmán, dr. Manninger, dr. Koch Béla, dr. Weiszbecker Gyula, dr. Csiky János budapesti egyetemi tanársegéd és családja. (Lapunk zártakor vesszük még azt az értesítést, hogy a fent nevezetteken kívül még 32 részvéttávirat érkezett a gyászoló családhoz.) Továbbá Kecskemét egész intelligenciája kondoleált ²⁷⁹ a családnál.

A Dalárda remek élővirág koszorúját helyezte a ravatalra, a küldöttség szónoka, Burdács Rezső meleg szavakkal búcsúzott az elhunyttól a család jelenlétében.

Koszorút helyeztek a ravatalra: Az özvegy: Hű társad, Mária. – A család: Édes jó atyánknak, hálás gyermekei. – Dr. Katona Béla: Drága, jó atyánknak, Béla. – Vozáry Pál és neje: Kedves atyánknak, hálás szeretettel, Emma, Pál. – Özv. Finály Henrikné: Tisztelete jeléül, a Finály család. – Dr. Góger László: Utolsó üdvözléül, Góger Lacitól. – Dr. Katona Ernő: Ernő. – Zombory család. – Thaly Guidoné. – dr. Thaly Loránd: Szeretettel, Thaly Loránd. – Schmidt Katona-telepi intéző: Szeretettel főnökének. – Az első kecskeméti szőlő- és gyümölcsstermelő szövetkezet: Nagyerdemű első elnökének. – Kecskeméti Ipartestület: A lelkes iparbarátnak. – Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság: Leghívebb munkatársának. – A Kecskemét-vidéki Gazdasági Egyesület: Tevékeny és ügybuzgó tagjának. – A Kecskeméti Dalárda: id. Katona Zsigmondnak. – A Katona telepesek: A telep érdemes alapítójának. – Az orvos és gyógyszerész kar: id. Katona Zsigmondnak. – Özv. Veres Ágostonné és családja: Tisztelete jeléül. – Páthty Sándor: Zsiga bátyának hálás szívvel. – Dr. Kiss János és neje: Őszinte tisztelete jeléül. – Özv. Karátsony Zsigmondné: Szeretett nászúrannak.

²⁷⁸ Ára/aera: éra, korszak.

²⁷⁹ Kondoleál: részvétet nyilvánít.

– A Kecskeméti Iparegyesület: Szeretett volt elnökének. – Az Osztr.-Magyar Bank kecskeméti fiókintézte. – Koritsánszky János: Nagyra becsült öreg barátjának. – Magyarországi gyógyszerész egyeslet: Katona Zsigmond díszelnökének. – A Kecskeméti Takarékpénztár: Igazgatósági tagjának. – A Kecskeméti Jótékony Nőegyesület: Hálája jeléül. – Manninger és Generzich Budapesttől. – Utoljára említettük fel, hogy Kecskemét város törvényhatósága nevében Kada polgármester²⁸⁰ is ke-szorút helyezett a nagy halott koporsójára.»

«Katona Zsigmond szobra²⁸¹

Vezetőcikkelyünkben fölvetettük az indítványt, hogy Katona Zsigmondnak szobrot emeltessünk. A magunk részéről, hogy minél gyorsabban megvalósíthassuk a tervet, elégnek tartjuk egy mell-szobornak a fölállítását is. Háromezer koronából ez kikerül, és néhány hónap alatt ezt az összeget összehordhatják azok, akik minden téren hivatottak a vezérszerepre.

Minthogy a boldogult kizárólag társadalmi úton fejtette ki erejét, és itt működött nagy eredménnyel, azt tartjuk, hogy a szobor költségeit magának a társadalomnak kell előteremteni.

Jelenthetjük különben, hogy erkölcsi támogatás végett szerkesztőségünk kérelmet adott be a városi tanácshoz. A Kaszinó Egyesületet pedig arra kértük külön előterjesztésben, hogy a szobor fölál-lításának ügyét vegye gondozásba, és alakítsa meg a szoborbizottságot.

Szerkesztőségünk megkezdi az adakozást. 10 koronát ma délután befizettünk a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesülethez, és ez az összeg a szoborbizottság megalakításáig Katona Zsigmond szoboralap címen kezeltetik.

Felkérjük tisztelt olvasóinkat, hogy szerény indítványunkat támogatni kegyeskedjenek, és adományaikkal az alapot szaporítsák. Minden legcsekélyebb összeget szívesen fogadunk, nyilvánosan nyugtázunk, és még ugyanaznap takarékpénztárba szolgáltatunk. Ha a szoborbizottság megalakul, a takarékpénztári könyvecskét át fogják szolgáltatni.

A 10 korona 43.890 számú betéti-könyvecskén van elhelyezve.»

«Széchenyi ujjsmutatása²⁸²

Kecskemét, március 26.

Széchenyi mondta, a legnagyobb magyar: Magyarország nem volt, hanem lesz. És amikor ő jövendőt, nem a hite váltotta ki lelkéből e szavakat, hanem az az erős meggyőződés, hogy a magyar nemzetnek hivatása van itt, ezen a szép földön, és ha hivatását betölteni képes, boldog is lehet.

Széchenyi volt első a legelsőek között, aki fölírta Magyarországon a kialakult magyar nemzetet aléltságából. És amíg mások, a jók között a legjobbak, politikai jogait igyekeztek visszaszerezni a nemzetnek, ő úgy tett hosszú időn keresztül, mint a magvető, aki a talajt műveli meg jól, aztán veti el gabonáját.

Széchenyi a társadalmat igyekezett kötelességének tudatára ébreszteni, hogy amikorra elkövetkezik a magvetés ideje, az állami élet biztosítékainak lerakása az egész vonalon, akkorra erős legyen a magyar nemzeti társadalom.

Idegenül hangzott az ő buzdítása, mikor arra figyelmeztetett, hogy a társadalom kialakulása és

²⁸⁰ Kada Elek (1852–1913) kecskeméti polgármester.

²⁸¹ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. március 25. I. évfolyam 68. szám.

²⁸² Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. március 27. I. évfolyam 70. szám

erős szervezettsége nélkül erős Magyarországot alkotni nem tudunk. Hiába szerezzük vissza elkobzott alkotmányunkat, hiába akarunk élni önrendelkezési jogunkkal, gazdaságilag Magyarország erős így nem lehet. Államiságunk biztosítékait csak úgy tebetjük szilárdá, hogyha erős és szervezett társadalomra egyfelől, másfelől pedig politikai jogainkra építhetünk.

Ez a nemzeti magyar társadalom még most sem alakult ki. A magyar ember falun, városon egyaránt politizál, puffogat a levegőbe hangzatos szavakat. De éppoly idegenül hangzik nekik azok biztatása, akik Széchenyi ujjmutatása szerint a nemzeti élet talaját akarják művelni, és műveltetni, mint a jó magvető, hogy minden jó szándék termőtalajra találjon.

Nem kicsinyeljük azok nagy érdemeit, akik akár politikai, akár tudományos téren kitiintetik magukat. De ezerszerre nagyobbak és üdvösebbnek tartjuk azok szakadatlan és öntudatos munkásságát, akik a szervezetlen társadalmat erőssé, kitartóvá igyekeznek megteremteni, akik a mindennapi munkában kitartásra buzdítanak és közös tevékenységben önzetleneknek igyekeznek bennünket nevelni.

Idősb Katona Zsigmondot a nagy Széchenyi szelleme tartotta fogva, és ez a szellem hatotta át minden cselekedetében. Öntudatosság és nem esetlegesség vezette őt. Azért tartjuk az ő működését nagy jelentőségűnek, mert a legnebezebb munkát végezte Magyarországon: a közös tevékenység felébresztésén munkált. Nem eredménytelenül. És éppen az mutatja, mennyire érdemesítette magát az utódok hálájára.

Katona Zsigmondot mindig a nemzeti ideálok lelkesítették. Az ő hatáskörében ezt csepegtette bele a környezet lelkébe, és azt a tudatot, hogy erőssé kell tenni Magyarországot gazdaságilag, hogy azután politikailag függetlenné lebecsüljünk.

A szabadságharc óta nagy alakulás van Magyarországon. Megszaporodtunk számban, nagyobbá lettünk tanultságban, új szerveket kaptunk a népképviseltben, nagyobb tért tölt be gazdasági munkásságunk, összeköttetéseink megokasodtak, nagy célok kivételére jobban fölfegyverkezünk, bizalmatlanság és nyomás gyötrelmes súllyal nehezedik ránk. Mégis aspirációink összetörték, szárnyaink csapzottan leestek, törekvéseink köre összeszorult, tekintélyünk, súlyunk kisebb lett, hivatást nem érzünk magunkban, s más nemzetek, kisebb népek, a magyar politika hatalmai körének népei, hivatást nekünk nem tulajdonítanak. Boldogulásukat, vágyaik kielégítését a mi szféránk alatt nem keresik, sőt a mi nemzetiségeink is lelkükkel másfelé szállanak, ahol ideálok oltára előtt térdepelhetnek le.

Okait ennek a bágadásnak, ennek a lelézésnek, ennek a lelki kifosztottságnak most nem keressük. A történelem bírói székére nem ülünk. Csak egyre mutatunk rá, e rémes állapot főkéutforrása: ki hagytuk zsákmányolni erkölcsi értékeinket, félre hagytuk tenni magunkat, veszendőbe hagytuk emlékeink kincseit, feledésbe hagytuk nagy céljainkra való igényünket, s most ott ülünk múltunk árnyékában, jövőnk burkos alakja előtt összeesve, meggubbaszkodva, nagy tulajdonságainkból kivetkőzve, magunkat eléggé nem becsülve, és nem becsültetve, megragadó koncepciók, lelkesítő célok, uralmi vágy és acélosító akarat nélkül, elfeledve és elfeledtetve.

De a vezeklésnek és a bűjtnék kora lejárt. A nemzet lelke ábitja az örök igazságot: nagy ideál nélkül nincs nemzeti előrehaladás.

Erkölcsi erőnk rég fekszik már az elernyedés hűvös ölében, nemzeti vágyainkat rég fojtogatjuk már a félretettségek sírboltjában. Eleget lármáztunk már belső, kicsinyes és gyakran bestiális harcaink közepette, hogy e láрма zajától erkölcsi erőnk és nemzeti vágyaink föltámadjanak a sírjuktól. Megnőtt vággyal mi magunk is megnövünk, megnőtt becsülettel növekvő becsületet is szerzünk. Nemzeti egyéniségünk erkölcsi erejének ez tekintélyt ad, és szeretet fakaszt. Meg kell telni szívünknek a régi lángok forróságával, és hálával kell gondolnunk a mi kicsiny és amellet

kicsinyeskedő társadalmunkban az olyan férfiak emlékére, mint Katona Zsigmond. Ideálokat ismert. És ez ideálokért nem csak lelkesedett, de lelkesíteni is tudott. Ennél is többet tett: nagy eredményeket tudott fölmutatni. A kecskeméti társadalom kötelességét teljesíti, amikor szobrot állít emlékének.»

«Katona Zsigmond szobra»²⁸³

A Budapesten megjelenő Gyógyszerész Közlöny tegnapelőtti számában olvassuk a következőket: „Az Új Kecskeméti Friss Újság egyik múlt heti számában azt indítványozza, hogy id. Katona Zsigmondnak a város fejlesztése és a közügyek terén szerzett érdemeiért Kecskemét város közönsége szobrot állítson. Terve erkölcsi támogatására a lap úgy a város tanácsát, mint a Kaszinó egyesületet felkéri, egyben pedig e szoboralapra a gyűjtést megindította. Mi a tervet a legnagyobb örömmel üdvözljük, és azt hisszük, hogy ha a megvalósulás stádiumába lép, úgy a gyűjtőbizottság Magyarország gyógyszerészeinek áldozatkészségére is bízton számíthat. A magyar gyógyszerészeket nem hagyhatná hidegen az a gondolat, hogy egy kartársunk emlékezete ily dicsőséges módon örökíttessék meg. A Magyarországi Gyógyszerészegyesület bizonyára intenzív támogatással becsülné meg volt alelnöke emlékét, sőt a jövő hóban tartandó Országos Gyógyszerész-Kongresszus is jó alkalmat szolgáltatna arra, hogy kartársaink e nemes szándék támogatásának megnyeressenek.»

«Katona Zsigmond utóda»²⁸⁴

Az Országos Gyógyszerész-Kongresszus végrehajtó bizottsága március hó 27-én és április hó 3-án ülést tartott. A napirenden levő egyéb ügyek elintézésén kívül az elhunyt id. Katona Zsigmond megüresedett helyére dr. báró Eötvös Loránt volt közoktatásügyi minisztert, a Magyar Tudományos Akadémia jelenlegi elnökét választották meg tiszteletbeli elnöknek.»

«Katona Zsigmond emlékezete»²⁸⁵

Boldogult Katona Zsigmond elhalálozása után ennek a lapnak basábjain indítványoztam, hogy áldásos működéséért a kecskeméti társadalom álltasson mellszobrot az ő emlékére. Időszerről, tapintatos volt-e az indítvány, ha e fölött eszmét cserélnek és eljárásomat kritika alá veszik egyesek, az ellen én nem védekezem. Nyugodt öntudattal én ügyet sem vetek a kifogásokra, mert nemcsak nem méltányolják a helyi társadalom szervezésére irányuló önzetlen és becsületes törekvésemet, de igyekeztek minél több kellemetlenséget okozni. Ez ellen sem szólok. Mint a sajtó kezelője, kötelességemet teljesítem, és hízeleg eljárásom helyességének az, hogy hiszen boldog emlékü Katona Zsigmonddal is ugyanígy cselekedtek. Ő azért ment a maga útján, és eredményt a másik után mutatta föl törhetetlen erélyével és folytonos munkásságával. Nekem ideálom a közös tevékenység utáni törekvés, és nagyon természetes, hogy aki nagyon sokat tett e részben, annak működéséért és emlékéért lelkesedem, és e lelkesedés hevített, mikor indítványomat megtettem. Ha nem fogadják el, amiatt – a későbbi nemzedék előtt – nem nekem kellene pirulnom, ha ugyan akkor még életben lennék.

Ügyet sem vetek tehát a kifogásokra.

²⁸³ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. április 9. I. évfolyam 85. szám.

²⁸⁴ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. április 9. I. évfolyam 85. szám.

²⁸⁵ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. április 12. I. évfolyam 88. szám.

Hanem az a legnagyobb mértékben felháborít, hogy a családot sértik a fölvetéssel, mintha annak suggerálásával cselekedném ez ügyben. Kötelességemnek tartom a mélyen tisztelt család érdekében kijelenteni, hogy e tárgyban soha szót sem váltottam a család egy tagjával sem. A Gyógyszerészi Közlönynek is én küldtem meg lapomat, és csak örvendhetek, hogy indítványom mellett lelkesen agitál. Minthogy a nevezett lapot én nem kapom, a családnál pedig alkalmatlankodni nem akartam, Farkas Ignác gyógyszerész úr gyógyszerértárában Berthán Gyula gyógyszerész urat kértem meg, hogy a lapot részemre szerezzze meg. Nagy Bertalan gyógyszerész úrtól kérte el, és ebből a lapból vettem át közleményemet, és ugyancsak e lapból adtam át egyik kollégámnak is, aki azt fölhasználni jónak látta.

Ha már e tárgynál vagyok, lehetetlenség föl nem említenem, hogy a Kaszinóban azzal érvelnek indítványom ellen, hogy más érdemes férfiak is megérdemelnék a szobrot, akik Kecskemétért szintén sokat tettek. A logika törvénye szerint ebből nem az következik, hogy most már egynek se állítsunk szobrot, hanem az, hogy kezdjük meg Katona Zsigmondén, és folytassuk a többi érdemesek szobrának fölállításával.

Sz. Kovács Pál»

«Katona Zsigmond családjának köszönete»²⁸⁶

Néhai Katona Zsigmond hátrahagyott családja nevében dr. Katona Béla koronaigész-behettes a következő köszönnőiratot intézte az Országos Iparegyesület igazgatóságához: „Nagyméltóságú Elnök Úr! Tektetes Igazgatóság! Mélyen meghatott bennünket az őszinte részvétnek és a drága halottunk önzetlen munkásságát, nemes törekvéseit méltányló elismerésnek ama meleg nyilvánítása, mellyel az igen tisztelt Országos Iparegyesület szeretett édesatyánk, Katona Zsigmond halála alkalmából minket, hátrahagyott családját felkeresni sietett. Legnagyobb vigaszunk a mélységes gyász napjaiban az eme részvétnyilvánításból is meríthető az a meggyőződésünk és tudatunk, hogy mindazok, akik megboldogult atyánkat ismerték, s fáradhatatlan és mindig buzgó munkásságának tanúi s egyszerűsmind hivatott bírái lehettek, velünk együtt kegyelettel fogják megőrizni áldott emlékezetét. Fogadja a mélyen tisztelt egyesület részvétének megható kifejezéséért és e vigasztaló hitünkben való megerősítéséért az elhunyt gyermekeinek és egész családjának hálás köszönetét. Kiváló tisztelettel a gyászoló család nevében, Budapest, 1902. április 4-én. dr. Katona Béla.”»

«Katona Zsigmond emlékezete»²⁸⁷

Kecskemét törvényhatósági város közgyűlésén Kada Elek polgármester tette a bejelentést Katona Zsigmond elhalálzásáról, és ugyanő tette meg az indítványt a megboldogult érdemének megörökítése tárgyában. Az erre vonatkozó közgyűlési határozatot ma küldi el a polgármester özy. Katona Zsigmondné úrnőnek.

Kada Elek polgármester bejelenti id. Katona Zsigmond volt törvényhatósági bizottsági tag úrnak, a város érdemeiben gazdag polgárának elhalálzását, és emlékének megörökítése iránt indítványt tesz.

A törvényhatósági bizottság őszinte fájdalommal és mély megilletődéssel emlékezik meg id. Katona Zsigmond úrnak elhunytáról, aki a város törvényhatósági bizottságának is sok éven át tagja volt,

²⁸⁶ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. április 15. I. évfolyam 90. szám.

²⁸⁷ Új Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1902. április 18. I. évfolyam 93. szám.

és úgy itt, mint társadalmi téren csüggedést és pihenést nem ismerve, teljes odaadással és önzetlenséggel fáradozott a város fejlődésén, haladásán, különösen az 1872. évi kecskeméti országos iparkiállítás létrehozásával, az 1888. évi budapesti országos kiállításon a kecskeméti csoportok szervezésével, az ipariügyek, a szőlő- és gyümölcsstenyésztés fokozása és fejlesztése körüli sikeres tevékenységével, és róla elnevezett virágzó szőlőtelep megalapításával, valamint a társadalmi tevékenység sok egyéb terén a város újabb történetében állandó emlékeket hagyott maga után, melyre a város lakossága mindenkor büszkén fog visszatekinteni.

Amidőn az elhunytnak ezen érdemeit és elvesztése fölött érzett szívbeli sajnálatát a város törvényhatósága jegyzőkönyvében megörökíti, egyúttal a következő intézkedést teszi:

Azon intézkedéseket, melyeket a városi tanács koszorú küldése és a tisztviselői karnak a temetésen való testületi megjelenése iránt tett, tudomásul veszi, és jóváhagyja.

Elrendeli, hogy az elhunyt özvegyével és a gyászoló családdal a városi közönség fájdalmas érzelmei külön részvétiratban közöltessék.

Néhai Katona Zsigmond úr nevére alapítványt létesít, melynek jövedelme évenként a kecskeméti vidéki gazdasági egyesületnek lesz kiadandó oly célból, hogy abból a szőlészeti és gyümölcscsészetre vonatkozó szakmunkák szereztessenek be az egyesület könyvtára részére.

Az alapítvány tőkéjét a város nem teszi le, hanem az évi 50 koronát költségelőirányzatba évenként fogja beilleszteni és kintalványozni.

Miről ö. v. Katona Zsigmondné úrnő levélben és a városi tanács ezen hivatalos kiadványán értesítendő.

Kecskeméten, a város törvényhatósági bizottságának 1902. évi március hó 22-én tartott rendes havi közgyűléséből.»

Ezek a szép méltatások mind Sz. Kovács Pál tollából kerültek ki, aki idegen ember léteré legjobban belemélyedt édesatyám munkásságának méltatásába, megértésébe, amihez természetesen szintén rátermettséggel kell, no meg önzetlenséggel.

Magyar emberben működik az irigység, s ezt tapasztaltuk meg a közelebb állóktól is. Persze a legtöbb ember, ahelyett hogy saját maga iparkodnék felfelé, saját gyarlóságának érzetében nem akarja elismerni a mások különbségét.

Szegény jó Sz. Kovács Pál hivatalos újságíró, jó tollú ember volt, de egyéb szép tulajdonságai mellett szegény is, és így nem akarták észrevenni a vagyonos tekintélyesek.

A munka, küzdelem megöregítette, s az lett sorsa, mint a legtöbb apostolkodó embernek, szegényen, valószínűleg nélkülözések közt halt meg.

Ipam a télen tanyára menet megfázott, ágynak esett, ettől fogva folyton súlyos beteg volt, sokáig önkívületi állapotban volt. Egy időben folyt le súlyos betegségek édesatyáméval, de ipam egy hónappal tovább vitte, s április 23-án halt meg.

1903

Minden örömünk, minden boldogságunk kisleányunk volt, aki végtelen jóságával felvidította különben egyhangú életünk. Soha senkinek terhére nem volt, eljátszadozott magában csendesen, észrevétlenül, ha nem volt játszótárs, de annál boldogabban fogadta, ha egy-egy kisleány jött hozzá, vagy ha mi foglalkozhattunk vele. Ezért igen hálás volt, s ha kis pajtásokkal játszhatott, mintha kicserélték volna. Ekkor látszott meg életrevalósága, okossága, élénk, vidám kedélye. Mi más is lett volna az öröme, boldogsága, ha kistestvérek közt tölthette volna gyermekéveit. Ez

volt keserősége, ezen panaszkodott sokszor, hogy miért nincs neki kistestvére. Milyen fájó volt ezt hallani, mennyire szeretnénk volna mi is, ha teljesedhetett volna kívánsága, s gyermekzaj, gyermekkaczaj töltötte volna be kis lakásunkat. Hiába, a gyermek csak gyermek társaságában érzi igazán jól magát, együtt hanczurozva, játszva pajkosabb, életrevalóbb lesz, s még jobban is fejlődik, mert minden az ő igényeit, eszmekörét, gondolatvilágát a másik gyermekben találja meg, hát még ha az a gyermek kedves, szeretett testvér még amellet!

Klárikának ez hiányzott! S minden kincsnél boldogabbá tette volna egy kis testvér.

Mennyi rosszakarattal használta ki ezt egy rokon, hogy mi vagyunk rájuk utalva, mert Klárika maga van, ők hárman. Pedig lehetünk-e a világon elegendően jóakaratban, szeretetben egymás iránt. Nem elég gonoszság, irigység, rosszakarat van az emberekben, ami szükségessé teszi, hogy akik tehetik, főleg rokonok, még ha hárman vannak is – és ki tudja, hogy meddig lesznek hárman – még egy negyediket, ötödiket és tizediket is magukhoz csatoljanak szeretettel, hogy annál jobban védekezhessenek az amúgy is körülvevő rosszindulatok ellen. S Klárika oly hű barátnő, oly hű rokon volt, hogy még a megismétlődő rosszakaratokat is megbocsájtotta, mennyire megbecsülte volna a szeretetet! S bizony, rájuk fért volna a Klárika nemes szívéből kisugárzó szeretet eltanulása, de hát ennek megértéséhez szív és lélekkel való nevelés is kellett volna.

1904

Megkaptam a régen várt gyógytárt, s ez új örömet, boldogságot szerzett életünkben. A Kecskeméti Friss Újság az alábbiak szerint közölte ezt a ránk nézve fordulópontot jelentő hírt:

Katona József gyógyszerész, Kecskemét.

Katona József szecessziós patikája

Többször megírtuk, hogy a Vásári nagy-utcát és a Vásári kis-utcát összekötő Dob utcába gyógytár nyithatására a törvényhatósági bizottság közgyűlése engedelmet kért a belügyminisztertől, amit az meg is adott. Valamint megadta a közigazgatási bizottságnak is azt a jogot, hogy a gyógyszerészt megválaszthassa. Ma ejtette ezt meg a közigazgatási bizottság. Benitzky Ferenc főispán elnökelete alatt mind a húsz tagja jelen volt, senki sem hiányzott, és a 9 pályázó közül Katona József gyógyszerész egyhangúlag nyerte el a jogot gyógyszerár berendezésére. Erdemes, finom lelkű és előzékeny embert ért ez a kitiüntetés, aki önmaga is rászolgált erre a bizalomra, de felejtethetetlen emlékeű édesatyja, Katona Zsigmond érdemei is hozzájárultak abhoz, hogy a bizottság minden tagja Katona Józsefekre adta szavazatát. Úgy értesülünk, hogy az új gyógyszerár az őszre már készen lesz.»

Most már új foglalkozásom lett, különösen a hely kiválasztásával és megnyerésével, azután pedig egyéb előkészületek adtak igen sok dolgot, de ezek már mind kedves elfoglaltságok voltak, s örömmel csináltam.

Béla bátyám, aki már a gyógytár elnyerésében is nagy segítségemre volt, élénk érdeklődéssel kísérte a terveket, előkészületeket, s látható örömet okozott neki is, édesanyámnak is, de főleg angyali jó Klárikámnak az új gyógyszerár előkészítése.

Blanka pedig azzal volt segítségemre, hogy írt Tiszáék jó ismerősének, bizalmasának, az öreg Julcsa néninek, s így a fenti jó pártfogást még kiegészítette. Mint később hallottam, édesatyám érdemeire való tekintettel főleg, de engem is alkalmasnak találtak, úgy adták ki a jogot a közigazgatási bizottságnak, hogy ez biztosan nekem adja.

A gyógytár rendezését, felállítását Klárika emlékére írt könyvben örökítettem meg, így itt már nem ismétlem a sok örömmel, aggodalommal telt idők leírását.

Ez az év még egy nagy csapást mért ránk Béla bátyám halálával. Ezt, a családnak egyik legnagyobb katasztrófáját szinte leírni sem lehet, így inkább ide csatolom a sok lap közleményt, melyekből kitetszik, milyen veszteség volt a közügyre Béla bátyám halála, természetes, hogy még nagyobb csapás volt családunkra. Szegény Béla most már egészen árva maradt, s betegek voltunk annak a borzasztó érzésnek, ahogy édesanyánkat féltettük a nagy fájdalomban.

²⁸⁸ Kecskeméti Friss Újság, Kecskemét, 1904. február 27. V. évfolyam 40. szám.

Katona Béla (1899)

De erős lélekkel viselte el a nagy csapást, bennünk, többiekben keresett, és talált vigasztalást, mi pedig fokozott szeretettel, gyöngédséggel vettük körül, s iparkodtunk a Béla mindig gondos, gyöngéd szeretetét is tőlünk telhetően pótolni.

Elfeledtem a sorrendből, hogy Béla iparkodott eladni a szőlőt, melyet már eddig is béreltem tőle pár év óta, s most már meg is hirdette a lapokban. Meghallotta Klárka az eladás tervét, szomorúan mondta: honnan eszünk majd gyümölcsöt!

Ez a naiv, ártatlan megjegyzés gondolkodóba ejtett, ekkor jöttünk rá, hogy mi a már akkor kedves szőlőből egész éven át éltünk. Gyümölcs, szőlő, zöldség, burgonya, bor, szóval mindig volt valami, ami a szőlőből került, amit addig alig számítottunk, pedig a Klárka megjegyzése után átgondolva, a háztartás tekintélyes részét képezte. Másrészt Béla bátyám is azon volt, hogy ne menjen idegen kézbe, s olyan kedvező árban (5000 korona) ajánlotta nekem, hogy megvettem. A szőlő 10 esztendeig mindig jól jövedelmezett. Klárka halála óta csak pusztult, s mindig ráfizetek azóta!

«Halálozás»²⁸⁹

Katona Béla dr. koronaügyész-bélyettes Gömör megyében, alová pár héttel ezelőtt utazott, hirtelen meghalt. Halála veszteség a magyar igazságszolgáltatásra, veszteség a társadalomra nézve is, mert a megboldogult a székesfővárosi társas életnek agilis, tetterős és duzzadó erővel alkotni vágyó tagja volt.

Katona dr. Boros-Jenőn született 1855. január 27-én. Tizenkilenczéves korában, 1874-ben már joggyakornok lett Kecskeméten, 1876-ban letette a jog- és államtudori szigorlatokat, és még ugyanezen évben avatták doktorrá. 1877-ben a zilahi törvényszékhez nevezték ki jegyzővé, s 1878-ban ügyvédi vizsgálatot tett. 1882-ben alügyész lett Kecskeméten, s 1886-ban hasonló minőségben helyezték át a budapesti törvényszékhez. 1887-ben ügyész lett Lugoson, majd 1892-ben Budapesten és 1895. júliusban főügyész-bélyettesnek nevezték ki Budapestre. A koronaügyészség felállításakor, 1900. február 7-én koronaügyész-bélyettes lett a Curián, ahol mostanáig töltötte be helyét. Az elhunyt tavaly november 28-án nősült meg harmadszor, midőn elvette özy. Ujlaky Ferencznét, szül. Madarász Adelinát.»

«Katona Béla koronaügyész-bélyettes temetése Kecskeméten e hó 24-ikén délután három órakor lesz.»²⁹⁰ A család a következő gyászjelentést adta ki:

Özy. Katona Zsigmondé szül. Kiss Mária úgy a maga, valamint elsősorban is menyje, Katona Béláné szül. Madarász Adeline mint az elhunyt hitvese; unokái,²⁹¹ Katona Béla és Katona Margit mint az elhunyt gyermekei; Katona Dezső és neje Karátsony Ilona s gyermekük; Katona Zsigmond és neje Fülöp Juliska s gyermekeik; Katona József és neje Zombory Irén s leányuk; Katona Mária s férje Szeles János; és Katona Ernő dr. mint az elhunyt testvérei, végül az összes rokonok nevében fájdalomtól megtört szívvel tudatja, hogy felejtethetlen, drága jó fia, a leggyöngédebb, legjobb fiú, forrón szeretett hitves, önfeláldozó édesatyja, testvér, sógor, nagybátya és rokon, Katona Béla, a jog- és államtudományok doktora, koronaügyész-bélyettes, számos kultur- és jótékonyegyesület elnöke és tagja stb. munkában fáradhatatlan életének 50-ik évében, folyó hó 20-ikán Csetneken váratlanul elhunyt.

²⁸⁹ Az Újság. 1904. szeptember 22. II. évfolyam 262. szám.

²⁹⁰ Az Újság. 1904. szeptember 23. II. évfolyam 263. szám.

²⁹¹ Itt özy. Katona Zsigmondné unokáiról, vagyis az elhunyt Katona Béla gyermekeiről van szó.

A megboldogult, drága halott hamvai Kecskemétre szállíttatnak, s ott a református felső-temető halottasházánál folyó hó 24-ikén délután 3 órakor tartandó gyász-szertartás után a családi sírboltba örök nyugalomra helyeztetnek. Kecskemét, 1904. szeptember 21. Áldott legyen emléke, áldottak porai!»

Szegény Dezsőnek van itt egy szomorú levele, melyben Gyurika fiacskájának betegségéről, az érte való aggodalmakról ír. Nincs is ennél nagyobb csapás, mintha szülőnek gyermekét kell eltemetni, midőn élete reménységét, célját, saját életének működésének, törekvésének folytatását megsemmisülve kell látnia.

Szegény Dezsőnek sok küzdelem, hányatás mellett ez is kijutott, négy gyermekét vesztette el. Hogy haladhatott volna hát az életben, ennyi csapás mellett!

Pedig annyi sok ügyességgel, okos, praktikus tudással volt megáldva. Sok ember milliót szerez sokkal csekélyebb tehetséggel, persze legtöbbször nagyobb lelkiismeretlenséggel. Bennünk a lelkiismeretesség volt túlsúlyban, azért küzdöttünk, és szenvedünk is többet, mint legtöbb ember.

Katona Dezső és családja (Katona Ilona, ifj. Katona Dezső, Karácsony Ilona és Katona Dezső)

«Kedves Józsi!

Jó anyánk megbízásából küldött 100 koronát megkaptam, mit őneki külön írt levelemben hálás köszönettel elismertem.

Nagyon köszönjük szíves vigasztaló soraidat, jól esett ismét tapasztalnunk, hogy bajunkba ti is velünk éreztek. Azóta bizonyára értesültél már arról, hogy Gyurikánk betegsége gyógyíthatatlan, még él, de máris elsirattuk, és siratjuk a napnak minden szakába mint elvesztett drága

gyermekünket. Eddig két orvos kezelte, az első maga is megbetegedett, de mert különben is felületes viselkedése miatt kicseréltük a mostani lelkiismeretesebb és tudásra is alaposabb [orvosra], de az mind nem fog használni. Most szegényke jeges borogatást kap fejére, továbbá higanykenőcsöt és valami kanalas orvosságot. Táplálkozni két nap óta jobban táplálkozik, példának okáért tegnap körülbelül 1 liternyi tejet és levest evett, míg 4-5 nappal ezelőtt 1 tized litert is alig tudtunk beléerőszakolni.

A cognacot megkaptuk. Éppen fél órával ezelőtt hozattam a gyógytárból, hogy orvosi rendeletre a tejébe tegyünk, az most már nem kell. A cognaccal küldött liquöröket szintén megkaptuk. Igen szépen köszönjük.

Az mindenek előtt gyógytárad megnyitásához akartam szívből jövő legjobb kíváncsúságaimat nyilvánítani. Adjon az Isten sok szerencsét hozzá, állandó örömet és boldogságot, de leginkább jó egészséget. Ne vedd rossz néven, hogy e szándékom csak szándék maradt a mai napig, azt hiszem, nem is csudálod.

Ismételten köszönöm szíves jó indulatodat. Mindnyájotokat üdvözölve ölel és csókol szerető bátyád,

Dezső

Budapest, 1904. XII. 28.

(Gyurika két nappal később meghalt)²⁹²

1905

Ismét Ernőnek egy levelével kezdem az évet.

Szükséges ez a visszaemlékezés Ernő szeretetére, amelyből meglehetősen kiforgatták sok szószátyárkodással. Az a meleg szeretet, mellyel Ernő viseltetett irántam, kissé elhalványult, s ez főleg az itthoni fogadtatására vezethető vissza. Amikor ahelyett, hogy itthon nyugalmat, békés megértést talált volna, amire az ő lelke áhítozott, sok apró-cseprő elmondani felesleges dologgal izgatták fel érzékeny kedélyét, amik azután még az ő fantáziájában megnövekedtek, s neki is ártalmára váltak.

«Kedves Irénkém!

Fogadd hálás köszönetemet pompás küldeményeidért, melyeknek oly nagy részük volt estélyem fényes sikerében. Vendégeim el voltak ragadtatva, s – köztiünk mondván – volt is rá okuk. Hogy milyen jól sikerült vacsorám, képzelheted onnan, hogy hajnali 3 óráig maradtak nálam. Bartóky ki is jelentette, hogy ezután minden névnapomra eljön. Bocsáss meg Irénkém, hogy nem írhatok bővebben, de éppen 10 levelet kell ma délután írnom. Még egyszer hálásan köszönve szíves figyelmedet, kezdedet csókolja szerető sógorod,
Ernő»

«Kedves Józsikám!

Nagyon szépen köszönöm jókívánatait, s azt, hogy betegségében is fáradt értem. Remélem és óhajtom,

²⁹² A zárójeles rész utólagos, ceruzával írt bejegyzés.

*hogy egészsége azóta teljesen helyreállt. A kávélikőr pompás, a pakolás pedig oly mesés volt, hogy mikor a láda fedelét kibontottam, behívtam a háziakat is, hogy lássák ők is egyszer életükben, hogy kell csomagolni. Vacsorám fényes volt, s ezt magának is köszönöm. Klárikával együtt számtalanszor öleli szerető öccse,
Ernő»*

Egy őrmestert ismertem meg, aki felbízott a lovaglásra, ami régi vágyam volt, vettem is egy kis sárga lovat, amelyiken gyakorlatoztam is, olykor-olykor azonban a kaszárnyába járás sok akadályba ütközött, pedig csakis ott lehetett volna rendszeresen tanulni, s így ez a régi kedves vágyam teljesedéséről is le kellett mondani. A cédulaház melletti nyitott lovardában gyakorlatoztam reggelente, amikor lehetett, s párszor kilovagoltam a nyomásra Korhánkőzre,²⁹³ Bánomba²⁹⁴ az őrmesterrel s egyszer Bélával hármashban Katonatelepre.

Azután ennek is vége volt.

Katona József és Lili

Nem volt alkalom eddig felemlíteni, meg nem emlékezem, hol kezdődött, mikor végződött, tagja voltam a kecskeméti híres Úribandának,²⁹⁵ ennek a Szeless József vajdasága alatti kedélyes társaságnak, sok hangversenyen részt vettünk helyben, egyszer Félégházára is átrándultunk, s tűzoltóság szervezésére rendezett hangversenyben fő résztvevők, s szívesen fogadott vendégek voltunk. Rendeztünk évente még a tagok és férfi ismerőseink, valamint a mácenások tiszteletére zártkörű mulatságot, amikor a tiszteletbeli bögőhordozók (Nyíry Károly, Léber Károly stb.) és más hasonló rangú zászlós urak szivarral, borral járultak a vacsorához.

²⁹³ Kecskeméti dülő.

²⁹⁴ Nagykőrösi dülő.

²⁹⁵ Kecskeméti zenekedvelők köre.

Ez azonban inkább a hívekért volt, mert ezek a borok legtöbbször rettenetesesek voltak, s annál több ok volt a kedélyes, tréfás megjegyzésekre, kaczagtató ötletekre. Rendesen kiválasztottunk valami olyan alkalmas vendéglőt, ahol megrendeltük, és kaptunk is legtöbbszörre kitűnő marhapaprikást és túrós csuszát. De ezt megelőzőleg eljátszottunk néhány concert számot, vacsora után pedig ismét muzsikáltunk, s szőlőba muzsikáltattuk a művészeinket: a „Vajdát”, két Baktayt, Preszler Miklóst. Később még Bandi cigány is megjelent bandájával, s folyt a muzsika meg a vígság legtöbbszörre világos reggelig.

Sok jó mulatság csak az emlékezésé!

Másik társadalmi szereplésem volt a Nőegyleti²⁹⁶ pénztárnokság, amit 10 esztendeig végeztem nagy buzgalommal, s a hölgyek nagy meglepődésére. Nemcsak a szoros értelemben vett pénztárnoki teendőket láttam el, hanem hangversenyek, mulatságok rendezésében is fő részem volt, s így nemcsak pénzkezelője, hanem vagyonszerzője is voltam a nőegyletnek, s annyira szívemen viseltem az egylet érdekét, hogy sokszor a magamét hagytam háttérben. Megtörtént, hogy egy-egy műkedvelői előadás jegykiadásánál megharagudtak rám olyanok, akik a gyógytárba jártak, s meg is fenyegettek, hogy többet nem jönnek a gyógytárba. De volt is rend és méltányosság a jegyek kiosztásában, s az egylet érdeke volt az első.

A nőegylet választmánya pedig nagy elismeréssel volt működésem iránt, tudták, hogy bármit teszek mint pénztárnok, az az egylet érdekében van.

Megtörtént, hogy a régi, soha meg nem felelő szolga helyett másikat kellett választani, s Kada Elekné,²⁹⁷ az elnök a volt szolga bátyját protegálta, én pedig egy másik, mindenképpen megfelelőbbnek mutakozó embert óhajtottam, s annyira beleéltem magam az egylet érdekében való döntés sikerébe, hogy indokolva álláspontomat, határozottan körülírva a két jelölt közti különbséget a vége az lett, hogy az én jelöltem győzött, s így az elnöknő, aki pedig nagyon exponálta magát saját jelöltjéért, le lett szavazva. Annyira bántotta, hogy akarata nem ment keresztül, hogy alig tudott magán uralkodni, s háromszor kérte a titkár, hogy tessék a határozatot kimondani, míg végre halkan kimondta. Engem nagyon levert ez az eset, mert nem számítottam reá, hogy az elnöknővel ilyen ellentétbe jövök, aki amellet még a város legtiszteltebb, legtekintélyesebb nőtagja volt. De nemsokára elmúlt a feszélyezett helyzet, az elnöknő ismét a legszívesebb megbecsüléssel és méltánylással volt irántam. Később pedig teljes elégtételelem lett azáltal, hogy az én protegáltam kitűnően bevált mindenki meglepődésére, a volt szolga pedig, az ő protegáltjuk pedig bíróság elé került, sőt be is csukták.

Esküvőm alkalmával szép emléktárgyakat kaptam az egylettől, s mikor megváltam a pénztárnokságtól, az egylet vezetősége, előkelő, tisztelt úrnók küldöttségileg köszönték meg működésemet.

Mindig nagy dicsérettel emlékeztek meg működésemről, s nekem kedves emlék maradt a nagy méltánylásban részesült buzgalmam, hű sáfárkodásom.

²⁹⁶ Kecskeméti egyesület, melynek id. Katona Zsigmond szintén pénztárnoka volt korábban.

²⁹⁷ Eredetileg K. E.né szerepelt a szövegben, amely Kada Elekné sz. Ferenczy Auguszt (1850–1929) személyét rejti, aki Kecskemét polgármesterének, Kada Eleknek (1852–1913) volt a felesége.

Béla Wienben volt, a Theresianumban²⁹⁸ tanult, s onnan írt igen kedélyes leveleket, s nagy dicséretére válik az is, hogy a német városban tanulva, folyton németekkel érintkezve, nemcsak hogy megtartotta stílusának színmagyarságát, de igen tömören és oly szépen írt, hogy sok tanár mintául használhatta volna.

Májusban írja, hogy Sopronba szeretne jutni önkéntesnek. Azután tanulmányairól ír: „Akkora az anyag, hogy minden ész ki kell tenni az ember fejéből, különben nem fér bele. Talán még így sem. Csak azon tűnődöm néha, hogy mi a veszett f.nek²⁹⁹ tanulom én ezt a sok szemetet, mikor soha életemben egy betűnyi hasznát nem fogom vehetni. Csak a nyomorult államvizsga kedvéért. S az a legkellemetlenebb benne, hogy csöppet sem érdekel. Minden lelkierőmet össze kell szedni, ha figyelni akarok.”

VII. 13. „Pesttől Bécsig kinn kellett a folyóson ülnöm valami idegen kofferen, s Pestről az első gyorsvonatról tényleg, a másodikról pedig csak azért nem késtem le, mert rendzavaró hévvel nyargaltam keresztül az idegeneknek tilos a bemenet című helyiségeken. Még le se tettem a coupéban a kalapom, már ment a vonat. Annyian álltunk, hogy a closet mint ülési alkalmatosság nagy kelendőségnek örvendett. Egy bácsi kerek 35 kilométernyit ... rajta. Figyelemmel kísértem az időt és a vonat sebességét...

...Szombaton lovagoltunk ki utoljára. Soha még ilyen jól nem esett a lovaglás. A Duna ágakban meg volt dagadva a víz, a rendes utunkat ellepte, s egy helyen nyeregálgig járt benne a ló, a csizmám félig megtelt vízzel. A túlsó oldalon általános öröm, hogy senki sem veszett el, aztán úttalan utakon, egész őserdőn keresztül törtettünk a nagy rét felé. Szét kellett válnunk. Engem majd lesodort egy kar vastag ág, mit az öles burjánban meg se lehetett látni. Minden perczben elbotlott egy ló, beleékelte magát egy villáságba, s a szemünket majd kiszúrta a sok száraz gally, krisztusakácz. Persze mindenki más máshelyt lyukadt ki a bozótból, s akkor néztünk nagyot, mikor az őrnagyot, a kommandánsunkat³⁰⁰ jó háromszáz lépésre láttuk meg a vasúti töltés mellett. Uccu, hajrá! Az már nem volt galopp, hanem repülés. Anélkül is fújt a szél, s nem hallottam semmit, csak az üres levegő süvöltését a fülem mellett, mikor fújó lovakon nyargaltunk versenyt gyönyörű szép réten. Hanem aztán úgy kellett fékezni, mint egy lokomotívot, nehogy a vezérkart is tönkrenyargaljuk. Félek, hogy elragad az emlékezet múzsája, s későn megyek aludni, folytatása következik inkább.”

A következő levél már Sopronból jött október 24-i kelettel.

Igen érdekesen van leírva a katonai szolgálat. A reggeli fél hatkor való legkeservesebb felkeléstől az egész napi gyakorlatot, fáradsalmakat, élményeket írta le kacagató formában: „5 után ki-ki hazamegy, illetve mászik. Mert a sok nevetés daczára kutya nehezen szolgáltatja magát az öreg Habváry. Esténként úgy alszunk el, mint az alvó babák, amint vízszintes helyzetbe kerülünk, menten horkolunk. Oly sebesen, hogyha a Reviczky – akivel együtt lakom – akkor húzza le a csizmáját, mikor én ágyba bújom, már nem hallok őt, amint recseg alatta az ágy lefekvéskor. S amíg az az Istentől elrugaskodott wecker föl nem lármáz, meg se moccanunk.”

November 13. „Baj van. Eltörtem az orrom. Úgy eltört, mint egy cserépkorsó füle, egyet patant, s oda volt.

²⁹⁸ Mária Teréziáról elnevezett bécsi nevelőintézet, akadémia.

²⁹⁹ Vélhetően veszett fejsze, vagy veszett fejsze nyele.

³⁰⁰ Kommandáns: parancsnok.

Hát ez szomorú dolog, de még kellemetlenebb, hogy már meg ferdén nő össze, pedig az baj volna, hogyha görbe létére még ferde is lenne. De ezen én nem segíthetek, az ezredorvos azt mondja, ő se. Szóval hülye.”

XI. 26. „Mégis csak szép mesterség ez. Csak ne járna annyi fáradsággal és bajjal. Mert igaz az is, hogy a tűzéség a legveszedelmesebb fegyvernem, de mint a borotva, ha nem vigyáznak, a gazdáját is megvágja. A kórház betegeinek például átlag 40%-a tűzér, holott a garnizonbeli³⁰¹ arány szerint csak 20%-nak szabadna lenni. Ló is van, ágyú is, puska és kard is, meg azután fönnülni szerkocsin se valami biztonságos helyzet.”

December 6-án írja többek közt, hogy Ernőtől Gardonéból³⁰² kapott kártyát.

XII. 31-én írja: „Nem tudom, mi siettet, csak úgy a siker érdekében kértem, hogy a jövő karácsonyt hol töltjük el. Nálatok, vagy nálunk illetve Nagymamáéknál? Mert oly jól éreztük most is magunkat, hogy kár volna meg nem ismételni ezt a családi összejövetelt. Sőt remélem, hogy a pestiek közül is le lehetne valakit csődíteni, hogy a Vozáry vagy a másik Katona famíliák is képviselve legyenek már egyszer – 10 évi távollét után – egy családi ünnepen. Nem jó dolog, hogy csak temetésekre tudunk összegyűlni. Nincs köszönet az olyan rendezvényben.”³⁰³

Szeptemberben meghalt Dezső bátyám kisleánya, Erzsike hosszas betegség után. Fájdalmas szomorúság volt látni a tavasz óta való folytonos összeesését, napról-napra való fogyását. Zuhogó esőben kísértük ki utolsó útjára.

A kisleányom iránti forró szeretetemből felfogva, nagy fájdalommal éreztem át szegény Dezső bátyám lesújtó szenvedését, pótolhatlan veszteségét.

Ugyane napokban halt meg Haczika, Kiss Jánosék leánykája, Klárka barátnője.

Majd Flóderer Jenő régi, kedves, jó barátomat érte szintén ez a felülmúlhatlan csapás, szintén kedves kisleánya halt meg. XII. 7-én írta: „Sajnos ma már ott vagyunk, hogy kisebb dolgainkban nem is értesíthetjük egymást. Mégis már ilyen sűrű vágó sorscsapásban, mint amilyen engemet ért, önkénytelenül a baráti kebel felé fordul az ember, résztvevő előtt panaszkodni nagy megkönnyebbülés. Ne vedd zokon, hogy eme nehéz napjaimban előttem kisírhassam bánatomat. Igen-igen nehéz ezt a csapást elviselnem...”

...Hosszan leírta a bajt nagy keserőséggel, hogy eltévesztették a diagnózist (mint nagyon sokszor) „annyira bíztam a doktorban, hogy bármennyire fájt is látnom szegénykének a rettenetét a víztől, kérlelhetetlenül végrehajtottam az utasítást”.

„Adja az ég, hogy ehhez hasonló fájdalmad soha ne legyen!”

Szegény jó Jenő barátom, dehogy vettem zokon panaszodat, hanem szívemből átéreztem nagy fájdalmadat!

Istenem! Mennyi szomorúságból is áll ez a keserű, fájdalmas élet!

1907

Folytathatnám ismét Béla leveleinek a közlésével, melyeket Sopronból, Újszöny³⁰⁴ és Komáromból írt önkéntesi élményeiről, de ezek a levelek oly érdekesen, tartalmasan vannak megírva, hogy szórul-szóra lehetne közölni, ehhez pedig már ennek a könyvnek a kerete nagyon szűk, s így hozzá sem foghatok.

³⁰¹ Garnizon: helyőrség.

³⁰² Gardone: Olaszország, Lombardia.

³⁰³ Rendezvény: randevú.

³⁰⁴ Egykori település Komárom közelében, ma Komárom része.

Ha a sors nem tette volna tönkre az életemet, leírtam volna külön könyvben, de most már nincs sem kedvem, sem türelmem. Ezt a két könyvet is alig győzöm szusszal, sokszor szeretném őket befejezni, máskor, nagyon is sűrűn, úgy elcsüggedek, hogy már ezekről is lemondanék, csak a sors megváltana szenvedéseimtől.

Nagyon kedvesen emlékezett meg házasságunk 10 éves fordulójáról, sajnálta, hogy nem lehetett itthon, és szeretett volna ebből egy nagyobb családi ünnepet csinálni, mert hát 10 év nagy idő, de majd később. Tíz év csakugyan nagy idő, s nekünk kétszeresen ünneplendő lett volna, mert most már kimaradtunk minden ünneplésből, nincs már ünnepelnivaló évforduló, csak szomorú visszaemlékezések sorozata.

De egyébként nekem nincs ünnepelnivalóm, mert bármint igyekeztem, vasszorgalommal iparkodtam nemes célom felé, igazán, egészen nem sikerült semmi. Pedig sokan azt hiszik, hogy nagyon szerencsés voltam, mert a patikát kaptam, pedig hát az sem sikerült úgy, ahogy nagy ambícióval, rengeteg fáradtsággal mintaszerűen megalkottam. Olyan mintaszerűen rendeztem be, hogy Budapesten is iskolául szolgálhatott volna, s mégis öt év múlva az volt a legjobb megoldás, hogy eladtam, mert nem jövedelmezett a munkám, fáradtságom arányában, és mert a segédi viszonyok kényszerítették erre.

Tehát ez is egy nagy csalódás volt kedvesen táplált reményeimből.

Voltak többen, akik a házasságomat is igen jó számításból eredt, szinte hozományvadászatnak tekintették. Hát ennél valami szatirikusabb találmányt el sem tudok képzelni, annyira, hogy ha valami teljesen szegény nőt vettem volna el, anyagilag jobban gyarapodhattam volna. Mert hát Zomboryék éppen nem tudtak a kétszer kettő négy szerint gazdálkodni, hanem amit elgondoltak, annak meg kellett lenni. Hiszen vétkeznék vele, ha Irénnek sok szép tulajdonságát el nem ismerném, de alapjában véve nem voltunk egymásnak valók. Lehet, hogy az volt a hiba, hogy az édesanyámat láttam mintának. Olyan pedig a mai világban már nincs. Hacsak felényire lett volna a segítségemre, mint édesanyám atyámnak, egész másként boldogulhattunk volna, s jobban megértettük volna egymást. De hát én Irénre mint segítségre éppen nem számíthattam, mert nem tudott semmiben segíteni. Nem látott, nem volt kézi ügyessége, de legkevésbé kitartása komoly dologhoz. Mindig betegeskedett, de jönni-menni tudott. Ezt én nem értettem meg, s szomorú, nagy csalódást okozott.

Zomboryék pedig az anyagiakban való hátramosztításnál még sokkal nagyobb kárt okoztak abban, hogy viselkedésükkel a köztünk való viszályt még növelték, s ezt azért nem tudom elfelejteni, és megbocsájtani sohasem, mert a mi viszályunkkal, czivodásunkkal sokszor keserítettük meg anyagi jó, kis Klárikám áldott jó lelkét. Nem mondom, hogy ebben nem voltam hibás, bizonyosan én is tévedtem, de Irén szertelen kötekedő modorával fokozta sokszor az egyenetlenséget. Többször kértem, rimázkodtam neki, hogy ha mi meg nem értjük egymást, tekintse azt az ártatlan, anyagi jó kisleányt, aki mindkettőnket hálás, meleg szeretetével elhalmozva nem érdemli meg azt a szenvedést, amit neki okozunk. Irén elnevette magát, s ezt a cinikusságot sohasem tudom megérteni, mert ő is nagyon szerette Klárikát, de ezeket a fájó érzéseket felületesen fogta fel.

Pedig milyen nagy dolgok voltak! Engem egész lelkemben megrázott, végtelenül szenvedtem, mikor kis angyalomnak ilyen esetekben való zokogását hallottam, s odaadtam volna az életemet érte, hogy e szenvedésektől megkíméljem.

Szerintem ezek végzetes hibák voltak.

Ha akkor lett volna Irén olyan, mint most a szenvedésekben, nem lett volna köztünk viszály, megértettük volna egymást, s akkor talán Klárikánk is itt lehetne köztünk. Irén minden akaratát

érvényesíteni akarta vagy sírással, vagy arrogáns követeléssel, ritkán jó szóval is, de akaratának meg kellett lenni, ha belepusztultunk volna is.

Amilyen szegényen jött el hazulról, annyi követelő nagyzólással. Mindig fülembe csengett a hazulról való intelem: ne hagyd magad, s ez végtelenül elkésérített az otthoni hamupipőkétől. Ha szegény engedékeny lett volna, mindent megtettem volna neki, mint ahogy a kis angyalomért is, a szerény, hálás szeretetért halmoztam el szeretetemmel és mindennel, amivel csak tettem. S mert ezeknek a szomorú következményeknek mindig Zomboryék voltak háttérében, azért nem tudom őket szeretni. Irén iránt is el voltam keseredve, de a Klárikám iránti szeretetem legyőzött bennem mindent. Annyira türelmes és önfeláldozó voltam ebben, hogy szíjat engedtem volna hasítani hátamból a békességért.

Persze ennek meg volt a reakciója Klárika halála után, de az ő emlékéért tőlem telhetően megbocsájtottam Irénnek, de a végtelen keserű érzést nem törli ki lelkemből soha semmi!

Minden célom, minden törekvésem a szerető békés megértés volt, nem küzdhetett valaki a családban jobban a kölcsönös megértésért, mint én, s az lett jutalmam, ha kettőt kibékítettem, az egyik énreám haragudott meg. Nem áltatom magamat abban, hogy nagyon vallásos volnék, de hogy a krisztusi szeretetet jobban éreztem, mint sok pap, aki csupa irigységből kikaparta volna embertársa szemét, mint sok ájtatos hívő lélek, telve jósággal és sárga irigységgel, azt állítom.

S ezért kellett hát annyit szenvednem?

Katona Klára (1910)

Erő az ideális magaslatra emelte nem egy levelében az én szeretetemet, s később nagyon elhidegült irántam. Vajon miféle mendemondák hatása alatt? Mert én nem változtam meg iránta, végig szeretettel, most pedig szerető kegyelettel viseltetem iránta.

1908

Életünk egyik legszomorúbb éve volt.

Május 14-én meghalt édes jó anyánk rövid, de súlyos betegség után, s ezt a mélységes gyászt még súlyosabbá tette az az áldatlan viszály, mely halálát követte. Nem volt már köztünk az összekötő kapocs az ő áldott jó szeretetében, s nem volt Béla bátyánk sem, aki mint legöregebb, legtekintélyesebb komoly, higgadt szavának súlyával egyenlítette ki volna a félreértéseket, melyeket nem – mint másutt ilyen esetben szokott – kapzsiság, hanem a túlzott ideális felfogás és érzékenység okoztak. Nagyon nehéz ezt a fejezetet megírni, művészi toll kellene hozzá hajszálnyi pontossággal megállapítani a pártatlan igazságot.

Katona Zsigmondné, Kiss Mária (1906)

A jó szüleim iránti határtalan hálás tisztelettel, minden testvérem iránt való egyforma szeretettel iparkodom pótolni az előbb említett művészi hiányokat, s meghúzni azt az arany középutat, melyen haladva megtaláltuk volna az igazságot. Ismétlem, hogy ha Béla köztünk él, és vezeti az örökösödési ügyek intézését, szóba sem jöhettek volna – vagyis nem ilyen formában – azok a kérdések, melyek szinte örökre szétszakították a család egyes tagjai közt az összekötő szeretet meleg kapcsát. Kénytelen vagyok megállapítani, hogy ez Blankában Emma iránt sohasem volt meg. Gyermekkori apró-cseprő nézeteltérések, felesleges vetélkedések soha ki nem fogyó

felújításával csak mindig mérgesítette ezt az áldatlan állapotot. Neki, ha hasonló nemesen gondolkodik, mint sok más tőle távolabb álló egyének és ügyek iránt, s Emma érzékenységét is figyelembe veszi, sikerült volna egész más állapotot létesíteni, meleg, testvéri szeretetben élni. Emmának szinte lehetetlenné tette az itthon nyugodt boldogságát.

Ha Emma talán túlzottnak látszó szeretettel, gonddal, érzékeny lélekkel viseltetett gyermekei iránt, ez csak tiszteletet érdemlő, nem méltányolható, olyan szent kötelesség, melyben a legenyhébb bírálat, a legtapintatosabb megjegyzés is soha be nem hegedő sebet üthet. Blanka soha meg nem szűnt Emma gyermekeinek a bírálatában, édesatyánk előtt való kicsinyítésben, s e cselekedeteiben már áthidalhatatlan szakadékokat létesített. Mert ha elgondolom, hogy bár Klárika iránt szeretettel viseltetett, mégis számtalanszor sértett meg bennünket csálhatatlan bírálataival, milyen mélyen bánthatta meg Emmát, ki tőle a gyermekei iránti szeretetnek halvány árnyalatát alig érezhette.

Ernő a Blankáék özvegy és árvaságra jutását – az egész családjukat mélyen lesújtó s igaz résztvevő érzéssel felül – a maga részéről olyan önfeláldozó kötelességvállalással fogadta, mely érzéseiben és cselekedeteiben, míg egyrésztől kellőleg fel nem becsülhető, nem méltányolható, nemes gondolkodás vezérelte, másrészt tettei magukban rejtették saját haladásának akadályát.

Családjuknak feltétlen tisztelői, és pedig olyanok, kiknek pártatlan jóhiszeműséget Blanka is elfogadta volna, nyilatkozták így és ehhez hasonlóan.

Ernőnek a megkülönböztetett szeretetéhez, áldozatkészségéhez és önfeláldozásához még akkor is feltétlen joga volt, ha megállapítjuk, hogy a családnak más tagja is küzdött az élet nehézségeivel önhibáján kívül, mégis olyan túlzásra ragadta, amit a legnagyobb fokú testvéri szeretet sem kívánhat.

Feláldozott tehát Blankáékért minden feláldozhatót: a saját nyugalomát, amit még ebből bírt, keresetének legnagyobb részét.

Ezen gondolkodásában élve, ezen cselekedeteit gyakorolva évek során – midőn édesanyánk meghalt – örökösödésében ezen legideálisabb lélekből fakadt elhatározása és azon gondolata vezérelték, hogy édes jó anyánk lakása, ahogy életében volt, érintetlenül, mintegy ereklyemúzeum maradjon meg.

Ismerve Ernő érzékeny, szinte beteges lelkületét, másrészt önzetlen, s az édes jó anyánk emlékét megtisztelő elhatározását, tőlünk telhető kegyelettel és méltánnyal fogadtuk.

Egyedül Emma volt, aki ellenezte ezeket, vagyis a maga részére is szeretett volna emléket, és nekik is hasznos lett volna a szép bútorokból egyik-másik.

Mi nagyon is felbuzdulva Ernő kegyelete támogatásában, túlságosan léptünk fel Emma ellen. Talán azt hibázták el, hogy Vozáry³⁰⁵ is ott maradt, és beleszólt az osztozkodásba. Helyesebb lett volna, ha távol tartja magát. Kegyeletlenségnek tűnt fel előttünk, különösen Ernő előtt, hogy a temetés után mindjárt szétozzunk ingóságokat, pedig bármily fájdalmas is, különösen, ha az egész család nem lakik egy városban, így szokott lenni. Ernő szinte kimondta a határozatot, hogy Blanka és Zsiga meg lesznek bízva az intézkedéssel, s ebben az egész család megbízhatik. De hát fel lehet-e róni Emmának, hogy tőle, mint legidősebbtől senki sem kérdi, hogy legyen, s ő feltétlenül fogadja el a Blanka intézkedéseit, mikor soha semmi jóakarátát sem tapasztalhatta, a Zsiga zárkózott modora folytán nem volt alkalmas az intézkedésre. Miért látta volna ő olyan ideálisnak az eljárásunkat, mikor látszat szerint mind ő ellene, s Blanka mellett voltunk.

³⁰⁵ Katona Emma férje, Vozáry Pál (1850–1918).

Vozáry Pál és Katona Emma

Ernő a becslés alapján kívánta a házat, beletudva az összes ingóságokat. Ennek elfogadása tőlünk az Ernő intencióinak³⁰⁶ legmesszebb menő, jóakarató és nagylelkű támogatása volt. Mert köztudomású, hogy a becslés legtöbbször olyan alacsony árat állapít meg, amelyen felül ez esetben is körülbelül 50%-al magasabban el lehetett volna adni a házat, s Ernő nem csak ezt, de ráadásul az igen szép értéket képviselő ingóságokat is megkapta. De kívánhattuk-e Emmától, hogy ezt helyeselje, mikor az egész eljárásban csak a Blanka túlzott párfogását tapasztalhatta. Blanka szereti hangoztatni, hogy ő kivonta magát az összes vitákból, nem vett benne részt. Hát okosan tette, s nem is volt rá szükség, mert volt elég prókátora. S mi volt a végeredmény? Emmától rossz néven vette az egész család, hogy ez ingóságoknak igazságosan szétosztott nyolczad részét kívánta, de azon senki sem akadt meg, hogy az önzetlen, ideális Blankának jutott az egész. De hát miért kegyelet az a Blankánál, ami az Emmánál kegyeletlenség? Elismerem, s később beláttam azt a hibámat, hogy én is Emma ellen voltam, de csakis azért, mert Emma fellépése mindjárt a temetés után történt. De egyébként határozottan állítom, hogy a ház és az ingóságokra vonatkozó határozatot akkor is igazságtalannak tartottam, s tisztán csakis Ernő beteges, ideges állapotára való tekintettel fogadtam el az ő jóhiszemű, de gyakorlatiatlan gondolkodásából eredt kívánságát.

Ezt hangoztattam Emmának is, ezzel kértem az ő hozzájárulását.

S bármint ítélik is meg a családban Emma eljárását, ha az ellene való hangulatot tekintem, ahogy ellene viselkedtünk – még ha magam maradok is a véleményemmel –, utólag kénytelen vagyok elismerni, hogy nemesen cselekedett, mert állíthatott volna velünk szemben ügyvédet is, akkor azután másként látta volna Blanka a világot.

A család büszkesége, sok boldogság, kedves órák emléke, a Katonatelepi vált sok keserűség okozójává. Ebben megint Blanka párfogását látta Emma, de megint nem lehet rossz néven venni, mert a látszat szerint nagy értéke, nagy jövője volt, s egyszer 40 ezer koronára becsülték, s miután alig több mint a fele összegért jutott Blanka, Dezső birtokába, nem lehet csodálni, ha Emma ebben is részrehajlást látott. Legyünk tárgyilagosak, az akkori helyzetben a látszat szerint igaza volt.

³⁰⁶ Intenció: szándék, törekvés, cél.

De már itt csakis a látszat szerint volt igaza, mert Blankának meg sok keserűségében volt igaza, mert a teleppel rosszul járt. A szőlők értéke a mindjobban fellépő szőlőbetegségek miatt nagyon is kétségessé vált, sőt mindjobban hanyatlott. Nem jó lett a Dezsővel való közös ügy, egyrészt mert Dezsőt eredeti kedvencz terveitől elkedvetlenítették, hogy odaköltözött volna, s egy kis kereskedéssel – ami nagyon jó üzlet lehetett volna – s intenzív gazdálkodással virágzóbbá tehetné volna, mint így azzal a kedvetlenséggel, mellyel Blanka eleitől fogva viseltetett a telep iránt. Legigazságtalanabb volt azonban a vádja, hogy én sóztam a nyakába, s ettől a gondolatától nem tudott szabadulni, s örökös vörös posztóvá váltam neki.

Tulajdonképpen ott hibáztuk el a dolgot, mikor a telep iránti rajongó szeretetünkben, büszkeségünkben láttunk sérelmet a vasúti kisajátításban, s talán naiv idealizmussal védekeztünk ellene. Pedig ha odaengedjük a kért részt, bizonyára olyan szép összeget kaptunk volna érte, ami a többi részt biztosította volna kedvezőbb körülmények közt a családnak.

Az is igaz, hogy a telep iránti nagy szeretetünkben mindenképpen meg szeretnénk tartani a családnak, s én nem egyszer kifejeztem, hogy részemről bármely legkisebb árat is elfogadok, csak a család tulajdonában maradjon. Blanka velem akarta volna, ekkor meg Dezső tett szemrehányást, hogy neki nem engedjük. Így én azután igazán furcsa helyzetben voltam, bajos volt eltalálni a békés egyensúlyt.

*Katonatelepi családi összejövetel (1900 körül)
Balról a második Katona Zsigmond, a kép közepén felesége, Kiss Mária*

Ismétlem, hogy ha Béla élt volna még, nem lehettek volna az említett félreértések, nézeteltérések, hanem higgadt megfontolás szerint, reális alapon folyt volna le az egész valószínűleg békességben.

Így fájdalom, kiengesztelhetlen harag és neheztelés támadt egyik-másik testvér közt, s szétszakadt az annyira kívánt családi egyetértés és kölcsönös megbecsülés.

Júliusban ismét gyász volt családukban, Zsigáék kisleánya, Judit halt meg.

Az ideragasztott jegyzőkönyvi kivonatot kaptam, melyet legjobbnak láttam a maga valóságában megörökíteni.

«Jegyzőkönyv»

Felvétetett Kecskeméten, 1908. évi június hó 21. napján délelőtt 1/2 11 órakor a kecskeméti Dalárda igazgató választmányának üléséről.

Jelen voltak:

Elnök: Burdács Rezső

Jegyző: S. Kovács József

Igazgató választmányi tagok:

1. Tormássy István, 2. Tormássy Ferencz, 3. Fekete Béla, 4. Kremács Sámuel, 5. Kasztner Ede, 6. Balogh Dénes, 7. Bajnóczki Károly, 8. Nyirády János, 9. Laczy József, 10. Tóth Gerő, 11. Sziládi Vendel, 12. Horváth János, 13. Olajos Károly, 14. Szabó Gergehy, 15. Rbuz Béla;

Egyesületi működő tagok:

Faragó László, Nagy Sándor, Bencsik Géza, Nád Dezső.

II. Elnök mély megilletődéssel jelenti, hogy özv. Katona Zsigmondné szül. Galambosi Kiss Mária úrasszony, néhai Katona Zsigmond úrnak, egyesületünk egykori kiváló, tevékeny elnökének özvegye, egyesületünk mindenkor lelkes, áldozatkész támogatója és alapítótagja, városunk társadalmának kimagasló, köztiszteletben, közszeretetben álló úrasszonya meghalt. Az elnökség nyomban intézkedett, hogy a dalos egyesület méltóképpen vegyen részt a temetésen. Az egyesület küldöttségileg a gyászoló családnak részvételét nyilvánította, s a temetésen testületileg jelent meg, s úgy a háznál, mint a temetőben gyászkarok előadásával róttá le az elhunyt iránt érzett kegyeletét és tiszteletét. Elnök indítványozza, hogy néhai özv. Katona Zsigmondné úrnő, az egyesület nagyasszonya emléke jegyzőkönyvileg is örökíttessék meg, s az egyesület Katona Zsigmond, Katona József és dr. Katona Ernő urak előtt fejezze ki részvételét.

Az igazgató választmány igaz megindulással veszi tudomásul elnök jelentését, és elhatározza, hogy néhai özv. Katona Zsigmondné szül. Galambosi Kiss Mária úrasszonynak egyesületünk erkölcsi és anyagi támogatásával szerzett nagy érdemeit jegyzőkönyvileg is megörökít, és mélyen érzett részvételét Katona Zsigmond, Katona József és dr. Katona Ernő urak előtt is kifejezi, és ezzel az elnökséget megbízza.

Kelt mint fent

Burdács Rezső elnök saját kezűleg

S. Kovács József jegyző saját kezűleg

Pecsét helye»

Ide ragasztom továbbá Ernő és Vilmos levelét, szintén érdemesek a megörökítésre.

«Kedves Józsi!

Szíves levelét nagyon köszönöm. És köszönöm nagylelkű ajánlatát is. Maga mindig nemes szívű, igaz testvérnek bizonyult. Eziránt nem is volt kétségem soba. Tudtam, hogy magára mindig lehet számítani. Hogy nagylelkűségét igénybe vehetem-e, azt most még nem tudom. Azt hiszem, nem. Egyébiránt majd elválík. De arról meg lehet győződni, hogy igaz hálával gondol magára szerető öccse,

Ernő

1908. XI. 12. »

«Manninger Vilmos dr.

Lakik május 15-től Horánszky utca 27.

A József utca sarkán (4-5).

Kedves Józsi!

Rengetegül torlódó külső elfoglaltságom akadályozott meg abban, hogy nem köszönhettem meg rögtön a drága emléktárgyat, melyet nekem ajándékozni kegyesek voltatok. Drága e tárgy, mert folyton visszáidézi emlékemben annak a képét, aki engem, árvát fiának fogadott, aki mindég úgy él emlékemben, mint a nő eszményképe, az ideális asszony megtestesítése.

Ami az én szerepemet illeti a szomorú tragédia utolsó idejében, azt szerető szíved oly színben tünteti fel, amibe én semmiben sem járultam. Amit elértem, nem az én érdemem, hanem az ő bizó, szerető lelkének megnyilatkozása. Én csak eszköz voltam a sors kezében, amely az enyhülést meghozta, de nem teremtette.

Fogadd, kérlek, jószágodért, kedves leveledért, jókívánságaidért igaz köszönetemet.

Irén kezét csókolgatva, Klárikát ölelve, szívből üdvözlöl hálás

Vilmosa

Budapest VI. 14.»

1909

Béla január 11-én írt egy levelet, melyet érdekes, részben megható tartalmáért nem hagyhatok ki ez emlékek közül.

«Budapest, 1909. január 11.

Kedves Józsi,

Ezt a levelet erősen meg kell füstöltni, mert olyan borzasztó náthás vagyok, hogy ha megkapják tőlem a kecskemétiék, az egész piacot szétüszszentik.

Megjött a sok burka, kolbász, édesség, bor – szinte zseníroz³⁰⁷ annyit kaptam –, küldöm érette hálás köszönetemet s kézcsókjaimat.

Veres, a faunképu biztosítok, ismét meglepett.

³⁰⁷ Zseníroz: feszélyez, zavar.

Látszik rajta, hogy nem ette ingyen a kenyereket, jól be is tudja biztosítani magát. Ma éppen utoljára iratkoztam (életemben utoljára), s kit látok szörnyű, komoly ábrázattal ülni benne az elkerített helyen: a Verest. Úgy ült a kalickájába, mint egy született bankár vagy legalábbis adószedő. Léniaztott³⁰⁸ oly serényen, mintha a t. cz. egyetemi tanács bátát léniaztá, kik közt valószínűleg neki is van egynéhány „szíve választottja”. Kukac nem kerül hamarabb az almába, mint ő ebbe a hivatalos ketrecbe belebújt.

S fölhoztam magammal egy csomó régi levelet, majd mind az ötvenes évekből datál, s mesés szorgalommal kivonatolom őket. Tegnap este pl. 1/2 2-ig irkáltam. Ma meg csak 1/2 3 után jutottam – szintén a családtörténet miatt – az ebédhez. Igen érdekes, szép dolgok vannak bennük, s most ki akarom használni az időt, míg semmi más dolgom nincs, mert később olyan órákra iratkoztam be, melyekre föltétlenül el fogok járni, oly érdekesek.

Egy ily levél szerint Józsi bácsi 1859-ben hazaküldte egy fényképét, amit az édesanyja nagymamának is elküldött Borosjenőbe, mert addig azt hitték Józsi bácsiról, hogy elveszett valahol. „Nézzed, nézzed kedves Marim – írja a levélben – ezt a szenvedő arcképet, hogy néz ki. Mivé lett, hová lett a szép nyájas, vidám kép. Tudom, a te szíved is olyan nehez lesz rá, mint a miénk. Én alig bírom a mellyembe, úgy teli van fájdalmas szánalommal. Látod olyan ez, mint aki hét hosszú esztendő alatt soba, se éjjel, se nappal semmi fedél alá nem húzhatja magát...” S bár ő ebben csöppet sem vétkes, mégis hozzáteszi a keserű önvádat: „...míg mink puha ágyon pihenünk...”

Későbbi levelében ismét fölriad: „...Marim, lelkem, írd meg nekem, mi tőlből, mi szándékkal ment a szegény Józsim Angliába, mi lesz már öbelőle, jobb vagy rosszabbul lesz-e sorsa?...”

Most látom, hogy én itt saját készülő művem ellen követek el előleges plágiumot, pedig csak azt akartam megkérdezni, hogy a familia tud-e valamit erről az itt említett arcképről, boldog volnék, ha azt hallanám, hogy megvan valakinél. (A daguerrotyp³⁰⁹ még a szabadságharc előtt készült.) A nálam levő aquarellt senkinek sem küldte el Józsi bácsi, azt saját magának tartotta emlékül.

Visszatérvén a jelenre, ismételten köszönöm a küldeményt, s vagyok

szerető öcséd,

Béla»

Tavasszal vállaltam a szőlőszövetkezet igazgatósága megbízásából a pénztárnoki állást, s ez átalakította, majd később egész új irányt adott tevékenységemnek.

Nemcsak engem lelkesített az eszme, hogy édesatyám egyik alkotó munkásságának színhelyére lépek, ahol, ha nem is az ő képességeivel, de az ő becsületes törekvései által inspirálva, komoly, nemes igyekezettel folytatom nagy arányokban megkezdett munkásságát. De többen az igazgatóság tagjai közül is hasonló módon buzdítottak a szép cél megvalósítására.

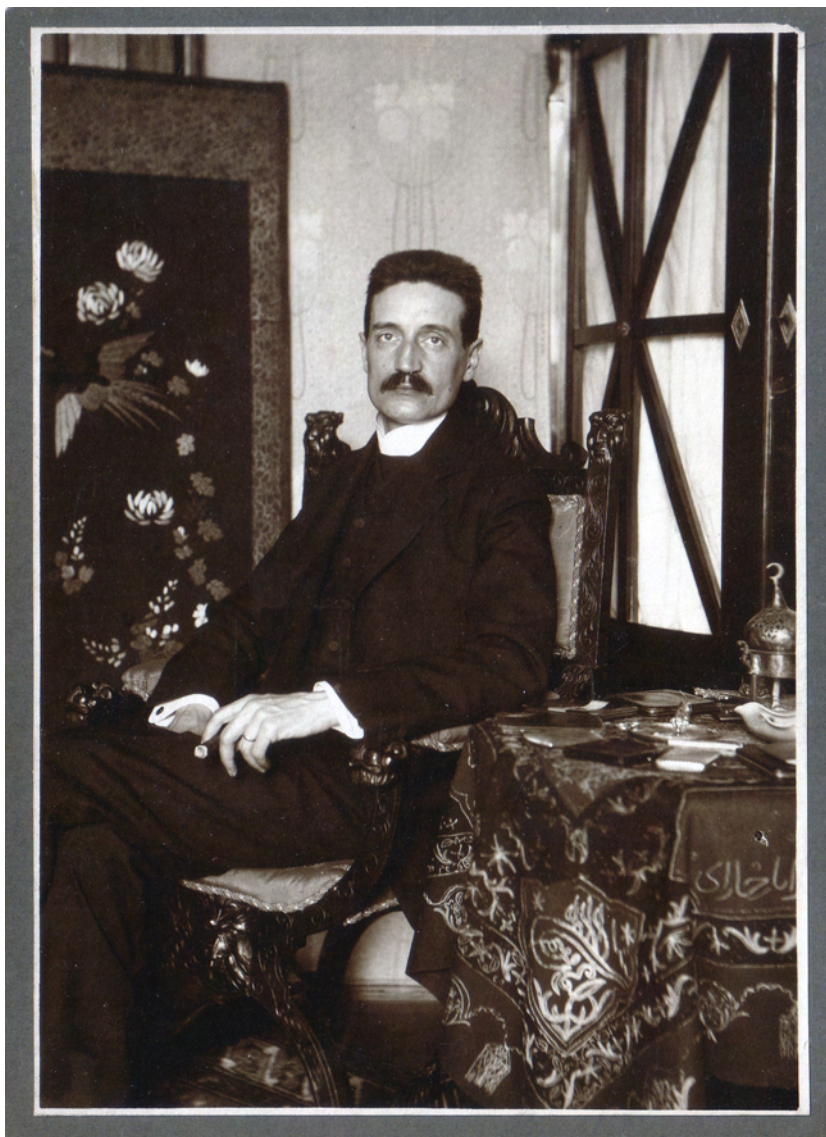
A már eléggé felforgatott rendet sikerült is helyre állítani, egyes dolgokat gyakorlatiasabb irányba terelni, de a folytonos fagykárók, rossz időjárás és szőlőbetegségek okozta károk nem engedték gyümölcsöztetni azt a munkásságot, amit a telep érdekében nagy buzgósággal áldoztam. Tulajdonképpen úgy áll a dolog, hogy a nagy felvirágzásnak indult szőlők kora lehanyatlott, s a 80-as években megindult nagy szőlőkultúra az általános károsodás folytán visszafejlődött. Tehát nemcsak a mi telepünk nem tudott virágzásnak indulni, hanem nagyon is kivételes esetben lett a szőlőgazdaság jövedelmező. Így nem az én hibám volt, csak magamra nézve szerencsétlenségem, hogy erre a – talán áldatlan – munkára vállalkoztam.

³⁰⁸ Léniaztás (vadászati szakkifejezés): vad puskacsővel történő követése.

³⁰⁹ Daguerrotyp/dagerrotípia (fotográfiai szakkifejezés): korabeli képrögzítési eljárás.

Március 6-án Béla egy hosszú, részletes levélben leírta, hogy Ernő súlyos beteg, borzasztóan ideges, s Vilmos csaknem haldokolva találta. Az már szinte köztudomású volt, hogy Ernő igen sok altató, kábító szert szedett, melyek egészségét nagyon megrongálták.

Ideális gondolkodása, érzékeny lelke beleütközött minduntalan ebbe a nem az ő lelkéhez való, irigy, kapzsi, tülekedéssel teli életnek csúnya, szürke gomolyagába. S nagyon sokat szenvedett, s ezektől a szenvedésektől menekült a kábító álomba, mert rá nézve az élet, az ébrenlét nagyon kevés örömet, de annál több szenvedést adott.

Katona Ernő (1908)

Most, midőn e sorokat írom, s nekem is az életnek minden lépése teher, csak addig jó, míg aludni tudok, s a legkínosabb, legfájóbb érzés a felébredés, megértem teljesen szegény Ernőt, hogy kereste azt a nyugalmat, amit az ébrenlét neki nem adhatott meg. Magam is sokszor, szinte

ellenállhatatlanul foglalkozom ezekkel a gondolatokkal, s csak az tart vissza, hogy még nyomorultabbá tenném ezt az anélkül is nyomorulttá lett életemet, s teljesen a mások irgalmára szorulnék. Pedig oly jó aludni, és olyan jó lenne örökké aludni!

Béla talán nagyon is sötét színben tüntette fel Ernő betegségét, mert már másnap ismét írt, s Ernő állapotát egész normálisnak találta, annyira, hogy ezt a nagy változást sem ő, sem Vilmos nem értették: imádta Schiller Don Carlosát, s dühöngött a Szerényi miatt. Azután ismét imádta Bartókyt, aki hálát ad az Istennek, hogy Tisza Istvánnal egy időben születhetett, vendéget várt, s méltatlankodott, hogy az nem érkezett. Szóval elég jól volt. Március 10-én ezt írja Béla: „Bámulom, hogy milyen jól értették Kecskeméten a levelemet, mert tényleg a középút a helyes: derültebb, mint az első levelem komor perspektívája, de szomorúbb, mint a második. Sokkal jobban van Ernő, de azért tegnap este ismét fulladozott – mindig fulladozik, ha este nem tud elég gyorsan elaludni –, s ennek folytán ismét elővette az a levertség, ami fő okozója bajának. És ismét kellemetlen lett, házsártos, veszekedő. Blanka néni ajánlotta, hogy feljön. Ugyan jól néznének ki együtt, állandóan egymás haját czibálnák, amilyen idegesek mind a ketten.

Mariska hétfőn délben ideérkezett, s azóta ő ápolja. Följövetelére tehát szükség nincs, talán még a Mariska is fölösleges, mert ha észreveszi Ernő, hogy nagyon ápolják, és nagyon sok gondot okoz, rögtön azt képzeleli, hogy halálán van, s az a legrosszabb, amit tehet.

Örülök, hogy gratulálhatok a szövetkezeti közgyűlés eredményéhez, s remélem, hogy a lelépő elnök helyett majd ismét Katonát látok nagypapa régi helyén. Ennyi elismeréssel lehet a szövetkezet az ő emléke iránt. S ennyi munkát csak elbír még maga is.”

Sem levelet, sem más feljegyzést nem találtam erről az évről.

Klárika betegségét, s az érte való aggodalmunkat az ő emlékére írt könyvben írtam le, itt még csak Mariska levelét közlöm, melyben szépen írja le, hogy vett részt örömkömben és bánatunkban.

«Kedves Irénkém és Józsim!

Nagy örömmel vettem mindkettőtök kedves levelét, melyek Klárika szerencsés gyógyulásáról adtak hírt. Hála Istennek, hogy jól van szegényke, s ti is a sok aggodalom után megnyugodhattok. Igen köszönöm, hogy sok bajotok között is igyekeztetek engem is megnyugtatni, s vettetek magatoknak időt és fáradságot, hogy írjatok. A legjobb igyekezet mellett sem írhattam hamarabb. A szobáink fel vannak fordulva, káhybákat raknak, a szőlőt szedem, tisztítom, kötözöm, közben vagy ugorka, vagy paradicsom eltevés jön, főzés stb., igazán annyi egész éven át a dolgom, hogy sokszor lelkem mélyéig el vagyok keseredve. Hát nem lesz már nekem egy kicsit könnyebb dolgom soha? S már nincs meg a testem ruganyossága, s a lelkem üdesége sem. Most pár napig olyan vígnak éreztem magam, hogy Klárika meggyógyult, de különben olyan öreg vagyok már. Csak egy kis pihenőre szert tehetnék.

No, de nem nyafogok most többet, hiszen a ti szívetek tele van most életörömmel újra megnyert boldogságotok miatt, élvezétek soká, nagyon soká, késő öregesetekig.

Kint vagytok még a szőlőben? Most újra szép, meleg, kellemes napok vannak, de szeretném a kertben élvezni olvasással vagy kézimunkával. Minden jót kívánva Jancsival együtt ölel, csókol mindhármótokat szerető

Mariskátok

Hódmezővásárhely, 1909. szeptember 11.»

Én maradi, ósdi ember vagyok, aki nem tudom bevenni a modern szokásokat, s különösen

Klárka nevelésében az ő természetes ösztöne után mentem. A magunk neveltetéséből indultam ki, hogy bár gondos nevelésben részesültünk, de minden kényeztetés nélkül. Én sem kényeztettem Klárikát – persze legtöbben, akik ezt olvassák, hitetlenül rázzák fejüket, vagy mosolyognak, pedig így van –, csak mindenre kiterjedő gondossággal, figyelemmel neveltem, mert egyetlen volt, s mind azt az időt őreá fordítottam, mintha nyolcz gyermekem lett volna. A szeretetem határtalan volt iránta, s ebből titkot sem csináltam, sőt minden tőlem telhető módon éreztettem vele, de ez csak akkor lett volna kényeztetés, ha ő visszaél vele. De azt már mindenki elismeri, hogy viselkedésem iránta még mindig fokozta az ő hálás szeretetét, így téves az a felfogás, hogy kényeztettem. Én örültem legjobban a természetes játékainak, a mezítláb járás, fáramászás és egyéb egészséges szokásoknak. Én csináltam neki már három éves korában és később fokozatosan mindig nagyobb hintát, nyújtót, én tanígtattam már 8 éves korában korcsolyázni, én csináltam a nyári fürdőt, melyet nagyon szeretett és élvezett. Mindezeknek meg is volt az eredménye szép fejlődésében. Iránt néha izgatta a mezítláb járás, fáramászás, mint nem úri kisleányhoz való szokás. Én pedig ezt szerettem, és ellene voltam minden modern túlzásnak, nevelőné, intézet stb., felesleges szokásoknak. Én minél természetesebb házas nevelést szerettem volna kevesebb nyelvtanulás és több főzőkanállal, s ezekre Klárikának volt is hajlandósága, amit tudott már eddig is sokat segített, s még nagy betegségében is könnyezett sokszor, hogy nem tud valamit segíteni. Minden szép, nemes és hasznos iránt megvolt benne a fogékonyág, jóakarát, csak vezetni kellett, és méltányolni, elismerni igyekezetét, akkor mindenhez volt kedve.

Szerintem egy anyának nem lehet szebb, nemesebb hivatása, mint gyermekének nevelése, s különösen egy gyermek nevelését semmiféle intézet nem vezetheti jobban, mint az édesanya, és pedig csakis az édesanya nevelőné nélkül.

Ősszel a nemzeti szalon képkiallítást rendezett Kecskeméten, s ekkor vettem Kézdi-Kovács László „Leszáll az est” képét.

1910

Lassanként oszlott az elfogultság a Tisza Kálmán államférfiúi kiválóságának a megítélésében, s országszerte kezdtek gyűjteni a szobrára. Kecskemét mindig ellenzéki mivoltában látta a hazafiasság bizonyítékát, még jobban megerősödött az ellenzék, s annyira letűnt, elnémult a régi szabadelvű párt, régi oszlopos tagjai kidőltek, hogy az a néhány ember, aki feltétlenül és állandóan megtartotta a maga szilárd meggyőződését, annyira el volt szigetelve a politikai téren, hogy okosabbat alig tehetett, minthogy hallgatott.

Akár kaszinóban, akár más körben elég volt valami semleges középút mellett való állásfoglalás, hogy tömegestől – legalább tízen egy ellen – némították el a vakmerő hazaárulót.

Ilyen körülmények közt szenzációként hatott az a bátorság, hogy én is mertem Tisza Kálmán szobrára küldeni valami csekélységet. Úgy gondolom, hogy egyszerre küldtünk Beretvás Pállal, anélkül hogy tudtunk volna egymás tervéről, s utánunk pár nappal Györffy Balázs is küldött a szoborra.

Ez volt rövid politikai szereplésemnek csírája. A képviselő választásban agitáltam, mikor pedig a munkapárt ³¹⁰ megkezdte a megalakulás iránti szárnypróbálgatását, én is meggyőződésemet követve minden mellékgondolat nélkül iparkodtam megtenni mindent csekély tehetségem

³¹⁰ A Szabadelvű Párt egykori tagjaiból alakult Nemzeti Munkapárt, mely az 1910. évi választásokat megnyerte.

szerint a párt megalakulása érdekében, s talán egyike voltam a legbuzgóbbaknak, akik ezt létesítettük. Mint már előbb írtam, minden mellékgondolat távol volt tőlem, s én csudálkoztam legjobban, mikor az alakuló közgyűlés azzal honorálta csak a háttérben tervezett és szándékolt működésemet, hogy minden tiltakozásom dacára ügyvezető elnökké választott meg. Egyébként sem éreztem magamban hivatást ilyen vezérszerepre, de hálátlan foglalkozás is volt, mert megtörtént, hogy a gyógytári asztalon meglátták Az Újságot, s azzal mentek ki, hogy ilyen hazafiatlan emberhez még gyógytárba sem mennek.

A szőlőben megunva a fenyőfákkal való sok kísérletezést, melyek újra meg újra kipusztultak, a Bezerédy uradalomból hozattam nagyobb mennyiségű, de fiatalabb, egészen kicsiny fenyőfákat, melyekből mégis maradt, s most már szép a kertnek ez a része.

Áprilisban Béla Párisból írt a tőle megszokott szellemességgel, érdekesen. Útja Budapestről Fiumén és tengeren át Velencébe, innen egy barátja látogatására Milanóba, majd Páviába vezette. A Simplon alagúton³¹¹ át Svájcba. Lausaneban lakott 2 hétig, s innen tett kirándulásokat, s elment Párisba.

Azután így írt: Annyit mondhatok, hogy Páris a mesék városa, mely megőrli az embert, s dacára, hogy népessége fele sincs a londoninak, legalább akkorának látszik, mint a brit főváros. Az árvíz nyomait mindenütt látni,³¹² de az élet ismét oly nyüzsgő, mint előbb. És nem láttam még várost, mely minden időnknek annyi dicsőségével volna elhalmozva, mint Páris. Ez a város maga az élő „gloire”,³¹³ és a Louvre, a Notre Dame, a szobrok és emlékek légijója mind ebben a glóriában tükröződik. Megható és hatalmas vonás az, hogy ennek az országnak, ennek a városnak a kiépítésén milyen egy akarattal, egymás munkájának megbecsülésével dolgoztak azok, akik az életben, a politikában halálos ellenségek voltak. Bourbonok, Napoleonidák, forradalmárok és republikánusok. Az újabb nemzedékek szakadatlanul javított, szépített az elődök munkáján, nálunk az új irány föltétlenül lerombolta volna a régi dicsőséges alkotásait. Van is műkincsük, remek palotájuk, szobruk és pénzük annyi, mint a polyva.

Majd egy másik levélben írta: Ennek a városnak a nagyságát már az is jellemzi, hogy itt volt Roosewelt, meghalt Björnson, s úgyszólván észre se vettük. A rendkívüli események úgy tornyosulnak egymásra, hogy lehetetlen egyenkint nézni őket, egyszerre száz helyen kellene lenni...

A lapok szeretik a szenzációt, s mint nálunk, szeretnek játszani a hazaszeretet húrjain...

Egyáltalán sok hasonlatosság van a két ország között. Csak két kirívó különbség van, de ezek aztán döntőek. Az egyik, hogy katonai tekintetben mi aránytalanul jobban állunk, mint ők. Ez oly hihetetlennek látszik, hogy alig akartam a szemeimnek hinni. A másik, hogy a franciák vagyona abszolúte nem hozható arányba a miénkkel, de oly smucig kutyák, hogy ebben csak a nagy németek versenyezhetnek velők. A legkülönösebb hatással azonban mégis az van az emberre, hogy a 70/71[. évi] háború³¹⁴ milyen – úgyszólván ellentmondó – következményekkel járt. Elvettek akkor 5000 milliót tőlük, s most úgyszólván az íróasztal fiókjából kitudnának annyit fizetni. Hanem hogy ez a keserves vereség, hogy nyomja a lelküket most is, s hogy mennyire vergődnek a hatása alatt, azt itt kell látni, mert azt jól leírni legalább is nagyon hosszú lenne. Május 28-án írt Dezső, válaszul az én érdeklődő leve-lemre, miután betegségéről tudakozódtam.

³¹¹ A Simplon-alagút Svájcot és Olaszországot köti össze.

³¹² A nagy párizsi árvízről van szó. 1910 január 28-án tetőzött a Szajna Párizsnál.

³¹³ Glorie: glória.

³¹⁴ 1870-71. évi porosz francia háború.

Leírta, hogy annyira rosszul volt, azt hitte nem éri meg a reggelt. Makacs, sőt szervi gyomorbajnak írta, és hogy nem segít ezen más professor, mint Mozsonyi.³¹⁵

Egy esetben remélné a javulást, ha állását otthagya szabadban élhetne. Ezen elmorfondírozva úgy képzelem, hogy mennyire másként ment volna sok minden – legalább is Dezső és Katonatelepe közül –, ha szegény Dezsőt nem térítik el kedves tervétől, mely szerint kiment volna Katonatelepre lakni, amikor valószínűleg a Katonatelepi gazdálkodás is különb lett volna. Szegény Dezsőt határozottan a nehéz hivatalnokoskodás őrlötte meg. A szabad levegőn való mozgás bizonyosan javára lett volna egészségének.

De hát lehet-e valamit okosan végezni ebben a nyomorult életben!? Rendesen későn jövünk reá minden jóra, s ha véletlenül magunk rájövönénk egy jó elhatározásra, mindig vannak valakik, vagy valamik a megakadályozásra.

Júniusban Ernő fellépett Lugoson, és sikerét, ünnepeltetését, szerénységét és hálás köszönetét olyan szépen kifejező levelét legjobbnak véltem itt megörökíteni, annál inkább, mert rövid idő múlva már kezdődött éveken át való elhidegülése, amely a régi melegségét már csak a minket ért lesújtó csapásban éreztette.

«Budapest, 1910. június hó 13.

Kedves Józsi!

Napok óta készülök írni, mert már két köszönettel is tartozom, de úgy összehalmozódtak a dolgaim, annyi gratulációt kell megköszönni, hogy most is a gépírásához kell folyamodnom, mert idegesebb vagyok, semhogy írásom nagyon olvasható lenne. Blanka leveléből tudtam meg, hogy a lugosi koszorút Magának is köszönhetem. Nem is képzelem, milyen örömet szereztek vele nekem. Az a rövid idő, amit Lugoson töltöttem, a próbák fátorgalmai között telt el, mert kedves partnerem és apósom még az előadás délelőttjén sem tudta a szerepét. Arra nem is volt időm, hogy Lugost megnézhessem. Éppen azért, ebben az idegen világban, a próbák és előadás fátorgalmi és izgalmi közepette, a maguk koszorúja olyan kedvesen hatott rám, mint valami enyhítő, csillapító fuvallat az otthoni tájékról. A próbák között fennmaradt időt Reutterékénél töltöttem. Ők mindenáron azt akarták, hogy oda is szálljak, de már akkor Willerbeé igérkeztem. Emlékszik-e még Reutter Rudolfra? Ő most itt főszolgabíró, végtelenül kedves, szellemes, nagyműveltségű felesége van, gyönyörű házuk, remek antik bútorokkal és igazán nagyúri háztartás. Ebédre és vacsorára is ott voltam náluk, mondhatom igazán lekötelező szívességgel fogadtak. Ezek voltak az üdülő órák, amikor az ő körükben lebettem. Az előadás különben fényesen sikerült. Tegnap kaptam meg a vármegye hivatalos lapját, s mondhatom, még ilyen bizelgő kritikát soha nem írtak rólam, nem szólva arról, hogy ugyane lapnak „személyi hírek” rovatában is be van jelentve a vármegye közönségének, hogy magas személyem harmadfél napot Lugos városában töltött. Aztán ne legyen büszke az ember. Pedig már az is zavarba hozott, ahogy ott Lugoson ünnepeltek előadás után. Mikor Willer kíséretében megjelentem a vendéglő külön termében, ott vártak rám a dalárdisták (smokingban), s háromszor megismételt üdvözlő dallal fogadtak, s a legelső tósztot rám mondták. Iszonyúan szégyelltem magam. Hiába az én természetem nem állja a szemben való ünnepléseket. (Azt hiszem, szegény Mikszáth is abba halt bele. Pardont kérek személyétől, hogy hozzá merem hasonlítani magamat.) Rendkívül meglepett ma, hogy kineveztetésem alkalmából a lugosi dal és zeneegylet táviratilag üdvözölt. De visszatérve a kiinduló pontra, és egyúttal befejezve leveletem, hálásan köszönöm első sorban a koszorút, amely most már szobámban a mellszobromat díszíti, és köszönöm mindnyájuknak,

³¹⁵ Mozsonyi Sándor (1889–1976) az Egyetemi Gyógyszertár igazgatója, egyetemi tanár.

*Irének, Klárikának is kineveztetésemből küldött üdvözlőket.
Mindnyájukat meleg szeretettel üdvözölve vagyok
bálás öccse,
Ernő»*

Júliusban írta egyik legkedvesebb barátom, Flóderer Jenő, hogy amitől a jó Isten engem megóvott(!?), őtet másodszor sújtja második kisleányának halálával. Tudja, hogy baráti szívvel osztozom fájdalmában, s hogy fáj nekem, ami neki fáj. Igaz, olyan szenvedő érzésű voltam mindig, s átéreztem szívemből még idegenebbek szenvedését is. A hozzám közelebb állóként valósággal átszenvedtem, de legjobban azt, ha szülő vesztette el gyermekét, melynél nagyobb fájdalom már nem lehet. Annál inkább éreztem ezt, mert életemnek derűje, boldogsága, fénypontja volt a kisleányom élete.

Leírta Jenő barátom, hogy mennyit szenvedett kisleánya, csak azt ne látta volna végig! Fogalmam alig lehet ilyesmiről! Fájdalom, lett!!!

Augusztusban Ida Balatonfüredre ment, s vele elutazott Irén és Klárka. Erről írtam a Klárka emlékkönyvben, de valamit még itt is írok. Iréntől nehezteléssel váltunk el, s ezt fel is említi a Füredről írt levelében, melyet csakis a kis öregért írt, aki már sürgette erre, s mert tudja, hogy minden gondolatom ott van.

A neheztelésre persze megint Zomboryék adtak okot azzal, hogy az ő érdekük úgy kívánván, hogy Irén menjen el Idával Füredre. Ezt el is határozták anélkül, hogy erre nézve engem megkérdeztek volna, hozzájárulok-e, van-e reá pénzem stb. Pedig ha előre megkértek volna reá, vagy jó szóval előadják, meg sem tudtam volna tagadni. De a nélkülem való határozat, és kész dolog elé állítás nagyon bántott, és azt hiszem, minden önérzetes embert bántott volna. Ilyenkor persze én sem tudtam magamon uralkodni, s a bosszúság olyan kifakadásokra ragadott, amit később magam is bántam, s ezekkel vétettünk az áldott jó kisleányunk ellen, az ő jó szívét sebeztek meg.

11-dikén írta Irén, hogy Klárka végtelen meg volt hatva a névnapjára írt levelem s a küldött könyv és csomag által („milyen jó az ő apusa!”), s ő is (Irén) szeretné, ha megértenénk egymást, s bár érezzük egymás szeretetét, de olyan hevesek vagyunk, s néha olyan haszontalanságból lesz a nagy csetepaté.

Blanka Finnországból Gerknas Peitálóból írt Klárikának névnapjára.

Novemberben vagy már előbb foglalkoztam a gyógytár eladásával, amit Béla egyik levelében helyeselve azt ajánlotta, hogy vegyek földet, ne csupa részvényeket, mert olyan szél fújdogál, mintha egy kis börzekrach készülne. Szerinte a földből tudok hasznot kihozni, s szeretne a börkábátosok közt látni.

Dezső írt egy levelet, melyben megköszönte, hogy ismételten reá gondoltam, s egy alakulandó takarékhöz szerettem volna bejuttatni, illetőleg felhívtam reá figyelmét. De Bélával jól megtárgyalva nem találták bizalomgerjesztőnek a vállalkozást. Közben magam is erre a meggyőződésre jöttem, s éppen én voltam egyik agitátor benne, hogy az alakuló közgyűlésre ellenzőket hoztunk össze, s meghiúsítottuk a megalakulást, visszafizettettük jegyzéseink összegét. Azután a kistakarék újra, más alapon kezdte szervezkedését, s megalakult. Erről jut eszembe, hogy Dezsőnek régi vágyát nagyon szerettem volna elősegíteni, s többször felkerestem Kada Elek polgármestert aziránt, hogy őt a városhoz megfelelő állásba juttassuk. Kada szívesen is fogadta volna, csak az volt az akadály, hogy olyan állásban, melyre Dezsőnek képessége, másrészt igénye lehetett volna, a törvény szerint megkívánt kvalifikációja nem volt meg. Így sajnálatomra eziránti buzgalmamnak sikere nem lett.

Klárka életében legcsendesebb karácsony közeledett reánk. Ernő idegességéből, s Blanka (id.) intrikáiból olyan kavardás volt, hogy számítani sem lehetett Ernő eljövetelére, így nehogy ő maga maradjon, Blankáék eljövetelét sem kívántuk, s csak Zomboryék és Zsigáék voltak nálunk. Persze a már évek óta összejött jókedvű nagy társaság elmaradván, nem az igazi, már olyan kedvessé lett karácsonyesténk volt, sokkal csendesebb, s bármennyire iparkodtunk legalább a gyermekeknek kedvet csinálni, lelünkre nehezedett a szakadás keserősége. Ernő egy rideg levél kíséretében küldött Klárka számára valami ajándékot boldog ünnepeket kívánva, de az ő megszokott szeretete nélkül.

Különben ide mellékelem a levelet, melyet ifjú Blankának írtam, de el nem küldtem, nem akarván őt ott a nagy messzeségben a keserűséggel szomorítani, így valami indifferensebb, vagy legalább sokkal enyhébb levelet írtam.

«Kedves Blankám!

A karácsonyi ünnep csendjében, az egész házban egyedül, mély szomorúsággal és keserűséggel írom e sorokat. A te szíved, lelked abban a hitben elelve, visszaemlékezve az én karácsonyi esti boldog óráimra, el sem képzelhetted másként, hogy itt töltjük el csendes boldogságban a karácsonyi estét, ezt éreztem ki sürgönyödből, ez volt a természetes, a múlt édes reménye. Valóságban pedig kétféle oszlott a család, mert az örökös vitában kétségbe vonjuk már egymás jóhiszeműségét, szeretetét. Legfőbb törekvésem mindig az volt, hogy testvéri szeretetben megértjük egymást, szinte elbanyagolva a magam társadalmi összeköttetéseit rabja voltam a családnak, s elég méltatlanul most legjobb akaratom, legkedvesebb törekvésem, minden szeretetem félremagyarázva, egy sereg vádat zúdítanak a nyakamba. Ha nem volna olyan szomorú, kacszagni kellene rajta.

Tudod, hogy mamád a Katonatelep miatt mindig neheztem reám, s engem vádol azszal, hogy a nyakába szóztam. A valóság pedig az, hogy én magam szerettem volna legjobban megtartani, s ezért Dezső neheztem reám, hogy őtet kisorsítom, törekvésem volt, hogy ha csak lehet, maradjon a családban, de ezt sem mamádnak, sem másnak kárára nem akartam, senkinek nyakába nem szóztam. Újabban Mariska, Ernő összeülve, okosabb dolguk hiányában belebecselték magukat ellenem való olyan képtelen vádakba, melyek az érzéketlenebb szíveket is bántanák, s erős fantáziájukkal felfújva a valóságtól nagyon messze tértek, belebecselték mamádat is sok mindenbe, úgyhogy most már, mint valami kiverő kutya szerepelek a családban. Én átérzem mamádnak sok keserűségét, de hát tapasztaltatok tölem valamikor mást, kétségbe vonhattatok valaha a legjobb szándékomat, szeretetemet. Egyik vád volt, hogy mamádnak azon kérését, hogy Gömörinek szóljak Mariska érdekében, ridegen visszautasítottam. Édes Blanim! Felteszed-e rólam, hogy én, kibez idegenek jönnek, s nem tudom elutasítani, mamádnak kérését ridegen elutasítottam volna? Megmagyaráztam, hogy Gömörinek hiába szólok, mert nagy ellentét volt köztünk, ha Zsigának szól több sikere lesz, mégis azóta Ernő és Mariska nagy felbátorodások közt vágták a fejembe. Te okos leány vagy, nagyon jól tudod, hogy ahol az embernek nincs szava, hiába a legjobb akarat. Ha pár évvel elkésem, nem kaptam volna meg a patikát, mert nem az én embereim döntöttek volna benne.

Sok ilyen, meg apró-cseprő dolog elkeserített, s igaz, hogy nemigen mentem mamádékhoz, jött a névnapja, elmentünk, mamád megcsókol, én visszacsókolom, voltak magyarázatok, az eredmény pedig az, hogy békességben váltunk el, utána többször összejöttünk, most pedig egyszerre az a vád, hogy én hidegen elkaptam a fejem a csók elől. (Ha én ilyen módon viselkedtem, hogy történt mégis, hogy a hosszas elhidegülés után, névnap látogatás után mamád is többször eljött hozzánk.³¹⁶) De hát bolond vagyok én, vagy mi? Hát ha nem a béke, a szeretet vitt mamádhoz névnapjakor, miért mentem volna haza? Azt dokumentálni mentem haza, hogy baragszom? Igazán érthetetlen. Itt már csak a sok feltevés, képzelődés és félreértés működik.

³¹⁶ A zárójeles rész utólagos betoldás.

Sok ilyen és hasonló ok, jelentéktelenebb dolog is összejött, melyek bár igen elkeserítették, azon voltam, hogy a karácsonyt együtt töltsük. Nem én bántottam meg Ernőt, hanem ő engem, mégis elmentem Vilmoshoz, mondtam neki, hogy ne tartsunk haragot, jöjjön el hozzánk karácsonykor, megtagadta. Úgy persze le kellett mondanunk mamádék eljöveteléről is, magára csak nem lehet hagyni.

Végtelenül sajnálom, hogy ha ritkán jutok hozzá, hogy neked írjak, akkor nem valami kellemes, hanem ilyen szomorú dolgokról kell írni, a te nemesebb törekvésedben ilyen áldatlan dolgokkal untatni, s igazat megvallva, engem is bánt, hogy beteken át félreértéseken rágódunk.

Az élet nem egy-két naptól áll, s ha egyszer az ember legjobb akarata mellett sem tehet semmit, mert nem áll hatalmában, még nincs kizárva, hogy én is tebetek valamit, ha Isten segít, s azt hiszem, neked nem kell bizonygatnom, hogy boldog leszek, ha érdekekben valamit tebetek. Érdekes, hogy Zsiga sem tudott segíteni, de annak nincs felbágya, mert annak egyáltalán szólni sem mernek, de az én dolgaimat bírálni maholnap már a legkisebb is jogosítva lesz, én pedig kínóttam már szintén belőle, hogy ideges öcsém és nagy potentát³¹⁷ húgom bölcsességei után igazítsam az életemet. Ismételve kérek, ne neheztesd a sorokért, de nem tudtam elhagyni szívhez szóló sürgönyöd hatása alatt, hogy nem úgy volt, mint ahogy te is a távolból elképzelted.

Legutóbb tárczád, illetőleg leveled elragadta a közönséget, Laczi mondja, hogy a casinóban lelkesedéssel tárgyalták, s megsúgom Kada azon családbeli nyilatkozatát, hogy ha ő megéri, rendez olyan fogadtatást neked, amilyent még nő nem látott. Mi pedig igaz szívvel, szeretettel várunk, s a viziontlátásig számtalanszor ölelünk, csókolunk

szerető bátyád,

Józsi

Kecskemét, 1910. XII. 26.»

Viszont Emmáékka történt meg a közeledés. Én Pestre felmenve meglátogattam őket, s Madelaine váratlan meglepetésében önkénytelenül a régi szeretettel fogadott, s ekkor enyhült, később mindjobban eloszlott az anélkül is indokolatlan feszültség. A szív szava után mentünk kölcsönösen, nem a gyűlölködés, félreértés és félremagyarázás után, ahol ismét megtaláltuk egymást. A karácsonyra őket is hívtam, de nem jöhettek le, s mikor valami csekélységet nekik is küldtem karácsonykor, meleg, kedves sorokban köszönték meg.

A nőegyleti szilveszter estén fent voltunk, jól mulattunk, s tombolán nyertem 2 képet: Ferkaytól³¹⁸ falurészlet, Bornemisszától³¹⁹ 2 pej ló. Mindkét művész a kecskeméti művésztelep tagja volt.

³¹⁷ Potentát: hatalmasság.

³¹⁸ Vélhetően Ferkay Jenő festőművész.

³¹⁹ Bornemisza Géza (1884–1966) festőművész.

Megelégedtem volna pár évre kisebb lakással is, de Irén nem. Ő nem olyan családban nőtt fel, ahol a jövőt is számításba veszik, hanem ahol mindenki maga szedi le a tejfelt, ahelyett hogy az utána következőre is gondolna. Ezeknek áll a világ!³²⁰ Milyen óriási különbség szegény jó anyám, {aki} igazán fáradtságos, hosszú élete végén sem ke{reste a maga} kényelmét, hanem még akkor is azon {volt, hogy} mind jobban biztosítsa a gyermekei boldo{gságát.} A lakásokban való válogatás már egészen {türelmetlenné tett} engem is, s mérgemben kivettem a takaré{pénzemet,} bár semmiféleképpen nem volt kíváncsi a második emeleten lakni. De hát Irén nem törődött semmivel, csak a maga kényelme, igénye ki legyen elégítve, sem nem tudott nekem semmiben segítségemre lenni, sem nem volt érzéke ahhoz, hogy mi az egy család kötelességszerű fenntartása. Náluk minden {úgy} szólván könnyelműen ment. Mit törődött ő azzal, hogy milyen nehezen szerzem én meg a kereset{et,} amit ő kigondolt, annak meg kellett lenni. {Én} pedig Klárikám iránti végtelen szeretetem{ból,} csak hogy béke legyen, hogy Irénnek féktelen természetéből eredő veszekedést elkerüljem, engedtem sokban, ami nem is volt helyes.

De ez idő tájban Irén nagyon gyenge volt, betegeskedett, és rém ideges volt.

Az arsen injectio nem csak nem h{asznált,} fűszerezve T. dr. felesleges beszédével, ho{gy miért} adtam el a patikát, nem szerettem stb. éppen {hozzálá} tott a curához, s annyira felizgatta I{rént, hogy} szinte tűrhetetlen volt már ez a helyzet. {Amikor}

lehetett elkerültem, egyszer pedig mikor előttem is felemlítette, megmondtam neki, hogy szívesen megmaradtam volna én a pályám mellett, csak felényire jövedelmezett volna {nekem,} mint neki. De én csak vártam, küzdöttem s nem {?}00 forintokat rakhattam zsebre, hanem számtalanszor {ál}doztam éjjeli nyugalomam 3 krajczárért. Milyen {könnyű} telt zsebbel bírálgatni mást, s milyen keserű hallgatni} annak, aki sokkal több fáradtsággal, lelki{ismeretess}éggel, nyugalmat feláldozva, szinte rokkanttá {vált. A} munkámnak egyenértékét sem kaptam meg, {s ő-szinte,} lelkiismeretes felfogásból mindig többet {teljesítettem,} többet adtam, mint amivel tartoztam. {Aki még} kettőt sem lépett életében ingyen, az kriti{zál.

Különben} nem is ő volt a hibás, hanem Irén, {aki tud}ta, mennyire a családomért élek, meny{nyi munkám} fekszik a családom boldogulása, külö{nösen Klárika} jövőjének a megalapozása. Neki {nem kell}ett volna megengedni ezt a beszédet, de mindennap ezt tárgyalták, s Irén felheccelve nekem tett folyton szemrehányást.

Tűrhetlenné lett a helyzet, s csak a Klárikám iránti határtalan szeretetem csendesítette le idegeimet, mert már nem tudom mi következett volna. Szegé{ny} kis angyalomhoz is sokszor oly durván türelm{etlen} volt, hogy sírva fakadt, pedig ő igazán nem {adott} rá okot. Ilyenkor Irén is belátta féktelen t{ermésze}tének káros hatását, és hízélgéssel, becézé{getéssel,} ígéretekkkel iparkodott megvigasztalni Kl{árikát.} Én ilyen esztelenséget sohasem követtem el, s{o}hasem ke{serítettem} el Klárikát intéseimmel, mert {nem adott} reá soha semmi okot, amit pedig me{gfogadtam} szépen határozottan, abból nem is engedtem.

³²⁰ A visszaemlékezés innentől kezdve erősen töredezett, a lapok számozatlanok és ki vannak tépve a könyvből, ezért a lapok sorrendje is bizonytalan. A lapokat vonallal választottam el egymástól. A {...} részek szerkesztői kiegészítések, a {?} pedig azokat a részeket jelöli, ahol nem sikerült kiegészíteni a szöveget.

{Kláríka} nagyon jól tudta ezt, és sokkal jobban {elfogadta az} én szelíden kifejezett akaratomat, mint I{rén fondor}latos kitörését, másszor alkura alkalmá{s természetét.}

Persze a család mindent jobban {tudott. Nem} volt elég, hogy Zomboryéknak az volt a h{elyes, amit Irén}

csinált, Pócsyék is mindig Irénnek adtak igazat, mert őket is Irén informálta, ezzel is újabb hibát követvén el, mert egészen a minket ért csapásig vezethető le {a} felesleges beavatkozás káros volta, másrészt Irén {ez}en felül igazságot nyervén, felbuzdulva folytatta a {nyugal}munkat feldúló káros viselkedését. Kiszínezve {egyszer} egy tettemet, szavamat a neki tetsző módon és {?} kikapcsolva adta elő Pócsyéknak, s ott együtt {kif}iguráztak legszentebb érzelmeimen.

{Ez}után az ő szokásos következetességükhöz {híven} ugyancsak elkövetik azokat a rettenetes {bűnöket a} kis unokával, amiket nálam annyira {megfelelőnek} találtak a viczczelésekre.

{Klári}ka elkeseredését arra használtam fel, {hogya}tem sokszor oly nagymértékben felme{rülő vitáka}t simítottam el. Látod kis angya{lkám ?}zni anyuskád idegességét, szeret ő min{ket, csak} nem tud magán uralkodni.

{Egyszer an}nyira ment Irén a meggondolatlanságában, hogy hazament. Kláríka iskolából hazajövet nyugtalankodott, s amint megtudta, sírva fakadt. De Irén elsült berzenkedésével, mert estefelé írt Kláríkáknak, hogy menjen haza, s bár én egy szóval sem beszéltem le, Kl{áríka} nem ment, velem maradt. Irén azután, mintha sem{mi sem} történt volna, hazajött.

Szegény, drága kis angyalom! Te jósa{gos!} Te nem adtál rá okot, nem érdemelted meg, h{ogy} szenvedj. Én is sokat szenvedtem érted, d{e meg tettem} volna térted mindent, mert nem lehetett a {dni} annyi jó, amit meg ne érdemeltél volna.

Februárban Béla írt egy hosszú érd{eklődő levelet,} s többek közt a következőket: Múltkor {akartam} megmondani, hogy nem értem azt az in{?}, mely a lakáskérdésben nálatok megnyil{vánul. Legutóbb} az volt a baj, hogy kicsi az udvar; ne {m tudtok tyú}kot tartani, disznót hizlalni, s most k{ifizettetek egy második} emeleti lakást, ahol legfeljebb poloskát {fogtok tartani... ?}

Azután az a baj, hogy az Irén nem hízik, le kellene feküdnie, és enni a megpukkadásig. S most majd minden nap rendezhet hegymászást, ami tudvalevőleg {nem} hizlaló kúra. Az volt a baj, hogy nagyon kinn {lak}tok a város szélén. Nohát, én azt hiszem, sőt tu{dom,} hogy a kecskeméti ember inkább megy egy kilo{métert v}ízszintes, mint 10 métert függőleges irányban. {?} hogy veszik azt tudomásul a gatyás atya {?} ott a magasban székel a biztosító „szekurans”? {?} consequentia a kezdésben, de kérlek, ne vedd {?} hogy gondolatomat ilyen őszintén megírom. {?} igaza volt, de hát a magyarázatát {?}.

{?} 2-án megalakult a Munkapárt kör, s mint {megtud}tam, nagy meglepetésem és tiltakozásom {ellenére megvá}lasztottak ügyvezető elnökké.

{Az egykori} szabadelvű párt – talán nem is helyesen – {úgy feloszlot}tt, hogy semmi sem maradt utána, s telje{sen újra kellett} alapozni a pártkört és pártot, ami annál nehezebb volt, mert az utóbbi időben a koalíciós korszakban még jobban megerősödött az ellenzék. Azután az emberek nagyon tartózkodók, nem mernek nyíltan állást foglalni. Különösen megnehezítette működés{ün}ket a város vezetőinek az ellenpárthoz való csatlak{ozása,} persze ez szintén a koalíciós kormányzásnak v{olt a} következménye, másrészt annak, hogy az őket {megválasztó}

bizottsági tagok túlnyomó részben az ellenpá{rthoz tar}toztak. Igazuk volt, ők a kenyerüket fél-tett{ék.} Ha valami csoda folytán megerősödött volna {a pártunk, a} tisztviselők hozzánk csat-lakoztak volna, {bárcsak} jött volna az a csoda! Az állami hivatal{nokok ?} kivonták magukat, állítólag azért mert {?} pártoskodás. Régebben pedig a szabadelvű {párt ?} oszlopos tagjai sorában s a pártvacsorá {?} voltak. Ami szintén nagy hiba volt, {?} volt annyira segítségünkre, mint kelle{?} körülmények közt, belátta minden józan{ul gondolkodó,} hogy nagy eredményt nem érhetünk el.

Amit elértünk, azt részint gyűléseken, részint a lapokban is érdememen felül nekem tudták be, és nagyon méltányolták.

Áprilisban elkészült Madarász Viktor édes{atyám/anyám?} képével, mely bizony nem igen jól sikerült. A {?} háttér és a környezet a legszebb, sajnos ami a fő {gond, hogy az} arc van el-hibázva, kicsi a fej, és mintha béna {lenne a b}alkéz. Hiába, öreg már a régen híres festő!

{Július} 8-án volt a világra szóló nagy földrengés, {ami nem csa}k anyagiakban tett rettenetes kárt, de {a város hig}gadt népének lelki nyugalmát zavar{ta meg. Bár} közvetlenül emberi életben isteni csu{da folytán kár nem} történt, mégis közvetve nagy pusztí{tásoknak so}k betege lett, többen a szerzett beteg{ségben haltak m}eg, egy paraszt ember pedig a nagy {vesztesége követke}ztében öngyilkos lett. De főleg és {elsősor}ban elvesztettük a ház oltalmában {korábban meglévő} bizalmunkat.

Ősszel volt az országos gazdaggyűlés nagy előkészületekkel. Én az elszállásolási bizottságnak voltam az egyik alelnöke. Az elnök, Farkas Ignác, a másik alelnök, Tóth Lajos talán reprezen-táltak {és} szalmazsákokat requiráltak,³²¹ de az egész szét{osztását,} levelezést, elkönyvelést én végeztem. Kaptam {?}tól két ügyes fiatalembert, akiknek a s{egítségé}vel először az én irodám-ban folyt a m{unka, az} utolsó napokban pedig a pályaháznál a {?} szobáját kaptuk meg, s onnan rende{zhettük nagy} lelkiismeretességgel az elszállásolást, {sokak} nagy meglelégedésre. A no-tabilitás{oknak} minden bizottság vezetője sietett a fa{?}, el ne mulassza a minisztereknek va{?}, csak én voltam helyenként segítő {?} lépésre a fogadástól még csak a {?} menve. S míg mások a minisztere {?} gatták, mi az ugyanakkor érkeze {?}

³²¹ Requirál/rekvirál: lefoglal.